Prof. MARIA BOATCĂ Prof. SILVESTRU BOATCĂ Prof. GEORGE ȘOVU

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Antologie de texte comentate clasa a VIII-a

În conformitate cu programa și manualul școlar elaborate de Ministerul Învățământului

EDITURA CARTEA ȘCOLII — 1994

Scanned with OKEN Scanner

Prof. Maria Boatcă Prof. Silvestru Boatcă Prof. George Şovu

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

clasa a VIII-a

Antologie de texte comentate

În conformitate cu programa şi manualul şcolar elaborate de Ministerul Învăţământului

1994

Scanned with OKEN Scanner

EDITURA CARTEA ŞCOLII
Director: ION STAN

Str. Ion Ghica, nr. 1,
Sector 3 – Bucureşti
TELEFON = 620.26.56
615.46.91

Lucrarea a apărut în colaborare (asistență tehnică editorială de specialitate) cu FUNDAȚIA ARGESIS; București, sectorul 1, str. Nicolae Iorga, nr. 31.

Redactor = MANUELA BOATCĂ
Tehnoredactor = DAMIAN AVRINTE
Bun de tipar = 10 sept. 1993
Apărut = 1993

ISBN 973-95962-1-5

Scanned with OKEN Scanner

CUVÂNT ÎNAINTE

Contribuția la *informarea* și mai cu seamă la *formarea* elevilor gimnazişti ca cititori avizați de literatură română constituie principalul *obiectiv* pe care şi l-au propus autorii celor patru volume de *comentarii* realizate pe marginea textelor literare aflate în manualele claselor a V-a, a VI-a, a VII-a şi a VIII-a (înaintea celui de față, a apărut *Literatura română – texte comentate* pentru clasa a VII-a și urmează să apară volumele destinate elevilor din clasele a V-a și a VI-a).

În orizont mai larg, acelaşi scop l-au avut şi cele două cărți oferite deja elevilor, în anii 1992 şi 1993, care purtau pe ele mențiunea – aceasta reprezentând un obiectiv specific – referitoare la sprijinirea pregătirii în vederea *concursului de admitere în licee şi şcoli profesionale.*

În toate discuțiile realizate asupra unor opere ori fragmente de operă aparținând unor scriitori importanți din literatura noastră au fost construite – uneori foarte pe larg, alteori mai concentrat – compoziții care au intenționat să pună în evidență *semnificațiile de bază,* ca şi unele *nuanțe particulare* ale textelor literare, *elementele principale de arhitectură artistică,* precum şi ceea ce reprezintă acel *specific* al transpunerii, de către un scriitor, în cuvânt *a lumii închipuite de el în operă,* plecând de la izvorul tuturor trăirilor şi al înțelepciunii la care se ajunge prin trăire – *viața.*

Sugestiile numeroase, în mod organizat şi organic prezentate, cu care elevii se vor întâlni cu prilejul lecturii (studierii) acestei (acestor) cărți, vor contribui, nădăjduim, la deschiderea unui orizont mai larg şi mai nuanțat de înțelegere şi de argumentare adecvată a *valorii* operelor literare respective, ca şi la deprinderea unei modalități de abordare a textului artistic, iar, prin extindere, a unui mod de a gândi şi a simți cu ajutorul literaturii.

Invitația la *lectură suplimentară* este menținută şi consolidată prin acest volum în care am păstrat preocuparea ca, o dată cu fiecare comentariu al textelor din manual, să oferim, în funcție de criteriul tematic sau cel al speciei literare, unul sau mai multe texte ori fragmente din alte opere. Am însoțit unele texte cu *dicționar explicativ* de termeni, *dicționar* de *maxime, cugetări* şi de *sinonime.*

Autorii

Scanned with OKEN Scanner

DEŞTEAPTĂ-TE ROMÂNE

de Andrei Mureşanu (1816 – 1863)

Andrei Mureşanu, poetul filozof al românilor ardeleni, a fost unul dintre cei mai însemnaţi bărbaţi ai naţiunii române. El a făcut să se deştepte în români conştiinţa despre demnitatea lor naţională şi datoria de-a şi-o apăra chiar cu viaţa. De aceea numele lui Andrei Mureşanu va fi pururea nedezlipit de renaşterea românilor...

Aron Pumnul

Mulţumită celor carii strigă astăzi cu glas puternic: Deşteaptăte-te şi tu, române, păşeşte înainte, împreună cu noi, primeşte şi cultură în inima ta, şi iubire de dulce a noastră patriei!

Gazeta de Transilvania din 12 III 1838

Deşteaptă-te, drept acum, o iubite neam al meu, şi ai minte!

Gh. Şincai

Versuri pline de strigăte, care puse pe muzica lui A. Pann au rămas întipărite în memoria generaţiilor.

G. Călinescu

Imnul de stat pe care îl cunoaştem sub titlul **Deşteaptă-te române!** îşi are povestea lui, istoria lui în cei aproape 150 de ani de când a fost creat, pentru că el a fost cântat în anul în care au fost compuse versurile, 1848.

Autorul, Andrei Mureşanu, cel căruia M. Eminescu i-a dedicat un poem omonim şi o strofă entuziastă în **Epigonii:**

„Mureşan scutură lanţul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorţită,
Chiamă piatra să învie ca şi miticul poet,
Smulge munţilor durerea, brazilor destinul spune
Şi bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deşteptării noastre, semnelor vremii profet,“

îşi intitulează poemul *Un răsunet,* căruia G. Călinescu îi conferă destinul Marseillezei româneşti. E probabil să fi fost recitată la Blaj, pe Câmpia Libertăţii, în faţa mulţimii şi a cărturarilor revoluţionari veniţi din provinciile locuite de români.

Idealul românilor era Unirea pe care Mureşanu o întruchipează simbolic prin acei domnitori luminaţi, patrioţi şi viteji: Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare şi Matei Corvin, din cele trei provincii româneşti:

Scanned with OKEN Scanner

„Priviți, măreațe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine..."

Visul unirii a fost împlinit de Mihai Viteazul, ca un simbol, iar poezia lui Andrei Mureşan ajunge cântec-imn, compusă şi cântată, pe urmele lui Mihai, la Râmnicul Vâlcea, în toiul Revoluției pașoptiste. Autorul muzicii este Anton Pann, cu vechi legături vâlcene, căci a locuit la Râmnic prin anii treizeci-patruzeci ai secolului trecut unde a şi concertat în parcul Zăvoi.

Peregrinările lui Anton Pann l-au pus în contact cu poezia ardeleanului Andrei Mureşanu, poate l-a şi cunoscut pe poet, prin mijlocirea revoluționarului Gheorghe Magheru. Muzica lui Anton Pann este într-adevăr superbă şi adecvată unui imn, căci exprimă măreție, armonie şi poate fi uşor memorată – vers şi muzică.

În Transilvania a fost interzis multă vreme, dar după 1 Decembrie 1918, a ajuns cântec de masă, de largă circulație ca şi **Tricolorul, Pe-al nostru steag, La arme** etc. Şi după al doilea război mondial o lungă vreme cântecul, ca şi versurile, au cunoscut un con de umbră, după care, cu timiditate a fost pus în circulație, ca, în sfârşit, după Revoluția din Decembrie 1989, să devină Imn de Stat.

Este interesant că cele mai multe cântece patriotice sunt opera unor poeți din teritoriile româneşti aflate multă vreme sub ocupație străină: **Tricolorul** este scris – versuri şi muzică – de bucovineanul Ciprian Porumbescu, **La arme,** pe versuri de G.Coşbuc, ardeleanul Andrei Mureşanu scrie versurile, pentru ca un compozitor din Muntenia, Anton Pann, să realizeze muzica, imnului nostru național.

Lecturi suplimentare

GLASUL UNUI ROMÂN

de Andrei Mureşanu

„Toți oamenii au o patrie, numai eu nu am" (DUMAS)

La cer, părinte bune, de caut cu umilire,
În dar îmi este ruga, deşert al meu suspin!
Un vierme de se mişcă, tu ştii d-a lui clătire,
Dar luptele ce cearcă un neam de unde vin?

Se poate că strămunii s-au mormântat în crime:
Dar răul străvechimei, doar nu-l certi pân'la noi!
Căci altfel era bine ca fiii de sclavime
Să vie orbi pe lume, născuți pentru nevoi!

Tu zici că ierți păcatul, nu cauți l-a lui măsură,
Nu treci la fiu din tată, de n-a fost vinovat:
Şi iată că pedeapsa cu-ntreaga ei tortură
S-a strecurat prin seculi la fiii ce-au urmat.

Au doară laşi ursitei să poarte cârma-n lume,
Sau sclav venii la ginte, şi soțul meu de domn?
Atunci din legea firei s-a şters cerescul nume
De „drept" şi de „dreptate", atunci viața-i somn.

Scanned with OKEN Scanner

Atunci întreb ursita, cu ce drept ne apasă?
Ajungă-i tirania ce seculi am cercat:
De patru seculi soartea nemic nu va să lasă;
De patru seculi noapte-i şi ceaţă necurmat.

Ieşiţi, voi, umbre moarte, eroii gintei mele,
Şi daţi dovezi la lume, ce-atâta v-a înnegrit!
Strigaţi în gura mare că voi d-atâte rele,
Ce cearcă strănepoţii, nu v-aţi vinovăţit!

Să spuie Retezatul, acel azil de pace,
De-a fost românul trândav în timpuri de nevoi!
De n-a păzit credinţa, de n-a vrut toate-a face,
Să scape numai ţara din curse de război!

La undele de sânge ce-au curs în Câmpul Pânei,
Vărsat prin iatagane şi paloş de osman,
Au n-au avut amestec în parte şi românii?
Au n-a învins Corvinul p-acel cumplit duşman?

Ah, căci nu-mi pot răspunde străvechile morminte!
Spuind, ce ţin în sânu-şi, român, sau gen străin?
Atunci s-ar frânge cearta ce curge-acum fierbinte,
S-ar şterge-atunci ca ceaţa şi vechiul meu suspin!

De ce tace omenirea, va da glas stânca-n munte,
Şi apele un vuiet, prin ton nepomenit.
Nu mai e timp s-apuie un gen ce-a mers în frunte
La toată năvălirea ce ţara-a copleşit.

Nu mai e timp s-apuie un gen faimos în lume,
Nutrit prin o minune, din zei provenitori,
A căruia mărire, vârtute şi renume
Pusese subt picioare p-a lumei domnitori!

Nu mai e timp s-apuie o viţă strălucită,
Ce-a dat în zeci de seculi din sânul său eroi!
De-a şi supus-o soartea a fi nefericită,
Răsare-i însă steaua şi scapă din nevoi!

E verde încă bradul şi umed după fire,
Dar razele căldurei au nu-l vor şti usca?
E nor încă pe ceruri, dar norul e subţire,
Ş-un vânt de primăvară au nu-l va depărta?

La cer, părinte bune, căzând cu umilire
O ginte părăsită, tu n-o vei lepăda!
Eşti drept şi ierţi păcatul, văzând o pocăire;
Eşti bun şi-ţi este milă de tot ce-i mâna ta!

Scanned with OKEN Scanner

UN SUSPIN

de Andrei Mureşanu

De ce nu faci, o, Doamne, minuni ca şi-n pustie
Cu populul Iudeei, prin Moise, omul tău!
Să scoţi din jug p-o ginte ce geme în sclavie,
Cerând între suspine s-o scapi d-atâta rău!

Atunci îţi era milă de frageda fiinţă,
Ce unda spumăgoasă de Nil o îneca;
Acum nu cauţi la versul ce-ţi strigă-n umilinţă:
„Părinte, din nălţime, întinde mâna ta!“

Au doar e legea firei ca naţii asuprite
S-apună, să se şteargă, ca şi când n-ar fi fost,
Şi-n vatra lor străbună, familii risipite
Şi-şi afle locuinţa, doritul adăpost!

Se teme matelotul d-a mării vijălie,
Când barca-i se aruncă de valuri nencetat,
Ma, tot sperează-n sineşi că-n scurt va să revie
Bilanţul ce pierise, minutul de scăpat.

Oftează sclavu-n lanţuri, din bolta-ntunecată,
Căci nu mai vede soare, de lume-i despărţit,
În cuget crede că tot mai scapă-odată
Din umbră la lumină, la fraţi ce-a părăsit.

Ma, vai! amar suspină o ginte părăsită,
D-al cărei fier odată păgânul tremura,
Văzând că nu mai este mijloc d-a fi păzită
Mărirea strămoşească şi existenţa sa!

Dormiţi, dormiţi în pace, voi, umbre din morminte,
A voastre suvenire, ce sunt ni le-aţi păstrat,
Sunt limba şi relegea, iar zelul cel fierbinte,
Ce-aveţi spre genul vostru, cu voi s-a mormântat!

Ferice de voi, umbre, că legea nu vă lasă
Să revedeţi apuşii nepoţi de pre pământ,
Căci altfel tirănia şi jugul ce-i apasă
De loc v-ar reîmpinge în sarbedul mormânt!

Scanned with OKEN Scanner

ROMÂNUL ŞI POEZIA LUI

de Andrei Mureşanu

A fost un timp, şi încă îndelungat, de care românul bine-simţitor numai cu lacrămi-şi poate aduce aminte, când limba românească, deşi vorbită de cea mai numeroasă parte a poporăţiunei ce se află în această ţară, era mărginită numai pe lângă biserică şi pe la casele locuitorilor români, apăsaţi de toate părţile, iar de a fi întrodusă şi cultivată prin şcoale, de a fi recunoscută de limbă a ţărei, cum era ea a comunicaţiunei în această patrie, nu poate fi nici vorbă. A fost iarăşi un timp, care, însă, fie mărire Domnului, nu ţinu aşa de mult, când această limbă, vorbită mai de un milion şi jumătate locuitori numai în această ţăruţă muntoasă, era ameninţată că în termin de zece ani va fi scoasă până şi din casa Domnului, azilul ei cel mai putinte. (...)

Poezia a dat impuls la cultivarea fiecărei limbi, poezia a însuflat întâia plăcere la om pentru a citi ceva în limba sa, poezia a îndulcit pe cititori ca să propăşască mai departe în lectură. Îmi aduc aminte, cum mă întreba, înainte de aceasta cu vreo cincisprezece ani, oacheşele braşovene, dacă este vreun vers în numărul gazetei de astăzi, şi când le răspundeam că este, pe lângă acel versurel ce-l afla la călcâiul foaii şi pe care-l citea mai întâi, se îndupleca a citi numărul întreg.

Poezia a fost limba de comunicaţiune între cei apăsaţi şi înfierbântaţi cu marca sclaviei.

Poezia a fost şi va fi întotdeauna apostolul şi propăşitorul libertăţei, cu care ea este aşa de strâns rudită.

Nu este popor în lume care să aibă mai mare atragere de inimă către poezie, să afle mai mare plăcere în cântece şi versuri, decât românul. De călătoreşte el pe un drum mai depărtat, prin cântare-şi alină durerea picioarelor, alungă grijile vieţei şi-şi scurtează calea pe jumătate. De se află cu aratul la brazdă în revărsatul dimineţei, el, întonând o doină dulce, se pare că voieşte a concertra cu ciocârlia cea voioasă, ce se leagănă prin aer, uitând de recea sudoare ce-i curge pe faţă. La săpatul cucuruzului, la strânsul fânului, la secerişul bucatelor, la culesul viilor, doinele şi horele din gura lui nu lipsesc niciodată. Duminica şi în sărbători, când, obosit de lucrul câmpului, se aruncă şi el în braţele odihnei, mergând la jocul şi petrecerile din sat, gura lui nu stă niciodată. Prin chiuiturile ce se strigă cu multă bărbăţie, acum îşi atinge pe judele din sat, acum lăutariul ce-i trage din coardă, acum pe bărbatul ce-şi teme femeia. Ne aducem aminte, când în patria noastră feciorii se prindea cu funia pentru miliţie, unde fireşte că rămânea pe toată viaţa, adecă până când devenea invalizi, şi soartea atunci cădea tot cam pe cei mai sărmani, cum mergea ei în şir frumos către Bălgrad, de unde primea îmbrăcămintea şi armatura, iar la întoarcere îi auzeai cântând pe drum de jele: „Cine m-a făcut cătană / N-are la ce-şi da pomană; / Că pomana-şi o a dat / La cetate-n Bălgărad. / Cine-mi pune puşca-n spate, / Bate-l-ar sfânta dreptate, / Să n-ajungă nici un bine, / Cum şi-a bătut joc de mine.“

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

A învăța. Învățătură.

Nu ieste alta şi mai frumoasă şi mai de folos în toată viiața omului zăbavă decâtu cetitul cărților. (MIRON COSTIN)

Oamenii cei mai învățați dintr-un secol sunt niște ignoranți în mijlocul învățaților secolilor următori, precum învățaților din zilele noastre le lipsesc o mulțime de cunoştinșe de care au să se bucure generațiile viitoare... Cine poate spune unde se află limita dezvoltării spiritului omenesc? (I. GHICA)

Noi vrem să învățăm din pățania altora. (O. GOGA)

A şti carte nu înseamnă a şti înțelepciune (N. IORGA)

Învățătura trebuie să fie uneori un drum, totdeauna un orizont (N. IORGA)

Viața care se desfăşoară este cel mai bun învățător. (N. IORGA)

De vei păgubi în vreo neguțitorie, să-ți fie de învățătură! (C. NEGRUZZI)

Scanned with OKEN Scanner

ȚARA. POPORUL

de Alexandru Vlahuță (1858 – 1919)

După tipul său sufletesc, Vlahuță este mai degrabă un contemplator asociativ, unul din acei admiratori ai naturii pentru care un peisagiu este prilejul unei reverii, imaginea lucrurilor dizolvându-se pentru ei în senzații subiective sau în sentimente cu privire la ele.

Tudor Vianu

Timp de patru decenii, la sfârșitul secolului trecut și la începutul veacului nostru, Alexandru Vlahuță a ocupat un loc important în viața literară și culturală românească. Numele său era întâlnit, în mod frecvent, în paginile publicațiilor de prestigiu ale vremii sau pe coperțile a numeroase volume de poezie și proză. Contemporanii l-au putut vedea uneori în compania lui Mihai Eminescu, pentru care a a vut o nețărmurită admirație și prețuire (îi dedică și o înfiorată odă – **Lui Eminescu)** și foarte adesea împreună cu bunii săi prieteni, scriitorii Barbu Delavrancea, I.L. Caragiale, George Coșbuc sau cu marele pictor Nicolae Grigorescu. Poet, prozator, publicist entuziast și combativ, Alexandru Vlahuță a fost un artist – cetățean a cărui viață Nicolae Iorga o considera „vrednică de a fi pusă alături de aceea a celor mai nobili reprezentanți ai spiritului românesc legat de țară și de neam".

România pitorească – operă scrisă la îndemnul ministrului Instrucțiunii Publice și al Școalelor de pe-atunci, Spiru Haret, și publicată în anul 1901, pe care Vlahuță voia s-o considere „cea mai însemnată și mai înaltă chemare a vieții sale", cum mărturisea într-un memoriu adresat marelui cărturar și om al școlii (Spiru Haret), la 29 ianuarie 1898 – este una dintre cele mai cunoscute și mai răspândite cărți ale acestui autor, tipărită în numeroase ediții și în diverse limbi străine.

Jurnal de călătorie (– la apariția ei, literatura românească de călătorii avea o tradiție însemnată, făurită prin contribuția lui Dinicu Golescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Filimon, Ion Codru Drăguşan, Dimitrie Bolintineanu ș.a.), **România pitorească** este alcătuită din trei părți de bază, intitulate: **Pe Dunăre, Pe Marea Neagră, În munții noștri** și din două secvențe mai scurte: **Valea Prutului** (în care este evocat mai ales orașul Iași) și **Țara. Poporul** – ce se constituie ca o *concluzie finală* a întregii lumi evocate și descrise de Vlahuță. Cartea poartă cititorul prin unele dintre cele mai pline de interes așezări de pe pământul românesc, invitându-l să le descopere o dată cu autorul-călător, să le privească (uneori îndelung), să le admire, să se încânte de farmecul lor. Aproape la fiecare pas, *latura pitorească, tabloul* – realizate din

Scanned with OKEN Scanner

notația reliefului, a culorilor, a mișcării elementelor, din surprinderea melodiei sunetelor – sunt dublate de *dimensiunea istorică*. Sub ochii noștri, istoria se trezește la viață, apar „glorioase umbre" de domnitori viteji ori personaje în aură legendară, de la Traian și Decebal, la Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare, până la Tudor Vladimirescu și Nicolae Bălcescu, se angajează în bătălii cu dușmanii care au vrut să cotropească glia strămoșească, ne dau pilda vitejiei și sacrificiului lor. Ca într-un montaj cinematografic, imaginile se succed, uneori cu repeziciune, alteori ne sosesc aproape de ochi, în prim-planuri, și stăruie.

Sunt cântate apele și munții, dealurile și câmpiile. Călătorești pe Dunăre, pe Olt, pe Bistrița, pe Valea Prahovei și pe Argeș, te oprești la poalele Carpaților și meditezi la adevărul spuselor lui Vlahuță:

„În munții aceștia s-au închegat tăria și unitatea neamului românesc. Ei au fost ocrotirea și scăparea noastră în zilele de groază, cetatea sfântă în care s-au păstrat așa de curate credințele, și limba, și datinile poporului nostru".

În episodul **Țara. Poporul,** în care prozatorul, ca în întregul jurnal (reportaj artistic), apelează la cele mai adecvate modalități de expresie literară: *narațiunea, descrierea, reflecția,* se fixează – pe de o parte – *un univers geografic și spiritual al patriei,* univers a cărui limită inferioară coboară adânc în istorie, până la originea poporului român și a limbii române („...am păstrat în sângele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem... legionarii biruitori și uriașii învinși") și urcă, în același timp, până în zilele noastre („De-atunci au trecut aproape două mii de ani – spune scriitorul... Vijelii cumplite au trecut peste noi, la toate am ținut piept, și nu ne-am dat, și-aici am stat. Ca trestia ne-am îndoit în vânt – dar nu ne-am rupt"). Pe de altă parte, atât în prima secvență, cât mai ales în cea de a doua, se realizează *un portret moral al poporului român,* adevărată laudă a acestui popor, subliniindu-se frumusețea lui de caracter, virtuțiile sale, valoarea sa deosebită. Cele două dimensiuni apar strâns împletite.

Astfel, *în prima parte,* evocând trecutul zbuciumat și eroic al neamului nostru, Vlahuță își exprimă mândria față de vechea și nobila noastră origine – de fii al „legionarilor biruitori" (romanii) și ai „uriașilor învinși" (dacii). În luptele cu dușmanii care au vrut să cotropească glia strămoșească, românii au dat pildă de curaj și sacrificiu, căci – așa cum spune autorul – „am păstrat în sângele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem". Stăpân al acestor meleaguri de peste două mii de ani, poporul român a ținut piept loviturilor soartei, reliefate de Vlahuță în text prin repetarea adjectivului „multe", ca și prin folosirea unei sugestive comparații: „Ca trestia ne-am îndoit în vânt – dar nu ne-am rupt". Prin metafora *vijelii cumplite,* ce s-au abătut peste noi, scriitorul completează imaginea unui destin tragic al românilor. Verbele, folosite la perfectul compus, sugerează dăinuirea neîntreruptă a poporului nostru în spațiul carpato-danubiano-pontic, iar prin diminutivul „moșioară" se reliefează *dragostea față de vatra străbună* a tuturor generațiilor ce s-au succedat. Pentru a întări ideea de profund atașament al românilor față de țara lor – *caracteristică de bază a poporului* – scriitorul folosește repetiția adjectivului „scump": „Și-am rămas stăpâni pe moșioara noastră. Știe numai bunul Dumnezeu cu cât sânge ne-am plătit noi pământul acesta, *scump* tuturor românilor – *scump* pentru frumusețile și bogățiile lui, *scump* pentru faptele mărețe și înălțătoare care s-au petrecut pe el".

Scanned with OKEN Scanner

Din rândul poporului s-au ridicat oameni de seamă, care au călăuzit țara și poporul pe un drum drept. Evocând o strălucită domnie – cea a lui Ștefan cel Mare – autorul aduce în fața contemporanilor chipul gloriosului voievod, personalitate istorică ce a rămas ca o întruchipare deosebită a iubirii de țară. Ștefan a devenit *simbolul sacrificiului,* al Omului care și-a slujit, cu sabia și cu întreaga sa ființă, neamul timp de aproape o jumătate de secol. „Testamentul" lăsat de el este acela al iubirii de țară, de demnitate și de sacrificiu suprem: „Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi – spune autorul, închipuindu-și vorbele celui ce-a fost supranumit «Soarele Moldovei» – atunci mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre!" De la Ștefan, românii au învățat ce-nseamnă să lupți pentru patrie, ce înseamnă demnitatea.

Și în secvența următoare, în care Vlahuță descrie frumusețile și bogățiile patriei, se vorbește, cu nestăpânită mândrie națională, tot despre *chipul și sufletul oamenilor,* despre hărnicia lor, care a schimbat înfățișarea țării. Marcând saltul spre civilizație, înfăptuit în ultimele patru decenii ale secolului trecut, autorul scoate în evidență dorința de înnoire a românilor, care s-a concretizat în valorificarea bogățiilor patriei, încorporate, mai apoi, în orașe, șosele, căi ferate etc. Astfel, Vlahuță este mândru pentru faptul că, în urma acestor eforturi, „o altă țară s-a pus între Carpați și Mare"..., „o țară nouă s-a ridicat de-atunci în răsăritul Europei".

Prin tot ceea ce au creat cu mâinile și cu mințile lor, românii au dat un alt chip Capitalei țării. Venerându-i pe toți cei care și-au slujit fără rezervă neamul, ei le-au înălțat monumente spre a le nemuri amintirea – așa cum sunt cele din fața Universității din București –, expresie a unui nemărginit respect pentru unele dintre marile personalități ale istoriei și culturii noastre: „Eliade, Mihai Viteazu, Gheorghe Lazăr – poetul, eroul și apostolul!"

Între mijloacele artistice folosite în această secvență, remarcăm abundența *epitetelor:* „dealuri *blânde", „vast* ostrov", „lacuri *sclipitoare",* „ape *vrăjite*", câteva *metafore:* cărări de argint", „vast ostrov însetat"; folosirea măiestrită a *personificării:* „Bărăganul *doarme* sub șuierul vântului" și „*visează* râuri limpezi", „pâraie se *despletesc",* „câmpia Ialomiței s-așterne *tăcută,* netedă, uscată" (reținem și tripla determinare cu ajutorul epitetului); este folosită, de asemenea, *antiteza trecut – prezent,* care are la bază tot enumerarea: dacă trecutului îi aparțin „drumuri hrintuite" și „căruțele de poștă", prezentul se poate lăuda cu „șosele netede", „pietruite", cu „linii ferate", cu „orașe înfloritoare", „cu salbe de fabrici"etc. Toate aceste modalități ale cuvântului artistic concură la crearea unui tablou dinamic, plin de viață, reprezentativ, memorabil.

Ultima parte a fragmentului completează – în mod fericit – cu alte elemente strălucitul portret moral al poporului român, imaginea importanței lui în întregul orizont al existenței românești și între popoarele lumii. Astfel, scriitorul afirmă: *„Dar ceea ce se ridică mai luminos și mai sfânt în mijlocul amintirilor mele. podoaba cea mai aleasă și mai mândră-ntre podoabele țării, este poporul românesc!"* Din sufletul lui sensibil și bogat, au izvorât frumoasele lui cântece: "În sufletu-i larg, nespus de duios, lămurit în focul atâtor suferinți, am găsit izvorul curat al frumoaselor lui cântece și înțelesul istoric al trăiniciei și al stăruinței noastre pe acest pământ". În „inima lui caldă", încercată de atâtea necazuri ce s-au abătut asupra țării își găsesc înțelegere și milă celelalte popoare: „Inima lui e plină de milă pentru cei nenorociți" – notează scriitorul. „Limba lui e dulce" și „plină de mângâieri", păstrătoare a spiritualității

Scanned with OKEN Scanner

românilor, este expresia unei istorii zbuciumate şi milenare. Popor talentat, înzestrat cu capacitate de imaginare, cu sensibilitate, a creat o bogată spiritualitate concretizată, între altele, în *folclor* – domeniu ce cuprinde o gamă largă de sentimente: duioşie, gingăşie, sensibilitate, durere, dar şi ură şi revoltă (Sunt citate versuri dintr-un delicat cântec de leagăn – „Nani, nani, puişor" –, ca şi dintr-un bocet sfâşietor: „Dragile mamei sprâncene/, Cum o să fiţi buruiene!/ Dragii mamii ochişori,/ Cum o să vă faceţi flori!")

Cu capacitatea lor de muncă, de luptă şi jertfă, cu mintea lor întotdeauna ageră şi pătrunzătoare, românii au durat pentru viitorime opere nemuritoare. Verbele la *gerunziu* – folosite cu pricepere de scriitor – reliefează aceste mari capacităţi ale poporului, dând vibraţie puternică şi dinamism imaginilor: „Îl văd cu pieptul dezvelit în zloată şi-n bătălii, *muncind* ca să plătească dările ţării, *luptând* ca să-şi apere pământul, *căzând şi ridicându-se* iar, *murind* în şes şi *renăscând* în munţ". În ciuda destinului istoric tragic, poporul român a rămas „pururea tânăr, pururea mândru". Printr-o exclamaţie retorică, autorul exprimă – în continuare – marea sa admiraţie faţă de eroismul acestui neam:

„Ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă şi mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz şi mai întreg în faţa atâtor dureri!". Marile însuşiri ale acestui neam au impresionat şi pe cei care l-au cunoscut. În 1854, omul de cultură şi revoluţionarul francez – Jules Michelet –, călătorind prin Ţările Române, afirmă că: „O lacrimă-i tremură-n glas şi graiul lui e un suspin" (despre poporul român).

Simţindu-se al acestui pământ şi al acestui popor – cum ar fi spus Sadoveanu –, Alexandru Vlahuţă afirmă, în încheierea fragmentului şi a cărţii, cu un emoţionant sentiment de mândrie patriotică:

„Într-o ţară aşa de frumoasă, c-un trecut atât de glorios, în mijlocul unui popor atât de deştept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de ţară şi cum să nu-ţi ridici fruntea ca falnicii strămoşi de odinioară, mândru că poţi spune: «Sunt român»!".

ŢARA. POPORUL

(variantă)

Din aceeaşi generaţie cu Delavrancea, D. Zamfirescu şi I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă este „unul din reprezentanţii noului realism liric şi artistic" (T. Vianu), personalitatea culturală cea mai proeminentă dintre post-eminescieni. A publicat schiţe, nuvele, romane. Prieten apropiat şi mare preţuitor al genialului nostru poet – Mihai Eminescu –, a scris multe poezii sub puternica sa înrâurire. Sunt cunoscute îndeosebi „Unde ni sunt visătorii" şi „1907" – „gajul unei nobile iubiri de ţară" (G. Călinescu).

Ţara. Poporul constituie ultima parte a jurnalului de călătorie **România pitorească,** pe care Alexandru Vlahuţă l-a publicat în anul 1901. Este cea mai populară lucrare a scriitorului şi publicistului Al. Vlahuţă, alcătuită la sugestia marelui cărturar Spiru Haret, pe atunci ministrul învăţământului.

Ilustrând un anume tip de reportaj, **România pitorească** se deosebeşte atât de memorialele de călătorie ale predecesorilor (Grigore Alexandrescu, Dinicu Golescu, Vasile Alecsandri, N. Filimon) cât şi de cele alşe urmaşilor (Geo Bogza). Dezvoltarea jurnalului de călătorie este una din expresiile literare ale filonului *realist şi patriotic* al literaturii secolului trecut.

Scanned with OKEN Scanner

Jurnalul de călătorie se impune în literatura noastră prin lucrările lui D. Golescu, N. Filimon, Ion Codru-Drăguşanu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri. Elaborate în epoci diferite şi consemnând călătorii fie în țară, fie în străinătate, aceste scrieri sunt străbătute de un suflu patriotic ce se desprinde din fiecare pagină. Scriitorii mai sus citați sunt nu numai autorii unor savuroase volume de impresii culese din călătoriile în afara granițelor (**Călătorii în Asia Mică,** de D. Bolintineanu, **Însemnare a călătoriei mele,** de D. Golescu, **Călătorie în Africa,** de Vasile Alecsandri, **Escursiuni în Germania Meridională,** de N. Filimon), ci şi autorii unor remarcabile volume inspirate din peregrinările prin țară. Bardului de la Mirceşti îi aparține şi **O primblare la munți,** iar lui Bolintineanu **Călătorii în Moldova.** Acestor interesante cărți, inspirate din mărețiile şi frumusețile patriei, li se alătură altele, cum ar fi ale lui Grigore Alexandrescu şi, desigur, paginile scrise de Al. Vlahuță.

Patriotismul este o coordonată importantă a tuturor scriitorilor citați. Oricât de încântătoare ar fi monumentele Apusului sau ale bătrânului Egipt, oricât de înalte ar fi treptele culturale ale altor țări, nimic nu poate fi mai frumos, mai măreț şi mai scump ca pământul patriei. La el cugetă şi bătrânul Golescu în timpul călătoriei prin ţările Europei, patriei sale îi închină şi Alecu Russo **Cântarea României,** către țară se îndreaptă şi gândurile lui Bolintineanu: „O țara mea! întristată. Pot eu vorbi de o mare suferință, fără să-mi aduc aminte de tine?"...

România pitorească rămâne un monument important, pentru că Al. Vlahuță încearcă, pentru prima dată, să dea cititorului o imagine de ansamblu asupra țării. Autorul urmăreşte înfățişarea meleagurilor natale, obiceiurile oamenilor, tradițiile celor mai pitoreşti locuri ale patriei, la răscrucea dintre două veacuri: al XIX-lea şi al XX-lea.

Dacă în operele altor scriitori tendința patriotică rezultă în mod îndirect, în **România pitorească** ea este programatic exprimată. Modul în care este construită cartea învederează patriotismul din care a izvorât şi care o face mereu actuală. Compusă cu intenția de a zugrăvi frumusețile tuturor regiunilor țării, cartea lui Vlahuță trăieşte atât prin remarcabile pagini descriptive, cât şi prin conturarea dimensiunii istorice a acestor locuri şi a poporului român, în pagini care poartă uneori accente de odă.

Referindu-se la titlul lucrării, observăm că însemnările sale de drum sunt atât de elocvent intitulate **România pitorească.** Asta înseamnă că Alexandru Vlahuță reuşeşte să redea frumusețile de basm ale naturii patriei noastre, într-o strânsă legătură cu oamenii ce trăiesc în mijlocul ei.

Vlahuță reînvie, în **România pitorească,** din negura îndepărtată a vremii, glorioase evenimente istorice. Numeroase sunt locurile patriei care vorbesc scriitorului despre luptele crâncene duse de popor pentru independența națională şi un trai mai bun. Astfel, încă din primele pagini, autorul descrie epocala bătălie de la Călugăreni, unde ostaşii români, conduşi de Mihai Viteazul, luptă eroic împotriva armatelor cotropitoare ale semilunei. Exemplul personal al viteazului domn dă „sufletelor încredere şi brațelor tărie: – Cu inimă, copii, – li se adresează el – şi nu pierdeți nici o mişcare. Gândiți-vă că în cumpăna bărbăției voastre atârnă azi destinele țării, mândria şi viitorul neamului nostru".

În capitolul **Valea Motrului,** porțile vechi ale unei mânăstiri, în care se mai văd urmele plumbilor sloboziți de flintele pandurilor lui Tudor Vladimirescu, îi amintesc lui Vlahuță de frica de moarte a boierilor ce se închiseseră aici pentru a scăpa de „viteazul răzbunător al poporului".

Scanned with OKEN Scanner

Lucrarea se structurează pe cinci capitole (**Pe Dunăre, Pe Marea Neagră, În munții noștri, Valea Prutului** și **Țara. Poporul.**), îmbinând descrierea cu evocarea trecutului istoric (**Izlaz, Giurgiu, Călugăreni**) și cu însemnări despre hărnicia locuitorilor pe pământul vechii Dacii.

Incursiunea în trecut ori descrierile de natură nu constituie o lecție de istorie sau de geografie, jurnalul fiind rodul unui puternic sentiment patriotic, rodul dorinței scriitorului de a redeștepta focul nestins al iubirii de neam și de țară.

În ultimul episod, **Țara. Poporul,** ca în întregul jurnal, prozatorul apelează la cele mai adecvate modalități de expresie: narațiunea, descrierea, reflecția. El reînviază ideea de patrie în evoluția sa istorică. De asemenea, constată cu mândrie că „am păstrat în sângele nostru vitejia acelor două popoare mari din care ne tragem... Admirația pentru strămoși este exprimată în câteva epitete generalizatoare: *„legionarii biruitori", „uriașii învinși".* Două verbe cu o evidentă tentă arhaică i-au fost suficiente lui Alexandru Vlahuță pentru a sugera tenacitatea legionarilor biruitori. Aceștia „*au vânzolit* lumea *și-au abătut* codrii ca să răzbată în cetatea lui Decebal". Impresionat de puterea de sacrificiu a uriașilor învinși, prozatorul apelează, de data aceasta, la epitetul dublu „Uriașii învinși" care „și-au dat o moarte *așa de măreață și de tragică* în flăcările Sarmisegetuzei."

Noi suntem „urmașii vrednici" ai acestor bravi strămoși.

Dacă Zaharia Stancu, în poezia **Patria,** surprindea vremurile de restriște prin care a trecut poporul nostru, prin metafora „cerul cu nori", Alexandru Vlahuță, în **România pitorească,** numește, cu smerenie și mândrie, momentele cruciale prin care a trecut destinul acestui neam. „Vijelii cumplite peste noi. La toate am ținut piept, și nu ne-am dat, ș-aici am stat. Ca trestia ne-am îndoit sub vânt – dar nu ne-am rupt".

Autorul încearcă o cronică a istoriei naționale consumată în timpul și spațiul românesc. Pretutindeni el descoperă urme ale trecutului și laudă faptele istorice care s-au desfășurat acolo: „Ș-am rămas stăpâni pe moșioara noastră. Știe numai bunul Dumnezeu cu cât sânge ne-am plătit noi pământul acesta, scump tuturor românilor..."

În episodul citat, autorul creează un portret moral al poporului român, o adevărată laudă a acestui popor, a însușirilor sale morale, a frumuseții sale de caracter și de aceea evocarea vremurilor de restriște se face mai succint. Aceste vremuri sunt sugerate de un epitet: „vijelii *cumplite",* de câteva expresii populare: „am ținut piept", „nu ne-am dat", „nu ne-am rupt" și de o foarte sugestivă comparație: „ca trestia ne-am îndoit sub vânt".

Stilul devine solemn, când sunt invocate „cuvintele mândre și-nțelepte" ale lui Ștefan cel Mare, dintr-un testament apocrif (neautentic): „Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri însă se va îndura de lacrimile slugelor sale și va ridica dintre voi pe cineva, carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în voinicia și puterea de mai înainte".

Impresia aceasta este dată de construcția arhaică „Odihnească-n pace" sau „n-au fost spuse-deșert", dar și de epitetele: „cuvintele *mândrie și-nțelepte".*

Invocarea cuvintelor marelui voievod demonstrează, că. pentru Alexandru Vlahuță, istoria este un mare exemplu (ca și la Nicolae Bălcescu). Prin marile ei valori, noi ne redescoperim, iar redescoperirea înseamnă continuitate, tradiție, superioritate morală.

Scanned with OKEN Scanner

Observăm că incursiunea în trecut ori descrierile de natură ne oferă reflecții personale ale autorului pornind de la teme cunoscute, cu rolul de a sensibiliza.

Peisajul românesc: „Din streaşina munților, ce-nalță marginea țării de la Severin până la Dorohoi", este reprodus fără prea multă inventivitate (Lucrarea se află la granița dintre ştiință şi artă. Aparent, compoziția şi mijloacele de exprimare sunt cele ale descrierii ştiințifice. Expunerea este, în general, obiectivă, forța de invenție personală – abia perceptabilă). Enumerarea componentelor peisajului duce spre un tablou în care solemnitatea cuvintelor, căpătate prin abundența epitetelor, nu poate conține poezie: „*vast* ostrov", „deşertul *larg*", „lacuri *sclipitoare*", „râuri *limpezi*", „bălăriile *uscate*", „ape *vrăjite*".

Alexandru Vlahuță se mulțumeşte să redea peisajul şi nu să-l creeze, aşa cum procedează Calistrat Hogaş sau Mihail Sadoveanu. Descrierea are un caracter noțional, care nu lasă loc metaforei decât arareori („cărări de argint", „vast ostrov însetat").

Între procedeele artei literare remarcăm folosirea personificării, adică transferarea însuşirilor omeneşti asupra lucrurilor neînsuflețite. Datorită personificării, Bărăganul „doarme sub şuierul vânturilor" şi „visează râuri limpezi", pâraie se despletesc", „câmpia Ialomiței s-aşterne *tăcută, netedă, uscată*", „ostrov însetat". Remarcăm folosirea epitetului triplu exprimat prin adverb, în evocarea vastului ostrov însetat care este câmpia Ialomiței.

Antiteza trecut-prezent îşi face loc în episodul **Țara. Poporul.** Ea are la bază tot enumerarea. Dacă în trecut apar „drumuri hrintuite" şi „căruțele de poştă", prezentului îi aparțin „şoselele netede, pietruite" şi „linii ferate", „oraşele-nfloritoare şi sutele de fabrici ce scot la lumină bogățiile țării". Al. Vlahuță este mândru că „o țară nouă s-a ridicat de atunci în răsăritul Europii".

Autorul lasă impresia că priveşte oraşul de la o mare înălțime. Imaginea Bucureştiului este însă lipsită de dinamism, pulsația metropolei fiind sugerată doar de amintirea „celor două mari bulevarde, care taie-n cruciş oraşul" şi de prezența unui epitet „capitala *zgomotoasă*". Accentul este pus pe înflorirea culturii.

Folosind cu măiestrie antiteza, Vlahuță conturează imaginea capitalei pe ale cărei meleaguri, odinioară, „îşi păştea turmele legendarului Bucur". Şcoala lui Gheorghe Lazăr se află în „scunde şi sărăcăcioase chilii", iar malurile Dâmboviței au stat, până mai deunăzi, sub rădiuri (pădurici) de sălcii". Antiteza este, în continuare, în favoarea prezentului contemporan scriitorului. Capitala sporeşte „sigură şi puternică", „ridicând palat lângă palat". „Şi largi îşi deschid acum porțile altarele luminii, treptat poporul se înviorează, se deşteaptă la o viață de pace şi de muncă roditoare". Elementul de atracție îl constituie palatul Universității, care se-nalță „falnic" cu cele trei statui din față: „Eliade, Mihai Viteazu, Gheorghe Lazăr-poetul, eroul şi apostolul". O izbutită personificare apare în imaginea Bucureştiului: „Dâmbovița se minunează de strălucirea şi mândreța-n care se desfac malurile ei".

Meşteşugul scriitorului se relevă însă, cu deosebire, în pasajul consacrat alcătuirii spirituale a românului. Autorul reține ceea ce nu putem găsi într-un studiu etnografic sau folcloric. El nu demonstrează, dar reuşeşte să ne convingă de adevărul intuiției că formele de relief, „soarta aprigă şi zbuciumată" au modelat caracterul dârz, neînfricat şi demn al trăitorilor pe aceste locuri.

Scanned with OKEN Scanner

Portretul moral al poporului român, realizat de Al. Vlahuță în acest fragment, vizează poporul de totdeauna. El „se ridică mai luminos și mai sfânt în mijlocul amintirilor" scriitorul, constituind „podoaba cea mai aleasă și mai mândră-ntre podoabele țării". Pentru popor, autorul are numai superlative.

Bogăția folclorului nostru și statornicia-n pace pe aceste meleaguri le descoperă „în sufletu-i larg, nespus de duios, lămurit în focul atâtor suferinți". Sprijinul împlinirii idealurilor, scriitorul îl găsește „în marea lui putere de muncă, de luptă și de răbdare, în mintea lui trează, și-n inima lui caldă". Observăm că în definirea fizionomiei spirituale a poporului nostru, Al. Vlahuță recurge îndeosebi la adjective cu valoare de epitet.

Efecte artistice deosebite obține scriitorul în construcțiile cu gerunziul: „îl urmăresc cu gândul de-a lungul veacurilor, îl văd cu pieptul dezvelit în zloată și-n bătălii, *muncind* ca să plătească dările țării, *luptând* ca să-și apere pământul, *căzând și ridicându-se* iar, *murind* în șes și *renăscând* în munți...". Verbele folosite cu mare artă: „muncind", „luptând", „căzând și ridicându-se", „murind", „renăscând" creează astfel o imagine dinamică a acestui popor înzestrat, reușind să rezume un întreg trecut de luptă. Verbele la prezentul etern aduc mai aproape de sufletul cititorului această istorie zbuciumată.

În ciuda tuturor nevoilor *„ce-au dat să-l răpuie"*, poporul a rămas *„pururea tânăr, pururea mândru"*.

Entuziasmat de vechimea nației române pe aceste meleaguri, conștient de continuitatea și de bogăția ei spirituală, scriitorul exclamă, îndreptățit: *„Ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă și mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz și mai întreg în fața atâtor dureri! Unde ar fi ajuns el astăzi, dacă ar fi fost lăsat în pace!"* Întâlnim aici un procedeu specific stilului istoric mai vechi (exemple concludente pot fi întâlnite la N. Bălcescu, dintre români, și la Edgar Quinet și Jules Michelet, dintre istoricii străini, cu mare audiență la noi): *construcția retorică*. Ea era prezentă încă de la începutul fragmentului („*scump* tuturor românilor, *scump* pentru frumusețile și bogățiile lui, *scump* pentru faptele măreței").

Portretul este realizat cu sufletul la gură. Al. Vlahuță se teme parcă să nu-i dispară flacăra inspirației. Eliziunile sunt numeroase, tonul este duios, epitetele încărcate de sentimentalism.

Este folosită tehnica citatului, reproducându-se foarte frumoasa reflecție a lui Jules Michelet: „O lacrimă-i tremură-n glas, și graiul lui e un suspin", ca și versuri și expresii populare. Suferințele, afirmă scriitorul, „au pus o blândețe divină pe figura țăranului nostru. Inima lui era plină de milă pentru cei nenorociți, și limba lui e dulce și plină de mângâieri". Ne reține atenția, dintre figurile de stil folosite acum, construcția „blândețe divină", în care substantivul are un parfum arhaic, iar adjectivul-epitet evidențiază calmul etern al acestui neam, ca și metafora „graiul lui e un suspin".

Pentru a ilustra mai profund ideea că limba românului e dulce, Vlahuță înserează versuri populare dintr-un cântec de leagăn: „Nani, nani, puișor", cu care-și adorm țărăncile copiii, ca și alte vorbe „sfâșietoare, adânci ca și durerea din care au izvorât", cu care românii își petrec morții la groapă: „Dragile mamei sprâncene,/ Cum o să fiți buruiene!/ Dragii mamii ochișori/ Cum o să vă faceți flori!

Finalul acestui episod, final ce coincide cu cel al jurnalului de călătorie, este o adevărată apoteoză izvorâtă din dialogul cu conștiința și vechimea acestei țări, cu peisajul și oamenii ei, pentru că *„într-o țară așa de frumoasă, c-un*

Scanned with OKEN Scanner

trecut aşa de glorios, în mijlocul unui popor atât de deştept, cum să nu fie o adevărată religie iubirea de patrie, şi cum să nu-ţi ridici fruntea, ca fălnicii strămoşi de odinioară, mândru că poţi spune: «Sunt român»!"

Ultimul capitol al lucrării, având valoare de concluzie şi de simbol, se încheie cu o emoţionantă declaraţie de dragoste şi credinţă către **Ţară**, întruchipată în supremul gest al mândriei patriotice de a fi român.

În concluzie, fragmentul **Ţara. Poporul.** fixează un univers *geografic şi spiritual* al patriei, a cărui limită inferioară coboară adânc în istorie, până la originea poporului român şi a limbii române şi urcă biruitoare până în zilele noastre. Aceste pagini constituie deci o evocare a şirului nesfârşit de bătălii pentru păstrarea pământului şi a limbii române, ilustrând astfel vocaţia libertăţii la români.

Scriitor-cetăţean, înzestrat cu un real talent literar, animat de înalte idealuri umanitare, Al. Vlahuţă ne-a lăsat o moştenire scriitoricească valoroasă ce „merită să facă parte din istoria literaturii române, chiar dacă nu se ridică la o valoare artistică similară cu a marilor săi contemporani: Eminescu, Caragiale, Slavici, Coşbuc. Opera lui, în ce are mai valoros, rămâne o mărturie vie a dragostei sale pentru popor. (Virgiliu Ene)

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

ŢARĂ – PATRIE – POPOR

Nu-i cap de ţară = nu-i grav, n-are mare importanţă.

Pământul (sau ţara) făgăduinţei = ţinut bogat, mănos, fericit.

A ţine frânele ţării (sau împărăţiei) = a conduce, a stăpâni, a guverna.

Ţara e largă = eşti liber, poţi să pleci unde vrei.

A vântura mări şi ţări (sau mările şi ţările) = a cutreiera lumea.

Nimeni nu e profet în ţara lui = oamenii de valoare sunt adesea mai preţuiţi printre străini decât între ai săi.

A aflat târgul şi ţara = a aflat toată lumea.

A ajunge (sau a se face, a rămâne) de poveste în ţară = a i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină.

De la ţară = dintr-un sat, dintr-o comună.

Te joci cu ţara în bumbi? = formulă prin care i se atrage cuiva atenţia că greşeşte atunci când subestimează pe cineva sau ceva.

La colţ de ţară şi la mijloc de masă = într-un loc ferit de primejdii.

A plăti (cît) un colţ de ţară = a fi de mare preţ, a valora foarte mult.

A se pune cu ţara = a intra în conflict cu toată lumea.

A pune ţara la cale = a. – a discuta o chestiune importantă (de ordin politic), fără a avea competenţa necesară; b. – a discuta multe şi de toate.

A sta prost (sau rău) cu ţara = a nu avea bani, a nu dispune de resurse.

Ţara lui Cremene (sau a lui Papură-Vodă) = loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place.

Ţara nimănui = a. –(în basme) ţară fără stăpân; B. –spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră.

Scanned with OKEN Scanner

„Dacă dușmanul vostru vă cere legăminte rușinoase de la voi, atunci, mai bine muriți prin sabia lui decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri însă se va îndura de lacrimile slugilor sale și va ridica dintre voi pe cineva carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în volnicia și puterea de mai înainte" (ȘTEFAN CEL MARE).

„Nu trăiți ca pasărea aceea ce se cheamă cuc, care-și dă ouăle de le clocesc alte păsări și-i scot puii, ci fiți ca șoimii și vă păziți cuibul vostru" (NEAGOE BASARAB).

„Toată albina își apără căscioara cu acele și cu veninul său" (GRIGORE URECHE).

„Pentru slobozenie și moșie cu cinste a muri, decât prin veacuri cu necinste a trăi, mai cu folos și mai lăudat este" (DIMITRIE CANTEMIR).

„Patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor" (T. VLADIMIRESCU).

„Acela nu este patriot care n-a învățat a fi folositor obștei; n-a purtat cerul în pieptul său acel care n-a simțit plăcerea de-a fi binefăcător pentru mulți, chiar cu sacrificiul său" (GH. ASACHI).

„Naționalitatea și limba sunt mai scumpe decât libertatea, căci libertatea pierdută se poate recâștiga, dar naționalitatea niciodată" (G. BARIȚIU).

„Să ne ținem de limba, de istoria noastră, cum se ține un om în primejdie de a se îneca de prăjina ce i se aruncă spre scăpare" (MIHAIL KOGĂLNICEANU).

„Omul înainte de neam și-a iubit familia, înainte de lume și-a iubit neamul și partea sa de pământ, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și i-a îngropat, în care el s-a născut, în care a petrecut dulcii ani ai copilăriei, ce nu se mai întorc; în care a simțit cea dintâi bucurie și cea dintâi durere de bărbat. Nu cunosc încă nici o semințe cât de barbară, care să nu aibă acest simțământ" (MIHAIL KOGĂLNICEANU).

„Cel ce a sa viață Țării sale-nchină/Piere ca lumina într-a sa lumină (D. BOLINTINEANU).

„Țara este mamă dulce, copiii mei! Ferice care moare luptând pe sânul ei" (V. ALECSANDRI).

„...O! Trebuie să nu aibă cineva nici o picătură de sânge în vine, nici o scânteie de simțire în inimă, pentru ca să nu se înduioșeze la priveliștea patriei sale și să nu iubească pe fratele său: poporul român" (V. ALECSANDRI).

„De aceea patriotismul este simțământul activ și covârșitor al generațiilor actuale, care binecuvântează părinții, moșii și strămoșii mai mult ca pe ele, adeseori învrăjbite de vrăjmașii, dar totdeauna unite în amintirea celor din trecut" (B. DELAVRANCEA).

„Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă/ Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă/ Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt/ Cum veniră se făcură toți o apă ș-un pământ" (M. EMINESCU).

„Acolo unde-s nalți stejari/ Și cât stejarii nalți îmi cresc/ Flăcăi cu piepturile tari/ Ce moartea-n față o privesc;/ Acolo unde-s stânci și munți/ Și ca și munții, nu clintesc/ Voinicii cei cu peri cărunți/ În dor de țară strămoșesc,/ Acolo unde-i cer senin/ Și ca seninul cer zâmbesc/ Femei ce poartă l-al lor sân/ Copii ce pentru lupte cresc/ Acolo este țara mea/ Și neamul meu cel românesc,/ Acolo eu să mor aș vrea/ Acolo vreau eu să trăiesc!" (I. NENIȚESCU).

„Podoaba cea mai aleasă și mai mândră între podoabele Țării este poporul românesc... În marea lui putere de muncă, de luptă și de răbdare, în mintea lui trează și în inima lui caldă am găsit sprijinul speranțelor noastre" (AL. VLAHUȚĂ).

„Fără patrie nu se poate închipui existența de națiune și fără națiune patria e numai un cuvânt deșert" (N. IORGA).

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE SINONIME

ȚARA s. 1.– stat, (înv. şi reg.) stăpânire (O țară înfloritoare) 2.– putere, stat, (înv.) putință. (Marile, micile țări) 3.– patrie, (înv. şi pop.) moşie, (pop. şi poetic) glie, (înv.) naştere, (grecism înv.) partidă. (Să ne apărăm țara) 4.– (Mold.) câmp, ocol. (Țara Făgăraşului) 5.– norod, popor (pop) obşte. (Întreaga țară s-a ridicat la luptă)

POPOR s.1.– națiune, neam, (înv. pop.) norod, (înv.) limbă, semințe. (Poporul român) 2.– norod, țară, (pop.) obşte (Întregul popor s-a ridicat la luptă) 3.– gloată, mulțime, norod, plebe, prostime, vulg (înv. şi reg.) poporime, (înv.) calabalâc (Ce s-a strâns atâta popor?) 4.– neam, populație, semințe, (înv.) lume, rudă, rudenie (Un popor de viteji).

Lecturi suplimentare

ȚĂRII MELE

de Vasile Voiculescu (1884–1963)

Deprins de veci cu nori şi vijelie,
Stă pururi trainic muntele de stâncă.
Ce-i pasă lui că-n aspra-i temelie
Şivoaie rod şi ape iuți mănâncă!

Ştiți voi ce fac în cremenea bătrână
Atâtea ploi, cu munca lor grozavă?
O spală doar de clisă şi țărână,
Dar lasă-ntreg străvechiul cheag de lavă

În van puhoiul spumegă şi creşte
Scobind prăpăstii fără de hotare:
Pe cât la poale râpa s-adânceşte,
Pe-atât se-nalță muntele mai tare.

– O, țara mea, tu, culme-ncremenită,
De-atâta sânge roasă şi brăzdată,
Azi din adâncuri, grea şi neclintită,
Te-nalți în slăvi mai sus ca niciodată!

ȚARA

de Vasile Voiculescu

Suntem un neam ca grâul ce răsare
Din bezna brazdei, din minuni amare.
În câmpul vechi aceleaşi spice noi.
A câta oară plugul cu rugină
A spart o humă pururea virgină?
Şi până-n fund la sacra origină
Ce mii de gropi sub oricare din noi!
.....

Din moşi-strămoşi noi ne-ngropăm aicea,
Ne scurmă corbi, ne cântă pitulicea,
Şi tot din noi cresc codrii vremii grei.
Ci-n vreascurile veacurilor iară
Feciorii dârzi se războiesc ori ară
Şi nemuresc astfel eterna țară,
Alăturea de boi, de ploi şi zei.

Scanned with OKEN Scanner

ȚARA

de Ana Blandiana (n. 1942)

În tine nu mi-e dor de nimeni,
Pământ apus în somn
Prin verzi orbite,
Și sunt străină dacă trec hotarul
Pletelor tale obosite.
Eu numai limba ta
O știu vorbi în vis
Și spune basme numai pentru tine
Prea trecătoru-mi paradis,
Prea trecătorule stăpâne.
E frig afară
Și e ceață deasă,
Se face seară,
Timpu-ncet se lasă,
Dar cât de bine și de cald e-acasă
Când unul altuia ne suntem țară.

ȚARA DE PIATRĂ

de Geo Bogza (n. 1908)

1. Urmașii lui Horia
MUNȚII APUSENI

De felul lor cum s-au așezat moții în Munții Apuseni, deveniți legendara lor țară, cei ce o cercetează pot avea o imagine dură, vorbind închipuirii cu o neașteptată vigoare, dacă în măruntaiele acelor munți vor pătrunde câteva sute de metri, până la straturile de aur.

Două lucruri sunt prețioase în Munții Apuseni și le-au făcut faima: oamenii și aurul. Sunt în țara noastră munți mai înalți și de o vestită frumusețe, dar în adâncul lor nu se găsesc filoane de aur, și nici pe culmi așezări permanente de oameni, sub toate consecințele stâncii și ale anotimpurilor vrăjmașe. Numai în Munții Apuseni oamenii sunt legați pe viață și pe moarte de tăria stâncii; sate crescute pe un granit căptușit cu aur.

Aur și oameni. Prezența lor a făcut ca munții mai mici, mai puțin falnici sau prăpăstioși, să întreacă în glorie și în dezlănțuiri de evenimente toate celelalte masive din lanțul impunător al Carpaților.

Și dacă vrem să vedem cum s-au așezat oamenii în acești munți aspri, când de jur împrejur erau atâtea câmpii roditoare, să pătrundem înăuntru, în însăși ființa lor de piatră.

În minele din Munții Apuseni, printre roci masive, strâns încleștate una de alta, poate fi citit, ca în palmă, destinul clocotit al oamenilor.

A fost mai întâi, în ceea ce privește aurul, un cataclism geologic. În adâncimea minelor de aur, măruntaiele pământului se văd ca într-o vitrină. Galerii lungi de sute de metri secționează profilul încruntat al muntelui, și ochiul omului sosit de afară poate surprinde, la lumina felinarelor cu carbid, cele mai vechi secrete ale geologiei. Zac acolo, la mari adâncimi, într-o învălmășală, blocuri enorme de piatră, îngrămădite unul peste altul. Dar, oricât s-ar fi lipit, sub uriașa apăsare a propriei lor greutăți și a milioanelor de ani, între ele tot a rămas o fisură.

Scanned with OKEN Scanner

Acel strâmt spațiu dintre stânci e umplut cu aur. Ochiul îl poate urmări cum se îngroaşe sau se subție, cum se scurge în alte câteva crăpături laterale, adunîndu-se apoi iarăşi la loc. După cum merge la stânga sau la dreapta, coboară sau urcă, oamenii au săpat galeriile. Sunt sute şi mii, o adevărată puzderie. Pentru că, în masa de piatră a muntelui, filoanele de aur se răspândesc ca sistemul nervos al unui corp omenesc: din câteva centre pornesc şi se duc pretutindeni, adunându-se din nou la un loc şi iar împrăştiindu-se. Iar toate aceste vinişoare oamenii le urmăresc centimetru cu centimetru, spărgând muntele cu dinamită.

La început au fost numai straturi de rocă, unul peste altul, cum s-au suprapus în urma marilor evenimente geologice. Printre ele, pe pe un horn larg, a început cândva să năvălească lava incandescentă. Atunci între atâtea materii scuipate cu îndârjire afară cu voie sau fără voie urca şi aurul, înspăimântat şi zăpăcit, târât în acea clocotitoare dezlănțuire.

În mțnele Munților Apuseni, se poate vedea tot ce s-a petrecut atunci. Aurul lichid şi fierbinte s-a strecurat printre stânci, mai simplu decât o şopârlă, şi a umplut toate golurile, chiar cele mai mici crăpături. Pe unele stânci se vede, parcă ar fi stropit cu bidineaua: firişoare subțiri, ca nisipul. Ele au ajuns acolo, tot strecurându-se prin porii rocii, prin găuri cât firul de ață.

Închipuiți-vă aurul în panică, surprins de cataclism, sosind speriat şi gâfâind căutând un adopost între crăpăturile stâncilor. Acolo a rămas, apoi, pentru totdeauna. Şi la lumina felinarelor cu carbid, la sute de metri în adâncimea muntelui, degetul poate urmări pe stâncă drumul lui de necrezut, cum a avut loc atunci, sub presiunea teribilei erupții.

Degetul poate urmări pe stâncă. Iar drumul acela neregulat, hărțuit, în panică, e valabil nu numai pentrul aurul din măruntaiele muntelui, ci şi pentru oameni, pentru aşezările lor pe culmi.

Între oameni şi aur, un paralelism elocvent poate fi stabilit, în felul cum au mers, în cauzele care le-au pricinuit drumul: sub lumina soarelui pentru oameni, la întuneric, în măruntaiele muntelui, pentru aur.

Țara Moților se află în Munții Apuseni. Munți nu prea înalți, dar acoperind o bună parte a Ardealului. Pentru a ajunge în inima lor, de la nord, de la răsărit sau din orice alt punct cardinal, trebuie să străbați o sută de kilometri printre crestele stâncoase. Aşa se face că oamenii care trăiau acolo, cu toate că luptau numai cu furci şi topoare împotriva unor armate organizate, n-au putut fi învinşi niciodată în luptă dreaptă şi, pentru înfrângerea lor, a trebuit să se recurgă la viclenie şi trădare.

Aşezarea oamenilor în Munții Apuseni ține şi ea de cataclism şi s-a petrecut în panică, sub presiunea unor evenimente care urmau să zdruncine temeliile lumii.

În măruntaiele munților, la izbucnirea erupției, aurul a năvălit printre stânci, strecurându-se în cele mai mici şi întortochiate crăpături. Afară, între crestele aspre, din stâncă, din văgăună, tot mai la fund, tot mai în inima de piatră a munților, au început să se scurgă oamenii, când, departe, în câmpie, s-au împământenit stăpânirile care le răpeau libertatea. Un cataclism, ca şi erupția vulcanică.

Se vede înăuntrul minelor cum aurul n-a lăsat liberă nici o crăpătură în care ar fi putut să se ascundă. Se vede, afară, între crestele munților, cum oamenii, la rândul lor, au folosit, pentru a se adăposti, cele mai strâmte şi încurcate văi, cele mai neaşteptate văgăuni. După cum s-au furişat de adânc, cât

Scanned with OKEN Scanner

mai între stânci, se poate bănui ce mare era pârjolul care îl împingea din urmă. Se poate închipui cum au năvălit, masă compactă de oameni, lichefiată de spaimă. Se poate închipui cum, întocmai ca aurul, s-au scurs printre crăpăturile stâncilor, s-au adunat câte doi, trei într-un gol mai mare şi au rămas acolo lipiţi de stâncă, veacuri de-a rândul.

Iar pentru tot ce a fost mai apoi, în veacurile următoare, paralelismul dintre aur şi oameni devine mai valabil, mai acut. În primul rând, în ceea ce priveşte exploatarea, urmărirea până la cea din urmă fărâmă. Şi a oamenilor.

Tot în interiorul minelor putem să găsim o imagine revelatoare a ceea ce a putut fi viaţa oamenilor, sute de ani, după ce noua orânduire şi-a început domnia. Pentru a ne da seama cum a procedat nobilimea feudală faţă de oamenii retraşi între stâncile Munţilor Apuseni, să coborâm din nou în măruntaiele pământului. Aur şi oameni. Acestor două filoane li s-a luat urma şi au fost stoarse de tot ceea ce au putut să dea, prin cele mai teribile procedee.

Încă de pe vremea romanilor fusese folosită metoda focului. Grămezi enorme de lemne erau coborâte în măruntaiele muntelui, întreţinând un foc uriaş, până ce stânca în care se găsea aur devenea incandescentă. Atunci, aruncau peste ea mari cantităţi de apă. Piatra plesnea, se scorojea şi dintre sfărâmăturile ei se alegeau bucăţile de aur.

Cu mult înainte de Avram Iancu şi de Horia, pământurile Ardealului au cunoscut răscoala lui Doja Gheorghe. În armata lui, ţăranii români şi ţăranii unguri au luptat cot la cot împotriva nobilimii maghiare. Dar Doja a fost prins şi călăii l-au aşezat de viu pe un tron de fier înroşit în foc, iar pe cap i-au pus o cunună, tot de fier înroşit.

Aşa a fost martirizat în 1514 Doja Gheorghe. Cei nouă tovarăşi ai lui, căpeteniile oastei de răsculaţi, au fost siliţi, sub o ploaie de bice, să taie cu cuţitul şi să mănânce, să mestece între măselele lor şi să înghită carnea batjocorită şi martirizată a acestui prim mare răzvrătit al Ardealului.

După el au mai fost alţi răzvrătiţi, şi stăpânii n-au şovăit nici o clipă să folosească şi împotriva lor metoda focului.

Aur şi oameni. Exploatare a aurului, exploatare a oamenilor. Prin orice mijloace să se pună mâna pe tot filonul, să se stoarcă din el tot ce se putea stoarce. Acei oameni aspri şi neînduplecaţi din Munţii Apuseni valorau, pentru stăpâni, greutatea lor în aur. Şi cum n-ar fi valorat atât când, iobagi cum erau, trebuiau să le muncească mai mult fără plată. Cum nu se poate mai preţioasă era vâna aceasta de oameni! Pentru a pune mâna pe ea, pentru a n-o scăpa cumva, nobilii feudali au uzat de toate procedeele.

Degeaba au fugit oamenii o sută de kilometri în inima munţilor, degeaba s-au aşezat în cele mai strâmte văi. Când hoarda flămândă le-a luat urma, când a mirosit ce pradă bună sunt, când şi-a dat seama de tot ce se poate stoarce din muşchii lor, partea întunecată a istoriei, de jale şi iobăgie, a început.

S-a folosit împotriva lor focul, li s-a pus dinamită în măruntaie, au fost săpaţi cu dalta şi ciocanul, li s-au rupt oasele, li s-a scos afară măduva din şira spinării, au fost găuriţi, sfredeiţi – întocmai ca şi minele de aur – au fost urmăriţi până în străfundul lor cel mai adânc pentru a vedea ce se ascunde acolo, pentru a stoarce din ei şi ultima picătură! Au fost exploataţi, cu sete, cu înverşunare, cu patimă nebună. Dalta şi sfredelul stăpânilor i-a găurit, i-a ciuruit, le-a ajuns până-n măduva oaselor, pe care au supt-o flămânzi. Oamenii aceştia au răbdat, au răbdat, au lăsat să fie storşi, până ce n-au mai putut. Atunci au izbucnit.

Scanned with OKEN Scanner

Şi istoria a cunoscut atunci, cu cinci ani înainte de Revoluţia Franceză, una din cele mai neînduplecate răscoale. A fost a lui Horia, Cloşca şi Crişan.

Urmaşii acelor răzvrătiţi, os din osul rupt cu roata, sânge din sângele lor curs sub biciul călăilor, trăiesc şi azi, în aceleaşi locuri, tot atât de lipiţi de stâncă, tot atât de înrudiţi cu munţii şi cu încruntata lor măreţie. Sunt moţii...

O FEMEIE MĂNÂNCĂ UN MĂR

De la Turda spre Abrud, pleacă de două ori pe zi o mocăniţă. E cel mai bun mijloc pentru a ajunge în ţara Moţilor. Cei aproape o sută de kilometri, mocăniţa îi face cam în cinci ore. Sunt două mocăniţe. Una pleacă din Turda, alta din Abrud, cam în acelaşi timp, aşa că la jumătatea drumului se întâlnesc şi îşi mai reînprospătează forţele, scoţând mult fum pe coş. Pe urmă, fiecare pleacă mai departe.

Pe o linie îngustă, de jucărie, mocăniţa – locomotivă minusculă pe al cărei pântec scrie: „Viteza maximă 30 km pe oră" – trage trei, patru vagoane. Împărţite şi ele în clase. În clasa întâi şi a doua călătoresc ofiţeri, funcţionari ai statului, negustori de aur.

În clasa a treia călătoresc moţii. Oameni cu cojoace enorme de oaie întoarse pe dos şi, în contrast izbitor cu vestmânt polar, cei mai mulţi, pe vârful capului cu o tichiuţă, o pălărie plată, ca o farfurie cu fundul în sus.

În trenul acesta, încă înainte de a ajunge în inima Ţării Moţilor, am văzut două lucruri minunate. Am văzut o femeie mâncând un măr, şi felul cum moţii privesc munţii. Pe urmă n-am mai văzut nimic atât de adânc, de revelator.

Aşezaţi pe băncile de lemn ale vagonului, moţii priveau munţii. Erau colţuroşi, prăpăstioşi, acoperiţi de zăpadă, tari, de gresie, crescuţi din stânci aspre şi învălmăşite. Moţii îi priveau. Tăcuţi, pe gânduri, cu fruntea încruntată, pleoapele lor se închideau şi se deschideau, lăsând să se strecoare munţii înăuntru, în fâşii subţiri, ca şi cum ar fi fost o băutură rară pe care voiau s-o guste cât mai îndelung. Erau moţi care se întorceau din câmpie. Nu priveau munţii. Îi sorbeau încet printre pleoape.

În vagon, mai veneau de la Turda un acar de la Calea Ferată şi nevasta lui. Oameni tineri. Femeia avea mâini mici şi în gesturi o eleganţă naturală, care urca din adâncul oaselor, ca şuviţa limpede a unui izvor. Avea ochi negri, vii, şi uitătura mirată, ca de veveriţă. Cu toate că tânără, fata şi începuse să-i fie brăzdată. Privind desfăşurarea peisajului sau altă desfăşurare, lăuntrică, de sentimente, se încrunta uneori. Fruntea ei avea ceva agresiv. O agresivitate concentrată şi amară.

La staţie, o femeie vindea mere dintr-o traistă. Un om gros, îmbrăcat nemţeşte, s-a coborât şi a cumpărat. Bărbatul femeii, ceferistul, avea o tabacheră cu tutun. Omul care cumpărase mere i-a spus ceferistului: Poftim un măr pentru nevasta dumitale şi dă-mi şi dumneata să fac o ţigară că am terminat tutunul.

Femeia a pus mărul alături, pe bancă. Bărbatul a scos un briceag, deschis şi a îndemnat-o să mănânce darul omului gros, care acum îşi pufăia mulţumit ţigara.

Femeia a început să mănânce mărul. Mari actriţe ale lumii, unde sunteţi s-o vedeţi pe această ţărancă, pe această femeie din Ţara Moţiulor, mâncând un

Scanned with OKEN Scanner

măr? Mânca! Dar în acelaşi timp părea că se roagă, că spune o poezie, că stă de vorbă cu Dumnezeu.

Întâi a luat mărul şi l-a privit câteva clipe printre ploapele pe jumătate închise. Era respect, admiraţie şi bucurie, puţin amară, în faţa acelui lucrul rar pe care îl avea în mână. Pe urmă a început să taie mărul cu briceagul. Nimic n-ar putea pare mai din obişnuitul vieţii. Dar ea făcea impresia că oficiază un cult, că se împărtăşeşte dintr-un mister. Când tăia bucata de măr cu gesturi domoale, prevenitoare parcă, şi o ducea apoi spre gură, buzele-i păreau că murmură o rugăciune.

Mi-am adus aminte de *Biblie,* de rugăciunile rostite de cele dintâi seminţii, ori de câte ori se împărtăşeau din elementele vitale ale firii.

În gesturile acestei femei din Munţii Apuseni, urmaşă a dacilor şi a agătârşilor, ca şi în gesturile celor dintâi oameni, era aceeaşi bucurie simplă şi limpede, de a vedea lumina soarelui, de a gusta dulceaţa vieţii, de a simţi esenţele pământului concentrate în sfera primordială a unui măr.

În acest timp, mocăniţa vagonul de clasa treia, celelalte vagoane pătrundeau tot mai adânc în inima munţilor acoperiţi de zăpezi imense.

UN OM A TRECUT PESTE MUNŢI

Luni şi marţii a nins; cantităţi formidabile de zăpadă. Miercuri a fost o zi liniştită. Vine vorba că pe drum, spre celelalte sate, zăpada e mai înaltă de un metru. Joi a început să ningă şi să viscolească din nou. Până vineri seara, ninsoarea deasă, compactă, nu încetase încă.

– Mâine n-o să fie târg, spun negustorii. În fiecare sâmbătă, la Roşia-Montană se ţine târg. Vin ţăranii din zece, cinsprezece sate din jur. Aduc cu spinarea mere, nuci, smântână şi lapte. Îşi cumpără talpa pentru opinci, iar cei mai săraci dintre ei, câte o traistă de mălai.

Toată noaptea de vineri a viscolit şi a nins. Abia spre ziuă vremea s-a mai potolit. Zăpada pe munţi atinge doi metri.

Cu toate acestea, sâmbătă dimineaţa târgul a început să se înfiripe. Pe la opt şi-au făcut apariţia primele femei, încotoşmănate, înfofolite, cu veşmintele impregnate de zăpadă. În hainele lor, dintr-un material aspru şi grosolan, foarte poros – reproducere în stofă a peisajului înconjurător, a munţilor stâncoşi şi frământaţi – zăpada a pătruns adânc, s-a bătut bine, ca şi cum ar fi făcut parte din urzeală. Puţin cocoşate, semănând cu nişte mogâldeţe, cum treceau coama muntelui, femeile aduceau donite cu lapte.

În Ţara Moţilor nu se văd sticle decât la prăvălii, şi acolo numai câteva, cel mult o duzină. Încotro, numai vase de lemn, donite, ciubere, în fel de fel de forme şi mărimi. Femeile aduc laptele în nişte donicioare ceva mai mari de un litru, cărora le spun *cupe.* Le astupă gura cu capac, tot de lemn, lipindu-l cu miez de pâine, şi laptele călătoreşte peste munţi, din sat în sat, fără să se verse o picătură.

Au mai sosit între timp şi câţiva inşi cu bucăţi de unt, cu mici ustensile de lemn, cu săniuţe pentru copii. Totul e frecat, impregnat, saturat de zăpadă. Şi locul unde se ţine târgul e o uriaşă movilă de zăpadă. Oamenii se salută între ei cu sunete guturale, îşi fac unul altuia semne scurte cu mâna.

Scanned with OKEN Scanner

– Cum ai trecut, măi? Celălalt râde încet, îşi zburleşte mustaţa. Asta vrea să spună că a avut de lucru cu zăpada.

Într-un târziu, trase de boi puternici, roşcaţi, sosesc şi câteva sănii cu lemne. Dejugă mai la o parte la marginea târgului. Negustorii din Roşia-Montană încep să le dea târcoale, le privesc îndelung, le cântăresc bine din ochi şi pe urmă pornesc în altă parte, cu aerul nesatisfăcut. Oamenii şi boii care le-au adus gâfâie de oboseală. Boii, cel puţin, au să se odihnească. Dar pe oameni au să-i treacă în curând toate sudorile. Spaima că se termină târgul şi rămân cu lemnele nevândute. Să te întorci cu ele, înapoi, în munte? Mai mare jalea de boi!

Un om a trecut peste munţii înecaţi în zăpadă şi a venit la târgul din Roşia-Montană. A făcut vreo doisprezece kilometri pe jos cu marfa în spinare, luptându-se cu troienile. În târg, s-a aşezat la rând cu ceilalţi oameni şi, în picioare, răbdător, a început să aştepte cumpărătorii. Ştiţi care era marfa acelui om, ce avea el de vânzare în sâmbăta aceea la târgul din Roşia-Montană?

O grămadă de lemne de foc, pe care o adusese în spate, peste munte, prin zăpada înaltă până la piept. Asta era toată marfa lui. Pentru atâta venise la târg. Vreo patruzeci de kilograme de lemne. *Opt lei!* Senzaţional!

Senzaţional? Eh, Dumnezeule, când mi-am dat seama de ceea ce fusese în stare acel om, când ştiam că de o săptămână nu mai contenise ninsoarea şi ce înseamnă să mergi peste munte, chiar fără nici o povară, am simţit că-mi crapă capul.

Din faptul că ajunsese în târg nu însemna mare lucru. Acum începea o parte mai grea decât trecerea muntelui: să găsească un cumpărător. Lemnele se vând tocmai la urmă, spre spartul târgului. Aşa că mai avea de stat lângă grămada lui, încovoiat, ca un semn negru de întrebare pe albul imens al zăpezii.

A început să ningă din nou, fulgi mari şi deşi, dar târgul e în toi, Gospodinele apar de pe toate ulicele şi încep tocmeala. Păstrez o bună amintire tocmelilor din târgurile Ţării Moţilor. Tocmeala acolo e un lucru grav şi serios care se face pe îndelete şi fără viclenie, un lucru limpede şi cinstit se stăruie îndelung, de parcă ar fi un ritual plăcut al cumpărării, fără de care târguiala n-ar mai avea un farmec. Cea mai lungă tocmeală se face în jurul ultimului leu. Vin fete de şaptesprezece ani, cu cupe de smântână sau cu unt, şi se tocmesc, se tocmesc, de parcă ar fi negustorese de când lumea.

– Ia, fată, treisprezece lei.

– Ba, bade, că *nu se plătie.* „Nu se plătie“ e expresia cu care cei ce vând rezistă preţurilor prea mici. Ea e pronunţată cu o inflexiune mustrătoare şi înseamnă că suma oferită nu plăteşte valoarea mărfii, dar, mai ales, oboseala cu care a fost adusă. Nu se plătie, de unde vin eu cu ea...

În afară de această expresie, încă două se aud foarte des: *no* şi *d-apoi.* În Ţara Moţilor, orice frază trebuie să înceapă cu un no, sau cu d-apoi. Dacă nu se spune: no, că mâine mergem la Abrud, atunci trebuie să se spună neapărat: d-apoi mâine mergem la Abrud. No, că de mâine o să fie vreme bună. D-apoi de mâine o să fie vreme bună. După trei zile nici nu mai putem vorbi altfel.

– No, domnule Grigore! Cumperi nişte lemne de le un om? Domnul Grigore se uită la mine şi începe să râdă amical.

– No, că ce te-ai apucat să faci pe aici?

– D-apoi nimic. Numai că e un om cu nişte lemne şi zic să le cumperi dumneta.

Scanned with OKEN Scanner

– No, să vedem, răspunse domnul Grigore. Şi pornim într-acolo prin zăpadă.

Ninsoarea a încetat. Domnule Grigore e unul din marii negustori de aici, bogătaş cu drept cuvânt. În casa lui stau de o săptămână. În afară de cameră, plătesc douăzeci şi cinci de lei pe zi pentru cele zece bucăţi de lemne cu care se face focul seara. Domnul Grigore e un mare negustor. Are o cârciumă într-o parte a pieţei, iar în cealaltă un magazin de coloniale. Domnia sa e tovarăş la nişte mine cu domnul Gruber. Domnul Gruber e tatăl acelei fete care străbate satul cu un aer de prinţesă, însoţită de un câine roşcat, mare cât un viţel. „Cine e?“ am întrebat. „E fata domnului Gruber, are zestre trei kilograme de aur“.

Era o fată blondă frumoasă şi zdravănă, şi avea un câine cât un viţel. Erau munţi, erau zăpezi imense, erau multe de văzut în satul acele. Era omul meu, domnul Grigore. Domnul Grigore se agită toată ziua, munceşte din greu, seara cade frânt de oboseală. Domnul Grigore are copii mulţi şi numai două prăvălii. Minele merg destul de prost. Cinci, şase kilograme de aur pe an... Lucrează în ele vreo douăzeci de oameni. Uneori nici n-ar avea cu ce să-i plătească. Noroc cu cele două prăvălii. Oamenii mai beau o ţuică, mai iau o pâine – şi gata leafa pe o săptămână.

Târgul e pe sfârşite. Au mai mai rămas oameni, răzleţi, ici şi colo. Treptat, îşi iau traista şi apucă spre munte. Un om cu o traistă în spate, urcând singur pe o cărare îngustă, puţin cocoşat, puţin crăcănat, iată un tablou în care e cuprinsă Ţara Moţilor.

Eu şi domnul Grigore înaintăm prin mijlocul târgului spre semnul negru de întrebare, care de două ore nu s-a clintit din loc.

Homo homini lupus. Nu mă gândisem la una ca asta, dar aşa a fost. Eu şi cu domnul Grigore ne apropiem de omul acela. In drum, ne-am oprit câteva clipe şi am făcut cunoştinţă cu domnul Ţura, alt tovarăşi la minele de aur. E voinic, aproape să plesnească. Tocmai şi-a făcut o pereche de cisme pe care acum le-a încălţat pentru prima oară. Ni le arată şi ni le explică. O mie cinci sute de lei. Pe vremuri, îşi făcea cisme de patru mii. Ehe, pe vremuri... Aveau la toc o dungă de aur. Era pe când nu se întorcea de la Abrud fără cinci lăutari în urma trăsurii.

Mai vine şi un frate al domnului Ţura. Şi el şi-a făcut o pereche de cisme mai pe toamnă. O mie opt sute. Parcă-s mai bune. Le compară şi le confruntă cu celelalte de o mie cinci. Nu-s mai bune. Să ştii că l-a păcălit cismarul. La cine le-a făcut? La Neculai? Păi tot la Neculai şi eu. Las'că nu mă mai vede altă dată. Mă duc la Ionaş, e un tânăr, s-a însurat acum. Crezi că Ionaş? Da, da, lucrează foarte bine.

– Aţi auzit că azi-dimineaţă pe la cinci a fost o haită de lupi? Era să mănânce nişte băieşi care veneau de la lucru. Ale dracului lighioane. Le ies ochii din cap acuma. Ehe, zăpada de doi metri pe munte! Nu mai au încotro. Au să crape de foame.

– Dar cu ce-aveam noi vorbă, ce s-a făcut? Tot şaizeci de mii? Cinci zeci să-i spui. Mai mult nu putem, că nici nu face. Aşa cu lupii. Sunt flămânzi rău, şi-au ieşit din minţi.

Cei doi fraţi îşi îndreptă cizmele, unul într-o parte, altul în cealaltă. Când sunt la câţiva zeci de metri, se opresc şi îşi mai fac semne cu degetele răşchirate. Auzi! să-i spui cincizeci. Mai mult nu putem.

Semnul negru de întrebare aşteaptă mai departe.

Scanned with OKEN Scanner

Mă apropii cu domnul Grigore şi-l privesc cu atenţie. E un om de vreo patruzeci de ani, de statură mijlocie. Are faţă suptă, pielea cu ţepi, întinsă pe maxilare. Mustăţile-i stau zburlite sub nas. Îmbrăcămintea obişnuită, din materialul acela aspru, în care zăpada pătrunde adânc. Picioarele învelite în câteva straturi de obiele, de care zăpada s-a prins vârtos, par buturugi, trunchiuri de copac înfipte adânc în pământ. De altfel, în toată înfăţişarea lui, cum stă proptit acolo de două ceasuri, e ceva de copac singuratic şi ciudat. E un om de la pădure omul acesta. Iar la picioarele lui stă grămada de lemne, netede, grele, de dimensiunile şi forma unui coşciug arhaic, grosolan. Mi-l închipui încă o dată cum a trecut peste munţi, bătut de vânturi, înotând în zăpada, cu povara de lemne în spinare. Acum ţine mâinile ghemuite în buzunarele prea strimte. Când le scoate sunt parcă împuşcate cu cremene. În realitate, sunt numai arse de ger.

– No, de vânzare ţi-s lemnele? Cum de nu le-ai dat până acum? întrebă domnul Grigore, privindu-le oblic, cu o privire de cunoscător. Stiva e perfectă, lemnele drepte, lipite unul de altul.

– Nu s-o găsi *nimeni* să le ieie, răspunse omul, lăsându-şi greutatea trupului de pe un picior pe celălalt.

– Hm! face domnul Grigore, dându-le ocol pe jumătate.

– D-apoi că le-oţi lua dumneavoastră, încercă pădurarul, tărăgănând vorbele lung. Domnul Grigore face semn din cap că le ia.

– Le iau. Cât vrei pe ele?

– Opt lei.

– Opt lei? Că nu-s aşa de multe să facă opt lei. Eu îţi spun şase, vorbeşte domnul Grigore domol. Mie îmi crapă capul a doua oară. Dar omul cu lemnele rămâne neclintit, ca şi cum ar vrea să înfrunte cu privirea pe cineva care l-ar fi plesnit cu biciul în obraz.

– Iei şase lei? revine domnul Grigore, văzându-l că nu răspunde.

– Ba, domnule, că nu se plătie.

Ce nu se plătie, Dumnezeule? Lemnele, că le-a adus peste munţi, sau că stă de vorbă cu domnul Grigore? Nimic nu se plătie. Nici viaţa, nici cerul, nici pământul nu se mai plătie, dacă din gura domnului Grigore a putut ieşi o astfel de propunere. I-a fost dat s-o audă acolo, în creierul munţilor acoperiţi de zăpadă, unui om care numai el şi oasele lui ştiau ce au avut de pătimit cu legătura de lemne, să poată răzbi până la târg.

Cu toate acestea, pământul nu a sărit în aer, ziua nu s-a oprit în loc – totul a mers mai departe. Şi tocmeala a mers mai departe. S-a ajuns astfel la şapte lei.

– Duci lemnele colo în curte, i-a arătat domnul Grigore casa sa şi a dat să plece.

– Dar banii? l-a oprit omul.

– Banii? Te duci la prăvălie şi ceri *vinars* de şapte lei.

„Vinars" înseamnă ţuică în Ţara Moţilor. Pentru şapte lei se dă un păhărel cât să-l dai de două ori pe gât.

Un om împins de cine ştie ce nevoi venise cu o legătură de lemne în târg. Trecuse pe drumuri anevoioase, pe margini de prăpăstii, străbătând munţii bântuiţi de viscol. Ajuns în târg, stătuse neclintit ore întregi, lângă grămada lui de lemne. În fine, venise cineva să le cumpere. Un domn, un negustor, dar tot un om se chiamă, şi-i oferise pe grămada de lemne vinars, cât să dea de două ori pe gât.

Domnule Ţura spusese: au ieşit lupii. Într-adevăr!

Scanned with OKEN Scanner

CA SĂ FII OM ÎNTREG

Ca să fii om întreg atâtea sunt necesare... Să ştii un izvor în care să-ţi speli sufletul de tristeţe, de oboseală şi de moarte.

Prin Bucureşti nu curge un fluviu, pe ale cărui ape vapoarele ce străbat mările lumii să poată ajunge până între zidurile lui, aşa cum se întâmplă cu multe alte oraşe, aşa cum cred că se cuvine oricărei aşezări din care istoria a făcut capitala unei ţări.

Oraşul în care trăiesc n-a avut norocul acesta, fapt ce mi-a prilejuit o adâncă decepţie şi mi-a dat chiar simţământul unei frustări. O, cât mi-au plăcut, în viaţa mea, metropolele prin care un fluviu îşi poartă apele spre mare. Uitând de muzeele, de parcurile, de grădinile zoologice, de catedralele şi de celelalte frumuseţi şi măreţii ale lor, întârziem ore întregi pe cheiurile de piatră, contemplând majestuoasa rostogolire a undelor, gravându-mi retina cu imaginea vapoarelor care veneau sau plecau cine ştie unde, ascultându-le şuieratul sirenei, declanşatoare atâtor nostalgii. Din acele orgolioase oraşe, nu pot să nu mărturisesc, adânc era suspinul cu care mă întorceam acasă.

Prin Bucureşti nu curge un fluviu, el n-a avut acest noroc, în schimb, în inima lui, îşi clipoceşte apele un izvor. Nu o fântână pusă în mişcare de vreun mecanism, ci un izvor adevărat, care ţâşneşte din pământ, ca toate izvoarele, iarna şi vara, necontenit şi limpede, iar faptul acesta, de la o vreme, a început să-mi mângâie sufletul şi chiar să mă facă fericit.

Fiindcă-vai! – fluviile nu mai sunt cele de odinioară. Vapoarele, a căror sirenă o ascultam cu un lung fior, au sfârşit prin a le murdări într-atât cu toată măreţia lor, adeseori nu pot trezi decât dezgust. Şi amare reflecţii, şi o îndreptăţită nelinişte cu privire la ceea ce ne aşteaptă. Sunt ani de când, nemaiducându-le dorul, cineva din mine, melancolic şi protestatar, a început să caute râurile, cât mai aproape de izvor, acolo unde n-au întâlnit încă oraşele, acolo unde peştii încă n-au murit, acolo unde, îngenuchind pe malul lor şi luându-le apa în pumn, îţi zăreşti liniile din podul palmei ca printr-un cristal.

Cu sute de ani înainte, şi chiar numai cu o sută, pe locul unde se află Bucureştiul vor fi fost multe ochiuri de apă, ce-şi aveau sursa chiar în adâncimea lor, în măruntaiele de lut ale Bărăganului. Dar izvoare, izvoare adevărate, cum sunt de obicei doar la munte, câte vor fi fost? Din câte vor fi fost, şi nu mai sunt, unul a rămas, chiar în inima oraşului, în cea mai bătrână grădină a lui.

Zi de zi, oră de oră, folosind fierul şi betonul, capitala ţării îşi zideşte fiinţa tentaculară, de uzină de locuit. Zi de zi, oră de oră, în inima ei se aude – ca o chemare la pacea şi puritatea din adâncul fiinţei noastre – murmurul izvorului.

Acest miracol care ne aduce aminte de noi de cei demult, de noi cei care va trebui să rămânem, are un nume, iar el nu poate fi decât al lui Eminescu.

Scanned with OKEN Scanner

PATRIA

de Zaharia Stancu (1902–1974)

Poemele lui Zaharia Stancu constituie o bucolică aspră în care sentimentele, prin vigoarea lor, ies din prescripțiile domoale ale genului, o amplă pastorală prin care trece uraganul pasiunii.

V. Cristea

Sentimentul care urmărește mai insistent pe scriitorii români, scrie Tudor Vianu, „este cel al participării la viața întreagă a poporului lor. Aşa încât nu este deloc întâmplător că ideea de patrie, atitudinea patriotică, mărturisirea iubirii de țară apar în cele mai diverse forme în numeroase opere ale literaturii române". În acest sens poezia lui Zaharia Stancu, **Patria,** se înscrie, prin teamă, într-o tradiție ce se manifestă de la începuturile literaturii noastre. Ea este o declarație de dragoste şi de credință către **ȚARĂ,** constituită sub forma unui program poetic.

Descrierea lirică a poetului Zaharia Stancu poate fi alăturată unor momente ilustre din panteonul nostru literar; e de ajuns să amintim chipul ce vibrează în sonurile cântecului popular ori eminesciana „dulce Românie", „țara de glorii", „țara de dor". Tema poeziei lui Zaharia Stancu – fiu de țărani din Câmpia Dunării – născut în comuna Salcia, jud. Teleorman, poate fi situat şi printre preferințele majorității scriitorilor contemporani.

Afirmat mai întâi ca publicist la revista **Adevărul literar şi artistic,** Zaharia Stancu a devenit, curând, un ziarist militant şi activ, dar şi un prozator de valoare (îndeosebi prin ciclul de romane al căror personaj memorabil este Darie: **Desculț, Florile Pământului, Rădăcinile sunt amare, Jocul cu moartea, Ce mult te-am iubit).**

Ca poet, a debutat în 1927, cu volumul de versuri intitulat **Poeme simple.** După un şir de cărți memorabile, publicate înainte de 1944, **(Albe,** 1937; **Clopotul de aur,** 1939; **Poemul roşu,** 1940; **Iarba fiarelor,** 1941; **Anii de fum,** 1944) şi după o lungă perioadă în care prozatorul se situează în prim plan, poetul revine explicit, spre sfârşirul vieții, prin câteva cărți remarcabile: **Cântec şoptit** (1970), **Sabia timpului** (1972), **Poeme cu lună** (1947); într-o altă tonalitate, el rămâne acelaşi „imagist profund", păstrând aceeaşi „simbolistică elementară, plină de gravități şi de rezonanțe adânci" (Eugen Simion).

Poezia **Patria** e cuprinsă în cel mai bun dintre aceste volume, **Sabia timpului,** din 1972. Titlul inițial al volumului, **Cântecul lebedei,** intenționa să sugereze mai exact lirica retrospectivă, în care trăirea poetică e stăpânită de gândul trecerii timpului, de presimțirea morții, de meditația asupra „drumului" existențial, accentul ei distinctiv fiind sentimentul nostalgic şi elegiac. Poemul amintit, deşi integrat acestui topos liric, capătă o expresie deosebită, evocarea fiind luminată de un sentiment de liniște, de mulțumire sufletească.

Scanned with OKEN Scanner

Patria este o poezie modernă, fără strofe, fără rimă, cu un anumit ritm interior, o poezie lirică. Autorul nu urmăreşte o descriere a ţării, ci o „definire" a ei sub semnul apartenenţei la o lume a celui ce scrie. Poetul înţelege prin patrie totalitatea elementelor fizice şi morale ce devin, la rândul lor, simboluri, cărora Zaharia Stancu le acordă valori expresive inedite, prin sensibilizarea mediului înconjurător, conform viziunii artistice specifice creaţiei sale.

Autorul este un „drumeţ" ce străbate ţara pentru a-i cunoaşte frumuseţile, o colindă şi-i pătrunde sensul, o dată cu trecerea lui prin timp, pentru ca în final, să se integreze, modest, chiar în noţiunea de „patrie", printr-o comparaţie dezvoltată, ce semnifică treptele vieţii.

Întrebat parcă în taină: „Ce este patria?", poetul, apelând la enumeraţie, răspunde explicând sensurile acestei noţiuni. În spiritul spuselor lui N. Iorga, care afirma: „Ţara noastră suntem noi toţi şi ceva mai mult: toată datoria teribilă care vine de la cei ce au întemeiat-o", Zaharia Stancu îşi grupează elementele enumeraţiei în jurul a trei simboluri semnificative: *ţărâna, văzduhul, oamenii,* organizate pe trei coordonate: *coordonata terestră, coordonata cosmică şi cea umană.*

Primul vers al poeziei fixează dimensiunea orizontală *(coordonata terestră)* a patriei: „Patria este ţărâna pe care o calc". Prin folosirea cuvântului *ţărână* (sinonimă al cuvântului „pământ", frecvent întrebuinţat în literatura noastră), Zaharia Stancu delimitează, de fapt, spaţiul geografic al patriei.

Generalitatea contextului sugerează ideea că patria e pretutindeni, atâta vreme cât e purtată în suflet şi cât timp există un sentiment patriotic, care nu este altceva decât sentimentul apartenenţei la spiritualitatea românească.

Reluând, cu cel de-al treilea vers, definirea patriei pe coordonata ei terestră, autorul enumeră alte câteva elemente simbolice: „Patria e zumzetul albinelor/ Care culeg mierea din flori/ Patria e acest câmp neted ca-n palmă"/ – comparaţie ce ne duce cu gândul la „uriaşa monotonie a Bărăganului" –, „Patria sunt dealurile cu struguri,/Apele cu peşti de argint şi de aur"/. Remarcăm numărul redus al figurilor de stil, ca şi preferinţa poetului pentru determinările simple şi pentru epitetele ornate („creste *pietroase",* prăpăstii *adânci"*).

Conturul fizic al ţării nu se rezumă la o înşiruire a formelor de relief: „câmp", munţi", „dealuri", „apele". Poetul reuşeşte să creeze tablouri pline de mişcare şi de culoare ce încântă ochiul şi auzul. Ţara descrisă de el este o ţară mirifică, în genul Ardealului conturat de Nicolaie Bălcescu, al Moldovei, din scrierile lui Dimitrie Cantemir şi Mihail Sadoveanu, în care flora şi fauna, neatinse de mâna omului, cresc năvalnic, umplând sufletul poetului de o îndreptăţită mândrie. Astfel, tabloul vibrează de „zumzetul albinelor/Care culeg mierea din flori", pe câmp foşnesc lanuri de grâu, de secară", apele au „peşti de argint şi de aur", dealurile par acoperite de „strunguri", munţii au „creste pietroase, cu prăpăstii adânci/,Cu ciute şi cerbi, cu mistreţi şi cocoşi"/.

Deşi, în general, procedeele stilistice sunt restrânse – expresie a sincerităţii ce-şi găseşte concretizarea într-o exprimare concisă – întâlnim în acest tablou câteva imagini vizuale deosebite care ţin de domeniul picturalului: peştii sunt „de argint şi de aur", iar cocoşii de munte sunt „îmbrăcaţi în pene albastre, cu pinteni".

Cumulul de atribuire adjectivale şi substantivale („câmp *neted", „*lanuri *de grâu", „de secară",* dealuri *cu struguri",* „apele *cu peşti",* „munţii *cu creste, cu prăpăstii..., cu ciute şi cerbi, cu mistreţi şi cocoşi")* sugerează deopotrivă frumuseţile peisajului românesc, dar şi bogăţiile cu care natura a înzestrat acest plai mioritic, văzut ca un adevărat eden pământesc.

Scanned with OKEN Scanner

Dezvoltând cel de-al doilea simbol – *văzduhul – (coordonata cosmică),* poetul, care afirmă încă din al doilea vers: „E văzduhul pe care îl respir", relatează o delimitare pe verticală a patriei. Coordonata cosmică se completează prin versurile: Patria e cerul cu soare, e cerul cu nori/ E cerul cu lună şi cerul cu stele"/.

Integrând determinanţii: „cu soare, cu nori" şi „cu lună, cu stele"în cadrul repetiţiei cuvântului „cer", Zaharie Stancu sugerează, prin intermediul anaforei şi epiforei („e cerul") multiple sensuri: atât vremurile bune, de înflorire a acestui popor („Patria a cerul cu soare") cât şi momentele de restrişte, prin care, deseori, a trecut poporul român. După cum pasajul amintit ar putea sugera scurgerea timpului mereu sub acelaşi cer al patriei. Poetul exprimă astfel ideea continuităţii şi a permanenţei noastre pe aceste meleaguri.

Observând felul în care se orânduieşte enumerarea elementelor ce definesc patria, se constată că fiecare element în parte este determinat; în primele versuri, determinarea se realizează cu ajutorul propoziţiilor atributive, pe când în versurile următoare, acesta se face prin atribute (exprimate mai ales prin substantive precedate de prepoziţia „cu"). Schematic, sistemul determinărilor folosite de Zaharia Satncu apare astfel:

Patria este: 1. – „ţărâna/ pe care o calc"; 2. – „văzduhul/ pe care-l respir"; 3. – zumzetul albinelor/ care culeg...; 4. – câmp neted/ pe care foşnesc...; 5. – „dealurile/ cu strunguri"; 6. – „apele/ cu peşti de argint şi de aur"; 7. – „munţii/ cu creste..."/ cu prăpăstii.../ cu ciute şi cerbi,/ cu mistreţi"; 8. – „cerul, cu soare/... cu nori, cu lună/... cu stele".

Se realizează deci o trecere de la determinarea de tip complex la una simplă, creindu-se astfel o gradaţie a enumerării elementelor simbolice care pregăteşte apariţia în orizontul poeziei a coordonatei umane.

Elementul cel mai important prin care se defineşte patria este poporul, el fiind, de fapt, purtătorul spiritualităţii româneşti. Zaharia Stancu face, într-un fel, biografia poetică a cuvântului „patrie", o biografie care este şi a lui, pentru că elementul omenesc ce o defineşte – comunitatea cu „oamenii aceştia" – se individualizează în „fraţii mei, surorile mele", realizând sentimentul de integrare în esenţa ţării, de participare la rosturile ei.

Metafora „Ţărâna străbunilor mei" exprimă legătura strânsă dintre generaţii, sentimentul vechimii, al continuităţii. Cu un efect stilistic deosebit este folosit, în noul context, cuvântul „ţărână". Dacă în primul vers („Patria este ţărâna pe care o calc"), el avea înţelesul propriu, de „pământ", în versul „Ţărâna străbunilor mei", sensul evoluează spre abstract, participând la constituirea unei imagini sugestive a legăturii cu trecutul.

Substantivul colectiv „poporul" defineşte patria în accepţia cea mai largă. Detaşarea din versul „Patria mea e poporul acesta", urmat imediat de o determinare subiectivă, „în mijlocul căruia am răsărit", este specifică stilului artistic al autorului.

Sensul de „a fi" al patriei reuneşte o varietate de componente caracteristice, de ordin fizic şi spiritual. Aşa se explică prezenţa predicatelor nominale în definiţia patriei: „Patria este ţărâna.../ E văzduhul.../ ...e zumzetul/... e câmp.../ ...sunt dealurile.../ apele.../ Munţii.../ ...cerul.../ ...sunt oamenii.../ Ţărâna străbunilor mei/... e poporul".

Finalul acestei ode închinate patriei are o bogată încurcătură metaforică. Etapele formării scriitorului sunt formulate în ultimele patru versuri, cu ajutorul comparaţiei şi al metaforei: „Patria mea e poporul acesta/ În mijlocul căruia am răsărit/ Ca o trestie subţire, ca un plop mai apoi/ Şi-am ajuns la bătrâneţe stejar"/.

Scanned with OKEN Scanner

Sugerând vârstele omului, poetul vizează, în acelaşi timp, vârstele patriei, scurgerea implacabilă a timpului. Câteva din elementele „naturii" eminesciene îşi fac loc şi în poezia lui Zaharia Stancu: trestia, poporul, stejarul. Dacă la Eminescu acestea sunt părţi constitutive ale peisajului şi apar îndeosebi în poeziile în care este cântată iubirea, la Zaharia Stancu ele capătă valoarea de simbol: *trestia* subţire este simbolul copilăriei firave a poetului. Se sugerează fragilitatea, sensibilitatea, nevoia de ocrotire; *plopul* este simbolul adolescenţei, al tinereţii înflăcărate, dominată de aspiraţiile înalte, iar *stejarul* vine să sugereze statornicia, trainică, câştigul în experienţa de viaţă. Comparaţia dezvoltată de aici semnifică treptele vieţii: copilăria, tinereţea, maturitatea.

Sentimentul final este acela că patria reprezintă un tot indivizibil. Apartenenţei la această totalitate caracterizează lirismul poeziei, fapt accentuat şi prin folosirea adjectivelor posesive „fraţii *mei*", surorile *mele*", „patria *mea*" etc. şi a adjectivelor demonstrative: „oamenii *aceştia*", poporul *acesta*".

De-a lungul celor douăzeci de versuri răzbate o ferbinte dragoste de ţară. Patriotismul este exprimat cu simplitatea poetului care simte atât de adânc, încât cuvintele nu au nevoie de încărcătură stilistică, emoţia provenind din simpla lor enunţare.

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

PATRIE

Eu îmi apăr sărăcia, şi nevoile, şi neamul – Vers din Scrisoarea III de Mihai Eminescu – face parte din răspunsul, plin de demnitate, pe care Mircea cel Bătrân l-a dat lui Baiazid, venit până la Dunăre cu oştile-i cotropitoare. Trufia vijeliosului sultan, care voia să subjuge Ţara Românească, a fost spulberată de oştile lui Mircea, care făcând, minuni de vitejie, au pus pe goană pe năvălitori, la Rovine (1394).

Stihul se citează în împrejurări asemănătoare, adică atunci când cineva, în faţa unui adversar puternic, apără cu dârzenie, cu înflăcărare şi succes, un drept, o cauză, o idee.

Patriotismul este, în inimile sincere, în afară de orice tendinţă politică, un simţământ adevărat şi adânc (T. MAIORESCU).

Desigur, orice naţiune are dreptul să se organizeze la ea acasă aşa cum vrea (N. TITULESCU)

A fi patriot nu e un merit, e o datorie. Numai cine nu socoate iubirea de ţară drept o datorie e în stare să se laude cu ea (G. TOPÂRCEANU).

DICŢIONAR DE SINONIME

PATRIE s. ţară, (inv. şi pop.) moşie, (pop. şi poetic) glie, (inv.) naştere, (grecism înv.) partidă; patriot; adj., vb. patriotism; s. vb. compatriot, conaţional, localnic.

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR EXPLICATIV

PATRIE (fr., lat) s.f. Țară în care s-a născut cineva. 2. – Mediul politic, social şi cultural în care s-a născut, îşi desfăşoară viața şi luptă fiecare popor; cuprinde teritoriul, cadru geografic şi modul de viață al poporului, limba, cultura, tradițiile. Țara în care locuieşte, în care se stabileşte cineva (fără a-i aparține ca origine). 3. – Patrie (restr.): Locul de origine al cuiva sau a ceva; pământ natal, loc de baştină. 4. – Loc, climat, mediu propice dezvoltării cuiva sau a ceva.

Lecturi suplimentare

CE-ȚI DORESC EU ȚIE DULCE ROMÂNIE

de Mihail Eminescu (1850–1889)

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorii, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deşi moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul,
Spada ta de sânge duşman fumegând,
Şi deasupra idrei fluture ca vântul
Visul tău de glorii falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricolore,
Spună ce-i poporul mare românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace,
Pe altarul Vestei tainic surâzând,
Ce pe Marte-n glorii să orbească-l face,
Când cu lampa-i zboară lumea luminând,
El pe sânu-ți vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc,
Tu îl strânge-n brațe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorii, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală şi mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc!

PATRIA ROMÂNĂ

de George Coşbuc (1866–1918)

Patria ne-a fost pământul
Unde ne-au trăit strămoşii
Cei ce te-au bătut pe tine,
Baiazide, la Rovine,
Şi la Neajlov te făcură
Fără dinți, Sinane-n gură,
Şi punând duşmanii-n juguri
Ei au sfărâmat sub pluguri
Sângele Dumbrăvii-Roşii,
Asta-i patria română
Unde-au viteji strămoşii!

Patria ne e pământul
Celor ce suntem în viață,
Cei ce ne iubim frățeşte,
Ne dăm mâna românește;
Numai noi cu-acelaşi nume,
Numai noi români pe lume,
Toți cu aceiaşi soartă dată,
Suspinând cu toți-o dată
Şi-având toți o bucurie;
Asta-i patria română
Şi ea sfântă să ne fie.

Scanned with OKEN Scanner

Patria ne-o fi pământul
Unde ne-or trăi nepoții
Și-ntr-o mândră Românie
De-o vrea cerul, în vecie,
S-ar lupta să ne păzească
Limba, legea românească,

Și vor face tot mai mare,
Tot ce românismul are:
Asta-i patria cea dragă
Și-i dăm patriei române
Inima și viața-ntreagă.

PATRIA

de Mihai Codreanu (1876–1957)

Eu n-o slăvesc ca pe-o icoană vagă,
Ci-n tot ce văd ea capătă-ntrupare;
În tot ce simt fiorul ei tresare
Și-n tot ce am, ființa ei mi-i dragă!

Ea-i munții mei și codrii plini de vlagă
Și-a râurilor mele legănare.
Tot ce-i pustiu când sunt în depărtare,
Când vin spre ea, începe să m-atragă!

Mândria ei sunt eu în mii de fețe,
Trecut prin legiunile semețe
Ce-i cuceriră soarta triumfală.
Prin ea mă simt turnat ca din aramă...

Și parcă-mi fierbe sângele de fală
Că-i sunt copil și ea că-mi este mamă!

PATRIA

de Emil Botta (1912 – 1978)

Spune mai frumos ciocârlia
și mai frumos, în șoapte, frunza
numele Tău!
Mai frumos decât mine,
de mii de mii de ori mai frumos,
apele spun
numele sfânt.
Ce să mai fac eu,
ce „spuneri frumoase"
să vă mai spună
omul vostru?
Doar un sărut pe pământ,
o pecete pe gură,
doar să fiu în genunchi,
înnebunindu-mă dorul.
Flămând sunt,
lacom
de izvoarele Tale.
Ca bolnav sunt,
neîmpăcat sunt;
zice-ți una „de dor"
pentru ca să mor,
fie-mi suspinul ușor;
spune mai frumos ciocârlia
numele Tău,
sfântă a sfintelor...

Scanned with OKEN Scanner

CODRULE, MĂRIA TA

„La noi, românii, întâi se aud cântecele şi apoi răsare soarele“ (Nicolaie Iorga)... Cântece de dor, cântece de jale, cântece de speranţă... Cântece care exprimă durerile vieţii, ca şi bucuria de a trăi, cântece înfiorate de toate dorurile unor suflete sensibile, între care dorul de mai bine, şi neobosita speranţă în mai bine... Făcând parte chiar din fiinţa noastră, a românilor, aceste cântece – numite *doine* – stăruie, ca o lumină interioară, când mai blândă, când străbătută de fulgere, ca un „izvor pururea reîntineritor“ ce se revarsă peste întregul *plai mioritic* al existenţei noastre, din veci şi până... în vecie...

Culeasă de marele Eminescu şi descoperită, alături de alte creaţii populare, între manuscrisele sale, poezia **Codrule, Măria ta** ne întâmpină, chiar de la titlu, construit pe o *invocaţie,* născută pe baza unei *personificări,* cu o şoaptă de suflet adresată acelui „Împărat“ bun, drept, ocrotitor – care este *codrul* (cadru de viaţă, de apărare a acesteia, ca şi de veghe a omului întru veşnicie), devenint „frate“ cu românul, trăind împreună toate bucuriile, ca şi toate viscolirile.

Comuniunea om-natură – legătură de nedesfăcut, prezentă în toată poezia noastră populară, ca şi în atâtea creaţii semnate de nenumăraţi scriitori care îşi trag izvorul simţirii şi al potrivirii cuvintelor din acelaşi orizont clocotitor de viaţă al *marelui poet anonim* – se constituie în *temă* şi a acestei răscolitoare *doine haiduceşti (doina* fiind cântecul cel mai apropiat de sufletul românului şi exprimând, prin poezie mângâiată de armoniile tânguitoare ale muzicii, o mare varietate de sentimente: *dor, jale, revoltă; dragoste, mânie* etc.; în sensul acesta, vorbim despre *doine de dor, doine de haiducie, de cătănie, de înstrăinare* etc.).

Legătura – în timpul vieţii, ca şi în moarte – cu natura-*mamă,* transmite vibrantul *mesaj* al iubirii românului faţă de acel *simbol* nepieritor al vieţii – *codrul* –, ca şi pe cel al speranţei în dăinuirea omului, după lumina faptelor sale, prin amintire veşnică... Prin *viziune poetică* şi prin relizare artistică, doina **Codrule, Măria ta** este astfe, alături de **Miorița, Mai am un singur dor** (de M. Eminescu), **Vara** (de G. Coşbuc), ca şi atâtea alte creaţii anonime ori aparţinând unor poeţi cunoscuţi, o *secvenţă* din marea epopee a vieţuirii noastre prin cântec în relaţie cu „tot ce mişcă-n ţara asta, râul, ramul“...

Îmbrăcând forma unui *monolog adresat* (de haiduc – codrului, stăpân şi frate bun, credincios), poezia ne învăluie, de la început, în tonalitatea *elegiacă* a unei *rugi testamentare:* „Codrule, Măria ta,/ Lasă-mă sub poala ta,/ Că nimica n-oi strica...“ Intuim, în invocaţia haiducului (simbol, în general, al unui suflet *tare,* ce nu se lasă înfrânt cu una – cu două) preaplinul unei mâhniri generate de încrâncenările vieţii; de aici, *dorul* de linişte întru veşnicie, sub „poală“ de codru verde, „Sub cel tei bătut de vânt/ Cu floare pân'la pământ“. „Să mă culc cu faţa-n sus/ Şi să dorm, dormire-aş dus“... exclamă el parcă într-un oftat, cu încordări de autoblestem („dormire-aş dus“) la imaginea involburată a celor pe care le-a văzut şi le-a trăit într-o zbatere continuă. Motive dragi şi devenite specifice viziunii poetice a lui Mihai Eminescu: pornind de la imaginea *codrului,* până la acea a *teiului* bătut de vânt“, ce-şi va scutura *creanga,* acoperind cu *florile* sale mormântul haiducului, sugerează, cum nu se poate mai bine, izvorul *comuniunii* marelui nostru *poet naţional* cu *cel* ce găsise de mult „cuvântul ce exprimă adevărul“ „simţământului şi... gândirii“ sale bogate, tulburătoare, adoptând pentru aceasta „expresia cea mai scurtă“, o expresie condensată, simplă, armonioasă.

Scanned with OKEN Scanner

Optând pentru deplină *discreție* în *trecerea* către hotarul veşniciei (ca şi ciobanul mioritic, ori ca marele Poet, mai târziu, prin **Mai am un singur dor**), haiducul îşi doreşte să răzbată până *dincolo* (în *„visul"* său) doar „glasul" codrului, „din cea rarişte de fag", ca şi acordurile jeluitoare ale doinei, care, „trăgându-şi" (prelungindu-şi) sufletul ei de cântec, va deştepta freamătul de bocet blând al frunzelor, urmate de „viscolirea" florilor de tei, determinată de mişcare vântului.

Cele două *momente* principale din compoziția discursului poetic: *invocația către codru* (urmată de alegerea mormântului), şi *proiecția asupra participării naturii* la *marea trecere* a haiducului, potrivit dorințelor lui testamentare, conviețuiesc într-o deplină *armonie,* cu tonalități de *meditație* şi de *odă,* de *reflecție* asupra destinului uman, ca şi de *preamărire* a unui cadru peren de viață şi de moarte.

Simplitatea zicerii, cu *muzicalitatea* ei învălitoare, se află în firească relație cu natura *vocabularului poetic* (bazat pe lexicul exprimării populare), cu structurile artistice şi prozodice specifice, de asemenea, creației anonime, din rândul cărora desprindem câteva: „Dragă *codrule"*... (vocativ popular);... „dormire-aş dus" (inversiune verbală); „Fără *num*-o rămurea", „Cum, jelind, se *trăgână,* „De-*a vidé* c-am adormit/ El *pin* tei va viscoli/ Şi cu flori m-*acoperi"* – pronunții din limba vorbită cu o rezonanță poetică aleasa; *măsură* de şapte silabe, *rima* împerechiată, construită, în primele cinci versuri, ca *monorimă* etc.

DICȚIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

CODRULE, MĂRIA TA

A i se închide cuiva calea în codru = a fi silit să renunți la ceva, *Hoț de codru* sau *fură ca-n codru,* se spune despre cel ce fură nestingherit, fără grijă.

A țipa (sau a urla) ca-n codru = a vorbi, a țipa foarte tare şi fără a ține seama de nimic.

Voinic de codru sau *voinicul codrului* = haiduc.

DICȚIONAR DE SINONIME

CODRU s. pădure, (rar) silvă, (înv) pădurărie. *(S-au refugiat în pădure din calea invadatorilor); codru* (s.v. MASIV, MUNTE).

FAMILIE DE CUVINTE: codrean (s.v. PĂDURAR, PĂDUREAN); CODRULEȚ (S. CODRUȚ).

MĂRI vb. 1. – a creşte, a se dezvolta, a se înălța, (înv. şi pop.) a odrăsli, (pop.) a se ridica, a sălta, a (se) zburătăci; 2. – a creşte, a (se)extinde, a (se) lărgi, a (se) ridica, a spori, a (se) urca; 3. – a (se) extinde, a (se) întinde, a (se) lărgi, a (se) lăți *(Şi-a mărit stăpânirea peste);* 4. – a (se) dilata, a (se) lărgi; 5. – a (se) bulbuca, a (se) căsca, a (se) holba, a (se) umfla, a (se)zâi, (pop. şi fam.) a (se) beli, a (se) bleojdi, (pop.) a (se) boboşa, (reg.) a (se) boldi, a (se) bolovăni (Transilv.) a (se) zgăura, (Ban.) a (se) zgâmboia *(De ce i s-a mărit ochii atât de mult?);* 6. – a creşte, a se redica, a se umfla *(Apele s-au umflat în matca lor);* 7. – a multiplica, a spori, (livr.) a augumenta (*A agumentat de mai multe ori ori*

Scanned with OKEN Scanner

o cantitate); 8. – (MAT.) a înmulți *(A înmulțit de patru ori un număr);* 9. a – crește, a spori, (livr.) a (se) augumenta; 10. – a rotunji, a spori (*Și-a sporit averea);* 11. a crește, a se înmulți, a se ridica, a spori, a se urca, (înv.) a prisosi, a se mulți, a se umnoji; 12. – a crește, a (se) majora, a (se) ridica, a (se) scumpi, a spori, a (se) sui, a (se) urca *(Au urcat prețurile);* 13. – a (se) amplifica, a (se) intensifica, a (se) întări, a (se) potența; 14. – a crește, a se ridica, a se sui, a se urca *(I s-a urcat temperatura);* 15. – a (se) lungi, a (se) prelungi; 16. – a se accentua, a se amplifica, a crește, a se intensifica, a se întări, a se înteți, a spori; 17. – a crește, a (se) ridica, a spori; 18. – a (se) adânci, a (se) agrava, a (se) amplifica, a crește, a (se) intensifica, a spori, (fig.) a (se) ascuți; 19. – a cinsti, a cânta, a elogia, a glorifica, a lăuda, a omagia, a preamări, a proslăvi, a preaslăvi, a slăvi, a venera, (rar) a apoteoza, a exalta, (înv.) a făli, a pohfăli, a preacânta, a preaînălța, a prealăuda, a prearădica, a ridica, a slavoslovi; 20. – a binecuvînta, a glorifica, a lăuda, a preamări, a proslăvi, a preaslăvi, a slăvi, (rar) a ferici.

FAMILIE DE CUVINTE: mări (vb. FĂLI, FUDULI, MÂNDRI); *măricel* (adj. mărișor, (reg.) măricuț, măruț, răsărit); *mărire* (s. domnie, maiestate); *mărie* (s.v. AROGANȚĂ, CINSTIRE, PREAMĂRIRE, PREASLĂVIRE, PROSLĂVIRE); *mărime* (s.v. GRANDOARE, MAIESTATE, MÂNDRIE, STRĂLUCIRE); **MĂRINIMIE** (s. culanță, dărnicie, noblețe); *mărinimie* (s.v. BĂRBĂȚIE, CUTEZANȚĂ, NEÎNFRICARE); **MĂRINIMOS** (adj. galant, filotim, milosârd); *mărire* (ÎNĂLȚIME, MĂRIME); **MĂRIRE** (s., interj. elogiere, apoteoză, sărbătorire, pohvalenie, osana); *mărit* (adj. binecuvîntat, proslăvit, slăvit, prealuminat); *mărit* (adj. v. ALES, DISTINS, ILUSTRU); *mărit* (s.v. BĂRBAT, CĂSĂTORIE, MIRE); **MĂRITA** (vb. a se căsători); *măritare* (s.v. CĂSĂTORIE. MĂRITIȘ); MĂRITĂ-MĂ-MAMĂ (s. BOT. (ruji – galbene); măriuță (s. v. BUBURUZĂ, NEVĂSTUICĂ, ZVÂRLUGĂ).

Scanned with OKEN Scanner

MIORIȚA

Întâiul motiv al comuniunii dintre om şi natură, caracteristic existenței noastre milenare, se află în Miorița, care are circa nouă sute de variante.

Al. Piru

Mesajul baladei îl constituie voința păstorului de a schimba sensul destinului său, de a preface nefericirea lui într-un moment al liturghiei cosmice.

Mircea Eliade

„Acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor şi al izvoarelor de pe Carpați" – după cum denumea Mihai Eminescu balada **Miorița** – este capodopera absolută a folclorului nostru, o dovadă a geniului artistic al poporului român.

Varietatea ideilor şi sentimentelor ce o străbat, precum şi gama de nuanțate procedee artistice fac din acest poem păstoresc o piesă clasică, unică în strălucirea sa de giuvaer.

Descoperită de Alecu Russo, la nişte păstori din munții Vrancei, pe când era în exil, la Soveja, **Miorița** a fost publicată de Vasile Alecsandri, în 1852, cu unele modificări, într-o primă culegere intitulată: **Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate.**

Alecu Russo, descoperitorul baladei, o socotea cea mai frumoasă epopee pastorală din lume. În studiul intitulat **Poezia poporală,** el afirmă că poeți ai lumii ca Ovidiu şi Vergiliu „s-ar fi mândrit, cu drept cuvânt, dacă ar fi compus această minune poetică."

Cuvinte frumoase a avut despre baladă şi Mihail Sadoveanu, care o socotea drept „cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru", motiv pentru care s-a inspirat din ea când a scris romanul **Baltagul** (chiar dacă acesta este interpretat ca o replică a **Mioriței**).

Creație orală, **Miorița** sintetizează o experiență de viață seculară pentru a o ridica, prin transfigurare artistică, la rang de valoare general-umană. Este experiența de viață a unui popor, experiența milenară de viață a poporului nostru.

Datarea genezei baladei este, de fapt, imposibil de făcut, pentru că ea este rezultatul unei contaminări succesive între temele majore ale folclorului nostru. Se pare că Alecsandri a ales exemplarul cel mai corect tematic şi cel mai izbutit estetic; l-a retrimis în popor, asigurându-i o frecvență şi o circulație nemaiîntâlnită la nici o altă producție românească.

Scanned with OKEN Scanner

Astăzi **Miorița** circulă pe absolut întreg teritoriul țării noastre, din Bucovina până în Banat și din Maramureș până în Dobrogea, într-o multitudine de formule artistice; se cunosc peste o mie de variante și fragmente de variante, culese de Ov. Densușianu, Gr. Tocilescu, A. Fochi, G. Dem. Teodorescu, la intervale de timp diferite, din regiuni ce țin de dialecte folclorice deosebite. Faptul demonstrează vitalitatea extraordinară a acestei teme în folclorul românesc.

Versiunea lui Alecsandri constituie momentul cel mai de seamă din evoluția baladei, varianta cea mai șlefuită și mai densă dintre toate. Ea prezintă, într-o formă artistică, o întreagă filozofie a vieții și a morții.

George Călinescu atribuie poporului nostru patru mituri fundamentale care „tind a deveni pilonii unei tradiții autohtone"; între ele, criticul așază **Miorița,** care simbolizează „existența pastorală a poporului român".

Într-adevăr, tema baladei **Miorița** o constituie o dramă din viața păstorească, din timpul acelei transhumanțe care umplea odinioară spațiul carpato-dunărean, și care a contribuit la menținerea unității noastre naționale.

Subiectul este simplu: conflictul se naște între trei ciobani „unu-i moldovan/ unu-l ungurean și altu-i vrâncean". Cel moldovan, mai vrednic și mai iscusit, e „mai ortoman/ Ș-are oi mai multe,/ Mândre și cornute,/ și cai învățați/ Și câni mai bărbați..." Ceilalți doi ciobani, cu sufletul cotropit de invidie, și-au pus în gând să-l omoare pe cel moldovan.

O mioară năzdrăvană înștiințează pe baci de complotul pus la cale. Se scoate astfel în evidență o primă semnificație a operei – înfruntarea dintre bine și rău. Deznodământul nu ne este cunoscut; nu știm dacă a fost omorât tânărul cioban, dar îi cunoaștem gesturile, atitudinea, gândurile în fața morții. Aceasta este, de altfel, partea cea mai impresionantă a baladei, cea mai aproape de sufletul cititorului, în care se trezește compasiunea pentru soarta aprigă a ciobanului moldovan. Această parte lirică, urmând celei epice, conține testamentul baciului și rugămintea de-a alina pe măicuța bătrână, „cu brâul de lână".

Cele mai multe variante se opresc aici. În altele (A. Fochi, Gr. Tocilescu, Ov. Densușianu, G. Dem. Teodorescu), motivul omorului nu-l constituie jefuirea oilor, ci faptul că ciobanul respectiv nu și-a îndeplinit obligațiile pastorale față de turmă; în regiunea Transilvaniei circulă și o altă variantă, în care conflictul este de natură erotică. Cei trei ciobani care urcă la munte cu oile lor, întâlnesc în drum o fată deosebit de frumoasă, de care unul dintre ei se îndrăgostește și pe care vrea să o ia de nevastă. Cum tradiția păstorească interzice cu desăvârșire prezența femeilor la stână, ceilalți doi se opun, amenințându-l pe cel de-al treilea cu moartea. Văzându-și sfârșitul aproape, acesta îi roagă pe cei doi oieri să-l îngroape lângă stână.

Înțelesul profund al acestei balade a stârnit aprinse discuții controversate. La început s-a stabilit că poezia exprimă o atitudine de resemnare în fața morții. Însuși Alecsandri, într-o notiță atașată la sfârșitul **Mioriței,** spunea că „românul are mare plăcere de a crede în soartă".

Unii cercetători din perioada interbelică au văzut în atitudinea ciobanului din **Miorița** o expresie a resemnării care ar caracteriza întregul popor român, ca o trăsătură psihologică a sa. Ciobanul nu se luptă cu ucigașii, s-a spus, deoarece ar dori moartea ca pe o unire nupțială a sa cu neantul, că ar nutri pasiunea autodesființării, disprețuind existența și temându-se de rigorile ei.

Scanned with OKEN Scanner

Astăzi se ştie că aceasta a fost o interpretare tendenţioasă, că atitudinea ciobanului în faţa morţii se manifestă sub forma unui puternic panteism, izvorât din adâncul firii omeneşti, o atitudinea calmă, senină, fără spaime, a individului care, pus în faţa unei situaţii-limită, caută soluţia salvării sale ca om.

Din întreaga poezie izbucneşte năvalnic, ca un fluviu, vitalitatea dintotdeauna a omului din popor, dragostea oierului faţă de îndeletnicirea sa păstorească, faţă de artă, dragostea de viaţă, de natură şi, mai ales, dragostea filială pentru bătrâna mamă.

De aici se poate închipui felul în care întâmpinau moartea dacii, cu liniştea pe care le-o dădea credinţa că natura este un leagăn al vieţii eterne, în care nu există dispariţia totală, ci numai o circulaţie între regnuri.

Mircea Eliade descifra în acele creaţii de seamă ale spiritualităţii româneşti – **Miorița** şi **Meşterul Manole** – prezenţa mitului „Morţii creatoare", specific „acestui grup etnic geto-trac, pe care antichitatea îl preţuia, şi căruia numai vicisitudinile soartei şi poziţia sa geografică nu l-au îngăduit să joace rolul pe care-l merita în istoria universală".

El constată că ideea de reintegrare în Cosmos, prin moarte, este evidentă în **Miorița**, baladă cu origini ritual-funerare: „Prezenţa morţii în centrul spiritualităţii româneşti nu înseamnă însă o viziune pesimistă a lumii, o rarefiere a debitului vital, o deficienţă psihică... Moartea în **Miorița** este o calmă reîntoarcere «lângă ai săi». Moartea din **Meşterul Manole** este creatoare, ca oricare moarte rituală... Românul nu caută moartea, nici n-o doreşte, dar nu se teme de ea; iar când e vorba de o moarte rituală (războiul, bunăoară), o întâmpină cu bucurie."

În structura compoziţională a baladei se pot distinge două mari părţi: una epică, în care sunt narate faptele şi una lirică, în care sunt prezentate gândurile şi sentimentele ciobănaşului aflat singur în faţa morţii.

Motivele fundamentale pe care se sprijină variantele poemului mioritic sunt, după unele cercetări, în număr de şase: 1. – motivul transhumanţei; 2. – motivul complotului; 3. – motivul mioarei năzdrăvane; 4. – motivul testamentului; 5. – motivul alegoriei moarte-nuntă; 6. – motivul măicuţei bătrâne.

Aceste motive sau teme fundamentale se află într-o perfectă relaţie logică, decurgând unul dintr-altul, completându-se reciproc într-o construcţie epico-lirică desăvârşită.

Structural, cele şase motive se distribuie în trei părţi. Întâia parte corespunde primelor două motive, cea de-a doua parte corespunde celui de-al treilea motiv, iar cea de-a treia parte corespunde ultimelor trei motive.

În **Miorița** cele trei părţi sunt legate sintactic prin conjuncţiile „dar" şi „iar" cu valoare adversativă sau copulativă.

Aceste părţi ale baladei corespund unor modalităţi diferite de expresie.

I. – Prima parte, o adevărată EXPOZIŢIE, are un caracter epic ce reprezintă imaginea cadrului natural în care se succed faptele. Cadrul epic iniţial plasează personajele în spaţiul „indefinit ondulat" al plaiului românesc, într-o atmosferă de calm şi seninătate, specifică începuturilor. Această imagine, atât de luminoasă ce evocă un acord deplin între om şi natură, este constituită din cele două metafore cu valoare emblematică de la începutul baladei: „Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai". În felul acesta localizarea acţiunii e înfăţişată cu o mare forţă de plasticizare. Observăm că epicul este calm, idilic-feeric.

Scanned with OKEN Scanner

Atmosfera senină este sugerată atât de metaforele „picior de plai", „gură de rai", cât şi de sintagmele „vin în cale", „se cobor la vale".

Metaforele ne introduc într-o natură de basm, într-un „rai", un loc al fericirii, unde păstorul se simte liniştit. Poetul anonim grupează cuvintele care încep cu acelaşi sunet (Pe-un picior de plai) subliniind starea de linişte sufletească relevată într-o natură paradisiacă. La aceasta contribuie şi ritmul trohaic şi rima împerecheată, precum şi simetriile realizate de folosirea numeralelor cardinale *trei* şi de enumerarea „ciobăneilor": „Iată vin în cale,/ Se cobor la vale/ *Trei* turme de miei/ Cu *trei* ciobănei./ Unu-i Moldovan,/ Unu-i Ungurean/ Şi unu-i Vrâncean".

Observăm aici o izbutită antiteză prin care este anunţată apariţia turmelor cu zarva lor caracteristică, prin folosirea, în mod gradat a verbelor care redau mişcarea: „*iată*" – cu sensul de „uite", „vin", „se cobor".

Ciobanii sunt prezentaţi vag la început, fiind încadraţi odată în coordonatele spaţio-temporale descrise mai sus, pentru că din primele (nouă) versuri rezultă şi timpul desfăşurării acţiunii. E toamna, târziu, când turmele coboară „la vale", adică pentru iernat, într-o mişcare mereu repetată (primăvara spre munte, toamna spre şes şi spre bălţi) numită *transhumanţă*.

1. – Mulţi cercetători socotesc demn de relevat întâi acest motiv, al transhumanţei, deoarece **Miorița**, în esenţă, vorbeşte tocmai despre „existenţa pastorală a poporului român" din cele mai îndepărtate vremi (G. Călinescu).

Proveniența celor trei ciobani poate fi reținută pentru a argumenta caracterul reprezentativ al baladei, cei trei păstori venind din cele trei provincii „istorice" româneşti: Moldova, Transilvania şi Ţara Românească (dar numeroase variante nu le precizează originea).

În secvenţa următoare, „epicul devine întunecat de gravitatea complotului". Acum echilibrul se strică. Se creează un contrast puternic între atmosfera paradisiacă din primul tablou şi gândurile sumbre ale complotiştilor.

2. – Hotărârea de omor este determinată de cauze economice, de invidia faţă de averile mai mari ale ciobănaşului moldovean, care-i „mai ortoman". Faptele cu valoare informativă sunt enumerate cu o detaşare obiectivă:

„Iar cel ungurean/ Şi cu cel vrâncean,/ Mări, se vorbiră,/ Şi se sfătuiră/ Pe l-apus de soare/ Ca să mi-l omoare/ Pe cel moldovan/ Că-i mai ortoman/ Ş-are oi mai multe,/ Mândre şi cornute,/ Şi cai învăţaţi/ Şi câni mai bărbaţi".

Poetul anonim se abate de la acest ton o singură dată, când, printr-un dativ etic („ca să mi-l omoare") marchează participarea sa afectivă la cele relatate, dar şi situaţia dramatică a ciobanului. Propoziţiile sunt introduse rapid, expeditiv, prin câte un „iar" sau „mări" şi conduse de perfectul simplu. Acum este subliniată mai ales latura negativă a caracterului celor doi complotişti, menţionându-se gândurile lor sumbre, cu motivaţia meschină: obţinerea bogăţiei materiale.

Aşadar lăcomia, invidia, răutatea, ca trăsături negative de caracter, îi vor conduce la crimă.

II. Partea a doua a baladei, de fapt *INTRIGA*, este dramatică în totalitate. Dramatismul acestei părţi este dat de comportarea mioriţei.

3. – Autorul stăruie mai întâi asupra neliniştii oii năzdrăvane, evidenţiind comportamentul „anormal" al animalului, zbuciumul ei puternic şi rău prevestitor.

„Dar cea mioriţă/ Cu lâna plăviţă/ De trei zile-ncoace/ Gura nu-i mai tace,/ Iarba nu-i mai place". Dramaticul are acum ca modalitate fundamentală de

Scanned with OKEN Scanner

expresie dialogul. Aceasta sugerează relația strânsă dintre animalul credincios şi stăpân, fapt ce scoate în evidență o perfectă armonie între om şi profesiunea sa.

Negația („Gura nu-i mai tace,/ Iarba nu-i mai place") subliniază neliniştea pe care i-o provoacă ciobanului această comportare, dragostea lui pentru aceste animale nevinovate, dragostea pentru meserie.

Acum intervine elementul fabulos, de basm, prin personificarea mioarei. Oaia năzdrăvană îi aduce la cunoştință stăpânului hotărârea de omor luată de rivalii săi. Tensiunea dramatică este gradată. Printr-un limbaj afectiv, mioara îşi îndeamnă stăpânul: „Dă-ți oile-ncoace..." sau „Stăpâne, stăpâne/ Îți cheamă ş-un câne"... Complotul este comunicat abia la sfârşit, cu grija de a nu speria: „Că l-apus de soare/ Vreau să mi te-omoare"/...

Remarcăm, din punct de vedere artistic, eufonia afectivă-mângâietoare din versurile: „Mioriță laie/ Laie bucălaie"... „Ori eşti bolnăvioară/ Drăguță mioară"? ca şi mulțimea diminutivelor îmbinate cu dativul etic pus în replica oiței („Vreau să mi-te-omoare".) Autorul popular utilizează diminutivele exclusiv în momentele de mare acuitate lirică, până la realizarea nuanțelor de categoria inexprimabilului, inefabilului: „bolnăvioară", „fluieraş", „drăguță", „ciobănel". Toate acestea sporesc acordul dintre cele două personaje, dar şi substanța dramatică a motivului.

Oile vor să-l ferească de primejdie pe cel care le ocrotește, de aceea o nuanță mângâietoare, îmbinată cu îngrijorarea răzbate din vorbele adresate ciobănaşului de mioara năzdrăvană: „Drăgutule bace!/ Dă-ți oile-ncoace/ La negru zăvoi,/ Că-i iarba de noi/ Şi umbră de voi./ Stăpâne, stăpâne,/ îți cheamă ş-un câne,/ Cel mai bărbătesc/ Şi cel mai frățesc".

Comunicarea dintre om şi animal, normală în limitele codului culturilor primitiv arhaice, scoate în evidență, cum am mai spus, comuniunea dintre ele.

III. – Răspunsul ciobănaşului, constituit în cea de-a treia parte a **Mioriței,** dă contur confruntării omului cu moartea, capacității acestuia de a pătrunde tainele universului.

4. Acum se structurează motivul *testamentului.*

Dacă până aici poemul a avut un pronunțat caracter epic, (accentul căzând pe fapte, pe întâmplări: coborârea oilor de la munte, hotărârea ciobanilor, deconspirarea complotului, sfaturile de apărare ale oii năzdrăvane), de aici înainte el va avea un evident caracter liric. Dând dovada unei extraordinare intuiții artistice, creatorul popular converteşte totul într-un emoționant monolog liric, prin care ciobănaşul îşi exprimă ultimele dorințe înaintea morții (presupuse). Folosirea viitorului popular sugerează nesiguranța momentului.

Este partea cea mai amplă a baladei, conținând două secvențe relativ distincte (dar legate între ele prin obiectul unic al dorințelor tânărului cioban, în eventualitatea morții apropiate): a. – împlinirea, DE CĂTRE CEI RĂMAŞI A CEREMONIALULUI FUNEBRU şi b. – ALEGORIA MOARTE–NUNTĂ, prezentarea morții ca pe un ceremonial nupțial.

Sentimentul de profundă dragoste de viață este potențat de opoziția cu sumarele date epice ale baladei, în perspectiva problematică a morții, potențare ce se realizează în forme solemne şi senine, pline de demnitate şi măsură, proprii capodoperelor clasice;

– „Oiță bârsană,/ De eşti năzdrăvană/ Şi de-ar fi să mor/ În câmp de mohor,/ Să spui lui vrâncean/ Şi lui ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aice pe-aproape/ În strunga de oi,/ Să fiu tot cu voi;/ În dosul stânii,/ Să-mi aud câni".

Scanned with OKEN Scanner

Aceasta constituie o laudă a vieții active și creatoare, lauda muncii și-a străduinței omenești. În dragostea pentru îndeletnicirea sa, ciobanul nu-și poate imagina despărțirea, chiar și după moarte, de stâna lui, de oile sale sau de câinii săi. Este aici neputința omului de a se desface de sensul profund și grav al unei existențe laborioase. De fapt ciobanului moldovean îi apare ca un lucru imposibil ideea că trebuie să se despartă de viață.

Acest moment este urmat de un întreit elogiu al artei, de o întreită nuanțare a înțelesului funcțional al ei, elogiu realizat printr-o splendidă gradație, care merge de la dragostea inefabilă, la duioșie insinuantă și la pasiunea răscolitoare:

„Iar la cap să-mi pui/ Fluieraș de fag,/ Mult zice cu drag!/ Fluieraș de soc,/ Mult zice cu foc!/ Vântul când a bate/ Prin ele-a răzbate,/ Ș-oile s-or strânge/ Pe mine m-or plânge/ Cu lacrimi de sânge".

Ar fi de reținut, în acest tablou de o mare frumusețe și de un tragism răscolitor, folosirea paralelismului, evidentă în pasajul fluierelor. Dar această trăsătură este caracteristică întregii poezii folclorice. Observăm prezența anaforică a diminutivului „fluieraș" și a adverbului „mult", ambele repetate de câteva ori, la distanță de două versuri, care dau curgerii poemului un ritm melopeic. Rezultă că versurile sunt acum un fel de refrene, laitmotive, ce apar la intervale egale, puse în evidență de anaforă (repetarea unor cuvinte la începutul versurilor).

Dramatismul crește pe fondul unei seninătăți a confruntării omului cu moartea, seninătate izvorâtă din înțelegerea profundă a resorturilor alcătuirii universului, din experiența mitică retrăită a baciului moldovean – și atinge culmile tragismului în metafora totală, absolută, „cu lacrămi de sânge", care exprimă durerea imensă a ciobanului ce părăsește viața, dar și tragedia despărțirii omului de lucrurile ce-i sunt dragi.

Curios ar putea să pară, dintr-o anumită optică, faptul că tânărul păstor adresează, prin intermediul mioarei, rugămintea de a fi îngropat chiar de virtualii săi asasini. În singurătatea muntelui, pe drumurile transhumanței, ciobanul mioritic face apel la singurele ființe omenești care i-ar fi fost în preajmă în momentul morții, cerându-le adversarilor săi să facă ceea ce se cuvine, după normele vieții tradiționale. Dovedindu-și superioritatea asupra lor prin atitudinea lui de o superbă tărie și demnitate, el nu încetează a-i socoti oameni, capabili să se conformeze prescripțiilor morale ale societății omenești.

Locul și obiectele îngropării dezvăluie dragostea ciobanului față de îndeletnicirea sa; prin dorința de a i se așeza la cap fluierul, se realizează un subtil transfer din lumea strict materială, fizică (strunga, stâna, câinii), în lumea artei, a muzicii, cântecul fluierelor întreținând, și după moarte, legătura păstorului cu turma sa, de la care așteaptă împlinirea altei îndatoriri rituale, pe care, prin implicațiile ei strict sufletești, n-o mai poate solicita asasinilor săi: este vorba de bocirea mortului, pe care o vor împlini oile, care-l vor jeli pe cel dus „cu lacrimi de sânge".

5. – Următorul motiv, cel al *alegoriei moarte-nuntă* – adevărat punct culminant – este și partea cea mai concentrată cu substanță poetică.

Dorința ciobanului, exprimată în dialogul cu mioara năzdrăvană, este aceea ca lumea să afle cum că petrecerea sa din viață a fost o nuntă la care însă – aici sugestia poetică a trecerii în neant se impune într-un mod deosebit prin frumusețe – „a căzut o stea" (ceea ce înseamnă că lui i-a apus definitiv norocul, i s-a închis perspectiva fericirii).

Scanned with OKEN Scanner

„Iar tu de omor/ Să nu le spui lor/ Să le spui curat/ Că m-am însurat/ Cu-o mândră crăiasă,/ A lumii mireasă;/ Că la nunta mea/ A căzut o stea".

Străbate aici o concepție străveche a locuitorilor acestor meleaguri, care au văzut în moarte o contopire cu natura, așa cum și-o închipuiau și dacii. Aceasta le dă puterea de sacrificiu până la jertfa supremă. Gândul morții nu-i mai înspăimântă. Această atitudine morală este dezvăluită printr-o minunată alegorie.

Se mai realizează aici și o încărcătură poetică maximă, constând din încifrarea alegorică a unei realități etnografice: morților tineri, necăsătoriți (nelumiți), li se organizează înmormântarea ca un ceremonial de nuntă. Socotită ca un moment esențial în realizarea integrală a destinului omului pe pământ, căsătoria reprezintă o etapă obligatorie în cursul existenței individului. Netrecerea acestui prag înseamnă, de fapt, neîmplinirea omului și afectează însuși procesul trecerii lui firești, după moarte, în lumea de dincolo. Deoarece baciul moldovean era singur – fără rude apropiate – pentru că era strict interzisă prezența femeilor la stână – el imaginează singura soluție posibilă pentru împlinirea datinei și anume – nunta cosmică.

Apar acum și personajele nelipsite din ceremonialul unei nunți: mireasa, preoții, lăutarii și nuntașii, ca și obiectele rituale tradiționale (cununa, lumânările), care sunt figurate prin elemente ale cadrului natural, pământesc (brazi, păltinași, munți, păsări) și cosmice (soarele, luna, stelele). Proiecția cosmică a actului ceremonial înlătură orice urmă de etnografism, singurul element care păstrează legătura între ritualul înmormântării și ceremonia nunții cosmice fiind referirea la o veche credință populară după care, la moartea unui om, de pe cer cade o stea, subliniindu-se astfel ideea că totul se desfășoară după rânduielile acestor pământuri.

Credința tradițională era aceea că omul nu dispare, ci se contopește cu natura eternă. Impresionanta imagine poetică a acestei contopiri se organizează printr-o enumerație de elemente naturale – în cadrul unei splendide alegorii, aflate la diferite grade ale metaforizării: „Soarele și luna/ Mi-au ținut cununa./ Brazi și păltinași/ I-am avut nuntași,/ Preoți, munții mari,/ Paseri, lăutari, păsărele mii/ Și stele făclii!"

Acest fragment, de o deosebită valoare artistică, nu numai în literatura noastră, ci și în cea universală, este realizat în continuare, printr-un lanț de metafore, constituind o tulburătoare destăinuire lirică. Elementele naturii: munții, brazii, păltinașii, păsărelele, – devin, pe rând, preoți care oficiază nunta, lăutari ori nuntași, iar, prin acest procedeu al personificării, autorul creează un cadru fantastic, de basm.

De fapt, numai din dorința de a le proteja pe oițele sale și din dragoste profundă pentru mama lui, care nu trebuie să afle cruntul adevăr, ciobanul vorbește despre o nuntă fabuloasă, la care a participat întreaga natură, fapt ce evidențiază o altă dominantă a sufletului său: omenia. A imagina o nuntă, care prefigurează simbolic moartea, este uimitor din punctul de vedere al expresivității poetice. Deosebit de reușite sunt cele câteva metafore totale întâlnite în monolog: „lacrimi de sânge", „mândră crăiasă/ a lumii mireasă", „la nunta mea a căzut o stea". Expresia „să le spui curat" apare când ciobanul se adresează mioriței cu rugămintea de a justifica ființelor apropiate lui adevărul asupra morții.

Dar fiorul marii arte nu vine din grandiosul exprimat, ci „dintr-un fel de măsură și discreție cu care se manifestă o durere adâncă" (I. Rotaru). Atitudinea

Scanned with OKEN Scanner

estetică a poetului popular constă în contemplarea din unghiul cel mai înalt, a omului pus în fața destinului și a naturii, a vieții și a morții. Emoția estetică, la citirea baladei, stă în calmul și echilibrul sufletesc și în interesul pe care îl degajă melodia versurilor.

Apare aici și sentimentul tragic izvorât din neputința de a stabili după moarte legături cu mediul uman reprezentat de mamă. Tragismul este amplificat de alegoria moarte-nuntă și de motivul măicuței, într-un ultim efort de a stabili relații cu mediul uman. Aceasta conferă baladei **Miorița** semnificația unui protest față de moartea prematură și nedreaptă.

6. – În fața morții, ciobănașul își dezvăluie dragostea și grija pentru mama lui, pe care nu vrea s-o îndurereze, de aici rugămintea făcută mioarei: „Iar la cea măicuță/ Să nu-i spui drăguță,/ Că la nunta mea/ A căzut o stea".

Suficientă pentru a ascunde oilor (elementelor naturii) adevărul asupra morții sale, alegoria ar fi fost înțeleasă cu ușurință de mamă (ființa umană); de aceea, într-un gest de infinită delicatețe, ciobanul mioritic cere să i se ascundă măicuței semnele care i-ar fi vorbit prea direct despre moartea sa.

Acest moment, dramatic prin excelență prilejuiește o descriere portretistică deosebită ce sporește lirismul. Balada se ridică aici la un înalt nivel de realizare artistică atât prin procedeele tehnice, cât și prin marea migală, de filigran, a detaliilor și nuanțelor. Suntem în plin PUNCT CULMINANT al baladei.

Poetul popular ne-o prezintă pe mamă în mișcare, într-o dramatică și chinuitoare căutare. Ea este „Măicuța bătrână/ Cu brâul de lână,/ Din ochi lăcrimând,/ Pe câmpi alergând,/ Pe toți întrebând/ Și la toți zicând", ceea ce ilustrează caracteristica activă a dragostei materne. Nu e vorba aici de o mamă anume, ci de personificarea dragostei îngrijorate și pline de sacrificiu a mamei eterne.

Observăm că acest portret este dinamic. Imaginea mamei este conturată numai dintr-un epitet („bătrână") și un detaliu vestimentar care evocă lumea oierilor („cu brâul de lână"). Zbuciumul ființei îndurerate care își caută fiul este foarte bine evidențiat de cele patru verbe la gerunziu, aflate în rimă, care, prin grupul sonor „-ând", sugerează un lung geamăt dureros – efect impresionant din punct de vedere stilistic eufonic.

Portretul ciobanului, de o frumusețe parcă ireală, este proiectat în lumina duioșiei și a dragostei materne. El exprimă idealul de cuceritoare bărbăție pe care și l-a format, de-a lungul veacurilor, poporul nostru; este vorba de tânărul etern: „Mândru ciobănel/ Tras printr-un inel/ Fețișoara lui,/ Spuma laptelui;/ Mustăcioara lui,/ Spicul grâului,/ Perișorul lui,/ Pana corbului,/ Ochișorii lui,/ Mura câmpului".

„Arta acestui portret este fără analogii în cuprinsul întregului nostru folclor" (I. Rotaru). Un șir grăbit de comparații, de fapt metafore, încadrate în patru propoziții eliptice de predicat, se organizează într-o construcție omogenă și compactă, la care contribuie și succesiunea ritmică a unor forme gramaticale identice, ca și regimul unei perfecte omofonii de-a lungul celor patru distihuri. Muzicalitatea versului este subliniată de repetiția atributului pronominal „lui", rimat cu articolul hotărât „lui".

Portretul exprimă întotdeauna tipicul, oglindește în imagini plastice individuale unele dintre cele mai generale aspecte ale realității. Rezultată din vorbele mamei, imaginea ciobănașului abundă în diminutive („fețișoara lui", „mustăcioara lui", „perișorul lui", „ochișorii lui"), poetul anonim folosind, ca modalitate compozițională, un paralelism enumerativ în care strălucesc me-

Scanned with OKEN Scanner

tafore de mare expresivitate. Concretizând artistic ideea despre tinerețe și frumusețe bărbătească, așa cum a fost ea făurită de popor, acest portret rămâne, pentru întreaga noastră literatură, o piesă antologică, în țesătura căreia frumusețea fizică a eroului constituie o complinire a frumuseții morale. Iubirea de natură, dragostea de viață, de munca-i zilnică, duioșia și gingășia cu care se gândește la soarta oilor și apoi la cea a mamei sunt calități sufletești pe care poetul popular ține să le pună în evidență.

Balada se încheie simetric, prin repetarea acelei alegorii, care dezvăluie ținuta demnă a poporului nostru în fața morții, privită ca o contopire cu natura veșnică. Pronunțatul caracter liric al monologului este justificat și de natura testamentară a discursului poetic, în această secvență.

Astfel, se poate observa cum tema baladei **Miorița** a evoluat de la o structură epică la una dramatică, pentru a se încheia cu o structură lirică.

Nu există scriitor mare al literaturii noastre care să nu fi valorificat acest mit în opere proprii: M. Sadoveanu *(Baltagul)*, M. Eminescu *(Mai am un singur dor)*, L. Blaga *(Gorunul)*, T. Arghezi *(De-a v-ați ascuns)*, H. Lovinescu *(Moartea unui artist)*, pentru a da doar câteva exemple.

Adresându-se în egală măsură afectului și intelectului, balada **Miorița** face loc, după ultimul vers, meditației asupra sensului ei adânc, mai îndepărtat, un sens filosofic. Aflat în centrul cântecului, *testamentul* ciobanului conține răspunsul românesc la întrebarea tuturor oamenilor privind misterul vieții și al morții.

Privind moartea ca pe un fenomen natural, (chiar dacă aici este vorba despre o moarte năpraznică, violentă, care nu a avut loc însă, rămânând ipotetică deci) ciobanul mioritic se gândește la destinul lui și al celor apropiați (oile, mama) în eventualitatea morții. El este preocupat, în singurătatea muntelui, de săvârșirea tuturor rânduielilor tradiționale pentru împlinirea lui ca om (nuntă cosmică) și pentru a-și asigura prezența postumă în mediul pastoral, care îi era atât de familiar.

Nu se degajă din **Miorița** nici urmă de pesimism, de acceptare fatalistă a morții.

În cele 123 de versuri, care compun această baladă, cititorul nu știe ce să admire mai înainte: profunzimea și finețea ideilor, de care a fost stăpânit poetul popular sau sensibilitatea sufletească a acestuia, exprimată într-un limbaj artistic desăvârșit, unic în literatura noastră orală.

Originea **Mioriței** nu este cunoscută. Ea poate să fi pornit de la un fapt real, ori să fi fost, la început, doar un bocet, un colind, sau chiar rezultatul întreg al ficțiunii. Cert este însă că, ficțiune sau fapt real, **Miorița** este numai a noastră, a românilor. Lucian Blaga, plecând de la starea de sentiment pe care o lasă **Miorița**, construia o filosofie a specificului național românesc în lucrarea sa **Spațiul mioritic** din **Trilogia culturii**, ducând astfel peste hotare faima unuia dintre cele mai alese produse spirituale ale poporului nostru. El vorbește despre spațiul românesc indefinit ondulat în care „se simte solidar ancestralul suflet românesc" și despre care „păstrăm" „undeva, într-un colț înlăcrimat de inimă, chiar și atunci când am încetat de mult a trăi pe plai, o vagă amintire paradisiacă: <Pe-un picior de plai/ Pe-o gură de rai>". Poetul filosof mai spune că „elvețienii, puși în fața unor traduceri din **Miorița, Meșterul Manole** sau **Toma Alimoș**, s-au transfigurat de o emoție ca în pragul unui miracol".

Desigur, multe popoare au o concepție asupra morții asemănătoare cu unele idei exprimate în această baladă păstorească; așa de pildă, o inscripție

Scanned with OKEN Scanner

greacă pe o piatră funerară afirmă: „Nu sfârşitul vieţii e dureros, de vreme ce aceasta e soarta fiecăruia, ci moartea timpurie şi înaintea părinţilor".

„Moartea e condiţia vieţii", spune un dicton latin. Pe cioban nu-l sperie moartea naturală, ci îl întristează cea provocată, care-l lasă nelumit, adică nu-l lasă să trăiască viaţa, să se împlinească prin căsătorie, copii, maturitate, bătrâneţe. Testamentul ciobanului mioritic tocmai aceasta caută să împlinească în planul ideilor.

Zămislită pe plaiurile româneşti dintre Carpaţi, Dunăre şi Mare, capodopera folclorului nostru, **Miorița,** care „prin valori artistice, simboluri şi ritualuri exprimă conştiinţa poporului român", conţine „răspunsul pe care românii pot să-l dea destinului când se arată, ca de atâtea ori, ostil şi tragic" (Mircea Eliade).

MIORIŢA

(variantă)

„Miorița, acea inspiraţiune fără seamăn, acel suspin al brazilor şi al izvoarelor de pe Carpaţi" (Mihai Eminescu), „cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru" (Mihail Sadoveanu), pe care George Călinescu o aşază între miturile fundamentale ale poporului român, este prin profunzimea ideilor şi a sentimentelor ce o străbate şi prin perfecţiunea expresiei poetice, o creaţie de excepţie, o adevărată capodoperă, ca şi un semn distinctiv al spiritualităţii româneşti în general.

Descoperită de Alecu Russo la Soveja, în Vrancea şi publicată de Vasile Alecsandri în 1852 şi 1866) – într-o variantă şlefuită, care a devenit cea mai completă şi mai densă din cele aproape 1000 de variante culese şi tipărite până astăzi, această baladă (lirică şi dramatică) prezintă, cu mijloacele cele mai simple, ridicate însă la înălţimea marii arte, o întreagă filosofie a vieţii şi a morţii, a eternelor întrebări legate de sensul existenţei omului în lume. Valoarea ei de capodoperă rezultă aşadar, în primul rând, din acest bogat şi emoţionant conţinut, care înglobează probleme umane fundamentale referitoare la: aspecte de muncă (de ocupaţie) a românilor, de relaţie a omului cu natura şi cu întreg mediul înconjurător, cu universul terestru şi cosmic, la tradiţii privind viaţa şi moartea etc.

Întregul discurs – de natură epico-lirică, dar şi dramatică – structurat pe şase motive sau teme fundamentale (aflate într-o relaţie logică, armonios construită), debutează cu două metafore de mare frumuseţe: „Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai", care conturează un cadru specific românesc, în mijlocul căruia va evolua întreaga lume de fapte (puţine), de imagini, de gânduri şi sentimente, mai ales, de zbucium dramatic închipuit, câte se cuprind în fiinţa baladei.

Într-o atmosferă de calm şi de seninătate, specifice parcă începuturilor de lume şi într-un timp, care este al veşniciei, apar personajele, aduse în prezent prin folosirea interjecţiei „iată", cu valoare de predicat: „Iată, vin în cale/ Se cobor la vale/ Trei turme de miei/ Cu trei ciobănei"... Apare astfel primul motiv – cel al *transhumanţei*, care aminteşte de o veche ocupaţie a românilor –

Scanned with OKEN Scanner

oieritul. Prezența celor trei păstori, care vin din cele trei provincii „istorice" românești, sugerează caracterul reprezentativ al baladei.

După *EXPOZIȚIUNEA* discursului, urmează un element care se constituie în *INTRIGA* baladei: omorul plănuit de „baciul ungurean" și de „cel vrâncean", care „se sfătuiră/ Pe l-apus de soare/ Ca să mi-l omoare/ Pe cel moldovan"... pentru motive de natură economică (are „oi mai multe/ Mândre și cornute,/ Și cai învățați/ Și câni mai bărbați!"). „Apusul de soare" – ca timp al sfatului și al proiectatului omor – este sugestiv pentru stingerea unei vieți.

Al treilea motiv constitutiv al baladei are în centrul său pe mioară năzdrăvană. Momentul, construit prin mijlocirea unei personificări (ca modalitate artistică) și pe baza dialogului (ca mod de expunere) – acesta contribuind la sporirea tensiunii dramatice – prilejuiește dezvăluirea unor aspecte de mare delicatețe din ceea ce înseamnă relația omului cu mediul înconjurător, cu ceea ce este ori a fost viața lui.

Desfășurarea poemului, care până acum a avut un pronunțat caracter epic: coborârea oilor de la munte, hotărârea ciobanilor, dezvăluirea complotului, sfaturile date stăpânului de mioara năzdrăvană, se transformă, printr-o extraordinară intuiție artistică a creatorului popular, într-un impresionant monolog liric, de esență dramatică prin conținutul său. Cititorul se confruntă astfel cu cel de-al patrulea motiv – al testamentului, prin care ciobănașul își exprimă ultimele dorințe înaintea presupusei morți.

Partea cea mai amplă și mai valoroasă a baladei, prin bogăția și profunzimea conținutului de idei și de sentimente și prin frumusețea realizării artistice – *testamentul ciobanului,* în care se concretizează chiar sensul acestei capodopere, cuprinde două secvențe: împlinirea de către cei rămași, potrivit dorințelor tânărului păstor, în eventualitatea morții apropiate, a ceremonialului funebru (îngroparea și jelirea, după datină, a mortului) pe de o parte, iar pe de altă parte, tot aici, se realizează acea splendidă alegorie – *moarte-nuntă* (al cincilea motiv fundamental).

Prin precizarea locului și a felului în care ar urma să fie îngropat („în strunga de oi", „în dostul stânii"), se sugerează atașamentul profund al ciobanului față de îndeletnicirea sa, dorința de a rămâne veșnic în mijlocul lucrurilor, al ființelor și în locurile pe care le-a iubit cel mai mult, iar prin rugămintea de a i se așeza la cap fluierul – instrument muzical tipic ciobăniei – se realizează un subtil transfer din lumea strict materială, fizică (strunga cu oi, stâna, câinii) în lumea artei, a muzicii. Cântecul fluierelor („Fluieraș de fag,/ Mult zice cu drag!/ Fluieraș de os,/ Mult zice duios!/ Fluieraș de soc,/ Mult zice cu foc!") întreține, de fapt, și după moarte, legătura păstorului cu turma de oi, de la care așteaptă îndeplinirea altei îndatoriri rituale: jelirea sau bocirea mortului (Ș-oile s-or strânge,/ Pe mine m-or plânge/ Cu lacrimi de sânge!").

Prezentarea prin alegorie, a ceremoniei morții ca pe o nuntă, de proporții cosmice, este motivată, pe de o parte, prin dorința păstorului (care sugerează delicatețea ființei sale) de a nu se dezvălui nici oilor și nici mamai sale drama morții, iar pe de altă parte întregul „spectacol", de o strălucită grandoare, își are originea în obiceiul popular al desfășurării înmormântării ca o nuntă, în cazul morților tineri, necăsătoriți.

Aici se creează un tablou grandios în cadrul căruia se întâlnesc elemente ale orizontului natural, pământesc (brazi, păltinași, munți, păsări) cu cele ale universului cosmic (soarele, luna, stelele), închipuind, împreună, „personajele" ceremonialului specific: mireasa, nunii, preoții, lăutarii, nuntașii („Să le spui

Scanned with OKEN Scanner

curat/ Că m-am însurat/ Cu-o mândră crăiasă/ A lumii mireasă"/... „Soarele şi luna/ Mi-au ţinut cununa./ Brazi şi păltinaşi/ I-am avut nuntaşi,/ Preoţi, munţii mari,/ Paseri, lăutari,/ Păsărele mii/ Şi stele ,făclii!". Singurul element care păstrează legătura între ritualul înmormântării şi ceremonia nunţii cosmice este referirea la o veche credinţă populară, potrivit căreia, la moartea unui om, cade o stea: „Că la nunta mea/ A căzut o stea".

Ultimul episod adúce în scenă pe măicuţa bătrână, „Cu brâul de lână", care îşi caută fiul. Suita de verbe la gerunziu, potrivite în rima versurilor, sugerează puternicul zbucium al femeii, care apare ca o imagine în frământare: „Din ochi lăcrimând,/ Pe câmpi alergând,/ Pe toţi întrebând/ şi la toţi zicând..." Cu acest prilej, creatorul realizează, printr-un cumul de metafore, splendidul portret al „mândrului ciobănel/ Tras printr-un inel./ Feţişoara lui/ Spuma laptelui;/ Mustăcioara lui;/ Spicul grâului;/ Perişorul lui/ Pana corbului;/ Ochişorii lui/ Mura câmpului..." – portret care conturează un model de frumuseţe bărbătească, o imagine a tinereţii, viguroasă şi pură în acelaşi timp.

Aflat în centrul baladei, testamentul ciobanului conţine răspunsul românesc la întrebarea tuturor oamenilor începuturilor privind misterul vieţii şi al morţii. Pentru omul nostru din popor, moartea – oricând şi de oriunde ar veni ea – este privită ca un fenomen natural, ca un moment dincolo de care omul trece în veşnicie, reintegrându-se în natură, în circuitul elementelor terestre şi cosmice.

Soluţia ciobanului mioritic, de o superioară înţelepciune, sprijinită pe rosturile unei vechi tradiţii, constituie un răspuns de o tulburătoare originalitate a gândului, întrupat într-o expresie poetică de o inegalabilă frumuseţe. Prin aceste valori, balada *Miorița,* zămislită pe plaiurile româneşti, se înscrie între marile creaţii ale literaturii universale.

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

MIORIŢA (OAIE)

Ca oile = cu grămada, în dezordine.

Deştept (sau şiret) ca oaia = naiv, prost.

A o face de oaie = a proceda neîndemânatic; a face o prostie, o gafă. *Mi-a făcut-o de oaie* (Mi-e ruşine să vă povestesc).

A fi oaie între lupi = a fi bun, blând, între oameni răi.

(Prea) e de oaie = prea e din cale afară.

A suge (de) la două oi = a profita, a trage foloase din două părţi.

Lup îmbrăcat în piele de oaie sau lup în pielea oii, = se spune despre un om şiret, rău şi prefăcut.

Nici lup flămând, nici oaia cu doi miei = nu e bine ca unul să aibă prea mult şi altul nimic.

A băga oile în lapte = a despărţi oile de miei, primăvara, şi a începe a le mulge, spre a face brânză.

Scanned with OKEN Scanner

A da oile în paza lupului = a da un lucru în seama unei persoane nesigure, necinstite.

S-a dezbrăcat lupul de pielea oii = şi-a dat pe faţă caracterul urât, şi-a scos masca, şi-a dat arama pe faţă.

A umbla să iei (sau să scoţi) două piei de pe o oaie = a căuta să obţii avantaje cât mai mari.

A duce (sau a ieşi, a merge, a pleca cu) oile în porneală = a duce oile la păşune. „Aude un cioban vaiete într-un târziu, spre ziuă, cum ieşise cu oile la porneală" (M. Sadoveanu).

Oaia râioasă molipseşte toată turma = un singur element rău ajunge ca să strice şi pe ceilalţi.

A se ţine scai de cineva sau a se ţine de cineva ca scaiul de oaie = a urmări (pe cineva) pretutindeni, a nu-l lăsa în pace.

DICŢIONAR DE SINONIME

MIOARA s. (ZOOL.) mia, mieluşica, (pop.) mieluţă.
OAIE s. (ZOOL.) (Transilv. şi Ban.) păcuină, (înv.) marială.
OIŢA s.v. (ZOOL.) (pop.) oişoară
MIOARĂ (mia) s.f. (ZOOT.) Femelă din specia ovină de la vârsta de un an până la doi ani; mia, meluţă, miorea s.f., mioriţă s.f.

GENURI ŞI SPECII LITERARE FUNDAMENTALE ÎN LITERATURA POPULARĂ

A. Genul liric:
– Doina: de dor, de jale, de voinicie, de cătănie, de întristare;
– Cântecul: haiducesc (voinicesc) de leagăn, de ritual, de muncă, al obiceiurilor (colinde, cântecul miresei, bocetul), de lume;
– Ghicitori,
– Strigături.
– Proverbe şi zicători
B. Genul epic:
a. – în versuri:
– Balada;
– Legenda.
b. – În proză:
– Legenda;
– Basmul;
– Snoava.
C. Genul dramatic:
– Vicleimul;
– Irozii;
– Jocurile cu măşti şi păpuşi.

Scanned with OKEN Scanner

Lecturi suplimentare

LITERATURA POPULARĂ

Doina

Doină, doină, cântic dulce!
Când te-aud, nu m-aş mai duce.
Doină, doină, viers cu foc!
Când răsuni eu stau în loc.
Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Şi privighetorile.
Vine iarna viscoloasă,
Eu când doina-nchis în casă,
De-mi mai mângâi zilele,
Zilele şi nopţile.
Frunza-n codru cât învie,
Doina cânt de voinicie.
Cade frunza gios, în vale,
Eu cânt doina cea de jale.
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai ţin.
Doina cânt, doina şoptesc,
Tot cu doina vieţuiesc.

CÂNTECE DE HAIDUCIE

Mult mi-e dor şi mult mi-e sete
Să văd frunza-n codru verde
Să mai strâng vro şapte cete!
Primăvară, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
Şi zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale,
Să mă las iar în cea vale
Cu-o pereche de pistoale.
Frunza-n codru cât se ţine
Toţi voinicii trăiesc bine,
Iară frunza dacă-l lasă
Toţi voinicii merg pe-acasă
Şi la para focului
Zac de dorul codrului!
Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai,
Să-mi aud ceriul tunând,
Să văd norii fulgerând
Ierbuliţa-n şesuri dând,
Să mai văd focuri pe afară,
Copilaşi cu pielea goală,
Cai în câmpuri nechezând
Şi voinici pe plai suind.

*

Sub umbră de păducel,
Voinicei mănâncă miel
Şi beau vin din burduşel,
Cântând şi grăind astfel:
Codre, codre înfrunzit,
Codre, frumos înverzit,
Ţine-mă-n tine ferit,
Cu frunză acoperit.
Codre, vei avea păcat
De cumva me-i da legat,
Că nimic nu ţi-am stricat,
Nu mă ştiu de vinovat;
Că-n tine când intrai,
Numai o cracă tăiai,
Armele de-mi atârnai
Şi la umbră-ţi m-aşezai.
Le-aş fi pus, codre, şi jos,
Dar pământu-i umedos
Şi fierul e ruginos,
Îşi pierde lustrul frumos.
Codre, codre, duşman eşti;
Tu voinicii i-amăgeşti,
Îi aduni şi îi primeşti,
Tu-i predai, iar nu-i fereşti.
Cât e codru de frumos,
Cu frunza verde, umbros,
Iarna putrezeşte jos
Şi voinicii şed la gros.

*

Bată-l crucea om bogat,
Om bogat şi făr' de sfat!

Scanned with OKEN Scanner

Toată vara l-am rugat
Să-mi dea bani pe adunat,
Măcar două-trei parale
Să-mi cumpăr la copii sare,
C-am făcut o turtă-n vatră
Ş-am făcut-o nesărată.
Dacă văzui şi văzui,
Îmi luai coasa din cui
Şi mi-o pusei pe spinare,
Şi plecai la Lunca Mare.
Trăsei două-trei pârloage,
Foamea la pământ mă trage!
Dacă văzui şi văzui,
Două-trei cruci îmi făcui,
Şi-n văzduh îi detei zbor
Ş-o izbii de-un păducel,
Sări coasa din cățel.
Iaca stăpânul călare
Că-mi aduce demâncare,
Mălai negru zguruit
Şi uscat şi mucezit.
N-apucai să-mbuc o dată,
Ciocoiul îşi face plată.
Şi mă ia la schingiuit
Că nimic nu i-am cosit.
Eu o palmă îi detei
Şi toți dinții că-i scosei...
Dacă văzui şi văzui,
Şoim de codru mă făcui,
Şi de când m-am haiducit
Drag îmi e drumul cotit,
Când văd tabere viind
Şi ciocoi înălbăstrind,
Mă fac broască la pământ,
Îmi aşez durda spre vânt
Şi mi-i iau la căutare
De la cap pân' la picioare,
Şi chitesc, şi socotesc
Pe unde să mi-l lovesc?
Pe din dosul fesului,
La retezul părului,
Unde-i cald ciocoiului...
Eu chitesc, durda pocneşte,
Ciocoiul se zvârcoleşte
Şi de zile se sfârşeşte.
Las' să moară ca un câne
Că i-am zis ades: – Stăpâne,
Nu-ți tot bate gioc de mine
C-a veni vara ca mâine,
De te-oi prinde-n Lunca Mare
Să-ți fac divan pe spinare.
Şi să te calc în picioare
Ca pe-un şarpe otrăvit,
Ca pe-un dușman ne-mblânzit!

*

Frunză verde de cireş,
Lung e drumul pân' la Ieş,
Lung e drumul şi bătut
Din Siret şi pân-în Prut!
Nu-i bătut de car cu boi,
Şi-i bătut tot de nevoi
Şi de păcatele mele,
Cele multe, cele grele.
Ard-o focul răzeşie,
Eu chiteam că-i boierie
Şi-i numai o sărăcie!
Pentru-o palmă de pământ
Zilele mi-am dat în vânt.
Ani întregi m-am giudecat
Şi nimic n-am câştigat.
Eu umblam la giudecată,
Copiii-mi plângeau pe vatră,
Nevasta-mi zăcea lăsată.
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu!
Lăsa-m-oi de răzeşie,
Să apuc în haiducie,
Ca să-mi fac sfânta dreptate
Cu cea ghioagă de pe spate,
Să-mi aleg giudecători
Cei stejari nestrâmbători!

CÂNTECE DE CĂTĂNIE

Cântă cucu pe fântână
Că mai am o săptămână;
Cântă cucu pe găleată,
Săptămâna mi se gată!
Nu-mi pare rău că mă duc,
Da-mi pare rău după plug;
După plug şi după boi,
După părinții amândoi;

Scanned with OKEN Scanner

După plug, după rotile,
După dragile copile;
După plug, după tânjală,
După mândra de-astă-vară...
De unde cătana pleacă,
Rămâne casa săracă;
Rămân boii înjugați
Și părinții supărați;
Rămân boii în restele
Și părinții-n dor și jele!

*

Lungu-i Drumul Clujului,
Da-i mai lung al dorului;
Drumul Clujului se gată,
Al dorului; niciodată!
Amară streinătate,
Mult ești tu fără dreptate;
Am umblat țările toate,
Și de bine n-avui parte!
Din tinerețile mele,
Trăiesc în lume cu jele;
Lumea, țara mă huleşte,
Dumnezeu mă miluiește!
Lumea, țara am umblat,
Și de bine n-am aflat,
Pe nimeni n-am cunoscut,
Făr' pe cel ce m-au făcut.
De-i umbla în lumea toată,
N-oi afla mumă și tată;
De-i umbla și cât să cați,
N-oi afla dorițiii frați.
Așa-mi vine uneori,
De gândesc pe loc să mor!
Jelui-m-aș, vai de mine,
Jelui-m-aș, n-am la cine!
Jelui-m-aș munților
De dorul părinților.
Jelui-m-aș brazilor,
Vai! de dorul fraților,
Jelui-m-aș florilor
De dorul surorilor!
Așa gândesc, câteodată,
Să mă sui pe munți de piatră,
Să-mi fac ochișorii roată,
Să mă uit în lumea toată;
Să mă uit spre răsărit,
Să văd dincotro-am venit?
Căci eu sunt nenorocit,
Și prin lume părăsit!
Văzut-am toată lumea,
Și marea, și Dunărea.

CÂNTECE SATIRICE

Săraca mândruca mea,
Toarce firu ca paru,
Face pânza ca gardu
Subțire ca dranița
Și deasă ca vranița!
Când o pui pe lângă piele,
Ca și leasă de nuiele...
Bună-i mândra mea la lucru,
Dar are noroc cu cucu,
Că cântă diminecioară,
Pe mândruca mea o scoală,
Când soarele răsărește,
Ea cu țolu se-nvălește,
Cerga nu o zăhăiește!

PROVERBE

A ajuns oul mai cuminte decât găina. A avea ac de cojocul cuiva. A bate câmpii. A cădea din lac în puț. A călca șarpele pe coadă. Acul este mic dar scumpe haine coase. A da cu bâta-n baltă. Adevărul umblă cu capul spart. A face umbră pământului. Ai carte, ai parte. Ai intrat în horă, trebuie să joci. A închide lupul în staulul oilor. A-l prinde cu mâța-n sac. Apa cât de mare vine, piatra tot în vad rămâne. Apa trece, pietrele rămân. Are o potcoavă și-i mai trebuie trei și calul. Aruncă binele tău în dreapta și-n stânga și la nevoie ai să-l

Scanned with OKEN Scanner

găseşti. Ascultă cu urechile, vezi cu ochii, dar taci cu gura. A se juca cu focul. A-şi da arama pe faţă. A-şi da în petec. A tăcut cucul, a trecut vara. A umbla după cai morţi să le ieie potcoavele. A vinde castraveţi la grădinar. Banii nu aduc învăţătura, dar învăţătura aduce bani. Bate toba la urechea surdului. Bătrânii satului, ca şi câinii la o turmă. Bogatul nu crede niciodată celui sărac, nici sătulul flămândului. Capul iscusit la vreme de nevoie se cunoaşte. Căinţa târzie-i de prisos. Cei mai frumoşi ghiocei prin mărăcini se găsesc. Cine caută spre strein înstrăinat va rămâne. Cine sapă groapa altuia cade el într-însa. Cine se teme de moarte ş-a pierdut viaţa. Cine tot vorbeşte lucrul nu-i sporeşte. Copacul cu rădăcini adânci nu se teme de furtună. Cu cât râul e mai adânc, cu atât curge mai lin. De unde nu gândeşti, de-acolo sare iepurele. După ce-ţi degeră urechea, degeaba mai pui căciulă. După poamă se cunoaşte pomul, şi după faptă omul. Fie pâinea cât de bună, nu-i bună-n ţară străină. Fie pâinea cât de rea, tot mai bună-n ţara mea. Hoţul e numai cu un păcat, iar păgubaşul cu o mie. Îmbucătura mare s-o vâri în gură, dar vorba mare să n-o scapi din gură. În ţara orbilor, chiorul e împărat. Înţeleptul tace şi face. În unire stă tăria. La nevoie se cunoaşte prietenul şi la boală nevasta. La pomul lăudat să mergi cu sacul spart. Leagă prietenie cu câinele, numai nu lăsa bâta din mână. Leneşul la toate zice că nu poate. Mai bine cu sapa-n mână, decât cu mâna-ntinsă la milă. Mai bine să fii în coada leilor decât în capul vulpilor. Merele frumoase pot fi şi viermănoase. Meşteşugul e brăţară de aur. Nu lăsa pe mâine ce poţi face azi. Omul cinsteşte haina, nu haina pe om. Omul e tare ca fierul şi slab ca oul. Omul face banii, nu banii pe om. Prostul taie copacul, ca să-i mănânce rodul. Râde ciob de oală spartă.

ORAŢIE DE NUNTĂ

– Bună dimineaţa,
cinstiţi socri mari!
– Mulţam dumneavoastră,
băieţi militari!
Dar ce umblaţi,
ce căutaţi?
– Ce umblăm,
ce căutăm?
La nimeni n-avem
seamă să ne dăm.
Multe mări am trecut,
multe ţări am bătut,
şi oraşe şi sate
de departe
am colindat,
şi nimeni seama
nu ne-a luat.
Cine sunteţi
dumneavoastră
să ne luaţi
seama noastră?

Dar... fiindcă ne întrebaţi,
să ne lăsaţi
cu încetul,
cu-ncetişorul,
să ne dăm cuvântul
cu adevărul,
că de multe ce sunt, şi dese,
nu le putem spune alese.

Tânărul nostru-mpărat
de dimineaţă s-a sculat,
faţa albă şi-a spălat,
chica neagră-a pieptănat,
cu straie noi s-a-mbrăcat,
murgul şi l-a înşeuat,
cu trâmbiţa a sunat,
mare oaste-a rădicat:
două sute grăniceri,
o sută feciori de boieri
din cei mai mari,
nepoţi de ghinărari;

Scanned with OKEN Scanner

şi, pe la răsărit de soare,
a plecat la vânătoare
ş-a vânat ţara de sus,
despre apus,
până juganii ne-au stătut
şi potcoavele au pierdut.
Atunci ne lăsarăm mai jos,
p-un deal frumos,
şi alergarăm,
de vânarăm
munţii
cu brazii
şi cu fagii,
cerul
cu stelele,
câmpul
cu florile,
dealul
cu potgoriile,
vălcelele
cu viorelele
şi satele
cu fetele.
Când dete soarele-n deseară,
ieşirăm la drumul cel mare
şi deterăm d-o urmă de fiară:
stătu toată oastea-n mirare..
Unii ziseră că e urmă de zână
să fie-mpăratului cunună
Aşa, se mai chibzuiră
şi se găsiră
alţi vânători,
şi ziseră
că-i urmă de căprioară
să fie-mpăratului soţioară.
Dar nunul cel mare,
Cu grija-n spinare,
Călare p-un cal
ca un Ducipal,
se ridică în scări
şi se umflă în nări,
şi făcu ochii roată
peste oştirea toată,
şi când încoace privi,
aicea zări
o floricică frumoasă
şi drăgăstoasă.
Şi văzând că nu-nfloreşte,
nici nu rodeşte
şi nici locul nu-i prieşte,
ci mai mult se ofileşte,
ne trimise pe noi, şase lipcani
călare pe şase jugani
cu coarne cănite,
cu frâne zugrăvite,
cu unghiile costorite,
cu coadele împletite,
ca cu toţii să pornim
şi la curţile dumnevoastră
să venim,
ca floricica s-o luăm
şi la împăratul s-o ducem.
Pornirăm
şi venirăm
pe faţa pământului,
pe aburii vântului,
bând
şi chiuind
şi din pistoale trăsnind,
caii în curând
pe nări flăcări lăsând,
rânchezând
şi din unghii scăpărând,
până am sosit
şi v-am găsit.
Acum, ori floricica să ne daţi,
ori, de unde nu, nu scăpaţi;
căci am venit cu târnăcoape
de argint
să scoatem floricica
din pământ;
s-o scoatem din rădăcină,
s-o sădim la-mpăratu-n grădină,
ca acolo să-nflorească,
să rodească,
locul să-i priiască
şi să nu se ofilească.

*

Dacă dumneavoastră, socri mari
ne credeţi nescari tâlhari,
avem şi firman cu peceţi
de la-mpărăţie.
Cine ştie carte latinească
să vie să ni-l citească;
iar cine nu ştie
să nu vie,
ci ca de foc să se păzească.
Să ne aduceţi, socri mari,
oameni cărturari;

Scanned with OKEN Scanner

vrun popă cu barba deasă,
să ne citească carte-aleasă;
să nu fie cu barba cănită,
să rămână cartea necitită,
ori vrunul cu barba rară,
să ne ție pân' deseară,
ci unul cu barba ca fusul,
să ne dea curând răspunsul.
Răspunsul nostru este:
șase pahare de vin,
șase marame de in,
de care se găsesc p-aici
cusute cu fluturi și arnici;
fie și cu strămătură,
numai să fie cu voie bună;
să fie și de mătasă,
numai să fie d-aici din casă,
de la cinstita mireasă;
să nu fie de pe la vecine,
să pățim vreo rușine;
că atunci va fi cinstea noastră
și ocara dumneavoastră.

*

Socri mari, ascultați
și în urechi băgați:
când o da soarele-n deseară,
mare oaste vă-mpresoară.
De n-ați avea bucate de ajuns,
să vă căutați loc de ascuns;
să aveți buți cu vin,
care cu fân,
boi grași,
claponași,
vaci lăptoase,
fete frumoase;
să mai aveți, socri mari,
și lăutari;
să vie și tot satul,
să se veselească-mpăratul.
Când o fi soarele-n deseară,
mare oaste vă-mpresoară;
să lărgiți casa,
să-ntindeți masa,
că vine-mpăratul îndată
cu oștirea toată;
o sută cincizeci și cinci
de cei mai voinici,
cu fețele alese,
cu mânicile sumese,
scobiți în măsele,
gătiți, socre mare,
pentru oasele tale!

*

Noi am vrea să descălicăm,
dar n-avem jos pe ce să ne dăm!
Nu suntem ciobani de la oi,
să descălicăm în noroi,
nici nescaiva morari beți,
să descălicăm în scaieți,
ci suntem boieri mari,
ghinărari, de lângă Mare,
de unde soarele răsare.
Nouă să ne aduceți scaune de
argint,
să descălicăm aici pe pământ,
sau să întindeți covoare,
să descălicăm în pridvoare;
la cai să dați fân, ghizdei verde,
cosit din noaptea Sfântului
Gheorghe,
cu roua neluată,
cu floarea nescuturată,
strâns în sărbători
de două fete surori;
caii noștri să mănânce
și din capete să nu miște,
caii noștri să bea
și din capete să nu dea,
că și dumneavoastră
din partea noastră
urechile vi s-or tăia.
Noi am descălica
și am mai sta
d-am mai ura,
dar ni-e frică c-om însera
și avem de trecut stânci,
văi adânci,
munți
cu brazi mărunți
și-ntunecoși.
Bine v-am găsit sănătoși!
Soacre mare, ce s-a făcut
s-a făcut;
nu mai e de desfăcut.
Să dai numai opt boi
și șapte vaci,
Ș-apoi să rabzi și să taci.
Ține, soacre mare"

Scanned with OKEN Scanner

ia astă rădăcină uscată,
jos crăcănată,
mare şi spătoasă
ca o broască ţestoasă,
p-icea lată, p-icea lată.
La inimă, socre, o dată!
Să nu o săruţi tare,
că şi căciula din capu-ţi sare;
să o săruţi mai binişor,
să-ţi pară mai dulcişor.
Poftim de beţi!
şi vedeţi,
că e rachiu de la Piteşti,
când bei te înveseleşti,
iar nu ţuică de a dumneavoastră,
zeamă de prune,
când bei multă
te umflă în burtă,
faci burta tobă,
intri după sobă
şi stai cu greierii de vorbă.
Tot urând, socri mari,
vedem că toţi au rămas –
cei de la spate
cu gurile căscate,
cei dinainte
cu gurile proţăpite.
Aduceţi dar un vas
cu prune uscate
să aruncăm în ale guri căscate,
un putinei cu lapte bătut
să le turnăm pe gât,
o strachină cu poame
să le dăm la ale cucoane,
că vedem că s-au slăbit de foame,
şi vreo câţiva usturoi
să dăm pe la ăi ciocoi
fiindcă-au poftit pe la noi.
Munţi înalţi, luminoşi,
bine v-am găsit sănătoşi!

PLUGUL (PLUGUŞORUL)

Aho, aho, copii argaţi,
staţi puţin şi nu mânaţi,
lângă boi v-alăturaţi
şi cuvântul mi-ascultaţi.
S-a sculat mai an
bădica Traian,
ş-a încălecat
p-un cal învăţat
cu nume de Graur,
cu şeaua de aur,
cu frâu de mătasă,
cât viţa de groasă;
şi-n scări el s-a ridicat,
peste câmpuri s-a uitat
ca s-aleg-un loc curat
de arat
şi semănat,
Şi curând s-a apucat
câmpul neted de arat
în lungiş şi-n curmeziş.
S-a apucat într-o joi,
c-un plug cu doisprezece boi,
boi boureni
în coadă codălbei
în frunte ţintăţei.
Mânaţi, copii!
– Hii, hii!
Ziua toată a lucrat,
brazdă neagră-a semănat
grâu mărunt şi grâu de vară,
deie Domnul să răsară.
Mânaţi, măi!
– Hăi, hăi!
Şi cât lucrul s-a sfârşit,
iată, mări s-a stârnit,
un vânt mare pe pământ,
şi ploi multe după vânt,
pământul d-au răcorit
şi sămânţa a-ncoltit.
Mânaţi, copii!
– Hii, hii!

La luna,
La săptămâna,
îşi umplu cu apă mâna,
şi se duce ca să vadă,
şi de-i grâul răsărit,
şi de-i spicul aurit.
Era-n spic cât vrabia,
era-n pai ca trestia!

Scanned with OKEN Scanner

Mânați, măi!
– Hăi, hăi!

Troian iute s-a întors
și din grajd pe loc a scos
un alt cal, mai năzdrăvan
cum îi place lui Traian,
negru ca corbul,
iute ca focul,
de nu-l prinde locul,
cu potcoave de argint
ce sunt spornici la fugit
Mânați, copii!
– Hii, hii!

El voios a-ncălecat
și oțel a cumpărat,
ca să facă seceri mari
pentru secerători tari,
și să facă seceri mici
pentru copilași voinici,
ș-altele mai mărunțele,
cu mănunchi de floricele,
pentru fete tinerele
și neveste ochișele.
Mânați, măi!
– Hăi, hăi!
S-a strâns fine
și vecine,
și toți finii
și vecinii
și vreo trei babe bătrâne
care știu rândul la pâne.
Și pe câmp i-a dus,
și pe toți i-a pus,
la lucrul pământului,
în răcoarea vântului,
Mânați, copii!
– Hii, hii!

Ei cu stânga apuca
Și cu dreapta secera,
și prin lan înainta
de păreau că înotau;
alții-n urma lor legau,
snopuri nalte adunau,
și clăi mândre rădicau
ce la soare se uscau.
Mânați, măi!
– Hăi, hăi!

Apoi carele-ncărca
și pe toate le căra,
și girezi nalte dura
în capul pământului
în streița vântului;
apoi aria-și făcea
și din grajd mai aduna
zece iepe
tot sirepe,
și de par că le lega,
și pe toate le mâna
împrejurul parului,
deasupra fățarului.
Mânați, măi!
– Hăi, hăi!

Iepele mereu fugea,
funia se tot strângea,
de par iute ajungea.
Și grâul se treiera,
și flăcăi îl vântura.
Dimerlia scutura,
harabalele-ncărca
și la moară le pleca.
Mânați, copii!
– Hii, hii!

Iară hoața cea de moară,
când văzu atâtea cară
încărcate cu povară,
puse coada pe spinare
și plecă în fuga mare
la cea luncă de scăpare.
Lunca mare
Frunză n-are,
lunca mică
frunza-i pică.
Iar morarul, meșter bun,
zărea moara prin cătun,
și-și lua cojoc mițos
și mi-l îmbrăca pe dos;
și-și lua ciocanu-n brâu
și mai lua și un frâu;
apoi iute alerga,
moara cu frâu o lega
ș-o apuca de călcâi
d-o punea pe căpătâi,
și-i da cu ciocanu-n șele
d-o așeza pe măsele
Mânați, măi!
– Hăi, hăi!

Scanned with OKEN Scanner

El o lua de lăptoc
ş-o da iar în vad la loc,
şi turna d-asupra-n coş
grâu mărunţel de cel roş;
grâul s-aşeza pe vatră
şi din coş cădea sub piatră;
de sub piatră în covată
curgea făină curată.
Mânaţi, copii!
– Hii, hii!

Troian mult se bucura,
zeciuială morii da,
pe morar îl dăruia,
ş-apoi călare suia
şi voios se înturna
cu flăcăii ce mâna,
iar boii se opintea
şi roţile scârţâia.
Mânaţi, măi!
– Hăi, hăi!

Iată mândra jupânească,
Dochiana cea frumoasă,
c-auzea tocmai din casă
chiotul flăcăilor,
scârţâitul carelor,
şi-n cămară că mergea
şi din cui îşi alegea
sită mare şi cam deasă,
tot ca pânza de mătasă.
Sufleca ea mâneci albe,
şi-arăta braţele dalbe,
şi cernea, mări, cernea,
ninsoarea se aşternea:
pe sus tobele băteau,
negurile jos cădeau.
Mânaţi, măi!
– Hăi, hăi!

Apoi mama plămădea
ş-o lăsa până dospea;
apoi colaci învârtea,
pe lopată mi-i culca
şi-n cuptor îi arunca,
apoi iară cu lopata
rumeni îi scotea şi gata.
Atunci ea-mpărţea vreo cinci
la flăcăii cei voinici,
şi-mpărţea trei colăcei
la copiii mititei,
iară mândrului bărbat
îi dădea un sărutat.
Mânaţi, măi!
– Hăi, hăi!

Cum a dat Dumnezeu an
holde mândre lui Troian,
astfel să dea şi la voi,
ca s-avem parte şi noi;
să vă fie casa
casă,
să vă fie masa
masă;
tot cu mesele întinse
şi cu feţele aprinse;
tot cu casele grijite,
cu buni oaspeţi locuite;
şi la anul să trăiţi
să vă găsim înfloriţi
ca merii,
ca perii
în mijlocul verii,
Mânaţi, măi!
– Hăi, hai!

De urat am mai ura,
dar ne-i că vom însera
pe la curtea dumneavoastră,
departe de casa noastră.
Dumneavoastră aveţi parte
de curţi nalte, luminate,
văruite,
şindrilite
şi cu fereşti strălucite;
noi avem bordeie mici,
bune de plugari voinici,
veltucite
şi lipite
şi cu stuh acoperite;
dar câte paie-s la noi,
atâţia bani fie la voi!
De urat am mai ura,
dar ne-i că vom însera,
şi avem a trece-n cale
o dumbravă rea din vale,
unde sunt fete nebune
ce asvârlă cu alune
şi se leagă de feciori
ca albinele de flori,
şi le-ncurc cărările
tot cu dezmierdările.

Scanned with OKEN Scanner

DOINĂ

de M. Eminescu, (1850–1889)

De la Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s-a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate.
Din Hotin şi Pân' la Mare
Vin Muscalii de-a călare,
De la Mare la Hotin
Mereu calea ne-o aţin;
Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii,
Şi străinul ne tot paşte
De nu te mai poţi cunoaşte.
Sus la munte, jos pe vale
Şi-au făcut duşmanii cale,
Din Satmar pân' în Săcele
Numai vaduri ca acele.
Vai de biet român săracul!
Îndărăt tot dă ca racul,
Nici îi merge, nici se'ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vara vara lui,
Şi-i străin în ţara lui.
De la Turnu'n Dorohoi
Curg duşmanii în puhoi
Şi s-aşează pe la noi;
Toate cântecele pier
Sboară păsările toate
De neagra străinătate;
Numai umbra spinului
La uşa creştinului.

Îşi desbracă ţara sânul,
Codrul – frate cu românul
De secure se tot pleacă
Şi isvoarele îi seacă!
Cine-au îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii,
Mănca-i-ar casa pustia,
Şi neamul nemernicia!
Ştefane, Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinţilor
În seama părinţilor,
Clopotele să le tragă
Zioa' ntreagă, noaptea'ntreagă,
Doar s-a' ndura Dumnezeu,
Ca să-ţi mântui neamul tău!
Tu te'nalţă din mormânt,
Să te-aud din corn sunând
Şi Moldova adunând,
De-i suna din corn o dată,
Ai s' aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îţi vin codri'n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toţi duşmanii or să piară
Din hotară în hotară –
Îndrăgi-i-ar ciorile
Şi spânzurătorile!

DOINA

de Octavian Goga (1881–1938)

O doină plânge sus pe culme,
Din fluier unde limpezi cad,
Şi legănate lin s-afundă
În pacea codrilor de brad...

Cântare, meştere cântare,
Te stingi acum încet-încet,
Şi-adormi pierdută-n tremurarea
Oftării blânde din brădet...
Mi-ai picurat un strop în suflet
Din taina vremii de demult,
Şi plânsul veacurilor duse
Mă înfioară când te-ascult...
Cum te-ai topit acum în noapte,
Eu stau cu inima la sfat:

În care brad, de care creangă
Plânsoarea ta s-a aninat?...
Şi cât vei mai trăi acolo,
Tu, soră pururea cu noi,

Scanned with OKEN Scanner

Când va fi mort de mult ciobanul,
Şi moartă turma lui de oi?...

Târziu, odată, cine ştie?
Trecând pe-aici un călător,
Te va culege dintr-o floare,
De dup-o aripă de nor...
Te-a coborî în largul văii,
Şi-o lume te va asculta,
Şi-o lume-ntreagă va începe
Să plângă cu durerea ta....

MIORIŢA

de Nicolae Labiş (1935 1956)

Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,
Zbuciumat se plânge fluierul de fag.
Inima mi-o strânge şi-mi pătrunde-n sânge
Acest cântec dureros şi drag.

Stelele făclii, păsărele mii,
Jalea îşi descântă, fluierul de os...
Tainic îşi frământă cadenţarea sfântă
Acest cântec trist şi luminos.

Se îngână lin linişti în arin,
Tremură la stână fluierul de soc.
Măicuţă bătrână, cu brâul de lână,
Ce mai cati bătutul de noroc?

Brâul tău din copcii s-a desprins-târzii,
Paşii ţi-i înseamnă pe cărări cu lună...
Pentru ce şi astăzi lăcrămezi şi vii
Când la stână fluierele sună?

El, cu ochi ca mura, tras ca prin inel,
El cu plete negre-n vânturi scuturate,
N-are să mai poată mândrul ciobănel
Înaintea ta să se arate...

Ochilor tăi tulburi pentru veci li-i dat
Legănat de triluri, palid, să îl vadă,
Paşilor să-l cate pentru veci li-i dat
În pădurea lungă de baladă...

Osteneşti... O clipă numai să te-opreşti
Odihneşte-ţi ochii în afund de zare...
Vai, pe zare-s nouri – turmele cereşti
Şi-auzi glasul tragicei mioare...

De ce fugi pe câmpuri, după ce chemări?
Despletit ţi-i părul – albă vâlvătaie...,
Vezi, de vânturi dusă, s-a topit sub zări
Miorită laie, bucălaie...

*

* *

Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai,
Stau câteodată împietrit şi mut
Să-nţeleg o clipă ne-nţelesul grai
Plin de jalea unui veac trecut...

Scanned with OKEN Scanner

MAI AM UN SINGUR DOR

de Mihai Eminescu (1850–1889)

Cea mai duioasă, mai răscolitoare elegie din toată lirica noastră cultă.

G. Ibrăileanu

Eminescu este „cel dintâi poet român care face din rimă un scop şi nu un lux".

G. Ibrăileanu

Mai am un singur dor este „un testament simbolic al poetului nostru național care se așază de strajă în marginea țării, far spre orizontul nemărginirii"

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

Este nevoie de perspectiva unui secol pentru ca să înțelegem proporțiile reale ale apariției, la 22 decembrie 1883, în editura librăriei **Socec** din Bucureşti, a volumului de **Poezii,** de Mihai Eminescu, volum pe care Titu Maiorescu îl depunea pios „direct pe suprafața lucie a sufletului românesc, transparent ca lumina şi profund ca marea în furtună" (M. Sorescu).

Atunci, la sfârşitul anului 1883, s-a desăvârşit unitatea spirituală a tuturor românilor, închegată în cea mai reprezentativă operă a poeziei lor, poezia eminesciană. Volumul s-a răspândit cu o uimitoare repeziciune, devenind pentru tineret o carte de căpătâi. Sub pana marelui poet, o țară şi un popor deveneau un cântec fără de moarte. D. Panaitescu-Perpessicius, cel mai de seamă editor al marelui poet, observa, cu multă îndreptățire, că ediția lui T. Maiorescu este „o operă cu totul personală a criticului şi se cuvine înregistrată ca atare". Neținând cont de nici o cronologie, el concepea ediția (Eminescu, **Poezii,** 1883) „ca un poem dramatic, cu prolog, desfăşurare largă, punct culminant şi epilog". (D. Vatamaniuc). În această viziune, volumul se deschide cu poezia **Singurătate,** urmează apoi poemul **Luceafărul** ca punct culminant, şi se încheie cu **Criticilor mei.** În general, ordinea poeziilor în ediția Maiorescu urmăreşte o biografie interioară şi treptele devenirii poetului, drumul de la evocarea dramei personale a scriitorului spre critica vehementă a societății contemporane, strâmb orânduită, cu care poetul şi ziaristul Eminescu s-a confruntat deosebit de aprig. Astfel, **Sonetele** sunt grupate într-o suită care realizează un complex portret interior, iar **Scrisorile** după **Epigonii, Călin** şi **Strigoii** şi înainte de **Luceafărul.**

Harta spiritualității românești a luat alt contur şi alt relief în geografia culturală a omenirii: Eminescu se impunea ca un fel de zeitate națională şi astfel a rămas, în toate conştiințele, şi până azi.

Scanned with OKEN Scanner

„Poeziile, aşa cum sunt orânduite, sunt cele mai strălucite din câte s-au scris vreodată în româneşte şi unele chiar în alte limbi. Unele absolut inedite, mai ales un foarte frumos sonet despre **Veneţia** şi o **Glossă**“ – afirma Titu Maiorescu într-o scrisoare către sora sa.

Într-adevăr, în afara poeziilor publicate în **Convorbiri literare,** criticul includea în volum poezii ca: **Trecut-au anii, Veneţia, Glossă, De-ar trece anii, Mai am un singur dor** (în patru variante), **Odă, În metru antic** etc., în total şaptesprezece „piese“ pe care G. Ibrăileanu le numeşte „postume“, pentru că le consideră publicate fără voia poetului.

Cercetările mai noi, privind perioada târzie a vieţii lui Mihai Eminescu, stabilesc că într-un acces de furie, la Iaşi, poetul sparge geamurile unei librării, îşi smulge volumul din vitrină şi-l rupe, aruncându-l în noroi.

Cauza? Există în grupul celor 17 poezii „postume“, din ediţia princeps, Maiorescu, alese de către critic din caietele manuscrise, câteva de o intimitate pe care Eminescu n-ar fi făcut-o publică în împrejurările anului 1883–1884. Între ele, şi acel „Cântec de lebădă“ numit **Mai am un singur dor,** cu variantele sale: **De-oi adormi curând, Nu voi mormânt bogat, Iar când voi fi pământ** şi **Dorinţa unui dac** (ultima datată de Perpessicius în 1879).

Poezia a izbucnit în cântec de cum a prins formă tipărită, dezvăluind românimii o capodoperă, iar prima partitură muzicală, cea a lui George Creţu, a devenit o romanţă ce storcea lacrimile tuturor, pregătind parcă terenul pentru chetele publice de mai târziu.

După L. Galdi, primele încercări la **Mai am un singur dor** datează de prin 1876 – anul morţii mamei, an care-a reînnoit şi nostalgia faţă de iubita moartă în perioada adolescenţei poetului (dovadă, variantele cercetate), dar, până să ajungă la forma finală, publicată de Titu Maiorescu în 1883, poetul şi-a structurat ideile şi efectele stilistice în aproape 40 de texte.

Acest an, 1883, marchează şi începutul manifestării grave a bolii poetului, când „în el se petrecea lupta decisivă între flacăra celei mai înalte vieţi şi germenul distrugerii finale a rasei – geniul cu nebunia“ (I. L. Caragiale).

Aşa explicăm şi tonul foarte trist al poeziei, dorinţa lui Eminescu de odihnă lungă, de trecere în nefiinţă. „Dorul“ se exprimă într-o sinteză poetică a tot ce se cheamă natura eminesciană: elementele telurice se împletesc în acest univers cu cele cosmice. Ele sunt: liniştea serii, malul mării, apropierea codrului, pat din tinere ramuri, glas de toamnă şi de vânt, plâns de izvoare, sunet de talangă, teiul care să-şi scuture pe mormânt floarea, luna şi luceferii care să-l vegheze. Iar marea este, aici, pentru Eminescu, „un simbol al unduirii, un simbol al unui anume melancolic sentiment al destinului“ (Lucian Blaga).

Trecând acum la analiza elementelor din care s-a închegat această capodoperă, trebuie să precizăm că atmosfera poeziei, aceea de tristeţe grea, de dor de odihnă lungă, de trecere în nefiinţă, are la bază concepţia populară asupra morţii (moartea văzută ca o integrare în natură, ca o reîntoarcere a trecătorului în statornic), dar utilizează şi elemente pesimiste ale filozofiei idealiste germane – A. Schopenhauer – şi indiene, acestea ca rezultat al studiilor sale berlineze, filozofice care consideră viaţa ca studiu al morţii, ca „vis al morţii eterne“.

Scrisă la persoana I şi luând forma unui testament literar, **Mai am un singur dor** este o elegie, a cărei temă este moartea (văzută ca linişte, somn, odihnă, integrare în natură, retrăire a vieţii la alt nivel, cosmic, comuniune om-natură).

Scanned with OKEN Scanner

Moartea în mijlocul naturii nemărginite şi eterne reprezintă, pentru poet, singura consolare posibilă într-o lume ostilă şi meschină.

G. Călinescu afirmă că în această poezie, Eminescu, „trecând peste sentimentalitate, se coboară până în inima miturilor folclorice. Prin ea facem cunoştinţă cu un Eminescu fabricător de folclor savant". Ideea poetică e cosmică, fiindcă reprezentarea morţii este imaginea ce ne urmăreşte pe ascuns şi căreia dorim să-i dăm forma cea mai liniştitoare. Aşa cum a făcut în toată opera lui, poetul aspiră, cu accente budiste, la neant. „Seara (încetarea luminii germinative), marea (apa primordială, simbol al genezei) sunt trepte de regresiune spre nefiinţă, apa asociată cu întunericul fiind, precum ştim, imaginea Haosului" (G. Călinescu).

În variante, imaginea morţii la marginea apei dispare, sensul extincţiei rămâne totuşi în noţiunea somnului (somnul este fratele geamăn al morţii). Departe de a fi agăţare de efemer, moartea poetului este „o dispersiune frenetică în cosmos":

„Să-mi fie somnul lin/ Şi codrul aproape/ Pe-ntinsele ape/ Să am un cer senin".

Interpretarea călinesciană găseşte că aici, ca şi în **Revedere,** cuvintele au devenit simboluri: „codrul", „apa", „cerul" sunt elemente naturale, „totuşi vorbele depăşesc percepţia şi trezesc procese intelectuale: codrul e ideea de speţă, statornicul în curgător, apa e substanţa primară şi iarăşi conţinerea tuturor mişcărilor, cerul este locul de plecare al luminilor". Patul de ramuri, pe care vrea să fie purtat poetul, înfăţişează somnul, ramurile – sentimentul panteistic: „Nu-mi trebuie flamuri,/ Nu voi sicriu bogat/ Ci-mi împletiţi un pat/ Din tinere ramuri".

Prima strofă corespunde astfel unui prim moment al discursului liric în care se conturează „dorul" de moarte al poetului, năzuinţa lui spre liniştea eternă, dorinţa de integrare în marele cosmos, de contopire cu ritmurile naturii veşnice. Se distinge din acest prim tablou al poeziei atitudinea plină de demnitate a celui care îşi testamentează sfârşitul.

Remarcăm prezenţa substantivului „dor" în titlu, reluat în primul vers cu valenţe sensibilizatoare. Este acel sentiment inefabil, greu de definit, intraductibil în alte limbi, care implică două însuşiri totodată opuse şi contopite dorului: *dulce, dureros.* Prin faptul de a preschimba într-o stare suportabilă o criză acută, dorul este „dulce". Dar, prin faptul că nu atinge totuşi o împlinire propriu-zisă, el este şi „dureros". Atmosfera de împăcare, de seninătate care se desprinde din întreaga poezie izvorăşte tocmai din titlu. Cuvântul „dor" temperează sentimentul dramatic al dorinţei de a muri. Efectul stilistic este în acord cu atitudinea omului din popor faţă de moarte.

Lucian Blaga, poetul-filozof, observa, în **Spaţiul mioritic,** că „starea de dor e aşa de particulară şi aşa de mult împletită din nuanţe, încât de ea ţin până şi vocala şi consoanele înşile ale cuvântului DOR". Asemenea cuvinte (şi aici Blaga denumea „dorul", „jalea", „urâtul"... „stări sufleteşti româneşti") nu înseamnă numai ceva, ci ele fac parte, prin chiar sonoritatea lor, din ceea ce ele înseamnă.

Tudor Vianu observă că elegia în discuţie este şi „una din cele mai perfecte realizări literare ale limbii române". Ea nu foloseşte, pentru a exprima sentimentul de tristeţe copleşitoare, decât epitete generalizatoare şi ornante: „somnul lin", „cer senin", „frunzişul veşted", „teiul sfânt"; (Aduceri-aminte) „m-or troieni cu drag", „al mării aspru cânt"; „Seninătatea înaltă şi resemnată a

Scanned with OKEN Scanner

acestei elegii se datorește, în mare măsură, felului epitetelor sale. Dând această funcțiune stilistică epitetului ornant, Eminescu a atins simplitatea sublimă a clasicismului", conchide T. Vianu.

Sentimentul durabilității pe care îl dă reintegrarea în natură este sugerat în poezie şi de abundența unor verbe la modul conjunctiv: „să lăsați", „să fie", „să am", „să dea", mod care presupune o acțiune permanentă, de durată. Adăugarea la aceste construcții conjunctivale, sau la altele cu valoare imperativă a formei neaccentuate a pronumelui personal de persoana I „mi": „Să-mi fie somnul lin ", „Nu-mi trebuie flamuri", „Ci-mi împletiți un pat", „Nu-mi plângă la creştet" sugerează cititorului trăirea intensă de către poet a sentimentelor ce-l stăpânesc.

Tot astfel, abundența consoanelor „m, n": „Mai am un singur dor/ În liniştea serii/ Să mă lăsați să mor/ La marginea mării" sporeşte sentimentul de melancolie.

Observăm încă din strofa întâi că Eminescu atinge, în elegia sa cu o infinită delicatețe, datele înmormântării propriu-zise, etapele ei rituale, accentul căzând pe momentul premergător şi ulterior lor.

Cel de-al doilea moment al poeziei ține de un anume stadiu al ceremonialului funebru: acela al bocirii celui dispărut. Eminescu, la fel ca şi creatorul anonim, nu vrea să producă nimănui durere prin dispariția lui, de aceea ritualul bocirii va fi îndeplinit de natură.

„Şi nime-n urma mea/ Nu-mi plângă la creştet/ Doar toamna glas să dea/ Frunzişului veşted".

Observăm valoarea imperativă a verbelor: „nu-mi trebuie", „nu voi", „nu-mi plângă", prin care poetul îşi exprimă principalele dorinți generate de disprețul față de lumea meschină în care a trăit. El refuză flamurile şi sicriul bogat, refuză pompa ceremoniei, fastul nesemnificativ şi lipsit de sinceritate, formalitățile. La creştet nu vrea să-i plângă nimeni din cei ce nu l-au înțeles. Alinarea şi-o găseşte numai în natura veşnică.

„Pe când cu zgomot cad/ Izvoarele-ntr-una,/ Alunece luna/ Prin vârfuri lungi de brad./ Pătrunză talanga/ Al serii rece vânt,/ Deasupră-mi teiul sfânt/ Să-şi scuture creanga".

Aceste elemente ale naturii, la care se vor adăuga şi elementele cosmice (luna, luceferii), îi vor asigura poetului pacea atât de dorită.

Dacă în primul tablou se contura, la modul artistic, acea imagine a liniştii supreme, echivalentă cu neființa, cu inexistența, în cel de-al doilea tablou percepem, prin intermediul imaginilor auditive, glasul frunzişului, căderea izvoarelor, sunetul de talangă, ca şi fiorul vântului rece al serii. Natura ocrotitoare, care i-a tăinuit iubirea, îl va învălui şi după moarte, teiul sfânt îşi scutură creanga deasupra lui. Personificările sunt, în această parte, inedite: poetul personifică atât toamna, care urma „să dea glas", cât şi „frunzişul veşted" care urma să „glăsuiască". Au însuşiri omeneşti şi izvoarele, care „cad într-una", luna care alunecă prin vârfurile „lungi" ale brazilor, talanga, al cărei sunet „pătrunde" prin vântul rece al serii şi teiul, care-şi „scutură creanga".

Prin folosirea adjectivului epitet „sfânt" se imprimă o notă de sacralitate imaginii create. Natura devine astfel un templu măreț, care i-a ocrotit viața şi iubirea, o zeitate capabilă să-i vegheze şi moartea văzută ca odihnă veşnică.

George Călinescu remarca faptul că imaginile, în această parte, n-au fost alese pentru calitatea lor descriptivă, ci „fiindcă înfățişează ritmuri cosmice: căderea apelor, vântul, scuturarea florilor, tot ce e automatic în natură (şi prin urmare universal) şi aducător de somn. Departe de a fi agățată de efemer,

Scanned with OKEN Scanner

moartea poetului e o dispersiune frenetică în Cosmos, o distrugere a tot ce individualizează".

Starea poetului, din perioada când a scris această poezie, este evidentă în strofa a treia: „Cum n-oi mai fi pribeag/ De-atunci înainte,/ M-or troieni cu drag/ Aduceri aminte./ Luceferi, ce răsar/ Din umbră de cetini,/ Fiindu-mi prieteni,/ O să-mi zâmbească iar./ Va geme de patemi/ Al mării aspru cânt.../ Ci eu voi fi pământ/ În singurătate-mi".

Poetul laudă aşadar, în ultima parte a elegiei sale, apropierea morţii văzută ca supremă odihnă, ca o contopire a fiinţei omeneşti cu pământul.

Este impresionantă viziunea eminesciană cu luceferii răsărind în „Umbra de cetini" pentru a priveghea nemurirea dobândită de versurile poetului. Regretul despărţirii de oameni, chiar dacă locul lor va fi luat de luceferi, este marcat prin metafora morţii. „Ci eu voi fi pământ/ În singurătate-mi", în care „pământul" poate semnifica şi neputinţa comunicării cu semenii, nu neapărat dispariţia fiinţei umane.

Să nu uităm că pesimismul eminescian decurge mai ales „din reflecţia asupra caracterului absurd al unei lumi prinse între două eternităţi de pustietate şi neant",... el (pesimismul său) e nutrit încă „de conştiinţa soartei care este rezervată omului de geniu (vezi **Luceafărul**), de privirea aruncată asupra josniciei prezentului şi de dezamăgirile pe care i le hărăzeşte inima femeiască" (T. Vianu).

Cuvântul „pribeag" nu exprimă plăcerea din tinereţe de a hoinări, de a colinda împrejurimile locurilor natale, ci o stare acută a omului în plină maturitate care nu are o stabilitate socială. De aici retragerea în natura ocrotitoare, de aici blândeţea relativă a pesimismului eminescian, înfăţişarea acestui mediu prielnic şi familiar în splendide imagini auditive şi vizuale. Natura este în acelaşi timp pentru Eminescu sonoritate şi lumină.

Universul acustic al poetului este făcut, în elegia comentată, din foşnete, îngânări, murmure, din sunete pierdute, molcome, line şi abia auzite, din cântec de izvoare, din baterea înceată a ramurilor şi cutreierări de unde, „din tot atâtea sunete câte se potrivesc de fapt cu înţelegerea lumei ca o iluzie şi cu dulcele şi pasivul său sentiment de viaţă" (T. Vianu)

Pesimismul contemplativ al lui Eminescu – o aspiraţie către stingerea individualităţii şi reintrarea în marea unitate a naturii, se concretizează, în cele trei strofe ale poeziei, prin intermediul unor substantive, verbe şi adjective, care realizează atmosfera de copleşitoare tristeţe: „somnul", „sicriul", „toamnă", „vor troieni", „nu plângă", „rece", „pribeag".

Aşadar, poetul se consolează cu gândul că, în definitiv, moartea este o reintegrare în natură, că el va trăi mai departe în elementele naturii, văzută ca leagăn de pace şi uitare. În felul acesta pesimismul eminescian se apropie mai mult de izvoarele străvechi şi orientale ale oricărui pesimist, de spiritul budismului.

Ca şi în cazul baladei **Mioriţa**, seninătatea în faţa morţii este dată aici şi de convingerea că natura este veşnică, omul este o parte componentă a naturii, iar moartea nu înseamnă un final, ci o posibilitate de integrare în veşnicie. Şi dacă ciobanul din **Mioriţa** ajunsese la această convingere ca urmare a unei mentalităţi existente în gândirea păstorilor, şi în general în gândirea celor care îşi desfăşoară viaţa în mijlocul naturii, la M. Eminescu seninătatea în faţa morţii este consecinţa lecturilor filozofice (Schopenhauer) şi are un aspect protestatar.

Scanned with OKEN Scanner

Reținem folosirea măiestrită de către poet a modurilor şi timpurilor verbale. Astfel, dacă în partea întâi a elegiei folosirea conjunctivului era legată de tot ce ține de sfera umană, fiind un mod care implică mai mult afectivitatea, în partea ultimă se folosesc verbele în forma viitorului popular: „n-oi mai fi pribeag", „ne-or troieni", „o să zâmbească", „va geme", „voi fi pământ". Aparținând sferei indicativului, viitorul folosit aici este rece, impersonal, atinge elementele cosmice în care se vede reintegrat poetul.

Cele câteva inversiuni întâlnite: „Al serii rece vânt", „Al mării aspru cânt", personificările (Luceferi... fiindu-mi prieteni, Va geme de patemi, Al mării cânt) ca şi metafora morții „Ci eu voi fi pământ/ În singurătate-mi" dau stilului expresivitate şi plasticitate.

Cercetătorii operei eminesciene au apreciat că seducția profundă a elegiei **Mai am un singur dor** este de ordin muzical. Atât Perpessicius, cât şi Tudor Vianu susțin că Eminescu, mare poet liric, este şi creatorul unei armonii unice.

Armonia acestei poezii de maturitate nu rezultă însă din podoabele stilistice, ci din valorificarea inegalabilă a virtuților estetice ale limbii române.

Astfel, poetul a creat o atmosferă plină de vibrații magice, încă din prima strofă – în care murmurul blând al aliterației labialei cu „m" dă versurilor aspectul unui cântec cu gura-nchisă": „Mai am un singur dor/ Să mă lăsați să mor/ La marginea mării". Eminescu a preferat rimele de tipul „dor" – „mor" nu numai pentru timbrul vocalei lor, ci şi din cauză că ele se termină cu „r", deci se încadrau bine în tendința generală de-a asigura acestui „cantabile" o sonoritate cât mai mare.

Alt exemplu: prin versul „Alunece luna/ Prin vârfuri lungi de brad" – în care prin tripla repetare a lichidei „l" în alianță cu vocala foarte închisă „u" de fiecare dată sub accent, de fiecare dată în poziție nazală, poetul nuanțează imaginea mişcării lente, dar neîntrerupte a astrului nocturn.

Ceea ce caracterizează versurile din **Mai am un singur dor** este muzicalitatea deosebită a poeziei. La o lectură cu glas tare, accentul cade pe ultimele cuvinte ale fiecărui vers, fapt ce conferă efecte deosebite poemului. Muzicalitatea mai este dată de alternarea ritmului iambic cu cel amfibrahic:

„Mai am un singur „dor" (iambic)
„În liniştea serii" (amfibrahic),

ca şi de dispunerea specială a rimelor îmbrățişate şi încrucişate. Garabet Ibrăileanu a remarcat rimele rare sau „de lux" ale lui Eminescu. Este important că astfel de rime surprinzătoare cuprind în ele cuvintele: „dor"/„mor", „serii"/ „mării". Surprinzător este şi faptul că sunt puse în rimă atât părți de vorbire de acelaşi fel: substantivele între ele („flamuri – ramuri", „talangă – creangă"), cât şi părți de vorbire diferite („vânt – „sfânt"), un verb cu un adverb („răsar" – „iar") sau dintre un substantiv, „patemi", şi forma scurtă a pronumelui personal „singurătate-mi", realizând o rimă de neuitat.

Autorul **Luceafărului** şi al **Glossei** dovedeşte încă o dată, prin **Mai am un singur dor**, că sub pana sa de mare poet, o țară şi un popor au devenit un cântec fără de moarte.

Prin ultimii ani ai activității sale, sub zodia unei muzicalități, până atunci nebănuite, Eminescu prevesteşte simbolismul, marele curent european, emblematic.

Scanned with OKEN Scanner

„Şi dacă glasul lui răsună şi va răsuna întotdeauna în operele urmaşilor săi, nu e numai pentru armonia desăvârşită a acestei voci, ci pentru că în ea se reflectează accentele vechi din **Rugăciunea unui dac**, pentru că în el se cuprinde muzica limbii latine, în el s-a răsfrânt frearnătul codrului ce capătă viaţă pentru a apăra oştirile lui Mircea şi, mai ales, în el doineşte duiosul cântec etern al poporului nostru de pretutindeni.

De pe buzele lui nu s-a desprins glasul unui individ, ci vocea trecutului nostru românesc, în pieptul lui nu s-au zbătut bucuriile şi durerile unui singur om, ci acolo a bătut inima a milioane de români" (Sextil Puşcariu).

MAI AM UN SINGUR DOR

(variantă)

de Mihai Eminescu

Răscolitoarea elegie **Mai am un singur dor** – „Miorița lui Eminescu" – aşa cum o numea criticul literar Garabet Ibrăileanu – exprimă năzuința dramatică a „poetului nepereche" al literaturii noastre către liniştea deplină, spre care a aspirat în întreaga lui viaţă, atât de scurtă şi de încordată, şi pe care – aşa cum sugerează poezia – nu şi-o poate dobândi decât prin moarte.

Publicată în primul volum de **Poezii,** apărut la 22 decembrie 1883, sub îngrijirea lui Titu Maiorescu (în timp ce poetul, bolnav, se afla într-un sanatoriu din Viena), poezia (în patru variante) se deschide cu o afirmaţie clar şi ferm conturată: „Mai am un singur dor:/ În liniştea serii/ Să mă lăsaţi să mor/ La marginea mării"... De la început, se impune constatarea potrivit căreia „dorul" poetului se exprimă într-o sinteză artistică în care se cuprinde tot ceea ce se cheamă natura eminesciană şi cadru eminescian: liniştea serii, malul mării, apropierea codrului, pat din tinere ramuri, glas de toamnă sau de vânt, plâns de izvoare, sunet de talangă, teiul care să-şi scuture pe mormânt floarea, luna şi luceferii care să-l vegheze. Această imagine, aproape fără hotare, acest univers, în care elementele terestre se împletesc cu cele cosmice – ne duc la concluzia că natura din poezia **Mai am un singur dor** se constituie ca o metaforă dintre cele mai expresive şi mai emoţionante, elementele din care ea este alcătuită compunând şi evocând, de fapt, mediul intim atât de cunoscut poetului din copilărie şi din peregrinările sale prin ţară. Este cert că elementele naturii eminesciene, inclusiv „marea", care nu este un prilej de pierdere în infinit, cât, mai degrabă, un simbol al unduirii (asemenea „spaţiului mioritic"), un simbol al unui anume sentiment melancolic al destinului, au populat întreaga sa operă atât înainte de apariţia poeziei **Mai am un singur dor**, cât şi după aceea, ele fiind cunoscute de poet fie direct, fie din datele vastei sale culturi.

Până să ajungă la forma finală din **Mai am un singur dor,** Eminescu şi-a structurat ideile şi efectele stilistice în aproape 40 de texte, care, începând din 1876, au condus la forma publicată de Maiorescu, în 1883, în ediţia princeps a „poeziilor".

Perfecţiunea variantei **Mai am un singur dor** poate fi remarcată pornindu-se chiar de la titlu: cuvântul *dor* având nu numai o valoare sonoră

Scanned with OKEN Scanner

aparte, ci sugerând, în acelaşi timp, o anume stare sufletească, ce ţine de polisemia cuvântului şi în care se contopesc cel puţin două nuanţe opuse – *dulce* şi *dureros*. Atmosfera de împăcare, de seninătate ce se desprinde din întreaga poezie izvorăşte tocmai din titlu, cuvântul *dor* temperând sentimentul dramatic al dorinţei de a muri. Efectul stilistic este în acord cu atitudinea omului din popor faţă de moarte.

Din poezie se degajă, totodată, un echilibru deosebit, generat de alternarea imaginii morţii cu aceea de însingurare a poetului în mijlocul naturii, singura care-i poate alina durerile şi îl poate înţelege. Astfel, în prima secvenţă (strofă) a poeziei, efectul dramatic al dispariţiei totale prin moarte este diminuat prin alternarea cuvintelor: „mor" – cu „somn" şi „sicriu" cu „pat": „Să-mi fie somnul lin/ Şi codrul aproape,/ Pe-ntinsele ape/ Să am un cer senin/ Nu-mi trebuie flamuri,/ Nu voi sicriu bogat,/ Ci-mi împletiţi un pat/ Din tinere ramuri". Moartea este văzută, după cum se observă, ca o retragere într-un somn adânc şi lin, iar imaginea ritualului funebru (prin punerea în sicriu) este înlocuită de dorinţa de a i se „împleti" un „pat"/ „Din tinere ramuri", care sugerează mai degrabă dorul de odihnă în natură. În acord cu această tonalitate calmă, poetul sugerează ca bocetul – alt element al ritualului, zguduitor prin accentele sale dramatice – să fie înlocuit cu glasul frunzişului veşted, cu zgomotele izvoarelor, cu sunetul tălăngii, iar lacrimile să fie frunzele din teiul „ce-şi scutură creanga". Luna, „atotştiutoarea", va înţelege dorul poetului: „Alunece luna/ Prin vârfuri lungi de brad".

În strofa a treia, se sugerează starea poetului în perioada în care a scris această poezie: „Cum n-oi mai fi pribeag/ De-aici înainte,/ M-or troieni cu drag/ Aduceri aminte" – secvenţă în care cuvântul „pribeag" exprimă nu plăcerea din tinereţe de a hoinări, de a colinda prin împrejurimile locurilor natale, ci o stare acută a omului în plină maturitate, care nu are o stabilitate socială. Retragerea în natura ocrotitoare îi va da posibilitatea să reînvie doar imaginile plăcute pe care le-a adunat în timpul vieţii: „Luceferi, ce răsar/ Din umbră de cetini,/ Fiindu-mi prieteni,/ O să-mi zâmbească iar".

În ultimele versuri este însă exprimat, cu durere demnă, reţinută, dar tocmai prin aceasta zguduitoare, regretul despărţirii de viaţă: „Va geme de patemi/ Al mării aspru cânt.../ Ci eu voi fi pământ/ În singurătate-mi". Construite pe baza antitezei, versurile, care opun cele două universuri: al vieţii – clocotind de energii – şi al morţii, a cărei „singurătate" sugrumă şi îngheaţă totul, ne invită la meditaţia dureroasă ce însoţeşte pierderea oricărei valori omeneşti, cu atât mai mult, în cazul de faţă, a celui ce va fi supranumit de Tudor Arghezi, „sfântul preacurat al ghiersului (versului) românesc". Conjuncţia „ci", cea mai potolită dintre conjuncţiile adversative, exprimă aici fiorul cel mai adânc al durerii.

Armonia şi muzicalitatea din această poezie – trăsături remarcate din plin de critica literară – rezultă nu atât din podoabele stilistice, cât, mai ales, din valorificarea, cu o măiestrie inegalabilă, a resurselor estetice ale limbii române. Au fost remarcate, printre altele, rimele rare sau „de lux" ale lui Eminescu, care cuprind în ele şi cuvintele de bază: „dor"/„mor"; „serii"/„mării", ca şi prezenţa verbelor iotacizate (înmuiate) „pătrunză talanga", viitorul popular: „Cum n-oi mai fi pribeag"/ „Mor troieni cu drag" ş.a. De asemenea, alternarea ritmului iambic („Mai am un singur dor") cu cel amfibrahic („În liniştea serii") generează o tonalitate solemnă, potrivită (consonantă) cu atmosfera rostirii unui celebru *testament*.

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

DOR

A-i crăpa cuiva inima de dor = a-i fi cuiva foarte dor.

În dorul lelii = fără un scop precis, într-o doară, la întâmplare. Umblă aşa în dorul lelii.

E de dorit = e necesar, se cuvine.

A lăsa de dorit = a avea lipsuri.

A se prăpădi de dorul cuiva = a dori foarte mult pe cineva.

„Despărțirea face pe înțelept să descopere pricina neînțelegerii, să se corecteze pe sine, recunoscând că nu are dreptul de a se socoti mai presus de alții, iar ceilalți îşi aduc aminte de el cu plăcere şi, uitând tot ce e supărător, îl doresc din nou în mijlocul lor". (G. Călinescu).

„Prin voioşie, respectabile Aruni, înțeleg acea putere minunată a sufletului care ne face să dorim mereu desăvârşirea". (G. Călinescu).

„De la intenție la realizare e de parcurs obstacolul imens al posibilității" (T. Arghezi).

„Poți dori ceva aşa de chinuitor şi de tare, încât, împlinindu-ți-se, nici nu te mai bucuri: te-a costat prea mult suflet"... (L. Blaga).

„Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decât are" (M. Eminescu).

„Unde e o necesitate, trebuie să fie o posibilitate" (T. Maiorescu).

„Cu cât nevoile vieții sunt mai uşor de satisfăcut, cu atât omul le dă mai puțină importanță" (P. P. Negulescu).

„Ni se pare tuturor că obiectul pe care-l dorim şi ne e refuzat e dorit de toată lumea" (Camil Petrescu).

„În viață trebuie să contăm pe realități, nu pe dorințe" (L. Rebreanu).

„Omul doreşte mai cu seamă ce-i lipseşte" (M. Sadoveanu).

„Mai lungă-mi pare calea acum la-ntors acasă"... (V. Alecsandri).

DICȚIONAR DE SINONIME

DOR s. 1. – alean, nostalgie. Cântă ca să-şi mai potolească dorul. 2. – aspirație, dorință, năzuință, poftă, pornire, râvnă, tendință, vis, (rar) năzuire, râvnire, (reg.) năduleală, (înv.) năslire, năslitură, râvnitură. Râvnitura de a face ceva util.

FAMILIA DE CUVINTE: DORI (vb. 1. – a aspira, a jindui, a pofti, a năduli, (prin Transilv. şi Mold.) a bărăni; 2. – a se ahtia, a poftisi; DORINȚA (s. 1. – pornire, tendință; 2. – cerere, cerință, deziderat, exigență, postulat, doleanță; 3. – chef, gust, vrere, vrută, ogod, tabiet; DORIT (adj. avid, jinduit,

Scanned with OKEN Scanner

înfometat, lacom, setos); DORITOR (adj. s. amator, dornic, iubitor, pofticios, (pop.) poftitor, (reg.) poftos, pohtaci, (înv.) libovnic, râvnaci. (Râvnaci de petreceri).

DICȚIONAR EXPLICATIV

DOR (lat.) s.n. Dorință puternică de a vedea sau de a revedea pe cineva sau ceva drag; nostalgie. Stare sufletească cu un fond afectiv complex, în care sunt prezente o tristețe și o durere discretă, deseori fără obiect precis, aspirații nedefinite, dorințe împletite cu așteptări. Motiv permanent și componentă specifică a creației folclorice românești. Loc. Cu dor = duios; cu pasiune, pătimaș.

Lecturi suplimentare

MELANCOLIE

de Mihai Eminescu

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă –
O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie
Și la mormânt albastru și-n pânze argintie,
În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
Tu, adorat și dulce al nopților monarc!
Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,
Ce sate și câmpie c-un luciu văl îmbracă;
Văzduhul scânteiază și ca unse cu var
Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
Și țintirimul singur cu strâmbe cruci veghează,
O cucuvaie sură pe una se așază,
Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca,
Și străveziul demon prin aer când să treacă,
Atinge-ncet arama cu zimții-aripei sale
De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale
Biserica-n ruină
Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
Și prin ferestre sparte, prin uși țiuie vântul –
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul –
Năuntrul ei pe stâlpii-i, pereți, iconostas,
Abia conture triste și umbre au rămas;
Drept preot toarce-un greier un gând fin și obscur,
Drept dascăl toarcă cariul sub învechitul mur.
.....
Credința zugrăvește icoanele-n biserici –
Și-n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,

Scanned with OKEN Scanner

Dar de-ale vieții valuri, de al furtunii pas
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.
În van mai caut lumea-mi în obositul creier,
Căci răguşit, tomnatec, vrăjeşte trist un greier;
Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
Ea bate ca şi cariul încet într-un sicriu.
Şi când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca şi când n-ar fi viața-mi, ca şi când n-aş fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea – şi râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult.

CE TE LEGENI...

de Mihai Eminescu

– „Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?“
– „De ce nu m-aş legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea creşte
Şi frunzişul mi-l răreşte.
Bate vântul frunza-n dungă –
Cântăreții mi-i alungă;
Bate vântul dintr-o parte –
Iarna-i ici, vara-i departe.
Şi de ce să nu mă plec,
Dacă păsările trec!

Peste vârf de râmurele
Trec în stoluri rândunele,
Ducând gândurile mele
Şi norocul meu cu ele.
Şi se duc pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Şi se duc ca clipele,
Scuturând aripele,
Şi mă lasă pustiit,
Veştejit şi amorțit
Şi cu dorul singurel,
De mă-ngân numai cu el!“

Scanned with OKEN Scanner

VARA

de George Coşbuc (1866–1918)

> Specificitatea lui Coşbuc se află în poeziile cu subiecte ţărăneşti (...). Poeziile acestea (...) încântă tocmai prin spectacolul folcloric, ca o apariţie de ţărănci ardelene cu buciume, sau de zornăitori căluşari.
>
> *G. Călinescu*

George Coşbuc a fost şi este unul dintre cei mai citiţi şi mai iubiţi poeţi ai noştri. El a apărut în literatura română neaşteptat de viguros şi de nou într-o perioadă în care scrierile epigonilor eminescieni creaseră, în poezia noastră, o stare deprimantă, maladivă, stare din care se părea că nu există ieşire spre un liman sănătos. A adus sensuri şi orizonturi noi, adăugând proaspete valori artistice. Dovadă stau volumele sale **Balade şi idile** (1893), **Fire de tort** (1986), **Cântece de vitejie** (1904) ş.a., care constituie creaţia fundamentală a unuia dintre cei mai de seamă poeţi ai Transilvaniei, supranumit şi „poetul ţărănimii".

Astăzi G. Coşbuc este recunoscut ca mare maestru al peisajului cosmic, dar şi ca poet al vieţii satului: (**Noapte de vară, Vestitorii primăverii, Vara, Toamna, Miezul verii, Iarna pe uliţă, Mânioasa, Nu te-ai priceput, Duşmancele, Nunta Zamfirei, Moartea lui Fulger;** al revoltei, al luptei bărbăteşti şi al evocării istorice: (**Noi vrem pământ, Decebal către popor, Moartea lui Gelu, Paşa Hassan, Dorobanţul, Cântecul redutei, Povestea căprarului, Trei, Doamne, şi toţi trei, Rugămintea din urmă, O scrisoare de la Muselim-Selo**).

Mare poet, el şi-a asigurat un loc între clasicii literaturii noastre prin conţinutul naţional al operei sale, prin puritatea expresiei şi claritatea stilului, prin înnoirea limbii poetice.

Vara face parte din volumul **Balade şi idile**, apărut în 1893. Ea ocupă un loc aparte în opera lui George Coşbuc, fiind o admirabilă sinteză a lirismului poetului ardelean. Temele lui predilecte: extazierea în faţa naturii, idealizarea vieţii câmpeneşti, seninătatea, orgolioasă în faţa morţii, cultul faţă de neamul său, faţă de strămoşi alcătuiesc în poezie un tot închegat.

Criticul literar Garabet Ibrăileanu a consacrat acestei poezii o analiză clasică, apreciind-o drept „cea mai lirică din toată opera lui Coşbuc" şi, în acelaşi timp, „cea mai frumoasă".

Vara este un imn închinat naturii, frumuseţii, bogăţiei şi trăiniciei ei, o descriere (tablou) în versuri, cu elemente de pastel şi filozofie populară (moartea şi viaţa sunt înţelese ca două etape ale integrării în natură). Mare maestru al peisajului cosmic, G. Coşbuc alege din diversitatea aspectelor naturii

Scanned with OKEN Scanner

descrierea unui moment al verii, anotimp care declanşează în sufletul său sentimentul sublimului, al echilibrului, al eternităţii în spaţiu şi timp (lucru firesc la poetul care tradusese imnuri din marile epopei indiene: **Ramayana, Mahabharata** sau **Rig-Veda,** cântând lumina şi soarele ca principiu al vieţii). Garabet Ibrăileanu definea, de altfel, atmosfera acestei poezii drept „optimismul unui om care se simte o parte din natură".

Întreaga poezie este o metaforă-simbol a frumuseţilor naturii şi vieţii, o adevărată odă închinată bucuriei de a trăi. Titlul **Vara,** prin semnificaţiile referitoare la anotimp, sugerează tocmai această atmosferă de frumuseţe, bogăţie, căldură, încântare şi fecunditate.

Poezia este alcătuită, din punct de vedere structural, din trei părţi care prezintă, în strofe de mare respiraţie (câte 12 versuri fiecare), trei aspecte fundamentale ale lumii. Atitudinea poetului este *contemplativă* în primele două strofe. El urmăreşte, întâi, planul cosmic, pentru ca, în strofa următoare, să descopere măreţia planului teluric; în cea de-a treia strofă, contemplaţia se transformă în *meditaţie,* întrucât poetul coboară în lumea consideraţiilor filozofice, consideraţii declanşate de sentimentul comuniunii om-natură.

Opoziţia dintre planul cosmic şi cel teluric (pământesc) se oglindeşte în poezie prin antiteza dintre static şi dinamic. Poetul ne oferă ocazia de a exemplifica descoperirea unităţii în diversitate: *solemnitatea* (în prima strofă), *exuberanţa* (în cea de a doua) şi *meditaţia gravă* asupra condiţiei umane (în a treia strofă).

Prima parte a poeziei este consacrată spaţiului cosmic. Poetul vede Ceahlăul nu din zona Năsăudului, ci din Valea Moldovei, „la apus". Pe fondul unei solemne seninătăţi, al unei bucurii care învăluie întregul univers, spaţiul ceresc apare fix, grav, etern:

„Priveam fără de ţintă-n sus
Într-o sălbatecă splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,
Un uriaş cu fruntea-n soare,
De pază ţării noastre pus".

Această primă parte este mai puţin picturală şi mai mult sugestivă; domină imaginile vizuale, statice, poetul adresându-se parcă celui care a admirat cândva priveliştea şi a îndrăgit-o. Muntele este văzut vara, într-o „sălbatecă splendoare". Prin cei doi termeni abstracţi folosiţi, „sălbatecă" şi „splendoare", se evocă măreţia Ceahlăului, lăsând liberă imaginaţia cititorului să-şi închipuie, în infinitul albastru al cerului, stâncile prăpăstioase ale muntelui, reflexiile lor în lumina solară, sălbăticia unui peisaj grandios.

Ceahlăul este plasat „în zări albastre", poetul sugerând acel sentiment al îndepărtării care face muntele mai măreţ, mai misterios. La aceasta contribuie atât ritmul, cât şi rima. Observăm că în versul „Departe-n zări albastre dus", cele patru accente sunt principale şi aproape coincid cu sfârşitul cuvintelor. Aceste accente, ca şi rima masculină (pe ultima silabă a versului), sugerează împingerea imaginii Ceahlăului în zona marilor depărtări.

Eternul este static, solemnitatea sa încremeneşte imensitatea spaţiului şi covârşeşte infinitul timpului. Gravitatea cerească domină şi influenţează spaţiul teluric. Impresionează, în această parte, simpla numire a elementelor masive aparţinătoare cosmosului:

Scanned with OKEN Scanner

„Şi ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Şi n-avea aripi să mai zboare."

Comparaţia... „ca o taină călătoare/ Un nor.../ Plutea" are menirea de-a recepta măreţia cosmică – „o taină" ce stă gata să se dezvăluie, dar care dispare (fiind „călătoare") din faţa ochilor omului (pentru că omul nu e pregătit totdeauna s-o privească). E semnificativ termenul de comparat: „norul" (element ceresc).

Tabloul a devenit acum mai complet, lăsând impresia unei naturi amorţite de canicula verii. Senzaţia de ireal e creată de epitetele „taină *călătoare*" şi „*imens* senin". Această impresie este sporită de moliciunea mişcării norului şi sugerată de ritmul versului: „Pluteà-ntr-acest imens senin" (Toate accentele sunt principale şi cad spre sfârşitul cuvintelor).

Epitetul folosit cu zgârcenie în această strofă, uneori, antepus („sălbatică splendoare", „imens senin") are rolul să creeze imaginea infinitului, prin dilatarea nesfârşită a dimensiunilor.

Metafora „Ceahlăul –/ Un uriaş cu fruntea-n soare" este folosită într-un moment de mare importanţă pentru mesaj, când se caută liantul dintre planul cosmic şi cel teluric. Între cele două planuri există elemente care le asigură coeziunea, în ciuda opoziţiei fundamentale dintre ele. Unul dintre aceste elemente de legătură este chiar Ceahlăul văzut de poet ca o axă a lumii, „uriaş" ale cărui înălţimi se pierd în profunzimile cereşti, asigurând în acelaşi timp stabilitatea şi echilibrul pământului.

Alte elemente care asigură comunicarea dintre cele două spaţii sunt „Un nor cu muntele vecin" şi „văzduhul" plin de cântece ciripitoare"; norul şi păsările sunt elemente cu dublu statut – ele aparţin, în acelaşi timp, ambelor lumi.

Domină în versurile primei strofe propoziţiile principale, coordonate prin juxtapunere sau conjuncţii. O singură propoziţie subordonată este întâlnită în versul exclamativ: „Şi n-avea aripi să mai zboare"!, ce sporeşte impresia de mişcare lentă, molatică, a norului.

Cel de-al doilea tablou, cel teluric, e dinamic şi deplasează atenţia de la măreţia Ceahlăului la natura imediat înconjurătoare, pe care G. Coşbuc „o concepe maternă", după expresia lui G. Ibrăileanu.

Această strofă, înfăţişând polul opus – cel al jocului, al exuberanţei plenare, l-a determinat pe criticul amintit să afirme că „Vara este triumful soarelui în poezia lui Coşbuc şi în poezia românească".

Prin contrast cu planul cosmic, efemerul, viaţa telurică reprezintă o desfăşurare plenară de energie. Intensitatea acestei trăiri are aceeaşi înrâurire asupra sensibilităţii poetului ca şi sublimul cosmic, din prima strofă. Legaţi prin nevăzutele fire ale dansului, „spicele", „feciorii şi fetele", „mieii albi", „graurii suri" alcătuiesc o admirabilă unitate în diversitate, un simbol al celuilalt fel de infinit şi eternitate, cel interior, propriu vieţii, propriu spaţiului pământesc:

„Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor veşmânt.
În lan erau feciori şi fete.
Şi ei cântau o doină-n cor,
Juca viaţa-n ochii lor.
Şi vântul le juca prin plete
Miei albi fugeau către izvor
Şi grauri suri zburau în cete".

Scanned with OKEN Scanner

Observăm, în acest al doilea tablou, predominanța imaginilor motorii, sugerate prin verbe la imperfect, indicând o acțiune durativă. Bucuria vieții este generată de un neistovit ritm vital: spicele „jucau", feciorii și fetele „cântau", mieii albi „fugeau", graurii suri „zburau". Viața este o desfășurare plenară de energie. Verbele de mișcare folosite aici creează sentimentul că pământul este un caleidoscop în rotire neîntreruptă, arătând mereu o altă imagine, compusă dintr-un număr infinit de elemente care sunt simboluri ale spațiului vital.

Picturalul domină în această parte. El e pus în evidență de epitetul caracterizator sau cromatic, de comparație și inversiune („vesel cânt", „blonde plete", „largul lor veșmânt").

Așa cum s-a precizat, atitudinea poetului este *contemplativă* în primele două strofe. Contemplația este întărită și de verbul „a privi", cu care începe strofa întâi, folosit apoi, prin transformare ca substantiv în strofa a doua: „privirile... mi le-am întors către pământ". Dimensiunilor obiective ale naturii (Ceahlăul, norul, seninul, cântecele, spicele, vântul, copilele, mieii, feciorii, fetele, graurii) li se adaugă dimensiunea subiectivă, conferită naturii de legătura indestructibilă dintre om și mediul în care trăiește.

Ultimul tablou al poeziei este încărcat de profunde semnificații. Îndepărtându-se de peisajul concret, poetul trece la *confesiunea lirică,* mărturisind sentimentul unei depline comuniuni cu natura:

„Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aș vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!".

Măiestria inegalabilă a poetului G. Coșbuc își găsește aici o formă convingătoare de manifestare. Natura este personificată, este o divinitate în fața căreia poetul rămâne extaziat. De aceea exclamația abundă. Aici, în a treia strofă, are loc revelarea „tainei", prin participarea egală la „horă" a sufletului uman și a frumuseții lumii înconjurătoare: natura este „o fecioară" de care omul este veșnic îndrăgostit. Personificarea naturii implică ideea că în sinteza dintre ceresc și pământesc intră și omul, socialul (termenul cu care se realizează comparația denumește o ființă umană).

Deplinul acord între sufletul omenesc și frumusețea universală nu este numai o stare momentană, ea prelungindu-se dincolo de moartea fiecărui individ în parte.

Ca și în *Miorița,* natura mijlocește individului uman integrarea în armonia, calmul, stabilitatea eternă a universului. Integrat în natură, sufletul, însetat de perfecțiune, își realizează aspirațiile, intrând în armonie cu sine, cu strămoșii, cu universul întreg:

Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei și-o să mă-ngrop și eu!
O mare e, dar mare lină
Natură în mormântul meu
E totul cald, că e lumină!".

Aceste versuri, care vorbesc despre sfârșitul inexorabil al fiecărui om, respiră seninătatea superioară în fața morții a ciobanului din Miorița. Impre-

Scanned with OKEN Scanner

sionantă este, între figurile de stil, metafora folosită acum (pentru a doua oară), când se descoperă liantul dintre entitatea cer-pământ şi sufletul uman; acest liant este „inima" – „o mare" „de lacrimi plină", adică străduința şi suferința umană îndreptate către căldură şi lumină, către armonia absolută a lumii, către calmul şi stabilitatea întregului univers.

În această strofă, nu întâmplător, epitetele au o puternică nuanță afectivă, psihologică, pentru că exprimă reacția poetului față de cele văzute: „Cât de frumoasă te-ai gătit,/ Naturo, tu!, „umblet drag", „chip iubit", „suflarea ta divină", „inima de lacrimi plină", „mare lină", „e totul cald".

Observăm că de-a lungul celor trei strofe cea mai frecventă figură de stil este cea mai puțin pretențioasă – epitetul. Folosit cu zgârcenie în strofa întâi, el este pus, în strofa a doua, să creeze spectacolul diversității lumii pământene, mereu în mişcare; pentru ca, în ultima strofă, folosirea epitetului să sublinieze ideea centrală a poemului: unitatea universală, dincolo de infinitele forme de manifestare a naturii.

Seninătatea poetului în fața morții este comună, într-un fel, păstorului din **Miorița** şi lui Mihai Eminescu, în **Mai am un singur dor.** Această seninătate este generată, la poetul ardelean, şi de sentimentul că moartea îi dă posibilitatea reîntâlnirii strămunilor. De aceea i se pare că în mormânt „E totul cald, că e lumină". Spre deosebire de versurile care încheie elegia eminesciană („Ci eu voi fi pământ/ În singurătate-mi"), ultimele versuri din **Vara** sunt inspirate din filozofia populară, care nu vede moartea ca pe un moment al sfârşitului, ci ca pe unul de bilanț, în care jalea este înlăturată de bucuria de a fi trăit toate împlinirile vieții. Sentimentul comuniunii cu natura, comuniune în viață şi în moarte, imprimă finalului o notă de optimism.

Mulți critici literari l-au apropiat pe Coşbuc de M. Eminescu, având în vedere îndeosebi vibrația acestei poezii, deşi cei doi poeți se deosebesc structural. Pastelul lui G. Coşbuc are unele puncte de asemănare, dar şi de esențială deosebire față de creații cu aceeaşi natură ale lui Alecsandri sau Eminescu. La Alecsandri, predominantă este picturalitatea, de pildă, de unde şi titlul ciclului de poezii –**Pasteluri.** Bardul de la Mircești este un privitor din exterior al tabloului descris. G. Coşbuc este, în lirica descriptivă, mai subiectiv, face parte din peisajul însuşi, este un element al marelui tot al naturii. El se înfățişează ca un realist robust, sănătos, care vede viața în activitate, în luptă şi energie, elemente care generează o stare de permanent optimism în poeziile sale. Natura lui Eminescu devine paradis în poezia erotică, „personaj" care face teoria spațiilor veşnice în **Revedere,** realitate metafizică în **Mai am un singur dor.** G. Coşbuc vede unitatea universală dincolo de infinitele forme de manifestare ale naturii şi se confundă cu ea, ca un element esențial al acestui univers.

Sobrietatea şi simplitatea formei sporesc măreția şi profunzimea celor exprimate. Astfel, structura sintactică a ultimei strofe este mai complexă decât a celorlalte două. Complexitatea este impusă de necesitatea trecerii de la extazul în fața naturii la sentimentul comuniunii în veşnicie cu aceasta. Frazele sunt în număr de cinci. Nevoia subordonatelor este stringentă acum (altădată predominau principalele coordonate copulativ), poetul se vede obligat să precizeze cauzele atitudinii sale față de moarte şi de aceea domină cauzalele.

Poetul alege *iambul,* o structură ritmică în stare să se muleze pe o gamă extrem de variată de sentimente şi de idei. *Solemnitatea* primei strofe, *exuberanța* celei de-a doua şi *meditația gravă* asupra condiției umane dintr-a treia fuzionează perfect în țesătura delicată, dar solidă, a iambului.

Scanned with OKEN Scanner

Rima este complexă. Schema ei este, pentru fiecare dintre cele trei strofe: a-b-a, a-b-a, a-c-c, b-c-b, sugerând parcă, printr-un complex de relații, ideea nenumăratelor fire care unesc între ele existențele particulare, creând entitate universală.

Prin toate acestea, poezia **Vara** rămâne una dintre cele mai frumoase creații ale lui G. Coşbuc şi, totodată, o capodoperă a literaturii române.

Octav Sulițiu, unul dintre criticii români ce s-a ocupat şi de George Coşbuc, remarca atmosfera de sănătate şi optimism, de vigoare şi vitalitate a poeziei acestuia în contrast cu cea bacoviană sau eminesciană: „Pe când la Eminescu natura, distantă şi eternă, este opusă efemerității şi zădărniciei omului, la Coşbuc natura participă la toate bucuriile şi durerile omului, ea fiindu-i refugiu şi mângâiere. Pe când la Eminescu natura capătă tonalitatea de deznădejde a sufletului poetului, ea nefiind decât un pretext pentru ca poetul să se refugieze şi să se afunde tot mai mult în propriul său eu, la Coşbuc poetul soarbe din realitatea vieții aer şi tărie şi risipeşte asupra naturii exuberanța lui vitală. În poezia lui Coşbuc, natura nu-i decât o altă personalitate, pe măsura omului. În tovărăşia ei, omul se simte bine, vesel, fericit. Natura însăşi nu poartă decât atribute de sănătate, veselie şi dinamism".

DICȚIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

VARA
An vară = în vara anului precedent.
A face din iarnă vară = a fi om harnic.

DICȚIONAR EXPLICATIV

VARA (lat.) s.f. 1. – (Astr.) Perioadă de timp cuprinsă între solstițiul de vară (circa 21 iunie) şi echinocțiul de toamnă (circa 23 septembrie). 2. – (Meteor.) Anotimpul cel mai călduros al anului, care, în emisfera boreală, coincide cu vara (1). În țara noastră vara se caracterizează prin călduri tropicale, precipitații reduse, ziua mai lungă decât noaptea etc. (Adverbial, la sg., art.) *În timpul verii. La vară* = în vara viitoare. *Astă-vară* = în vara trecută. *De cu vară* = din timpul verii. Peste vară = în timpul verii. Loc. *De vară* = a. – care este necesar în timpul verii; b. – care se practică în timpul verii; c. – care se coace vara; văratic.

Lecturi suplimentare

VARĂ

de Lucian Blaga (1895–1961)

La orizont – departe – fulgere fără glas
zvâcnesc din când în când
ca nişte lungi picioare de păianjen – smulse
din trupul care le purta.

Scanned with OKEN Scanner

Dogoare,
Pământu-ntreg e numai lan de grâu
și cântec de lăcuste.
În soare spicele își țin la sân grăunțele
ca niște prunci ce sug.
Iar timpul își întinde leneș clipele
și ațipește între flori de mac.
La ureche-i țârâie un greier.

TOAMNA

de George Coșbuc

Toamna târziu,
În noaptea cu lună,
Cum vâjâie codrul
Şi geme, şi sună!
Din nordul cu neguri
Un vuiet răsare
Şi vine, şi creşte
Mai iute, mai tare:
Iar codrul aude,
Puternicul rege
Aude prin noapte
Şi bine-nţelege
Al oştilor vuiet
Din norduri pornite
El vrea să răscoale
Puteri obosite
Şi-njură, şi urlă,
Că-şi simte pieirea.
Şi galben se face,
Nu poate s-adoarmă,
Nu-şi află nici pace,
Şi tremură codrul
Cu inima ruptă
De spaimă, se zbate,
Cu vântul se luptă,
Pocneşte şi sună
Şi-şi urlă durerea,
Căci vântul îl prinde
Şi-l strânge de mijloc,
Topindu-i puterea!
Şi codrul se-ndoaie;
Şi-l biruie vântul,
Râzând, îl sugrumă
Şi-i rupe vestmântul,
Şi părul i-l smulge,
Şi-n văi îl aruncă.
Un ţipăt răsare
Pe deal şi pe luncă:
Grăbitele păsări
Cu vuiet aleargă,
Şi norii vin stoluri
Pe-ntinderea largă,
De spaimă s-ascunde
Pârâul sub gheaţă –
Şi regele codru,
Din ultima viaţă,
Suspină văzându-şi
Pustiul, şi geme,
Şi cade pe spate,
Şi moare cu fruntea
Pe pieptul naturii,
Şi moare natura.

TOAMNA

de Octavian Goga (1881–1938)

Văl de brumă argintie
Mi-a împodobit grădina,
Firelor de lămâiță
Li se usucă rădăcina.
Peste creştet de dumbravă
Norii suri îşi poartă plumbul,
Cu podoaba zdrenţuită
Tremură pe câmp porumbul.

Scanned with OKEN Scanner

Şi cum de la miazănoapte
Vine vântul fără milă,
De pe vârful şurii noastre
Smulge-n zbor câte-o şindrilă.

De viforniţa păgână
Se-ndoiesc nucii, bătrânii,
Plânge-un pui de ciocârlie
Sus pe cumpăna fântânii.
Îl ascult şi simt sub gene
Cum o lacrimă-mi învie:
Ni se-aseamănă povestea,
Pui golaş de ciocârlie.

ÎN VIE

de Ion Pillat (1891–1945)

Tot mai miroase via a tămâios şi coarnă,
Mustos a piersici coapte şi crud a foi de nuc...
Vezi, din zăvoi sitarii spre alte veri se duc;
Ce vrea cu mine toamna, pe dealuri de mă-ntoarnă?

Nu e amurgul încă, dar ziua e pe rod,
Şi soarele de aur dă-n pârg ca o gutuie.
Acum – omidă neagră – spre poama lui se suie
Târâş, un tren de marfă pe-al Argeşului pod.

Cu galben şi cu roşu îşi coase codrul iia.
Pe foi lumina zboară cu viespi de chihlimbar.
O ghionoaie toacă într-un agud şi, rar,
Ca un ecou al toamnei răspunde tocălia...

S-a dus. Şi iarăşi sună... şi tace. Dar aud
– Ecou ce adormise şi-a tresărit deodată –
În inimă cum prinde o toacă-ncet să bată
Lovind în amintire ca pasărea-n agud.

AMURG ÎN DELTĂ

de Ion Pillat

Cât vezi cu ochiul, verde, păpurişul
Se-ndoaie-n vântul serii, foşnitor.
Din când în când şi-arată luminişul
Un ochi de apă moartă. Un cocor

Cu aripa deschisă se ridică
Din stuf, sfâşietor de trist scâncind,
Sau cai tătari, dând roată fără frică,
Sălbăticiţi, nechează pe un grind.
Amurgu-mbracă Delta toată-n aur
Cu turla unui sat lipovenesc,

Scanned with OKEN Scanner

Dar umbrele ostroavelor de plaur
Albastru cenuşiu îl împânzesc.

Vaporul taie noaptea şoptitoare
Şi valul ce se-ntunecă într-una,
Când cele cinci coline cresc în zare,
De aur vânăt cum e pruna.

TOAMNA LA FLORICA

de Ion Pillat

De aur vechi s-a făcut frunzarul;
Zările-s stinse cum e cenuşa.
Deschide uşa.
Toamna ne cheamă.

Am împuşcat în zăvoi sitarul
Din urmă: zburase să plece
Vântul e rece.
Toamna ne cheamă.

Via pe deal de mult e-ngropată;
Stolul pe cer s-a dus: o nălucă.
Dor mă apucă
De altădată.

Unde eşti, unde, casă uitată?
Unde, azi, sunteţi, zilele mele,
Voi, rândunele
De altădată.

IARNA PE ULIŢĂ

de George Coşbuc

A-nceput de ieri să cadă
Câte-un fulg, acum a stat,
Norii s-au mai răzbunat
Spre apus, dar stau grămadă
Peste sat.

Nu e soare, dar e bine,
Şi pe râu e numai fum.
Vântu-i liniştit acum,
Dar năvalnic vuiet vine
De pe drum.

Sunt copii. Cu multe sănii,
De pe coastă vin ţipând
Şi se-mping şi sar râzând;
Prin zăpadă fac mătănii,
Vrând-nevrând.

Gură fac ca roata morii;
Şi de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gâlcevesc
Vrăbii gureşe, când norii
Ploi vestesc.

Scanned with OKEN Scanner

Cei mai mari acum, din sfadă,
Stau pe-ncăierate puşi;
Cei mai mici, de foame-aduşi,
Se scâncesc şi plâng grămadă
Pe la uşi.

Colo-n colţ acum răsare
Un copil, al nu ştiu cui,
Largi de-un cot sunt paşii lui,
Iar el mic, căci pe cărare
Parcă nu-i.

Haina-i măturând pământul
Şi-o târăşte-abea-abea:
Cinci ca el încap în ea,
Să mai bată, soro, vântul
Dac-o vrea!

El e sol precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat,
Vezi, de-aceea-i încruntat,
Şi s-avântă, şi se crede
Că-i bărbat;

Cade-n brânci şi să ridică
Dând pe ceafă puţintel
Toată lâna unui miel:
O căciulă mai voinică
Decât el.

Şi tot vine, tot înoată,
Dar deodată cu ochi vii,
Stă pe loc – să mi te ţii!
Colo, zgomotoasă gloată,
De copii!

El degrabă-n jur chiteşte
Vrun ocol, căci e pierdut,
Dar copiii l-au văzut!
Toată ceata năvăleşte
Pe-ntrecut.

– „Uite-i, mă, căciula, frate,
Mare cât o zi de post –
Aoleu, ce urs mi-a fost!
Au sub dânsa şapte sate
Adăpost!“

Unii-l iau grăbit la vale,
Alţii-n glumă parte-i ţin –
Uite-i, fără pic de vin
S-au jurat să-mbete-n cale
Pe creştin!

Vine-o babă-ncet pe stradă
În cojocul rupt al ei
Şi încins cu sfori de tei,
Stă pe loc acum să vadă
Şi ea ce-i.

S-oţărăşte rău bătrâna
Pentru micul Barbă-Cot.
– „Aţi înnebunit de tot –
Puiul mamii, dă-mi tu mâna
Să te scot!“

Cică vrei să stingi cu paie
Focul când e-n clăi cu fân,
Şi-apoi, zici că eşti român!
Biata bab-a-ntrat în laie
La stăpân.

Ca pe-o bufniţ-o-nconjoară
Şi-o petrec cu chiu cu vai,
Şi se ţin de dânsa scai,
Plină-i strâmta ulicioară
De alai.

Nu e chip să-i faci cu buna
Să-şi păzească drumul lor!
Râd şi sar într-un picior,
Se-nvârtesc şi ţipă-ntruna
Mai cu zor.

Baba şi-a uitat învăţul:
Bate-,njură, dă din mâini:
– „Dracilor, sunteţi păgâni?
Maica mea! Să stai cu bâtul
Ca la câni!“

Scanned with OKEN Scanner

NERVI DE PRIMĂVARĂ

de G. Bacovia (1881–1957)

Primăvară...
O pictură parfumată cu vibrări de violet.
În vitrine, versuri de un nou poet,
În oraş suspină un vals din fanfară.

O nouă primăvară de visuri şi păreri...

O lungă deşteptare zvoneşte împrejur,
E clar şi numai soare.
La geamul unei fabrici o pală lucrătoare
Aruncă o privire în zarea de azur.

O nouă primăvară pe vechile dureri...

Apar din nou ţăranii pe hăul de câmpie,
În infinit pământul se simte tresăltând:
Vor fi acum de toate cum este orişicând,
Dar iar rămâne totul o lungă teorie.

O, când va fi un cântec de alte primăveri?!...

PLUMB DE IARNĂ

de G. Bacovia

Ninge secular, tăcere, pare a fi bine,
Prin oraşul alb, doar vântul trece-ntârziat –
Ninge, parcă toţi muriră, parcă toţi au înviat...

Dorm volumele savante-n înghețatele vitrine.

Printre ziduri, peste turnuri depărtate,
Ninge cu nimic în noaptea vastă, ning bancnote –
Numai vântul singur plânge alte note...

Umbra mea se adânceşte-n cartiere democrate.

Ninge grandios în câmpul vast cum mai este,
Ning la cinematografe grave drame sociale,
Pe când vântul hohoteşte-n bulevarde glaciale...

– Dar cine poate să explice această tristă poveste?

Scanned with OKEN Scanner

CU VOI

de G. Bacovia

Mai bine singuratic şi uitat,
Pierdut să te retragi nepăsător,
În ţara asta plină de humor,
Mai bine singuratic şi uitat.

– O, genii întristate care mor
În cerc barbar şi fără sentiment,
Prin asta eşti celebră-n Orient,
O, ţară tristă, plină de humor...

PIANO

de G. Bacovia

Şi iar toate-s triste
Şi azi, ca şi ieri –
Potop de dureri.

Şi visul apune
În negrul destin...

Şi vremuri mai bune
Nu vin, nu mai vin,
Şi nici mângâieri...

Şi iar toate-s triste
Şi azi, ca şi ieri...

AMURG DE IARNĂ

de G. Bacovia

Amurg de iarnă, sumbru, de metal,
Câmpia albă – un imens rotund –
Vâslind, un corb încet vine din fund,
Tăind orizontul, diametral.

Copacii rari, şi ninşi par de cristal
Chemări de dispariţie mă sorb,
Pe când, tăcut, se-ntoarce-acelaşi corb
Tăind orizontul, diametral.

Scanned with OKEN Scanner

SINGUR

de Calistrat Hogaş (1848–1917)

S-a spus de opera lui Hogaş că e un peisagiu neînsufleţit, un decor ce-şi aşteaptă acţiunea umană. Peisagiul lui trăieşte însă; nu obiectiv, ci în sentimentul animator al poetului; foşnesc brazii, se rostogolesc izvoarele, creşte muşchiul gros.

Eugen Lovinescu

O notă distinctivă a destinului literar al lui Calistrat Hogaş – contemporan al lui Eminescu, Caragiale şi Slavici – este intrarea târzie a scriitorului în istoria literară.

Talentatul pictor al munţilor Neamţului va începe să fie cunoscut o dată cu bătrâneţea, afirmându-se greu, mai întâi în cercurile de scriitori şi prieteni (de la Piatra Neamţ şi de la Iaşi).

Descoperirea munţilor cu legendele şi doinele lor – semnalate odinioară de Alecu Russo şi de Vasile Alecsandri – Hogaş a făcut-o în anii profesoratului de la Piatra Neamţ (pedagogul dotat cu admirabile calităţi, pregătise peste 40 de serii de elevi şi era foarte iubit de aceştia). Mai ales vara, în răgazul oferit de vacanţele mari, drumeţul îndrăgostit de natură cercetează, de nenumărate ori, Carpaţii Moldovei şi mănăstirile din ţinutul Neamţului.

Odată cu anul 1881, se produce adevăratul debut literar al scriitorului care, dorind să împărtăşească şi altora impresiile sale de călătorie, publică, în paginile revistei „Asachi" din Piatra, primele sale descrieri, acele fermecătoare **Amintiri dintr-o călătorie.** Din cauza răspândirii minime a revistei însă, descrierile acestea ar fi rămas ca şi inedite fără o retipărire în periodice mai de prestigiu: mai întâi în **Arhiva** lui A. D. Xenopol, fost odinioară coleg al scriitorului la Academia Mihăileană, iar apoi, începând din 1907, în revista **Viaţa Românească.** Legătura sa cu Iaşiul şi cu prestigioasa revistă moldoveană va da naştere celei mai fecunde perioade din întreaga activitate literară a scriitorului.

În afară de vechile **Amintiri dintr-o călătorie,** Hogaş publică şi lucrări inedite – o continuare a paginilor de drumeţie prin munţi cuprinse sub titlul **În munţii Neamţului,** scrie amintiri din copilărie şi adolescenţă şi nuvele: **Cuconul Ioniţă Hrisanti, Cucoana Marieta, Părintele Iovinadie, La Pângăraţi, Gheorghe Panu** (reunite sub titlul **Amintiri despre oameni şi locuri).**

Scrierile lui Calistrat Hogaş, reunite sugestiv sub numele **Pe drumuri de munte,** trebuiau să apară în editura **Vieţii Româneşti.** Un concurs de

Scanned with OKEN Scanner

împrejurări nefavorabile, a contribuit însă ca două ediții succesive să nu poată ajunge până la cititori. Prima ediție, cea din 1912, conținea atât de multe erori, încât a trebuit să fie dată la topit; cea de-a doua, din 1914, abia terminată, este nimicită de foc în depozitul editurii **Viața Românească.** Abia după război, în 1921, adică după moartea scriitorului, survenită în august 1917, editura **Viața Românească** scoate, pentru a treia oară, scrierile lui Hogaș, în două volume. Cu aceasta începe notorietatea mai largă a operei scriitorului, prezentat, într-un **Cuvânt înainte,** de mai tânărul Mihail Sadoveanu.

Gustul pentru consemnarea impresiilor de călătorie devenise modă în literaturile apusene, grație romantismului și simbolismului, cu tendința atât de subliniată spre exotic. Lui Hogaș însă îi este cu totul străină această evaziune. Nemulțumit de aspectul impersonal și uscat al vechilor însemnări de călătorie, Hogaș nota: „Eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor, din drumul obiectiv, didactic și aproape geografic de până acum, pe drumul subiectiv pe care trebuie să meargă, după socotința mea, acest gen de literatură".

Trebuie să observăm că proza de călătorii de peste hotare a găsit interes cu mult înaintea celei de arie internă prin personalități ca Nicolae Milescu, Dinicu Golescu, I. Codru-Drăguşanu și Nicolae Filimon; Al. Russo, în **Piatra Teiului** (1839) și V. Alecsandri, în **O primblare la munți** (1844) – ne oferă scrieri integral artistice pe tema drumeției interne. Grigore Alexandrescu, în al său **Memorial de călătorie** (1863), prezintă, de asemenea, cu un ochi ager, privelişti din munții Olteniei. Dintre toți însă, V. Alecsandri, ca prozator, este precursorul cel mai dotat al genului. Urmează Al. Vlahuță, care a dat un nou prestigiu descrierilor de călătorie, în volumul **România pitorească** (1901), continuat cu cinste, în zilele noastre de Geo Bogza, cu extraordinara **Cartea Oltului.**

Tudor Vianu îl considera pe C. Hogaș, în **Arta prozatorilor români,** un „scriitor viguros", „un Creangă trecut prin cultură", în timp ce G. Călinescu, în **Istoria literaturii române de la origini până în prezent,** constată că literatura lui este livrescă, dar nu seacă, este o literatură „pedantă cu prospețime".

Singur face parte din volumul **În munții Neamțului,** formând conținutul capitolului al patrulea al cărții (celelalte titluri sunt: 1. – **Floricica;** 2. – **Spre Nichit;** 3. – **Părintele Ghermănuță** și 5. – **La Tazlău)** și este un tablou în care, prin mijloace specifice literaturii, Calistrat Hogaș zugrăvește natura în manifestările ei variate, exprimându-și starea sa sufletească în fața frumuseților și măreției acesteia.

Structural, tabloul este alcătuit din mai multe momente, care culminează cu dezlănțuirea naturii, văzută de Calistrat Hogaș ca un cataclism universal.

Succesiunea momentelor, într-o tensiune ascendentă (1. – *o dimineață în munți,* 2. – *o zi fierbinte de vară,* 3. – *lăsarea serii,* 4. – *semnele prevestitoare ale furtunii,* 5. – *natura dezlănțuită,* 6 – *încetarea furtunii și biruința luminii)* creează impresia de dinamism.

1. În prima secvență a tabloului, autorul zugrăvește o dimineață în munți. Deșteptat, după o noapte care i s-a părut scurtă cât o clipă, călătorul constată că soarele a fost mult mai harnic decât el, deoarece răsărise de mult, „se înălțase pe ceruri, în vârful degetelor", de unde se uita „pe furiș" la drumețul ascuns în fundul unei peșteri. Întreaga natură se află încă în stare de somnolență, stare sugerată de „focul somnoros", de Pisicuța, care „dormita pe toate cele patru picioare ale sale", de vântul care „nu-și părăsise încă culcușul său, spre a învia codri adormiți", de stihiile care „păreau că plănuiesc ceva în încremenirea lor".

Scanned with OKEN Scanner

„Liniște neturburată în cer și pretutindeni", exclamă cel ce iese din... „vizunie". Priveliștea ce se înfățișează scriitorului este cuprinzătoare, panoramică, ceea ce constituie principala trăsătură specifică tablourilor de natură descrise de Hogaș. Călătorul cercetează cu privirea „Deșertul înalt și plin de lumină al văilor adânci", cât și „întinderea cerurilor până la cele mai depărtate margini ale sale".

Ne reține atenția, în această secvență descriptivă, lărgimea perspectivei și luminozitatea peisajului alpin, plin de prospețime, descoperit parcă întâia oară ochilor noștri de un artist care știe să vadă și simte intens viața obscură din întunecimile sihlelor. Observăm, de asemenea, că această priveliște grandioasă, de o încremenire cosmică solemnă, este de esență statică: „soarele... ardea cu putere și prevestea o adevărată zi de cuptor". Pe cer „nici o pată de nor nu plutea peste seninul albastru și limpede". Simțul său vizual este puternic solicitat: („băgai de seamă", „cercetai cu privirea"), autorul reușind să surprindă repaosul elementelor (codri, nori, vânt), relieful („deșert înalt", „văi adânci") sau culoarea (deșert „plin de lumină", „senin albastru și limpede", „aburi roșietici") slujindu-se de epitetul simplu sau dublu.

Unii comentatori l-au apropiat pe Hogaș de G. Coșbuc, din prima secvență a poeziei **Vara,** având în vedere, la ambii scriitori, grandiosul static. Într-adevăr, câte o singură imagine auditivă întregește cele două tablouri: „cântece ciripitoare" la Coșbuc, și „gaia, cu țipăt flămând și ascuțit," care „spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră și iute", la Hogaș. Comparația folosită acum sensibilizează expresia, dar dintre figurile de stil utilizate ne reține atenția personificarea. Nimic nu se petrece în natură fără ca scriitorul să nu se implice în ritmul ei, Hogaș fiind, din acest punct de vedere, centrul de rezonanță al ecourilor ei (un romantic de tip homerian). Astfel, în imaginația sa, elemente ale naturii celeste sau telurice capătă însușiri omenești. Faptul că s-a trezit după răsăritul soarelui îl determină să afirme că... „soarele fusese cu mult mai harnic".

El „se înălțase pe ceruri, în vârful degetelor și... se uita furiș" sau „își acoperise fața cu un zăbranic de aburi roșietici"; vântul „nu-și părăsise încă culcușul", iar „focul somnoros... mistuia cel de pe urmă tăciune".

2. Ca și G. Coșbuc, Hogaș este o natură preponderent solară, este un peisagist cosmic. Citățm poezia **În miezul verii,** în care poetul ardelean face o schiță după natură a unui drum de țară, printre holde, în toiul verii caniculare; splendid apare înfățișat momentul de încremenire cosmică a naturii. Pe C. Hogaș îl interesează la fel de mult „ora clasică", adică amiaza, momentul când soarele ajunge „în răscrucea cerurilor". E clipa în care căldura devine „ucigător de arzătoare". Impresia că se află „în gurile de foc ale Tartarului" este susținută de un stil preponderent metaforic, în care hiperbola este realizată adesea cu ajutorul unor epitete alcătuite din adjective cu valoare de superlativ absolut: „aburi roșietici", „lumină topită", „ploaie de foc mistuitor", „sită imensă", „mâini colosale și nevăzute", „genune de flăcări", „întindere scânteietoare", „valuri străvezii de aburi sclipitori", „se topeau în văpaia înaltă a cerului aprins", „turbare caniculară", „arșița miezului înflăcărat al zilelor de iunie", „este covârșitoare" etc.

O altă metodă de a sublinia „văpaia incendiului universal" este urmărirea reacțiilor unor elemente din regnul vegetal și animal: „codrii uriași, ca o mână de vreascuri netrebnice, se zvârcoleau neputincioși și țipau de usturime înăbușită"; greierul „amuțise istovit"; veverița, „cuprinsă, parcă, de neclintirea

Scanned with OKEN Scanner

prefăcută a morții, își mistuie ființa sa în încheietura umbroasă a unei crengi aeriene"; gaia nu mai spintecă văzduhurile, vântul nu mai clătina frunza pădurilor, norii nu mai îndrăzneau să brăzdeze „înălțimile aprinse ale împărăției focului".

Avem așadar de-a face cu un peisagist de factură metaforică, hiperbolică. Viziunea sa este apocaliptică. În plan literar, această viziune se traduce și prin folosirea unor sugestive personificări. Canicula mijlocului de iulie este surprinsă printr-o personificare: „arșița... mușca cu dinți de foc și își ostoia setea sa covârșitoare cu cele de pe urmă picături de viață, umede și vii"; „codrii uriași... se zvârcoleau neputincioși și țipau de usturime înăbușită". Scriitorul recurge la cumulul de imagini – mai ales vizuale – la epitete adjectivale, la comparații, dar și la verbe care dau ansamblului dinamismul adecvat: „cerneau", „se ridicau", „se topeau", „mușca", „își ostoia", „sfârâiau", „se zvârcoleau", „țipau", „amuțise" „nu mai spinteca", „nu mai îndrăznea", „să brăzdeze".

„Reacționând cu libertate împotriva constrângerilor în ordinea socială și morală, scriitorul nostru ajunge la o adevărată adorație a naturii mame, pe care o concepe în chip animist, ca primitivii", observa Constantin Ciopraga.

Dar farmecul operei lui Hogaș constă în fuziunea organică a picturalului cu narațiunea. Critica a observat meșteșugul cu care scriitorul deschide paranteze odihnitoare, pentru a evita monotonia și a ne împărtăși, cu vervă, episoadele peregrinărilor sale.

Umorul cu care el își înviorează proza contribuie la menținerea prospețimii de care dispun scrierile sale. Ilustrativ pentru harul de povestitor, cât și pentru procedeele simple de obținere a comicului – este episodul luptei dintre Pisicuța și o „muscă mare cu spetele lucitoare și verzi", care ia proporții colosale, neobișnuite. Autorul notează ironic că e martor la o „epopee măreață și crâncenă", el însuși asimilându-se cu „o altă zeitate antică".

Scriitorul nu ezită a se lua drept termen de comparație pe sine însuși pentru a crea comicul. Gluma, la care el recurge atât de des, luminează întregul peisaj: „Cât despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel adânc al peșterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteala cum aș putea împărtăși posterității depărtate deosebitele simțiri, pe care le încearcă cineva, când e aruncat de viu și fără păcate, în gurile de flăcări ale Tartarului". Și, fiindcă Pisicuța „sforăia deznădăjduit", el se duce s-o dezlege „din pripon" și s-o aducă „între întărituri", prilej cu care „se desfată o clipă" privind la lupta „uriașă ce se încinsese". Astfel, introduși într-o atmosferă în care hiperbola și gigantizarea devin dimensiuni normale, nu ne mai simțim lezați de oscilația lui spre enorm. Îl credem deci, cu îngăduință, că „Pisicuța sorbea și își umplea pieptul său puternic cu jumătate din atmosfera pământească; iar când aerul, astfel sorbit, era înapoiat cerului sub forma ruptă și zguduitoare a unei furtunoase note de trombon, musca țâșnea zăpăcită din nara Pisicuții". Iapa năzdrăvană mai are și „darul neprețuit de a-și scutura cu atâta putere pielea spetelor sale, încât geniul strategic al tuturor mușteloor universului, la un loc, ar fi rămas neputincios față de cutremurul prăpăditor al spinării și al coastelor ei".

Avem impresia că asistăm la încleștarea a două armate, vocabularul folosit pentru sugerarea bătăliei fiind cel al unui strateg militar, iar verbele ce apar, de cele mai multe ori la indicativ imperfect, susțin mișcarea, sugerând dinamismul luptei: „strategie", „a apăra", „balistică", „luptă uriașă", „iuțeala unei săgeți", „echilibrul de luptă", „planul de atac", „geniul strategic", „porniri războinice și

Scanned with OKEN Scanner

sângeroase". „Musca năzuia, numaidecât, să se adăpostească de arşiţa dogoritoare a soarelui", de aceea, „cu o preciziune vrednică de cea mai desăvârşită balistică, ochea şi prindea nasul Pisicuţii din zbor şi se înfunda, cu iuţeala unei săgeţi, în adâncul uneia din nările ei". La rândul ei, Pisicuţa „sorbea şi îşi umfla pântecul său puternic" în timp ce ea „ţâşnea zăpăcită, şi îi trebuia vreme până să se dezmeticească şi să se descurce din ierburile încâlcite".

Desigur că disproporţia enormă dintre cei doi adversari împinge imaginea până la caricatural şi grotesc. De altfel, parodia, ironia sau autoironia constituie o altă caracteristică a scriitorului Hogaş. Autorul, în final, se hotărăşte „să intre la mijloc în această epopee măreaţă şi crâncenă" şi, „dezlegându-şi iapa din pripon, o conduce, „ca pe o altă zeitate antică", sub „egida-i ocrotitoare, înlăuntrul sacrosant" al întăriturilor sale!

Se impune acum observaţia că Hogaş este un om de mare cultură, bun cunoscător al literaturii greco-latine, dar şi al limbii române. El utilizează deci, cu multă măiestrie (cu un deosebit simţ al limbii), cuvinte vechi: („urdie"), neologisme: („genune", „balistică", „egidă", „sacrosant", „haos",), cât şi cuvinte şi expresii populare („zăbranic", „a se ostoi", „a da în lături", „a face socoteală").

În tendinţa lui Hogaş de a exagera datele reale, trebuie să vedem şi o influenţă a folclorului. Astfel, oamenii şi forţele naturii iau forme fantastice, „urieşeşti", în spiritul mitologiei româneşti. Creangă, în măiestrele sale poveşti, şi Sadoveanu, în unele povestiri istorice, au obţinut, prin exagerarea liniilor reale, imagini de oameni „straşnici", care rup lanţurile oprimării. La Creangă: Setilă, Gerilă, Păsări-Lăţi-Lungilă; la Sadoveanu: Cosma Răcoare, Ilie Nour, Tudor Şoimaru ş.a. Aşa încât, „sentimentul urieşescului" la Hogaş aminteşte nu numai fabulosul homeric, de proveniență cărturărească, ci şi eposul popular românesc.

3. Una din cele mai viguroase pagini din opera lui Calistrat Hogaş este descrierea măreţei furtuni (din tabloul **Singur**) pe care I. L. Caragiale o considera ca „unică în literatura noastră". Aşa se face că, din surghiunul său berlinez, marele dramaturg cerea, într-un postscriptum al uneia din ultimele sale scrisori – către Paul Zarifopol – numerele recente ale **Vieţii Româneşti,** din 1912: „mai ales de cele patru cu povestirile lui Hogaş aş avea nevoie".

Episodul furtunii urmează îndată ce călătorul, prudent, construieşte în singurătăţile muntelui un adăpost de vreme rea, din buşteni şi cetină. Sigur pe sine, el contemplă apoi în tihnă tabloul panoramic: „Şi era în ceruri atâta strălucire, pe pământ atâta linişte sfântă!". Prin contrast, asistăm la furtuna care începe cu alergarea unor „grămezi vinete de nouri posomorâţi, cu frunţi îndrăznețe, cu „Un tunet răzleţ... care răscoli clocotitor nemărginirile", cu „un ropot fără întrerupere şi nedesluşit care vestea... apropierea prăpăstioasă a artileriei cereşti", cu „O puternică suflare de vânt... care se stinse"... „în nesfârşitul umbros al depărtărilor", lăsând să se desfăşoare apoi, „pe mii de note dicordante şi totuşi armonice, simfonia înfricoşată a frământării şi zbuciumului universal".

Întâmplarea capătă, sub pana lui Hogaş, dimensiunile unui adevărat potop, amintind grandoarea epopeilor homerice. Totul apare hiperbolizat, graţie epitetelor dispuse simultan: „imense puhoaie vijelioase" umplură jghiaburile munţilor; „sclipirile neîntrerupte şi orbitoare de lumină frântă ale fulgerelor spintecau, pe linii fantastice şi nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopţii înalte"; „brazii trufaşi ai codrilor... umpleau depărtările întunecoase şi

Scanned with OKEN Scanner

goale cu cel mai de pe urmă răsunet prelung al prăpăstuirii lor de veci"; viforul „șuiera, gemea și urla"; pământul se cutremura din temelii.

Deși zugrăvit cu mijloace obișnuite, spectacolul devine impresionant, grație măiestriei cu care Hogaș surprinde mișcarea forțelor naturii, ritmul zbuciumat al vântului și revărsarea șuvoaielor. Pentru aceasta scriitorul recurge la cumulul de imagini – vizuale și auditive, la epitete adjectivale care concretizează și la verbe care dau curs adecvat ansamblului:

„Fierbeau văzduhurile și cerurile clocoteau sub descărcările zguduitoare ale tunetelor, și pământul, î fricoșat, se cutremura nemernic până în cele mai din adânc ale temeliilor sale, sub ropotul de trăsnete care cădeau asurzitoare prin întuneric, ca niște imense boambe de flăcări și spulberau, ca și cum ai sufla într-un strop de țărână, fruntile de stânci îndrăznețe ale celor mai semeți dintre munții săi... și sub zvârcolirea fără de margini a frământării și sub urgia întregului zbucium al făpturii, zăgazurile cerului se rupseră, jgheaburile adâncului se desfundară și, din înaltul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pământului, ca șuier de aer sfâșiat, potopul greu al apelor cerești. Și geamătul vijeliei pustiitoare își amesteca simfonia sa de nimicire cu urletul rostogolirii clocotitoare a șuvoaielor pământului".

Observăm în acest pasaj, că stilul este căutat metaforic. Avalanșa de imagini vizuale și cumulul de senzații sonore (cu efecte onomatopeice) sugerează o năruire a lumii. Prin folosirea verbelor la imperfect se întreține impresia de huruit continuu, cu ecouri înfricoșătoare: „spintecau", „tremurau", „clocoteau", „cădeau", „își amesteca", „se rostogoleau", „se frângeau". Numai pentru furtună întâlnim o suită de metafore: „simfonie înfricoșată", „foc ceresc", „zvârcolire fără margini a frământării", „urgia întregului zbucium al făpturii", „vijelie pustietoare", „zbucium universal". Toate acestea pun în lumină latura romantică a personalității scriitorului.

Tudor Vianu remarcă, între alte particularități, epitetul ornant, generalizator, în spiritul celor vechi, care nu urmărește să individualizeze: „tunet răzleț", „apropiere prăpăstioasă", „nesfârșitul umbros", „note discordante", „codri zbuciumați", „întunecimi fioroase", „furie prăpăditoare", „puhoaie vijelioase"; picăturile de ploaie sunt „umede și vii", în timp ce furtuna e anunțată de „imense și negre urdii, de fantome uriașe". Observăm, ca și în descrierea Ardealului, din **Românii supt Mihai-voievod Viteazul,** de N. Bălcescu – apelul la epitet al autorului. De cele mai multe ori acesta este așezat după substantivul determinant, alteori este dublu sau, pentru a se accentua unele caracteristici, este antepus.

4. În ultima secvență a tabloului, ca și în **Simfonia pastorală** a lui Beethoven, compozitorul preferat, Hogaș urmărește potolirea treptată a furtunii și ivirea triumfătoare a luminii. Descrierea este concepută simetric; tablourile de început și de final sunt liniștite. În tablourile premergătoare furtunii, liniștea este sugerată de câteva epitete: „liniște netulburată", „codri adormiți", „senin limpede"; în ultimul tablou aceeași stare este sugerată de câteva sintagme: „stea cu lumina tremurătoare", „neclintirea frunzișului negru", „imensitatea solemnă a nesfârșitului", „imnul tăcerii netulburate".

Pe la „cântători", furtuna se potoli; un tunet răzleț încercă să mai răscolească nemărginirile, dar „își strânse neputincios... duruitul depărtat". Artileria cerească încetase. Perdeaua neguroasă a norilor dispăru, în locul ei apărând „o poartă de senin limpede", pe care se „putea vedea o stea cu lumina tremurătoare". „Șiroaiele apelor... își mai trimeteau de prin văi vuietul lor

Scanned with OKEN Scanner

nedesluşit". Deşteptându-se a doua zi, călătorului i se pare că firea întreagă era „ca răsărită atunci, pentru întâiaşi dată, din sânul adânc al apelor creaţiunii. Atât era de fragedă, atât de virginală!"

Tranziţia de la episodul epic la monologul liric umanizează peisajul, afirmând prezenţa caldă a spectatorului încântat de strălucirea şi transparenţa priveliştii noi. Peisajul este edenic, fantastic, în felul insulei din **Cezara** lui Eminescu sau al celui din **Călin (File din poveste).** Înseşi mijloacele stilistice sunt asemănătoare, C. Hogaş apelează atât la epitete şi metafore, cât şi la personificări: „soarele însufleţea, cu lumina de aur idealizat a razelor sale, picături mari şi grele de rouă curată, care atârnau pe vârful negru-verde al fiecărei frunze mici şi ascuţite de brad"; ierburile mlădioase... „îşi plecau molatec fruntea lor înspre pământ"; florile se ridicau „ca trezite din somn".

Spectatorul, încântat de strălucirea priveliştii, poate fi descifrat în dosul unor izbutite metafore din finalul descrierii (ele concentrează emoţia puternică în faţa schimbărilor şi stihiilor naturii): „florile galbene îşi ridicau încet potirul lor strălucitor", „un val străveziu, ţesut din fire limpezi de lumină trandafirie şi cer albastru acoperea imensitatea solemnă a nesfârşitului şi imnul tăcerii netulburate se înălţa de pretutindeni, ca o rugă de mulţumire".

C. Hogaş este greu încadrabil în vreo formulă sau curent literar, căci, în opera lui, elementele clasice, se întâlnesc cu cele romantice sau baroce, atitudinea primitivului coexistă cu cea a cărturarului, epicul se întâlneşte cu liricul, neologismul cu expresia arhaică sau regională.

În **Arta prozatorilor români,** Tudor Vianu îl plasa în capitolul scriitorilor „ironişti şi humorişti", având în vedere principalele sale procedee artistice: personificarea, hiperbola, comparaţia hiperbolică, umorul, ironia sau autoironia.

Fraza la C. Hogaş este concisă, alcătuită din propoziţii principale, coordonate copulativ sau prin juxtapunere. De exemplu, în descrierea furtunii:... „viforul şuiera, gemea şi urla în răstimpuri" – sugerând dinamismul stihiilor dezlănţuite. Sau: „O puternică suflare de vânt trecătoare şi iute, ca un glas de peire... se stinge tânguios şi jalnic în nesfârşitul umbros al depărtărilor".

Şi dacă Al. Odobescu, în descrierea Bărăganului, alege o cale clasică, eliminând orice tendinţă spre spectaculos, Hogaş are înclinaţia spre colosal, spre spectaculos şi hiperbolă. Creatorul **Părintelui Ghermănuţă** are meritul de a fi introdus în proza artistică o sintaxă poetică bogată, perioada retorică, uşor încărcat. În acest sens el creează şi-n tabloul **Singur** fraze mari, complexe, cu perioade ample: „De prin adâncul văilor, de peste înălţimea coamelor codrului, de pe întinderea scânteietoare a smidurilor înflorite, valuri străvezii de aburi sclipitori se ridicau în unde crete şi, tremurând în zare, se topeau în văpaia înaltă a cerului aprins", sau... „viforul şuiera, gemea şi urla în răstimpuri cu glas acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumaţi, acum de munţi cu furie zguduiţi pe temeliile lor de cremene eternă".

În descrierea din **Singur** scriitorul nu va apela la citatul erudit, aşa cum procedează de cele mai multe ori. Câteva dovezi ale erudiţiei sunt totuşi prezente, după cum am văzut anterior, iar scopul lor este umoristic (lupta dintre Pisicuţa şi muscă). Apelul autorului la clasicism „constituie, în cele mai multe cazuri, un mijloc nimerit de a realiza, graţie parodiei, un umor gras. Ţinuta serioasă ar fi dus la didacticism şi pretiozitate seacă, de aceea el evită cu îndemânare să vorbească în stil solemn despre sublim sau extaz, lăsând liberă unda odihnitoare a voioşiei şi glumei sale sănătoase" (Constantin Ciopraga).

Scanned with OKEN Scanner

După titlu, tabloul **Singur** ar părea un elogiu al naturii, în singurătatea ei solemnă. Deseori Hogaş se declară încântat de izolarea în care se află şi îşi exprimă efuziunea faţă de un anume primitivism („Dar ceea ce băgasem de seamă... era dragostea ce prindeam văzând cu ochii, pentru viaţa de sălbatic"). Totuşi, în mijlocul naturii descrise de Hogaş apar oameni adecvaţi decorului, chiar şi în **Singur** se ivesc fugare profiluri de ciobani.

Natura, protectoare cu puteri măreţe, reprezintă pentru Hogaş chezăşia maximei libertăţi morale, drumul spre o adevărată umanitate. De aici, adoraţia naturii-mame, pe care o concepe în chip animist, ca primitivii. Întreaga sa operă este un produs al acestei mari iubiri.

Cele mai calde mărturii de dragoste pentru omul Hogaş şi opera lui le găsim la Garabet Ibrăileanu: „Calistrat Hogaş a pus în paginile lui numai lumină şi viaţă, numai soare şi bucurie, a pus toată taina muntelui şi tot albastrul cerului moldovenesc, murmurul izvoarelor, vorba cu tâlc a ţăranului şi gluma homerică a oamenilor întregi de odinioară".

Prozatorul moldovean rămâne un clasic al descrierii plastice a naturii, „un scriitor minor, însă un minor mare" (G. Călinescu).

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

SINGUR

A venit singur la ham = a. – a se apuca singur de muncă; b.– a se cumineţi, a se da singur pe brazdă.

Dintr-o ochire sau cu o (singură) ochire, de la prima ochire = foarte repede, imediat.

Singur-singurel = cu totul singur; părăsit de toţi.

Dintr-o (singură) sorbitură = dintr-o înghiţitură, dintr-o dată.

A mânca singur bucatele şi a lăsa altora zeama = a trage singur tot folosul, lăsând altora foarte puţin sau nimic.

DICŢIONAR DE SINONIME

SINGUR adj., pron., adj. 1. – adj. neînsoţit, (înv.) salt (A venit salt la el). 2 – adj. unic, (înv.) singuratic. (Singuratic la părinţi) a mai rămas un singuratic exemplar. 3. – pron. însumi. (Eu însumi am observat aceasta). 4. – adv. doar, exclusiv, numai. (Numai el m-a înţeles) 5. – adj. izolat, retras, singuratic, solitar, (rar) însingurat, (fig.) sihastru. 6.– adj. pustiu, stingher. 7. – adj. (BOT.) solitar, unic. (Flori unice). 8. – adj. izolat, pribeag, rătăcit, răzleţ, solitar.

SINGUR, – A (lat.) adj. 1. – Neînsoţit de altcineva, retras, singuratic, solitar. 2. – Cu forţe proprii. 3. – În persoană, personal, însumi (însuşi etc.)

Scanned with OKEN Scanner

DESCRIEREA BĂRĂGANULUI

(Fragment din eseul literar Pseudo-kinegetikos)

de Alexandru Odobescu (1834–1895)

Dar însă şi eu am crescut pe câmpul Bărăganului! **Et in Arcadia ego!**[1] Şi eu am văzut cârdurile de dropii, cutreierând cu pas măsurat şi capul aţintit la pază acele şesuri fără margine, prin care aerul, răsfirat de unde diafane sub arşiţa soarelui de vară, oglindeşte ierburile şi bălăriile din depărtare şi le preface, dinaintea vederii fermecate, în cetăţi cu mii de minarete, în palate cu mii de încântări.

Din copilărie şi eu am trăit cu tămădăienii, vânători de dropii din baştină, care neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan, pitulaţi în căruţele lor acoperite cu covergi de rogojină şi, mânând în pas alene gloabele lor de căluşei, au dat roată, ore, zile şi luni întregi, împrejurul falnicilor dropioi – cărora ei le zic mitropoliţi – când aceştia, primăvara, se întetesc în lupte amoroase, sau când toamna, ei duc turmele de pui să pască ţarinile înţelenite.

Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul şi priceputul staroste al vânătorilor tămădăieni, carele putea să înghită în largile sale pântece atâtea vedre cât şi o butie de la Dealul Mare, nici pe iscusitul moş Vlad, în căruţa căruia ai adormit tu adesea, pe când el, cu ochi de vulpe, zărea creştetul delicat al dropiei mişcând printre fulgii coliliei, nici pe bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de puşcă pe care orice vânător ar fi azvârlit-o în gunoi, nimerea mai bine decât altul cu o carabină ghintuită, şi care, pe mine nemernicul, m-a adus de multe ori cu vânat, la conacul de amiazi.

În cartea-ţi plină de regule tehnice şi de învăţături doctrinarii, tu vorbeşti, amice, cu un dispreţ superb despre toate acele petreceri cinegetice, în care vânătorul n-are voie să umble pe jos, să caute vânatul ajutat de cânele său şi să lovească fiara sau pasărea în fugă ori în zbor. Nu tăgăduiesc; în principiu trebuie să aibi dreptate. Dar ce-i faci firei? căci mie unuia, dacă cumva mi-a plăcut vreo vânătoare, apoi a fost tocmai din acelea în care picioarele şi mânele au mai puţin de lucrat.

Şi-n adevăr, să şedem strâmb şi să judecăm drept: oare ce desfătare vânătorească mai deplină, mai neţărmurită, mai senină şi mai legănată în dulci şi duioase visări poate fi pe lume decât aceea care o gustă cineva când, prin pustiile Bărăganului, căruţa în care stă culcat abia înaintează pe căi fără urme? Dinainte-i e spaţiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de o spornică verdeaţă, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moşoroaie de cârtiţe uriaşe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului şi podoaba pustietăţii. De la movila Neacşului de pe malul Ialomiţei, până la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semănate în preajma câmpiei, ca

[1] – „Şi eu am fost în Arcadia" – regiune pitorească în Grecia antică.

Scanned with OKEN Scanner

sentinele mute şi gârbovite subt ale lor bătrâneţi. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum şi cei suri al căror cioc ascuţit şi aprig la pradă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite şi golaşe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine să răped la stârvuri şi se îmbuibă cu mortăciuni, când prin sohaturi pică de boleşne câte o vită din cirezi!

Dar căruţa trece-n lături de acea privelişte scârboasă; ea înaintează încetinel şi rătăceşte fără ţel, dupe bunul plac al mârţoagelor arominde sau după prepusul de vânat al tămădăianului căruţaş.

De cu zorile, atunci când roua stă încă aninată pe firele de iarbă, ea s-a pornit de la conacul de noapte, de la coliba unchiaşului *mărunt,* căruia-i duce acum *dorul* Bărăganul întreg[1] – şi chiar când soarele e deasupra amiazului, ea soseşte la locul de întâlnire al vânătorilor. Mai adesea acest loc e o cruce de piatră, strâmbată din piua ei, sau un puţ cu furcă, adică o groapă adâncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Comăţele, în miezul lui, ca să găseşti câte o mică dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la ploaie, iar mii şi mii de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor.

ŢARA DE DINCOLO DE NEGURĂ

(Fragment)

de Mihail Sadoveanu (1880–1961)

„În plaurul plutitor, adică în pământul nou alcătuit din aluviuni, stuhuri şi tot ce adună şi preface moartea –, o viaţă nouă şi înfrigurată freamătă. Plante necunoscute scânteiau în soare. Lejnicioare albastre se cătărau spre pământufurile stuhului. Liane felurite se amestecau, alcătuind draperii. Într-o luncă de tamarix, înflorită ca cerul, cântau, într-un amurg, privighetorile. În adâncul umbrei, în dosul acestui strălucitor decor, miile de paseri şi de animale trăiau o viaţă neînfrânată. Şi subt ele, în apa fierbinte şi în mâlul cald, altă viaţă – a gângăniilor fără număr, fără sfârşit, multiplă şi fabuloasă, izvorâtă din veşnicie. Pajura ţipa sus, în cer, unde curge râul cel mare al vânturilor. Mai aproape de noi pluteau şi vâsleau lebedele şi cormoranii. Lopătari albi se înşirau pe deasupra trestiilor. Din scorburi bătrâne de sălcii tresăreau egrete graţioase – ca nişte bucăţi de zăpadă înaripată. Şi raţele, şi gâştele, şi bâtlanii, şi cocorii, şi becaţele, şi pescăruşii de felurite neamuri (...) Poposind sub revărsarea argintie a unei sălcii, ... am văzut gângănii înotătoare îmbrăcate în crustă cafenie tivită cu roş, alungându-se într-o rază de soare printre alte gângănii, puzderii de nenumărate forme. (...) Am întâlnit şi paseri şi animale rătăcite de pe la noi. Dumbrăvenci zburau pe deasupra pâlcurilor de sălcii, hulubi sălbatici huruiau în plopi. La o cotitură, am zărit un iepure mai mult de culoarea nisipului decât roşcat. Şi am văzut şi o vulpe furişându-şi blana de flacără..."

[1] Aluzie la cârciuma unchiaşului poreclit Dor Mărunt, împrejurul căreia s-a întemeiat un sat; acolo trăgeau mai adesea vânătorii din Bărăgan (Nota lui A. I. Odobescu).

Scanned with OKEN Scanner

ENIGMA OTILIEI

(Fragmentul face parte din descrierea Bărăganului)

de George Călinescu (1899–1965)

„Câmpia era atât de plată şi de întinsă, încât nu i se zărea nici o margine. Fâşii enorme de pământ, care fuseseră lanuri de grâu, erau acum numai nişte întinse mirişti isprăvite spre orizont, din care se ridica un bâzâit formidabil, fără oprire, de cosaşci, vărsaţi în atâta cantitate pe câmp, încât, la trecerea trăsurii, săreau ca nişte stropi mărunţi de noroi (...) Când brişca trecea printre semănături de porumb, zarea era astupată cu desăvârşire. Nu se vedea nici un om, nici o vietate, afară de insecte şi de stoluri de vrăbii. Pluteau pe o mare galben – verzuie, în care valurile prea înalte împiedicau ochii să tragă linia orizontului. La încetarea porumbiştilor, reapăreau miriştile sau lanurile, tot atât de lungi, de ovăz, cu paiul scurt şi aproape alb de uscăciune. Atunci, din cauza inundării întregului şes cu ovăzuri, contururile priveliştii se rotunjeau şi proporţia între lucruri, din lipsa unei unităţi de măsură, devenea nebună. Prăjina unui puţ cu cumpănă îi urmări multă vreme din depărtare, fără să-şi poată da seama dacă era o simplă prăjină sau un stâlp colosal. Un cal, ieşit pe neaşteptate în marginea câmpurilor, părea gigantic, copilul, care-l mâna din urmă cu o nuia, un ciclop... Multă vreme, lipsa desăvârşită a oricărei aşezări omeneşti dădea călătorilor impresia ieşirii din orice margine posibilă a civilizaţiei şi diforma noţiunea de timp...“

ÎN PĂDUREA PETRIŞORULUI

de Mihail Sadoveanu

Era pe la sfârşitul lui august, şi Pădurea Petrişorului, bătrână şi nestricată de mână de om, îşi desfăşura tăcută bolţile de frunzişuri. Urca domol coline trăgănate, se ridica departe într-un pisc prăpăstios, în vârful căruia săgeta spre cer un brad vechi, care vestea cel întâi printr-un şuiet adânc sosirea vânătorilor. Aşa urca lin spre asfinţit, şi de pe cerul răsăritului soarele începea să-i pătrundă ascunzişurile.

În ţihla măruntă de la margine, lumina se cernea în ploaie deasă şi caldă de raze; roiuri de musculiţe se roteau ici-colo, ţesându-se într-un joc grăbit; sticleau în lumină, pe urmă dispăreau. Un grangur sta nemişcat pe o ramură de fag întinsă spre soare; îi sticleau penele ca gălbenuşul oului; întindea din vreme în vreme gâtul şi da drumul unei fluierături gâlgâite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii. Paseri mărunte, stropite cu felurite colori, se chemau de pe vârfuri de nuieluşe mlădioase; erau sticleţi cu pete de sânge, piţigoi rotunzi cu pene cenuşii şi negre, cintezi cu piepturile cărămizii. Se priveau cu ochişorii sticliţi ca vârfuri de ace, deschideau pliscuri şi fărâmau melodios chemările, fâlfâiau apoi uşurel şi-n urmă-le nuieluşele se clătinau, tremurându-şi frunzele lucii.

Scanned with OKEN Scanner

Înfiorarea vieții mărunte se strecura prin marginea aceasta de pădure, ca-n orice dimineață de vară. Zboruri de gâze cu aripi străvezii, cu aripioare albastre se încrucișau, fluturi jucau pe deasupra ierbii dese, în care începeau să se îngrămădească miresme calde. Și într-un covru scurmat în pământ, între frunze și păiuș, sta un iepure roșcat, pitit pe labe, cu urechile lăsate pe spatele gheboșat. În mângâierea căldurii, dormita; își lumina ochii deodată, apoi îi întuneca încet și-și mișca botul crăpat, ca-ntr-un vis.

Pe cărări, înăuntru, era încă umezeală. Numai ici-colo, mișcarea vieții răzbătea ca o chemare nedeslușită, moale, stinsă; o gârneață subțire se clătina încet: foșneau un timp foile galbene ale anilor trecuți.

Pe la amiază începu un glas de corn să adie din poiană. Bătaia copoilor răspunse răsunător: chiaf! chiaf! Se auziră și voci omenești! Și pe poteci, din lumină, intrară, cercetând cu ochii desișurile, doi oameni. Unul era „boierul": se cunoștea după îmbrăcămintea de postav verde, după pălărioara cu pană de gaiță, după puşca curată și lucitoare, fără cucoaşe. Era un bărbat tânăr încă, cu față plină, roșcovană, cu puțină mustață bălaie, cu puțin pântece. Un om bine hrănit, cu obrazul mulțumit și cu ochii veseli. Celălalt, pădurarul, era un zdrahon nalt și spătos, cu mustața groasă, întunecoasă, dar cu privirea limpede și senină. Avea taşcă cu nasturi de alamă la șold în stânga, și ducea în cumpănă o puşcă sub cucoaşele căreia, ca să nu ruginească oțelele, pusese câte-un petec de blăniță de iepure.

– Ia mai strigă, Vasile, câinii... zise boierul, întorcând capul spre pădurar.

Vasile trase de la șold, din dreapta, cornul, îl duse la gură și slobozi trei sunete prelungi, îndreptându-l spre marginea pădurii, în urmă. Răsunete dulci încă vibrau, când un câne răspunse, bătând ascuțit de trei ori.

– Asta-i capauca mea, zise Vsile întinzând urechea. Un alt lătrat mai plin, mai puternic se auzi. Pădurarul începu să cheme:

– Na, na, Frişca, naa!

Lătrăturile se apropiară. Un câne frumos, negru, cu botul roșcat, ieși la douăzeci de pași în urmă, pe cărare, privi la dreapta, la stânga, după aceea se apropie în fugă de cei doi vânători.

– Aici, Osman! strigă boierul. Unde mi-ai fost, ticălosule?...

Strecurându-se ca o șopârlă printre tufe, ieși în cărare și căteaua pădurarului, slabă de i se vedeau coastele prin piele. Vasile ridică mâna și se plecă asupra ei. Frişca se, lipi la pământ schelălăind, apoi prinse a bate din coadă.

– De-acu să mergem, cucoane Grigoriță, zise pădurarul îndreptându-se. O apucăm tot înainte... Ș-apoi la poteca aceea a lor, nu se poate să nu dăm peste capre... Le-am văzut și ieri...

Porniră, călcând înăbuşit, cu cizmele cu tureci lungi pe poteca umedă. Câinii umblau liniștiți îndărăt, în lanțuguri.

– Iaca, aici la marginea asta, am pușcat cei doi lupi anul trecut, zise Vasile.

– Chiar aici? întrebă cuconu Grigoriță.

– Chiar aici. Aici, doi. Da'peste alții am dat eu în alte părți. De cum dă omătul, parcă ce fac? Pe-atâta m-am pus și eu... Am o ciudă pe dihănii, lucru mare... Când am dat peste urma lor, nu mai am liniște. Asta-i ca o patimă, cucoane Grigorită, la mine... lucru mare... Nici nu mănânc, nici nu beau, s-a

Scanned with OKEN Scanner

sfârşit!... Vin eu, cucoane Grigoriță, şi găsesc urmă pe cărarea asta... Erau multe labe pe omăt... Trecuse Sfântu Andrei, umblau jivinele potăi... Găsesc eu urma, o cercetez, o găsesc afară din pădure până-ntr-un loc, o mai găsesc spre sat, pe urmă spre bahnă, întoarsă. Mă gândesc eu că-s în bahnă... Şi m-am dat aşa, la marginea pădurii, cucoane Grigoriță, m-am dosit între tufişuri ş-am început să urlu... Urlu eu o dată, urlu eu de două ori, numa' ce-i aud că-mi răspund din bahnă... Acolo erau, în trestii...Iar îi chem, şi mai aştept. Atunci i-am zărit că ies... Erau şase... Da' unu mare, înainte, ia aşa, cucoane Grigoriță... (Şi Vasile înjură şi arătă cu mâna, de la pământ, mărimea lupului.) Încep eu a scheuna; se opresc ei, miroasă vântul, pe urmă pornesc spre mine cu cozile târâiş pe omăt... Eu tac...Ei s-au apropiat. Atuncea am ridicat puşca şi l-am însemnat pe cel dinainte, pe cel mare...(...) L-am însemnat, cucoane, şi când am aprins, belciug s-a făcut pe omăt!... Şi când a sărit al doilea peste istălalt, l-am luat şi pe-acela la ochi, şi când am slobozit l-am răsturnat curmeziş peste cel dintâi.

(...) Pădurarul se opri, privi în urmă la câni, după aceea îşi cercetă oțelele puştii.

– Da ceilalți? zise cuconu Grigoriță.

– Ceilalți s-au dus la mama dracului. Ce erau să mai aştepte?...

Boierul zâmbea, mulțămit. Scoase, mergând, tutunul; dădu de o țigară pădurarului, îşi răsuci şi el una; Vasile scăpără; aprinseră! şi acuma mergeau tăcuți prin răcoarea pădurii, pe subt arcurile ramurilor, prin scăpărări de raze pe ici pe colo.

O veveriță se cățără pe trunchiul unui copac în calea lor. Îi privi o clipă cu ochişori negri, se dosi după o cracă, sări ca o minge castanie de păr, în alt copac, şi se pierdu în frunziş. Boierul tresări se, cu mâna pe puşca; apoi se linişti, pe când Vasile zicea încet:

– Ia o biată dihanie mititică...

Aşa merseră o vreme, într-o linişte deplină, prin mirosul umed al pădurii. Ciocănitori tocau în scoarța arborilor, strigăte melancolice veneau de departe şi se stângeau între frunzişurile neclintite.

Într-un târziu pădurarul se opri.

– Iaca, pe ici, cucoane Grigoriță, zise el. S-o luăm aşa, la dreapta, pe vălcica asta. Să te fereşti de crengi, că-i des al dracului! În vale-i jilăveală mare; nu-i departe pârâul: acolo sunt urmele...

Se lăsară la dreapta, pe costişă lină, prin bungeturi care păreau ziduri nestrăbătute.

– Încet... vorbi Vasile. Şi glasul lui dintr-o dată dobândi un răsunet deosebit, care tremura ca o suflare de vânt pe vale.

Iar merseră o vreme, şi iar se opriră. Câniii trăgeau de lănțuguri, neliniştiți. Vasile se aplecă asupra hleiului jilav.

– Iaca, se cunoaşte, urmă proaspătă...

Cuconul Grigoriță se plecă şi el, privind cu luare-aminte. Îşi aşeză după aceea torba în stânga, cuțitul de vânătoare în dreapta, îşi îndesă pălăria în cap şi-şi pregăti puşca.

– Hai, Osman! vorbi pădurarul către câni. Puneți botul... Hai şi tu, Frişcă!... Ce? nu simți putoarea caprei?... Copoii, eliberați, dintr-o dată porniră în lungul costişei şi dispărură în tufe.

Scanned with OKEN Scanner

Vasile zise:

– De-acuma să ieşim la luminiş şi să aşteptăm... trebuie să le gonească... Capauca asta a mea, aşa cum o vezi, le ştie sama... Îți aduce, cucoane Grigoriță, capra la buza puştii...

Boierul cel tânăr era cam neliniştit. Răsuflă adânc de două ori şi se luă după Vasile, cu puşca pregătită. În curgerea lină a văii, o poieniță se deschidea, dormind parcă într-o neclintită singurătate.

Pădurarul îndreptă capul. Boierul tresări. Un chefnit de câne sunase de două ori în adâncimi, ca sub nişte bolți nemărginite. Cei doi oameni aşteptară. Nu se auzea nici o chemare de pasere; nici zbor de gâze măcar nu străbătea lumina. Bătaia copoilor începu iar, acu mai deasă, mai depărtată, la răstimpuri regulate. Pădurarul puse cornul la gură şi chemă de două ori – iar pădurea tresări până în depărtări, hăuind.

Ditr-o dată, când nici nu se aşteptau, când stăteau numai cu urechile ațintite la bătaia răsunătoare a cânilor – scurt, din tufe dese, cu foşnet iute, răsări o căprioară cenuşie, pe picioarele-i subțiri şi sprintene. Ca o săgeată trecu pe lângă boier, la cinci paşi.

Pădurarul tresări. Cuconu Grigoriță se smuci în sus ca trezit cu spaimă dintr-o visare; puse puşca la ochi cu repeziciune şi slobozi două focuri unul după altul. Prin fumul risipit văzu căprioara în fuga-i de vânt în lungul poienii. Înghiți de două ori, frânse puşca cu mânile tremurătoare, şi o încărcă iar. Dar prin fumul care se trăgea lin la o parte, pădurarul sta cu arma la ochi.

– Trage! strigă cuconu Grigoriță.

Puşca lui Vasile bubui. Clocotul ei ajunse bubuiturile celor dintăi două împuşcături. Sălbătăciunea, printre copaci, făcu o săritură, o zărâră amândoi, după aceea porni ca o nălucă printre trunchiurile cafenii şi o pierdură din vedere.

Pădurarul începu să-şi încarce puşca. Zise cu linişte:

– A fost prea departe...

Boierul era aţâţat şi mânios:

– Cum dracu de a venit aşa? vorbi el pripit. Nici nu m-aşteptam... Eu ascultam cânii... am tras repede... m-am grăbit...

– A fost fără ştire... zise încet Vasile. Da' nu-i nimica...Trebuie să mâie cânii într-acoace alta... Aici e hățaşul lor...

Deodată tăcură, cu urechea ațintită. Cânii veneau chefnind. Pădurarul puse iar cornul la gură. – Cum dracu? şopti cu ciudă boierul şi-şi privi de-aproape puşca.

Tăcerea se întinsese. Bătaia cânilor un răstimp lung nu se mai auzi. Iar printre tufe dese, prin luminişuri scurte, căprioara fugea alungată de spaimă, se depărta spre pârău. O clipă se opri tremurând, ca şi cum ar fi fost înaintea unei prăpăstii. Apoi, încetinindu-şi fuga, îşi făcu loc printre frunzişuri în albia apei. Cu cele două picioare de dinainte în unde, cu celelalte în iarba malului, stătu pe loc. Blănița cenuşie îi lucea lin în umbră; numai capul fin, cu urechile înălțate, cu ochii mari, sta într-un sul de raze. Ascultă puțin. Apoi îşi plecă botul şi atinse de două ori apa de lângă picioarele subțiri. Îşi ridică iar ochii în undele limpezite, apoi deodată căzu o picătură de sânge. Piciorul de dinainte, din stânga, se zgârci şi prinse a tremura. De la umăr, se prelingea sânge. Acuma picătură după picătură cădea mai des, tulburând apa pârâului. Căprioara îşi

Scanned with OKEN Scanner

plecă domol capul, ca şi cum voia să-şi privească în oglinda aburită jumătatea de dinainte a trupului, în mişcare de oprire. Apoi avu parcă un geamăt uşurel şi-şi întoarse botişorul negru spre pata de sânge. Sta aşa. Din când în când se pleca spre apă. Din când în când îşi tremura pielea cenuşie. Iar departe, în urmă, vuia cornul, şi stâns, slăbit, răzbătea chefnitul copoilor. Se trase încet pe iarba malului, îşi trase şi ochii în umbră. Lumina căzu numai asupra apei. Se lăsă pe covorul moale. Din vreme în vreme îşi întorcea capul spre rana care sângera. Dar pe drumul pe care venise ea, deodată răzbătu un ţap spăriat, cu cornițele înălțate. Lângă ea, se opri, întinse capul, o mirosi. Căprioara mugi încet, abia auzit, parcă spunea ceva, şi ridică botul uscat spre căprior. Cornul tresări în urmă prin bolți răsunătoare: ţapul se scutură, sări sprinten peste pârău şi dispăru în desişuri. Ca şi cum i-ar fi venit o înfiorare de spaimă şi de putere, căprioara se ridică şi intră iar în apă. Şchiopătând uşor, numai în trei picioare, porni în copce scurte, domoale, în susul pârăului. Mergea la deal şi picături de sânge se tot prelingeau în lungul piciorului stâng şi se închegau în şuviţe roşii. În juru-i copacii stăteau neclintiți; tufe de ferigi, pe maluri, se plecau în trecerea ei şi iar se îndreptau cumpănindu-se; o pitulice târâi uşurel un timp deasupra ei, apoi dispăru undeva.

Vremea trecea. O aburire de răcoare începu a luneca în răstimpuri. În poienițe, lumina se trăgea spre vârfurile copacilor; câte-un plop cu coajă cenuşie abia îşi clătea rămurelele subțiri şi-şi tremura bănuții frunzelor, care luceau în două ape.

Căprioara suia pe pârău, la deal. La dreapta şi la stânga malurile creşteau. Undele veneau mai repezi, murmurau printre pietre ascuțite, săreau fărâmându-se în bulgăraşi de argint. Ea schimba copitele negre ca abanosul de pe piatră pe piatră, şi urca încet, pe când pe picior i se scurgea sânge cald.

Sus, pe pisc, se înălța în cer albastru bradul, vestitor al vânturilor. Mai jos, în jghiab pietros, într-o roată de mesteceni, se strângea apa pârăului, într-o baltă limpede. Cădea tremurând, lunecând pe muşchi de stâncă, se alina, se împrăştia, se liniştea într-o lumină care răsfrângea cerul şi pletele luminoase ale mestecenilor, apoi iar strângea şuviţe şi ieşea lunecând domol pe vale, cu murmur nesfârşit.

Căprioara se opri între mesteceni, în iarba naltă, într-o adiere de răcoare ce începea să alunge miresmele calde ale florilor sălbatice. Capu-i cu ochi negri dintr-o dată tresări în oglinda apei, la mal. Se lăsă jos, trudită, cu puteri puține. Sta mută cu privirile ațintite spre apă, în tăcerea măreață a codrului. Parcă asculta, parcă se gândea, şi din când în când era străbătută de un tremur care-i alerga pe sub piele.

Umbra creştea în juru-i. Lucirile de pe vârfuri ale soarelui se şterseră. Pădurea avea în răstimpuri înfiorări rare, după care urmau alinări, linişti ca din alte lumi. Şi căprioara sta singură; şi sângele i se scurgea în iarba moale a țărmului. Îşi plecă o dată botul uscat spre luciu, apoi iar rămase neclintită. Din nesfârşite depărtări răzbăteau vibrările melancolice ale cornului, tot mai stânse; bătaia copoilor amuțise; sara venea, şi prin bradul de pe pisc trecu o oftare. În liniște, pe cerul întunecos din fundul apei, începu să tremure lacrima de aur a celei dintâi steluțe. Căprioara avea un muget abia auzit, şi ochii îi luceau în cea din urmă lumină a malului. Aşa sta singură şi mugea, sub pletele mestecenilor cu trunchiuri albe.

Scanned with OKEN Scanner

PLOAIE, LA NADA FLORILOR

de Mihail Sadoveanu

Soarele a pălit cam tare, îmi zise Culai, peștele a fost destul de spuzit de sare, așa încât îmi închipui că ți-i sete.

– Nu mi-i tocmai sete, răspunsei eu.

Îmi era sete: mi se uscase limba în gură; însă îmi făceam socoteala că trebuie să mai rabd. Apa din jurul ostrovului era plină de gângănii mari și mărunte, pe care le vedeam cu ochii; și de altele și mai mărunte pentru care, ca să le deosebesc, aș fi avut nevoie de instrumentele din laboratorul gimnaziului nostru. Era mai bine poate să nu fi ajuns la cunoștința acelor instrumente. Viața ar fi fost mai simplă și apa mai acceptabilă.

Culai mă privi dintr-o parte, rânjind.

– Am văzut că nu ți-a plăcut apa nici din țavă de trestie. Nu ți-i sete?

– Nu.

– Bine, atuncea uită-te cum scoatem noi apă de la adânc, mai bună decât la cofetărie. Noi avem o cișmea pe care târgoveții n-o știu. Ș-o pivniță mai bună decât la noi acasă. Vezi ulciorul ista pe care-l scot de sub plagie, dintr-un ascunziș știut numai de mine? După ce l-ai văzut, bagă de samă că are o frânghioară ș-un bolovan cu care-l cobor tocmai la fundul fundului, în prăpastia bălții; căci aicea, la Nada Florilor, este adâncime mare, unde forfotesc izvoare. Ș-acest ulcior – uită-te bine – ca s-ajungă la fund, gol, și pentru acest dop am sfoară tare de undiță: ca să trag și să scot dopul când ajunge la fund. Atunci intră în ulcior apa cea rece – pe care noi o bem cu mare plăcere. Dar cui nu i-i sete, n-are decât să nu beie.

Lelea Ileana râdea într-un dinte. Moș Hau și moș Spânu, tolăniți pe maldăre de stuf, mă priveau pieziș. Râdeau și ei, desigur, dar în sine, căci pe obrazurile lor obosite și întristate de bătrâneță nu observam nici o crispație de râs. Pe când Culai, pe măsură ce-mi dădea explicațiile, lăsa domol la fund ulciorul cu frânghioara, trăgea sfoara ca să-l destupe, îl lăsa să se umple de apa rece a fundului și-l trăgea cu luare-aminte la lumină.

– Eu zic să guști – așa, de-o probă... îmi zise el cu generozitate, prezentându-mi ulciorul cu amândouă brațele întinse – ca pe un obiect sfânt.

Apă rece de fântână adâncă.

– Poși să bei tot, îmi șopti Culai.. Mai este; și mai scot o dată și pentru noi.

Am depărtat ulciorul de la gură ș-am răsuflat prelung, ca după un început de asfixie. Bună apă, rece apă – ca pentru o sete sărată ca a mea și ca pentru o arșiță ca aceea care ne apăsa. După ce beau toți – mai pun pe Culai să mai scoată o dată ulciorul de la fund.

Ce fel de instrument ciudat și complicat au inventat oamenii aceștia sălbatici din baltă și de pe ostrov, ca să găsească și să scoată apă rece! Eu socoteam că instrumentele ingenioase se găsesc numai în laboratorul școlii. Văd că se găsesc și la Nada Florilor.

– Mai bei o gură? mă întrebă Culai.

– Mai pe urmă.

– Așa că-i bună?

– Bună.

Scanned with OKEN Scanner

– Aşa. Învaţă-te a vorbi cu dreptate, măi băiete. Acuma scoală şi să mergem să punem undeva, sub stuh, straiele. S-au uscat, dar n-ai nevoie să te îmbraci cu ele. Acuşi plouă.

Într-adevăr, în arşiţa neclintită a după-amiezii, sporea zăpuşala. Din miazăzi creşteau nouri, dezvoltându-se spre înălţimea cerului. Un vântişor iute fâlfâi în pământurile trestiilor; – trecu. Baltă şi stufării rămaseră iar neclintite. Soarele se stânse, balta se întunecă şi se zimţui de creţuri fine. În umbra care căzuse deodată peste strălucirea zilei, se întinse o linişte mare. Şi se aud în depărtare sunând ploaia, sau vântul, sau un şuvoi de apă...

Era ploaia. Venea în potriva noastră ca un păienjeniş. În curând sticli în mărgele oblice. Trestiile tresăriră frământându-se. Balta scăpără de bulbuci. Şi pânza de stropi ne învălui brusc – apoi rămase curgând asupra noastră, călduţă şi totuşi răcoritoare.

Sexul frumos al insulei se trase sub coliba de stuh. La dreapta, moş Hau, la stânga, moş Spânu. Tustrei stăteau pe brânci şi dormitau cu ochii grei de somn. Eu, lângă Culai, primeam ploaia care-mi şiroia de pe păr în ochi şi pe obraz. Nu simţeam nici o nevoie să mă apăr. Dimpotrivă, aveam un fel de bucurie şi desfătare, ca întreaga împrejurime. Sălcii, liane, papură şi trestii sticleau de un râs real, pe care-l simţeam şi-n mine. Şi stând cinchit la marginea ostrovului, văzui deodată şi balta foind formidabil sub luciu. Toate lighioanele ei de la adâncuri suiau în zigzaguri spre acele de fulgere ale ploii. Erau mii de crustacee de toate mărimile, încă neclasate de naturalişti, de colorile şi de desenurile cele mai surprinzătoare. Erau peşti care treceau în şiraguri – grămădiri de linioare abia văzute; – alţii având forma şi punctul enorm al ochiului în mica lor transparenţă; alţii mai mărişori, puzderie care evoluau cu instinctul primejdiei, fugind de umbra monstruoasă a cosţrăşilor, ori de gurile de balaur ale ştiucilor. În sfârşit peşti formaţi deplin – mari cât palma, alţii mai mari – ochene cu ochii cercuiţi roş, lini aurii, caraşi cu reflexe de argint vechi, crapi bătrâni cu solzii ruginiţi. Scoici deschise, melci de apă, lipitori şi şerpi – întreaga faună, fără număr, fiica mâlului primordial, se frământă într-o monstruoasă bucurie, într-o neagră şi inconştientă bucurie, sub tremurul ploii călduţe. Era bucuria vieţii şi a morţii şi a transformării necontenite. Căci toate nu ieşeau pentru că ar fi fost flămânde. Viaţa are întotdeauna nevoie de hrană. Dar ieşeau într-un spasm misterios – chemate fiecare de bogăţia imensă a materiei, găsind hrană pentru organele lor nesăţioase şi oferindu-se ca hrană altor guri şi altor stomacuri. Era absurditatea aparentă – născută din infinitul neclintit; – era un moment pasager al transformărilor, care punea, înaintea ochilor mai uimiţi, pe urmaşii pitici ai unor gigantice dihănii din mâlurile terţiare, fantezii imense şi căzute ale pământului primitiv.

Toate cele de acuma au fost odinioară gigantice. În toate s-a păstrat sămânţa dintâi, ca o amintire; aşa cum noi, cei din urmă într-o epocă domoală, avem în noi ştiinţă tulbure despre animale enorme şi oameni uriaşi. Au fost desigur oameni mari şi fantastici – din care se trag rudimentele din coliba de stuh. Şi moş Hau, şi moş Spânu au toată înfăţişarea unor foşti uriaşi, pe vremea balaurilor.

Cândva, în vremea poveştilor, şi mătuşa Ileana va fi fost frumoasă. Pe-atunci se băteau munţii în capete şi scuipau foc, şi-n preajma lor păzeau trecerea dihănii apocaliptice.

Această impresie a rămas pecetluită în mine şi s-a confirmat prin unele cunoştinţi de mai târziu – cunoştinţi, vai, zadarnice şi mici: unitatea în faţa

Scanned with OKEN Scanner

incomensurabilului. Între liane, gasteropode, crustacee şi vertebrate se strecura, cu virgule şi curbe bizare, ţiparul. Culai îl cunoştea şi-l preţuia, şi cerca să prindă unele specimene mari şi frumoase în glodul negru din marginea coşcovei.

– Nimic nu-i mai bun, bre, pe lumea asta decât racii şi decât chişcarii, îmi declară el. Chişcarul mai ales e bun să-l freci cu sare şi să-l zvârli de viu pe cărbuni. Atuncea îşi capătă el dulceaţa lui.

Aceşti ţipari, care plăceau aşa de tare lui Culai fripţi de vii pe cărbuni, erau poate mosafirii cei mai bizari de la Nada Florilor. Bizari şi de departe. Căci, după o rânduială a nomolurilor din vremea de demult, a dihăniilor celor mari – ţiparii şi astăzi, când le vine vremea reproducerii, se duc, ca şi strămoşii lor uriaşi, în întunericul cel străfund al Oceanului Atlantic, la o mie cinci sute de metri adâncime. Când le vine vremea poruncită, dintr-un anumit ceas care bate în eternitate, toţi ţipari de o anumită vârstă pornesc pe tot pământul, în cursul apelor. Se lasă pe pâraie, străpung iezăturile, coboară pe râuri, de pe râuri în fluvii şi din fluvii în mare – până la adâncimea neagră unde strămoşii îşi amestecau semiţele şi laptii. Acolo porneşte principiul lor de viaţă şi nasc din ouă nişte animale mici cât unghia şi sticloase, care îşi trăiesc în sărătura mării vârsta prefacerii. După ce devin ţipari, intră în fluvii şi apoi pe râuri şi pâraie, se duc la locurile lor de hrană. Îi caută Culai în marginea coşcovei şi mătuşa Ileana în mâlul gros al unui pârău pe jumătate uscat de arşiţa verii. Îi priveam şi eu, între mii de alte vietăţi al căror secret nu-l cunoşteam şi mi-a rămas şi astăzi taină – şi le urmăream evoluţiile subt umbra apei uşor aburită de sfârşitul ploii.

Soarele apăru iar – şi spre miazănoapte ploaia fugea ca o fumegare a pământului şa-a bălţii.

Lelea Ileana, zâna altor epoci, adormise între cei doi uriaşi, sub coliba primitivă.

DRUM LA MOŞ ANANIA

În ziua a patra de Crăciun, pornii la munte cu Damian Puşcaşul şi cu câinii. Adia aspru vânt al miezului nopţii şi omătul îngheţat crâşca ascuţit. Depărtările înalte, spre asfinţit, în amurgul singuratic, stăteau cufundate într-o umbră viorie. Mergeam repede cu sania pe drumul luciu; cei doi copoi se încovrigaseră la picioarele noastre sub cergi, în fân. Săteanul care ne ducea îşi vârâse mâinile în mânici şi ţinea hăţurile cu cotul, întors puţin cu spatele spre suflarea crivăţului. Aşezat bine în cojoc şi cu căciula trasă pe ochi şi peste urechi, părea ca dormitează într-o nepăsare adâncă, numai din când în când îndemna c-un mormăit întârâtat şi făcea cu trupul şi cu cotul o mişcare repede, ca să îndrepte fugarii prin făgaşul cel bun.

Căsuţa lui moş Anania, pădurarul statului, era departe, sub Bâtca Neagră, dincolo de Mănăstirea Râşca. Aveam de mers până la ceasul al doilea din noapte.

Cât ţinu tremurarea vântului, stătură tăcuţi în blăni şi cergi, cu nasurile îngheţate şi cu ochii îndureraţi; dar deodată, intrând în Valea Moişei, se întinse întunecimea înserării, culmile crescură şi vântul rămase pe sus numai, pe creştetele brazilor, sunând cu lungi şi dulci înfiorări. Luna-n jumătate se aprinse

Scanned with OKEN Scanner

către amiază printre cetini, poienile şi drumul se luminară uşor. Damian, tovarăşul meu, începu să se mişte, îşi scoase tutunul, îşi răsuci şi-şi aprinse o ţigară, apoi se întoarse spre mine:

– Ce zici, cucoane? eu cred că i-om găsi acasă pe Anania...

Avea glasul vesel; lucirea ţigării îi descoperea mai bine obrazul slab şi spân, cu fire de păr rare ca grâul de secetă.

– Eu chitesc că-l găsim acasă...

– Cum să nu-l găsim, bade Dămiene, dacă l-ai înştiinţat?

Damian păru uimit de observaţia mea, apoi dădu din cap zâmbind:

– Aşa-i, chiar eu l-am înştiinţat; ş-afară de asta el, iarna, nu prea-şi lasă bârlogul... Avem să-l găsim acasă...

Puşcaşul spuse vorbele din urmă c-o încredinţare desăvârşită. După aceea oftă şi dădu din cap:

– Ehei! Anania acesta e om vechi de pădure. Bun pădurar şi meşter vânător, de aceea cei mari nu l-au schimbat. Unde-a fost un urs, el l-a ştiut; unde-a fost un cerb, el i-a găsit urma. Veneau boierii şi-i spuneau aşa: „Moş Anania, ia să te vedem!" Şi Anania se gândea ca un gospodar bun: care cerb să-l dăm? oare să stricăm noi o căprioară de gustul boierilor? Ş-apoi îşi făcea el planurile – dădea drumul hăitaşilor ori câinilor şi cât vânat socotea el, atâta venea la puşti; mai mult nu, căci unui asemenea pădurar i-i dragă pădurea şi ţinea la sălbăticiunile ei...

Începui a râde încet:

– Bade Dămiene, îl ştiu şi eu pe moş Anania, căci în fiecare an mă sui către el. În fiecare an mergi şi dumneata cu mine şi totdeauna îmi lauzi la fel pe pădurar...

– Că bine zici, cucoane! strigă tovarăşul meu uimit. Am fost şi anul trecut. Şi tot pe-aici parcă îţi spuneam de Anania. Ce să fac? când trec prin poienile acestea, numaidecât trebuie să-mi aduc aminte de el. Oare ce să fie asta?...

– Eu ştiu, bade Dămiene?

– Eu cred cucoane, că unde eu şi cu Anania suntem buni prieteni...

– Fireşte. Şi totdeauna îţi mai aduci aminte de o istorie c-un cerb!

– Aşa-i cucoane! strigă cu căldură puşcaşul, este o istorie cu cerbul... Frumoasă întâmplare, cucoane, zău aşa!

Râdeam amândoi, când stăpânul săniei întoarse spre noi un obraz foarte bărbos:

– Care cerb? întrebă el cu glas gros. Acela pe care l-a alungat cînele lui Anania o zi întreagă? He-hei! asta a fost straşnică întîmplare! Au pornit din poienile acestea – cerbul înainte şi câinele după el; ş-au mers pe drum până la târg, ş-acolo a cotit cerbul pe sub cetate, şi iar a dat în codri, şi cânele după el, tot după el, l-a alungat până ce târziu, după atâtea ceasuri, moş Anania a început a auzi sunând glasul cătelului în funduri de pădure...

– Aşa-i! strigă minunându-se puşcaşul, aşa este! Şi i-a adus cânele cerbul la buza puştei. Şi când a îngenuncheat cerbul, a căzut şi cânele de trudă. Şi Anania a trebuit să-l ducă în sac până acasă... Da' de unde ştii dumneata toate acestea, bade Dumitre?

– Apoi dumneata le spuneai...

– Când? cui?

– Mie şi boierului, bade Dămiene – căci tot eu v-am dus în munte. Ş-apoi dumneata în fiecare an ne-ai spus istoria cu cerbul...

Scanned with OKEN Scanner

– Hm! aşa-i, eu ştiu multe lucruri de mirare!... grăi puşcaşul gânditor, clătinând din cap.

Acuma caii suiau la deal în voie şi badea Dumitru, vizitiul nostru, se întoarse de-a binelea spre noi în cojocul lui şi ne urmarăm sfatul cu vechile aduceri-aminte ale lui Damian. Luna se urcase deasupra brazilor, omătul poienilor bătea în albăstriu. Tufişurile şi brazii tineri abia se clătinau ici-colo, parcă tresăreau din liniştea lor la apropierea noastră; sus, pe culmi, trecea ca o apă nevăzută. Fundurile poienilor se pierdeau într-un fel de negură. De la o vreme tăcurăm; şi, ridicaţi pe-o culme uşoară, priveam uimit la dreapta şi la stânga văi adânci din care se ridicau aproape zidurile munţilor şi brădeturile negre; în noaptea şi-n înghetul iernii codrul şi muntele pluteau într-o linişte măreaţă şi misterioasă; zumzetele vântului veneau ca de pe alte tărâmuri.

Mi s-a părut că ajung târziu la o cetate de piatră. Luna era ascunsă după munţi şi, în lumina zăpezii, o căruţă abia se desluşea. Un lătrat iute începu să sune după o uşă: parcă era căţeaua din poveste, cu dinţii de fier şi cu măselele de oţel. Ochii căsuţei se aprinseră şi ieşi în prag portarul cetăţii. Lătratul cel înviersunat tăcu şi cunoscui glasul prietenos al lui moş Anania.

– Aha! bine-aţi venit!... da-i frig avan în noaptea asta!

Într-adevăr, încremenirea şi părerile mele erau datorită gerului. Mă simţii deodată în altă lume, când văzui pereţi văruiţi în juru-mi, şi-o sobă în care ardea un foc grozav, şi mai la o parte o pătură groasă de fân, acoperită cu lăvicere.

Mă dezbrăcam repede de hainele groase şi simţeam furnicarea dulce a căldurii ca şi în alţi ani. Mă aşezai pe un scăunel cu trei picioare la foc şi cu un geamăt de plăcere mai aruncai în flăcări câteva gâteje uscate de brad. Şi ca totdeauna îmi întorsei ochii spre badea Damian, care privea cu admiraţie pe pădurar şi-l întreba cu glas înăbuşit, frecându-şi cu palmele obrazul spân:

– Ei? ce mai faci, prietine Anania?

– Bine, bine... răspunse pădurarul stând cu spatele la sobă. Ia şi noi ne petrecem vremea noastră şi scădem şi îmbătrânim, iar muntele creşte! îl suim tot mai greu...

– Hm! bun! şi Damian îşi dădu palmele de o parte şi mă privi, ca şi cum voia să-mi dovedească încă o dată cine-i Anania! Da' pădurea ce mai face, prietine Anania?

– Bine, ce să facă? Pădurea-i tot tânără...

Moş Anania răspunzând, nu părea însă deloc măgulit de vorba „prietin", cu care necontenit se îndrepta spre el Damian al meu. Priveam trupu-i nalt şi spătos şi pletele-i albe ca omătul. Mustăţile-i erau albe ca şi părul. Obrazu-i era ras din proaspăt şi ochii aveau o lucire vie şi neagră. Era moş Anania al nostru, care păzea de lungă vreme bâtcile cele bătrâne, despre care puşcaşul Damian ştia atâtea istorii şi care în toţii anii ne făcea un foc zdravăn, ne întindea o tavă şi lăvicere, şi-şi scula baba ca să ne ospăteze.

Damian se gândea la un lucru însemnat pentru pântecele lui, căci întrebă cu oarecare grijă:

– Da' lelea Marghiolita ce face, prietine Anania?

– Bine, ce să facă? şi ea-i mai bătrână c-un an...

– Poate doarme... vorbi cu îndoială puşcaşul meu.

Anania înţelese şi zâmbi a râde.

– Nu ştiu. S-a fi pregătind poate s-aducă borşul cela de găină, precum e obiceiul...

Scanned with OKEN Scanner

Obrazul spânului se umplu de nespusă fericire. Anania îl privea clipind, c-o licărire veselă în ochi. Badea Damian era mahalagiu de la noi din târg şi Anania îl vedea rar; îi deprinse însă toate năravurile şi obiceiurile, îl lăsa să arate câtă prietinie voia, îl lăsa să se minuneze de o mulţime de lucruri. Îl privea ca pe-o sălbăticiune rară şi făcea de el haz într-un chip deosebit şi cu multă stăpânire de sine.

În fiecare an borşul care ne aştepta îmi părea, după truda şi frigul drumului „ceva dumnezeiesc". Apărea de undeva, dintr-o altă odăiţă, ca dintr-un cotlon tainic, ridicând aburi între faţa lui moş Anania şi noi. Îl primeam cu un oftat de mulţumire şi ne pregăteam lingurile nouă, de lemn de paltin. Şi mămăliguţa era mai bună decât oriunde; şi căldura odăii chiar avea ceva deosebit, şi fânul de jos răspândea miresmele verii.

Mai mult pentru starea aceasta fericită făceam drumul în munte, iarna, De cele mai multe ori cerbii şi ciutele lui Anania nu-şi alegeau drumul prin bătaia puştii mele. Ş-aşa, eram preafericit în noaptea aceea şi stăteam tolănit în culcuşul de fân, după ce mâncasem din borşul minunat. Pădurarul ne vorbea despre greutatea iernii, despre singurătatea lui cu câinii şi baba, şi despre rarele lui pogorâri în vale, la târg. Badea Damian îl privea cu admiraţie, după obiceiul lui. Într-o vreme îl întrerupse .

– Prietine Anania – zise el – aici ţi-ar trebui un cal bun... Repede te duci şi repede te-ntorci...

– Eu îs deprins să fac drumul cu piciorul... răspunse pădurarul.

– Ascultă-mă ce-ţi spun eu, prietine, stărui puşcaşul: cumpără-ţi un cal... Aşa am avut eu în vremea tinereţii mele un cal cu care suiam dealurile şi munţii... Nu mai avea trudă!

– Acela va fi fost cal fără splină! zise dintr-un colţ badea Dumitru, zâmbind puţin într-un dinte.

– Da, aşa este! vorbi după o clipă de îndoială puşcaşul meu. Trebuie să fi fost cal fără splină!...

Eu arătai oarecare nedumerire în privinţa soiului acesta de cal; şi chiar zâmbii ca un necredincios.

– Cum e calul fără splină, bade Dămiene?

Puşcaşul mă privi neclintit; nu ştia nimic în această privinţă; dar îndată se îndreptă spre pădurar ca spre o scăpare sigură.

– Cal fără splină? Auzi, prietine Anania!... Dumneata n-ai văzut cal fără splină?

– Ba cum nu? Cine se pricepe să ia splina de pe botul mânzului când îl face iapa în cămeşa lui... Altfel, dacă apucă a-şi mânca splina, iese cal ca toţi caii...

Dacă i-o tai, apoi dobândeşti cal care nu mai osteneşte niciodată!...

– Aşa este, altfel nici nu se poate!... adăogi Damian cu puţin dispreţ la adresa mea parcă. Dumneata, cucoane, parcă nu prea ai credinţă... Poate crezi că nici râsul nu trăieşte pe lumea asta!...

– Ba de râs ştiu – dar asemenea sălbăticiune nu prea sălăşluieşte prin pădurile noastre...

– Hm! Auzi, prietine Anania, dumneata ce zici?...

– Mdă, eu ce să zic? răspunse pădurarul de lângă sobă. Eu ce să zic ? De ce să nu fie râs şi pe la noi? Dacă sunt lupi, trebuie să fie şi râşi...

– Aşa este, altfel nici nu se poate! se grăbi să încheie Damian.

Scanned with OKEN Scanner

– Eu am văzut râşi... urmă pădurarul... dar îs rari... Dacă se întâmplă de fată lupoaica şase cătei, apoi pe unul îl leapădă... Ş-apoi acela, orfan, rătăceşte, se suie prin coclauri şi singurătăţi şi se face râs... ca omul ce şi-a făcut maică-sa râs de dânsul...

– Iată un lucru de mirare şi foarte adevărat! strigă cu pătrundere puşcaşul meu. Dumneata, cucoane, poate nu-l crezi...

– Ba cred, de ce să nu creed? răspunsei eu foarte fericit de culcuşul meu cel moale şi dulce-mirositor.

Vorba mai urmă aşa o vreme, ca-ntr-un fel de lene. Apoi într-un răstimp, Damian crezu de datoria lui să întrebe şi de locuitorii sihlelor:

– Ce-ţi mai fac cerbii şi căprioarele, prietine Anania?

Moş Anania nu răspunse deocamdată şi Damian parcă uitase de întrebarea lui; eu însă observai ca o umbră de grijă pe faţa pădurarului.

– La ce te gândeşti, moş Anania? îl întrebai eu încet.

– E o iarnă grea, e omătul mare, şi nu face bine... răspunse pădurarul. Avem necazuri...

– Aşa-i, avem necazuri... zise de la gura sobei Damian, cam somnoros.

Pădurarul tăcu.

– Ce necazuri ai? îl întrebăDamian.

Anania nu-i răspunse; privea înainte, c-un zâmbet de milă.

– Cucoane, îmi zise el cu glas scăzut. Mie mi-au fost dragi vietăţile blânde din pădure... Eu ciutele şi căprioarele le-am cruţat cât am putut. Când veneau boierii cu stăpânii noştri şi cereau să le facem goană cu oameni ori câni... făceam noi aşa ca să mergem mai departe de sălaşurile ştiute... că noi, pe ciute mai ales, cucoane, aproape le ştim pe numărătoare şi pe răbuş... Da-i vorbă că dobitoacele n-au duşman numai pe om. Este un duşman rău, cucoane, care adulmecă şi goneşte mai tare decât cel mai aprig vânător...

– Lupul! Of! Doamne, am apucat multe ierni ca aceasta, când omătu-i mare şi înghiaţă şi se prinde pojghiţă deasupre... Atunci ies lupii la vânătoare şi gonesc ciutele... Ei aleargă sprinteni, ca pe-un pod; iar ciutele grele înoată anevoie şi se cufundă până la piept în omăt... Şi am văzut eu cu ochii mei şi săptămâna trecută cum s-au abătut asemenea fiare asupra unei cerboaice tinere... şi cum răgea, săraca, o auzeam... suna codrul de jalea ei... şi lupii o rupeau şi o sfârtecau...

– Cucoane, să ieşim oleacă pe afară... adăogi încet pădurarul.

Damian se grămădi mai tare lângă sobă. Eu îmi luai blănita şi ieşii cu moş Anania în poiană, dinaintea căsuţei lui. Luna lumina din creştetul bolţii şi omătul luciu se întindea până în umbra neagră a sihlei. Pădurile urcau în valuri repezi şi posomorâte pe creştete. Vântul contenise; părea că împietriseră toate sub lună.

– Uite colo, în fundul poienii, la asfinţit... Am să-i găsesc ciolanele, la primăvară... zise încet moş Anania ridicând braţul în lumină.

Deodată îşi aduse mâna spre ureche, ascultând: parcă suna o chemare de corn în fund de codru; era ceva tremurat şi lugubru, ca o chemare a morţii. Câteva clipe tremură sunetul, apoi se stânse sub bolţile nesfârşite ale depărtărilor.

– Ai auzit!... şopti moş Anania. Şi simţii în glasul lui o durere adevărată. Apoi iar rămase ascultând; pretutindeni însă apăsa o împietrire de farmec.

– Putem să intrăm... grăi el într-un târziu, zâmbind cu mâhnire; luna-i plină şi pădurea tace. Iacă aşa ies nopţile ş-ascult. Avem şi noi bucuriile noastre

Scanned with OKEN Scanner

când învie şi se încheie codrul, da' iarna-i cu neliniște, cu mare singurătate... Ies nopțile, ş-ascult; mie mi-i milă de sălbăticiunile cele blânde ca de niște frați; ş-ascult urletul dușmanului... Eu cunosc când vânează lupii şi după glasul lor le-aud bucuria, când s-adapă în sângele ciutelor...

Dar deodată moş Anania păru a băga de seamă că nu-i singur: şi tăcu. Mă petrecu în casă şi-mi pofti somn uşor pe culcuşul de otavă. Apoi ieşi fără să privească măcar spre prietinul lui Damian, care dormita la gura sobei, cu obrazul spân luminat de jar.

M-am întins pe fân, în căldura odăii, şi mă gândeam. Pe acest moş Anania, pădurarul, îl cercetasem de multe ori în căsuța lui singuratică. Îl ştiam bun vânător de dihănii stricătoare şi ascultam totdeauna cu plăcere istorisirile lui, pe care le spunea c-o față tainică, încununată de păr alb. Niciodată însă nu-mi închipuisem că vânatul nu vine spre puşca mea din pricina lui; şi abia acuma băgam de samă că în pădurea aceea eu eram un dușman, ca şi lupii vânători. După ani de zile, abia atunci începeam a cunoaşte pe moş Anania.

Scanned with OKEN Scanner

RAPSODII DE TOAMNĂ

de George Topârceanu (1886–1937)

Îmi aduc aminte de munca îndârjită, aproape neomenească, pe care a cheltuit-o ca să-şi cizeleze **Rapsodiile de toamnă**. Arunca atâta material (după care mie mi se rupea inima!), ciocănea şi întorcea pe toate părţile fiecare vers, fiecare strofă, ca să zvârle totul la coş şi s-o ia de la capăt, încât nu obosea numai el, ci şi eu, care nu făceam decât să asist, o oră sau două pe zi, la această muncă de Sisif.

Săptămâni în şir a trudit cu înverşunare, cu duşmănie parcă, până a reuşit să realizeze acel colier de strofe sclipitoare şi transparente, de puteai să juri că fuseseră improvizate.

Otilia Cazimir

George Topârceanu este un poet înzestrat cu o mare sensibilitate şi luciditate, unul dintre autorii cei mai populari şi mai simpatizaţi de public din perioada interbelică.

Principalele sale volume: **Balade vesele** (1916), **Parodii originale** (1916), **Balade vesele şi triste** (1920), **Migdale amare** (1928) aduc o notă nouă în poezia românească din această epocă. Genul de poezie cultivat de el este cel întâlnit şi la Gr. Alexandrescu, Alexandru Donici, Tudor Arghezi – fabula, dar, în căutarea unor mai profunde „acorduri personale", G. Topârceanu cultivă, ca şi Şt. O. Iosif, romanţa şi cântecul.

G. Topârceanu a rămas în literatura română ca poet de o mare originalitate.

În cunoscutele „rapsodii" (**Rapsodii de primăvară, Rapsodii de vară, Rapsodii de toamnă**), el este un cântăreţ al naturii şi al anotimpurilor, care se apropie, în versuri de o mare simplitate, cu umor şi ironie, de lumea măruntă a florilor, a gâzelor, a păsărilor, de oamenii simpli.

Rapsodia (derivat din gr. „rhapsodia" = grup de cântece) era la vechii greci o scriere epică recitată de un rapsod. Acesta cânta sau recita o poezie proprie sau a altuia, poezie cu caracter popular, inspirată din marile evenimente naţionale. În timpurile moderne, termenul denumeşte o scriere epică, de caracter popular, recitată şi cântată public. Astăzi înţelegem prin rapsodie, o scriere lirică, în versuri, fantezistă şi sentimentală, de un colorit pitoresc, analogă rapsodiilor muzicale ale lui Liszt, Lano, Dvorak.

Aici intervine originalitatea lui G. Topârceanu, care modifică datele clasice ale unei specii artistice. Originalitatea constă în parodierea modelului şi, după cum va reieşi din comentariu, în „compromiterea" lui.

Scanned with OKEN Scanner

Rapsodii de toamnă este o creație reprezentativă pentru umorul, în special pentru umorul duios, și efectele parodice dominate în lirica lui George Topârceanu. Ea a fost publicată în „Însemnări literare", 1, 1918 și reprodusă, cu modificări, în **Balade vesele și triste**, ed. 11, din 1920, în care scriitorul ni se dezvăluie ca un fin și competent conservator al universului mic, al detaliului, un scriitor capabil să-și exprime o duioasă și adâncă înțelegere pentru dramele celor mulți și amărâți, striviți de legile implacabile ale vieții.

Ne aflăm în fața unui „poem lung", alcătuit din cinci tablouri, delimitate chiar de autor, care prezintă diverse secvențe din viața gâzelor, păsărilor, florilor, surprinse într-un moment de neliniște și spaimă iscat de venirea toamnei și de apropierea neașteptată a iernii. Un vacarm plin de umor și ironie pune stăpânire pe lumea vegetală și animală; momentele sunt prezentate gradat, ca niște scene umoristice pline de farmec (dar și cu o undă de tristețe). Venirea toamnei este descrisă cu deosebită măiestrie artistică, în tablouri dinamice, pline de culoare și de pitoresc. Natura întreagă este umanizată de către autor. Prin mai multe motive: cel al vântului, al florilor, al pădurii etc., dar și prin imagini auditive cu sugestii muzicale, este zugrăvită apropierea toamnei.

I. Ne întâmpină mai întâi *un preludiu al toamnei,* configurat în prima strofă, care este o metaforă pentru noul anotimp: „A trecut întâi o boare/ Pe deasupra viilor/, Și-a furat de prin ponoare/ Puful păpădiilor".

Fânețele răspund muzical: „Cu acorduri lungi de liră", în schimb, plantele reacționează diferit: florile nu îndrăznesc să privească în față o realitate tragică, pe când salcâmul, „mândru ca o flamură", își îndreaptă privirile spre munte, dar ceea ce vede îl îngrozește. Răspândirea zvonului straniu se face, ca în societatea umană, cu repeziciune, de către o persoană „fără ocupație": o coțofană.

a) Observăm că *semnele prevestitoare ale toamnei* sunt prezentate prin procedeul gradației: „boare", „vânt de iarnă", „voce tiranică", „bejenia frunzelor". Gradarea este în strofele care urmează, ascendentă: „A trecut întâi o boare"... „Cică-n munte, la povarnă,/ Plopii și răsurile/ Spun că vine-un vânt de iarnă/ Răscolind pădurile/ Și-auzind din depărtare/ Vocea lui tiranică, Toți ciulinii pe cărare/ Fug cuprinși de panică".

Se consemnează, după cum vedem, și reacția plantelor: „Toți ciulinii... fug", iar frunzele „au pornit-o-n bejanie".

Senzația de mișcare este sprijinită de ritmul trohaic și de numărul mare de verbe cu care debutează poezia. Imaginile sunt motorii, auditive și vizuale: „au răspuns", „au adus", „spun", „auzind".

b) O altă constatare este cea privitoare la *stilistica timpurilor verbale.* Observăm că autorul folosește, la început, verbele la perfectul compus („...a trecut... o boare")... („au răspuns... fânețele") schimbat, deodată, în perfectul simplu (florile „șoptiră", un salcâm „privi"). Efectul de apropiere, de actualizare a mișcării, este astfel amplificat. După alternanța acestor două timpuri, poetul se fixează cu precădere la folosirea prezentului, marcând astfel și mai mult caracterul actual al întâmplărilor, sporind impresia de participare la ele: („Plopii și răsurile/ Spun că vine-un vânt de iarnă"/... „Toți ciulinii/... Fug"... „Și din treacăt îi aruncă/ Altă veste stranie"/... „Zvonul prin livezi coboară".

Prin succesiunea timpurilor verbale, se exprimă deci apropierea progresivă a misteriosului personaj – toamna – iar utilizarea unei interjecții verbale, în partea ultimă a poemului, – îl plasează pe cititor într-o strictă simultaneitate cu evenimentul descris: „Iat-o!... Sus în deal, la strungă /.../ S-a ivit pe culme toamna"! Prin același procedeu al gradației este prezentată și

Scanned with OKEN Scanner

c) – *panica vietăților* în cele cinci părți (fiecare putând constitui o creație relativ independentă): de la simple zvonuri, la discuții și, în cele din urmă, la o alarmă generală.

Și dacă în partea I toamna și iarna sunt prezentate ca zvon care se amplifică și produce senzație, în partea a II-a știrea agită lumea animalelor și păsărilor (vrăbii, lișițe, cocostârci), pentru a sfârși cu explozia unei păstăi – ca punct culminant. În partea a III-a, agitația cuprinde lumea florilor (suavă descriere a daliei, petuniilor și a florii soarelui), iar în cea de-a IV-a cuprinde buruienele. În ultima, a V-a, într-o atmosferă de o rară solemnitate, care contrastează puternic cu a celorlalte părți, apare TOAMNA.

A) Revenind acum la momentul al II-lea al rapsodiei, ca cea mai interesantă parte a întregului poem, vom observa că acesta se constituie într-o parodie a societății umane. Personificarea ca principal mijloc stilistic, apărută de la primele versuri ale poeziei și rămânând prezentă până la sfârșit, alcătuiește imaginea unei lumi mărunte, frământată de variate drame comune, peste care plutește amenințător spectrul toamnei, simbolizând dispariția și moartea.

Vietățile lumii vegetale și animale (vrăbiile, un lăstun, broscoii, lișițele, un țânțar, un erete etc.), pe care o evocă poetul, ne apar însuflețite de trăsături și mobiluri omenești, într-un adevărat univers social.

Întâlnim toate elementele de recuzită specifice momentului. Tribuna, la care se așază lăstunul, este „sus pe-un vârf de trestie". Reacțiile ascultătorilor sunt diferite: unii îl insultă pe vorbitor, alții îl aplaudă. Este prezentă și sugestia celor care deranjează o adunare: lișițele care' ncep să strige/ Ca de mama focului; de asemenea a celor care prezintă interes pentru aceste întruniri: cocostârcii. Este consemnată, umoristic, intenția țânțarului de a participa la discuții, cât și imposibilitatea acestuia de a se integra, el fiind un „nervos". Agitația este atât de mare, încât siguranța statului este amenințată. De aceea intervine eretele, organul de ordine, „polițai din naștere".

Se impune observația că aici G.Topârceanu nu mai este poetul naturii, cât romancierul lucid al universului provincial, în viziune microcosmică. El zugrăvește alegoric atmosfera banală și orizontul îngust al vechilor târguri, viața asfixiată de mediocritate a unei umanități ce vegetează și se stinge treptat cu sentimentul de panică al catastrofei apropiate și inevitabile.

În felul acesta, organizând natura după regulile societății, G. Topârceanu operează o reducție a infinitului la finit: el atribuie naturii (1) – capacitatea de comunicare, de reacție afectivă (materializată în senzație, insultă, idilă și panică) și (2) structuri comunitare (în locul izolării individuale – siguranța, poliția, adunarea politică și căsătoria).

Din secvența a II-a a **Rapsodiilor** se vede că această comunitate este de tip citadin: se exprimă zgomotos în adunări politice, marile convulsii sociale făcând necesară intervenția Siguranței.

Ne găsim astfel în preajma uneia dintre cele mai radicale demitizări a naturii ca temă lirică. Natura infinită nu e redusă la un model oarecare al finitului, ci la acel model care are ca principale trăsături efemerul și superficialitatea.

Principalul mijloc stilistic este tot personificarea, pentru că scriitorul, derulând rapid secvențele, a reținut, pentru fiecare „personaj", trăsătura caracteristică, amănuntul semnificativ. În acest mod se accentuează alegoria, dar și paralelismul dintre lumea micilor viețuitoare și viața umană: despre un țânțar am aflat că este „nervos și foarte/ Slab de constituție"; un erete se aseamănă

Scanned with OKEN Scanner

perfect cu un „polițai din naștere". El vine „cu poruncă de la centru/ Contra vinovatului,/ Ca să-l aresteze pentru/ Siguranța statului". În vremea asta, „De emoție, în surdină,/ Sub un snop de bozie,/ O păstaie de sulcină/ A făcut explozie", o hiperbolă comică ce încheie acest tablou.

Măiestria deosebită a lui Topârceanu constă nu numai în modul de prezentare a personajelor, ci și în producerea efectului parodic.

Stârnește râsul în această secvență, dar și în celelalte, nepotrivirea dintre atributele umane și protagoniștii lor, aleși cu atâta măiestrie să-și interpreteze rolurile. Această nepotrivire nu înseamnă însă și o lipsă totală de asemănare. Dimpotrivă, personajul și gesturile lui sunt alese cu grijă, ca într-o fabulă, umorul venind din această relativă asemănare, care este uneori aceea dintre model și caricatural.

B) Sub raportul stilistic, umorul este obținut prin mozaicul limbajului. Frecvența neologismului, care nu întâmplător este neologismul jurnalistic („ocupație", „senzație", „panică", „stranie", „chestie", „constituție"), se îmbină cu clișeul sau cu vorbirea directă: „cică", „mama focului", „fața locului", „ce ne facem, fetelor", „Uf! Ce lume, soro dragă!".

Folosirea neologismului este un procedeu pe care G. Topârceanu îl ridică la un nivel de expresivitate neatinsă până la el. Funcțiile lor stilistice (ale neologismelor) sunt de o mare diversitate, de-a lungul celor cinci părți ale poeziei. Observăm că interferența lor produce ilaritate. Astfel, de un mare efect comic este tabloul întrunirii publice (-II-). Impresia de autenticitate este amplificată de poet prin folosirea expresiilor neologice ale stilului oficial... administrativ sau publicistic... politic în cel mai bun gust al cronicii ritmate:

„Un lăstun, în frac apare
Sus pe-un vârf de trestie
Ca să ție-o cuvântare
În această chestie".

C) Efectul comic este susținut și prin mijloace lingvistice. Astfel, în cel de-al treilea tablou, care consemnează agitația florilor din grădină, dalia își verifică ținuta, pentru a întâmpina noul anotimp „ca o doamnă din elită", în vreme ce petuniile, care trăiesc din amintiri, sunt foarte alarmate:

„Trei petunii subțirele,
Farmec dând regretelor,
Stau de vorbă între ele:
Ce ne facem, fetelor?"

Versurile acestea reproduc, prin lexicul lor, o atmosferă de romantism provincial, pentru ca ultimele să introducă o tentă de familiaritate prin formula: „Ce ne facem, fetelor?, provocând astfel un contrast umoristic.

În strofa: „Lișițele-ncep să strige/ Ca de mama focului/ Cocostârci, pe catalige,/ Vin la fața locului" poetul realizează o antiteză cu efect comic între două situații distincte. În haosul întrunirii politice, sporit de gălăgia lișițelor, sugerând atmosfera coborâtă până la limita vulgarității, gesturile tacticoase și ținuta oficială a cocostârcilor stârnesc zâmbetul prin caracterul lor nepotrivit cu ambianța.

Portretul florii-soarelui este deosebit de sugestiv în această parte (III): „Floarea soarelui, bătrână,/ De pe-acum se sperie/ C-au să-i cadă în țărână/ Dinții de mizerie/ Și cu galbena ei zdreanță/ Stă-n lumina matură./ Ca un talger de balanță/ Aplecat pe-o latură". Sugestiile prezente, reliefate prin metaforă,

Scanned with OKEN Scanner

inversiune sau comparație, conturează imaginea plantei ajunsă la maturitate. Doar gâzele, simbolizând inconștiența, nu sunt afectate de zvonul straniu și-și reiau viața obișnuită. Paralelismul între viața naturii și societate se continuă și-n această parte prin consemnarea dramei unei gărgărițe (persiflată de greieri): e vorba de instituția căsătoriei: „Doar o gărgăriță mică,/ Blestemându-și zilele/ Necăjită cere sfatul/ Unei molii tinere,/ Că i-a dispărut bărbatul/ În costum de ginere/.../ La găsit sub trei grăunțe/ Mort de inaniție/ Și-acum pleacă să anunțe/ Cazul la poliție".

D) *Groaza buruienilor,* care vor să se retragă din calea primejdiei în singurătatea mănăstirilor, este consemnată cu umor în partea a IV-a. Aflăm că nu toate au aceleași concepții: „rumenele lobode" vor să trăiască „slobode", motiv pentru care mătrăguna „A-nvățat un brusture/ Să le spuie-n față una/ Care să le usture!"

De cele mai multe ori, în **Rapsodii de toamnă** neologismele caracterizează situații sau portretizează personajele. Iată un fragment, din partea a IV-a, în care apar împreună, alternând. E vorba de portretul miniatural al libelulei, portret de o rară expresivitate: „Jos, pe-un vârf de campanulă/ Pururea-n vibrație,/ Și-a oprit o libelulă/ Zborul plin de grație/ Mic, cu solzi ca de balaur,/ Trupu-i fin se clatină,/ Juvaer de smalț și aur/ Cu sclipiri de platină".

E) Și în continuare, în partea a V-a, consemnăm secvența de rară solemnitate, în care apare Toamna: „Dar deodată pe coline/ Scade animația/ De mirare parcă-și ține/ Vântul respirația:/ Zboară veşti contradictorii,/ Se-ntretaie știrile"...

Neologismele, fiind cuvinte lipsite de încărcătură afectivă, au rolul de a tempera atmosfera emoțională. În finalul poeziei, când sentimentul de compasiune față de soarta gâzelor și florilor tinde să rupă zăgazurile sufletului, Topârceanu își cenzurează emoția. Astfel, sentimentele de milă și melancolie se dizolvă dintr-o dată în duioșie și umor: „Gâze, flori întârziate!/ Muza mea satirică/ V-a-nchinat de drag la toate/ Câte-o strofă lirică/ Dar când știu c-o să vă-nghețe/ Iarna mizerabilă,/ Mă cuprinde o tristețe/ Iremediabilă".

Rapsodii de toamnă – poezie întru totul caracteristică pentru umorul melancolic al autorului, pentru împletirea zâmbetului cu tristețea – este o capodoperă. Folosirea cumpănită a figurilor de stil – epitete, câteva comparații și metafore – este vizibilă în oricare dintre cele cinci părți. Ne oprim la câteva strofe din final: „Iat-o!... Sus pe deal la strungă,/ Așternând pământului/ Haina ei cu trenă lungă/ De culoarea vântului,/ S-a ivit pe culme. Toamna./ Zâna melopeelor,/ Spaima florilor și Doamna/ Cucurbitaceelor"./ Lung își flutură spre vale,/ Ca-ntr-un nimb de glorie,/ Peste șolduri triumfale/ Haina iluzorie".

Observăm prezența personificării (Toamna), a câtorva sugestive epitete („trenă lungă", „șolduri triumfale", „haină iluzorie"), a unei comparații („ca-ntr-un nimb de glorie") și-a metaforei Zâna melopeelor,/ Spaima florilor și Doamna/ Cucurbitaceelor").

Caracterizându-se prin limpezime și simplitate din acest punct de vedere, **Rapsodii de toamnă** poate fi considerată o creație *clasică.*

Versurile de opt silabe alternează cu cele de șapte silabe. Ele se leagă în rime încrucișate (Toamna/ Doamna; melopeelor/ cucurbitaceelor) în cadrul a 35 de strofe, dispuse după o anumită simetrie în cele cinci părți ale poeziei. Rima este bogată, originală, cu accente alternând pe ultima și penultima silabă.

„A fost desigur unul dintre puținii noștri poeți care a știut să lucreze un vers, să compună o strofă, să strunească o rimă" – scrie Al. Philippide, referindu-se la inteligența și râvna artistică ale poetului.

Scanned with OKEN Scanner

„Săptămâni în şir a trudit cu înverşunare, cu duşmănie parcă, până a reuşit să realizeze acel colier de strofe sclipitoare şi transparente, de puteai să juri că fuseseră improvizate", îşi aminteşte Otilia Cazimir, referindu-se chiar la încântătoarele **Rapsodii de toamnă**, mărturii care pun în evidenţă exigenţa şi travaliul artistic propriu lui G. Topârceanu.

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

TOAMNA

Toamna se numără bobocii = numai la sfârşit se poate aprecia rezultatul unui efort, al unei străduinţe.

DICŢIONAR EXPLICATIV

TOAMNA (lat.) s.f. 1. – (ASTR.) Perioada de timp cuprinsă între echinocţiul de toamnă (c. 23 septembrie) şi solstiţiul de iarnă (c. 22 decembrie). 2. – (METEOR.) Anotimpul de trecere de la vară la iarnă, care, în emisfera boreală, coincide cu toamna astronomică. În ţara noastră toamna durează mai mult de trei luni; temperatura este moderată, cad însemnate precipitaţii etc. Loc. *De toamnă* = care se face sau se întâmplă toamna, care este caracteristic acestui anotimp. (Adverbial) În timpul toamnei. Loc. *Astă-toamnă* = toamna trecută. *La toamnă* = în timpul toamnei viitoare. *De (cu) toamnă* = fiind încă toamnă. *Pe (sau în) toamnă* = în timpul toamnei; când va sosi toamna. *Până în toamnă* = până la începutul toamnei.

TOMNATIC, – A (toamnă) s.n., adj. I. – S.n. Loc unde stau păstorii cu animalele lor în timpul toamnei. II. – Adj.1. – Care apare sau are loc toamna; care se referă la toamnă, de toamnă. (Despre pomi) Care rodesc toamna; (despre fructe) care se coc toamna. (Adverbial) Ca toamna. 2. – Fig. (Despre oameni) Care nu mai sunt în prima tinereţe, trecut de maturitate. Flăcău (sau holtei, fecior) tomnatic = bărbat ajuns la maturitate şi rămas neînsurat: celibatar, becher.

Lecturi suplimentare

PRIMĂVARA

de George Topârceanu

După-atâta frig şi ceaţă
Iar s-arată soarele.
De-acum nu ne mai îngheaţă
Nasul şi picioarele!

Cu narcişi, cu crini, cu lotuşi,
Timpul cald s-apropie.
Primăvara asta ţotuşi
Nu-i decât o copie.

Sub cerdac, pe lăuruscă,
Cum trecură Babele,
A ieşit un pui de muscă
Să-şi usuce labele.

Păsările migratoare
Se re-ntorc din tropice.
Gâzele depun la soare
Ouă microscopice.

Scanned with OKEN Scanner

Toată lumea din ogradă
Cântă fără pauză.
Doi cocoşi se iau la sfadă
Nu ştiu din ce cauză.

Un curcan stă sus, pe-o bârnă,
Nu vrea să se bucure.
Moţul roşu îi atârnă
Moale ca un ciucure.

Doar Grivei, bătrânul n-are
Cu ce roade oasele,
Că de când cu postul mare
Toate-i merg de-a-ndoasele.

Pentru câte-a tras, sărmanul,
Cui să ceară daune?...
Drept sub nasul lui, motanul
A venit să miaune.

Dar acum l-a prins potaia
Şi-a-nceput să-l scuture...
Peste toată hărmălaia
Trece-n zbor un fluture.

Pe trotuar, alături saltă
Două fete vesele...
Zău că-mi vine să-mi las baltă
Toate interesele!

RAPSODII DE PRIMĂVARĂ

de George Topârceanu

I

Sus pe crângul adormit,
A trecut în taină mare,
De cu noapte risipind
Şiruri de mărgăritare
Din panere de argint,
Stol bălai
De îngeraşi
Cu alai
De toporaşi.
Primăvară, cui le dai?
Primăvară, cui le laşi?

II

Se-nalţă abur moale din grădină.
Pe jos, pornesc furnicile la drum.
Acoperişuri veştede-n lumină
Întind spre cer ogeacuri fără fum.

Pe lângă garduri s-a zvântat pământul
Şi es gândacii-Domnului pe zid.
Ferestre amorţite se deschid
Să intre-n casă soarele şi vântul.
Din prin balcoane
Şi coridoare
Alte tulpane
Fâlfâie-n soare.
Ies gospodinele
Iuţi ca albinele,
Părul le flutură,
Toate dau zor.
Unele mătură,
Altele scutură
Colbul din pătură
Şi din covor.

Un zarzăr mic, în mijlocul grădinii,
Şi-a răsfirat crenguţele ca spinii
De frică să nu-i cadă la picioare,
Din creştet, vălul subţirel de floare.

Că s-a trezit aşa de dimineaţă
Cu ramuri albe – şi se poate spune
Că-i pentru-ntâia oară în viaţă
Când i se-ntâmplă-asemenea minune.

Un nor sihastru
Şi-adună-n poală
Argintul tot.
Cerul e-albastru
Ca o petală
De miozot.

Scanned with OKEN Scanner

RAPSODII DE VARĂ

I

Cine-ar putea să spună
Câți secoli au trecut
De-o lună,
De când nu te-am văzut?...

Salcâmii plini de floare
Se uită lung spre sat,
Și-n soare
Frunzișul legănat

Le-atârnă ca o barbă...
Acolo mi-am găsit
În iarbă
Refugiul favorit.

Acolo, ca-ntr-un templu,
De-atâtea dimineți
Contemplu
O tufă de scaieți.

Pe când departe-n zare,
Mirat ca un copil,
Răsare
Un astru inutil...

II

Iubito, fără tine
Începe-o nouă zi...
Dar cine
Le poate socoti?

Că zilele-n restriște
Se-nalță și apun
Ca niște
Baloane de săpun...

Cu mâinile subt tâmplă
Cum stau așa culcat,
Se-ntâmplă
Un fenomen ciudat:

Privirea mea distrată
Prin negre rămurișuri
Mi-arată
Doi ochi adânci și triști

Și-n orice strop de rouă
Văd două brațe, mici
Ca două
Picioare de furnici.

Dar dacă o lăcustă
Din verdele taluz,
Robustă
Îmi sare pe obraz,

Din ochii mei dispare
Mirajul interpus
Pe care
L-am zugrăvit mai sus,

Și ochii mei deodată,
Ca-n alte dimineți,
S-arată
O tufă de scaieți...

III

Acum natura-ncepe
Cu tainicul ei glas
Din stepe
Să cânte-ncet pe nas.

Prin ierburile crude,
Subt cerul fără fund,
S-aude
Un bâzâit profund

Și până la amiază
Pământul încropit
Vibrează
Adânc și liniștit.

Sunt gâze și gângănii
Ce sar și fac mereu
Mătănii
Când trec prin dreptul meu,

Și-mpreunându-și zborul
În ierburi își ascund
Amorul
Multiplu și fecund.

Scanned with OKEN Scanner

IV

Şi-n vremea asta, oare,
Când eu visez mereu
La soare –
Ce face dorul meu?

Iubirea mea nebună,
De-abia trezită-n zori
Adună
Mănunchiuri mari de flori.

Se-ntreabă – ce să facă?
Şi făr-a pregeta,
Ea pleacă
Întins, la casa ta.

Şi nici nu bagi de seamă
Cum pasu-i furişat
Cu teamă
S-apropie de pat,

Ci doar tresari deodată
Şi parcă-ţi pare rău.
Mirată,
Te uiţi în jurul tău...

Iar ea-ntr-un suflet vine
Cu părul desfăcut
La mine,
Să-mi spuie ce-a făcut...

Aşa, spre zarea largă,
Pe zi de-atâtea ori
Aleargă
Pe drumuri lungi de flori.

V

Târziu, când peste lanuri
Coboară spre câmpii
Noianuri
De umbre argintii;

Când luminosul crainic,
Luceafărul stingher
Şi tainic
S-aprinde iar pe cer

Şi cu lumină nouă
Sclipeşte ca un strop
De rouă
Din vârful unui plop,

Iubirea mea fugară
De-abia s-a liniştit
Şi-afară,
Ca un copil trudit,

Pe-un maldăr de sulfine,
Cu cel din urmă gând
La tine,
Adoarme suspinând.

TOAMNA

de Şt. O. Iosif (1875–1913)

Se-ntoarce toamna iar, cu aiureli
De vânt pe la ferești,
Tu, suflet plin de griji şi de-ndoieli,
Te-nfiorezi de tristele-i poveşti...

El povesteşte despre moarte foi
Pe care le goneşte ca pe-un roi,
Ca pe-un convoi
De fluturi morți, şi ți le-aruncă-n geamuri,

Scanned with OKEN Scanner

El strânge crini, şi roze şi zambile,
El frânge ramuri,
Şi plânge, şi se tânguieşte zile
Întregi, şi nopţi întregi, necontenit.

Acuma stins şi parcă ostenit
Abia suspină,
Ca plânsul violinei în surdină,
Apoi îşi schimbă fără veste tonul
Şi-uimit l-auzi cum suie
Din nou diapazonul
Şi şuieră, şi fluieră, şi vuie,
Şi vâjâie, şi hohotă, şi geme
Într-un amestec înfiorător
De bocet, şi de vaiet, şi blesteme!
Ah, ce frumos, ce potolită vreme,
Ce veac senin fusese până ieri!
Ai fi crezut că firea amăgită
De visul cald al somnoroasei veri,
Aşa bogată-n fermecate vise,
Dormea, dar s-a trezit...

Văzând fugită
Vicleana vară care-o amăgise,
Acum, când înţelege adevărul,
Se zbate ca o mamă părăsită,
Şi-n deznădejdea ei îşi smulge părul!...

TOAMNA

Te uită, frunza pică irosită,
Şi vântul geme prohodind departe!
Puţină vreme încă ne desparte
De iarna tristă, prea curând sosită!...

Ca un palat pustiu, cu geamuri sparte,
Pădurea noastră tace părăsită:
Eu singur cânt cu vocea obosită
Şi trec prin încăperile-i deşarte...

S-au dus privighetorile măiestre;
Pustiu e cuibul blândei turturele...
Ah, unde-i şuierul mierliţei sure?

Pierdut din stolul mândrei lor orchestre,
Ce trist răsună cânturile mele
În liniştea adâncă din pădure...

Scanned with OKEN Scanner

NERVI DE TOAMNĂ

de George Bacovia (1881–1957)

Iarbă de plumb şi aer tare...
Pudrat pe-o eczemă ce faţa mi-o sapă;
Pe câmp, cu-o umbră de cugetare –
Violet, corbi, şi-oglinzi de apă.
– O, tu care vei rătăci cu mine
În culori închise, şi ameţit la pas, –
Dus de frumos, de mai bine...
Demult, într-o toamnă, s-a stins un glas.

VALS DE TOAMNĂ

de George Bacovia

La geamuri, toamna cântă funerar
Un vals îndoliat, şi monoton...
– Hai să valsăm, iubito, prin salon,
După al toamnei bocet mortuar.
Auzi, cum muzica răsună clar
În parcul falnic, antic, şi solemn, –
Din instrumente jalnice, de lemn,
La geamuri, toamna cântă funerar.
Acum, suspină valsul, şi mai rar,
O, lasă-mă acum să te cuprind...
– Hai, să valsăm, iubito, hohotind,
După al toamnei bocet mortuar.

DECEMBRIE

de George Bacovia

Te uită cum ninge decembre,
Spre geamuri, iubito, priveşte –
Mai spune s-aducă jăratec
Şi focul s-aud cum trosneşte.

Şi mână fotoliul spre sobă
La horn să ascult vijelia,
Sau visele mele – totuna –
Aş vrea să le-nvăţ simfonia.

Mai spune s-aducă şi ceaiul,
Şi vino şi tu mai aproape, –
Citeşte-mi ceva de la poluri,
Şi ningă... zăpada ne-ngroape.

Ce cald e aicea la tine.
Şi toate din casă mi-s sfinte, –
Te uită cum ninge decembre...
Nu râde... citeşte-nainte.

E ziuă şi ce întuneric...
Mai spune s-aducă şi lampa –
Te uită, zăpada-i cât gardul,
Şi-a prins promoroacă şi clampa.

Eu nu mă mai duc azi acasă...
Potop e-napoi şi-nainte,
Te uită cum ninge decembre,
Nu râde... citeşte-nainte.

Scanned with OKEN Scanner

MOINA

de George Bacovia

Şi toamna, şi iarna
Coboară-amândouă;
Şi plouă, şi ninge, –
Şi ninge şi plouă.

Şi noaptea se lasă
Murdară şi goală;
Şi galbeni trec bolnavi
Copii de la şcoală.

Şi-s umezi pereţii,
Şi-un frig mă cuprinde –
Cu cei din morminte
Un gând mă cuprinde...

Şi toamna, şi iarna
Coboară-amândouă;
Şi plouă, şi ninge –
Şi ninge şi plouă.

Scanned with OKEN Scanner

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

de Ion Creangă (1839–1889)

Monografie prin autenticul lor, *Amintirile* evocă o galerie eroică, deposedată de atributele mitice, căci zeii s-au umanizat până la identificare cu oamenii. Nimbul de basm încercuieşte câteva principale figuri din cartea crezută numai a copilăriei, fiindcă despre ea vorbeşte îndeosebi, dar *amintirile* sunt cartea copilăriei unui neam, în care primitivitatea se zbate comprimată.

P. Constantinescu

Ion Creangă este unul dintre marii clasici ai literaturii române care s-a afirmat în cercul literar al Junimii, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. E un scriitor realist, unul dintre cei mai cunoscuți și mai iubiți, un foarte talentat povestitor.

El a reuşit să ridice proza românească din secolul trecut pe aceleaşi culmi pe care Eminescu proiectase limba literatură în poezie, valorificând limba omului simplu şi ridicând-o la un nivel neegalat nici până astăzi.

„În Creangă trăiesc credințele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filozofia poporului... scria G. Ibrăileanu. Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovenesc între români; al sufletului țărănesc între moldoveni, al sufletului omului de la munte între țăranii moldoveni".

Opera lui literară este alcătuită din poveşti (**Soacra cu trei nurori, Capra cu trei iezi, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Povestea porcului, Povestea lui Harap Alb, Fata babei şi fata moşneagului** s.a.) povestiri (**Acul şi barosul, Inul şi cămeşa, Moş Nechifor Coțcariul**) şi din cartea, constituită ca un „roman de formare", **Amintiri din copilărie.**

Geneza operei. Humuleşteanul îi povesteşte bunului său prieten, M. Eminescu, în iarna anului 1876–1877, în bojdeuca sa de la Țicău, episoade savuroase din amintirile sale din copilărie. Creangă nu are de spus despre vârsta fericită a omului mai mult decât alții, însă, „chiotul lui este... mai plin, sonor ca o voce minunată, distinsă într-o gloată", şi se rezumă la: „Şi, Doamne, frumos era pe atunci!" Impresionat, M. Eminescu îl îndeamnă să aştearnă totul pe hârtie. Aşa se face că, începând de prin 1880, scriitorul, care era tot mai bolnav, începe să scrie primele pagini din cea mai importantă operă a sa, stăpânit de un sentiment de profundă melancolie, dar şi de plăcerea de a se cufunda în primele impresii luminoase şi tainice din copilăria tot mai îndepărtată.

Amintiri din copilărie este o operă compusă din patru părți, care apare în cea mai prestigioasă revistă a timpului, – **Convorbiri literare,** între anii

Scanned with OKEN Scanner

1881–1882, excepție făcând partea a IV-a, scrisă în 1888, dar apărută postum, în 1892.

Publicarea în volum a **Amintirilor** s-a făcut la Iași, în anul 1892.

Cartea cuprinde o imagine luminoasă a vieții satului, a obiceiurilor și tradițiilor poporului, având în centru întâmplările și peripețiile lui Nică a lui Ștefan a Petrei, de când „a făcut ochi" și până când ajunge la Iași, scos cu greu din lumea satului, „ca ursul din bârlog".

Eroul central apare, așadar, înfățișat de autor, din copilărie până în pragul adolescenței. Într-un prim plan, sunt zugrăvite procesul de formare a lui Nică și evoluția lui spirituală, strâns legate de mediile pe care le străbate. Cel de-al doilea plan reconstituie, obiectiv, universul vieții țărănești, atmosfera patriarhală a satului, cu instituțiile sale: familia, școala, biserica, armata.

Ca și în poveștile lui Mark Twain, cu care prozatorul român are unele puncte comune, acest prim roman al copilăriei țărănești din literatura noastră povestește isprăvile unui copil de 13–14 ani, trecute de mult și devenite frumoase prin ceața amintirii. Frumusețea cărții stă, între altele, în totala dezinvoltură cu care omul matur evocă propria-i copilărie, identificându-se, până la un punct, cu mentalitatea vârstei respective, pe care o privește cu nemărginită simpatie și umor. Întâmplările sunt reprezentate scenic, iar autenticitatea trăirii merge până la identificarea cu personajele, pentru că povestitorul își „joacă" rolul său de copil și ne invită, cu bonomie, să gustăm farmecul vârstei de aur a omului dintotdeauna și de pretutindeni.

Amintiri din copilărie sunt împărțite în patru capitole distincte, cu povestiri ce pot fi privite și ca independente, datorită unității și rotunjimii lor perfecte. Asta înseamnă că diferitele episoade ale cărții decurg unele din altele, scriitorul povestind la persoana I, și dintr-o perspectivă subiectivă, întâmplările de care-și aduce aminte.

I. Partea I începe cu evocarea plină de duioșie a satului natal, a primei școli pe la care a trecut – chilioara de sub zidul bisericii – ridicată prin strădania părintelui Ioan, cu descrierea primilor dascăli (Bădița Vasile, „un holtei frumos și voinic", care sfătuia pe oameni să-și dea copiii la învățătură), a metodelor primitive de educație: „calul Bălan", „Sfântul Nicolai", procitania de sâmbătă; sunt evocate, de asemenea, o serie de năzdrăvănii copilărești, ca de pildă, prinderea muștelor cu cesloavele unse. Tot în această parte facem cunoștință cu primii colegi ai lui Nică: cu monitorul clasei, cel „înaintat la învățătură până la genunchiul broaștei" – Nic-a lui Costache – cu Toader a Cătincăi, „alt hojmălău"; sau cu Dumitru, fratele mai mic al mamei sale. Asistăm la multele discuții purtate între părinții lui Creangă, cu privire la învățătura copilului lor mai mare; facem cunoștință cu David Creangă, bunicul dinspre mamă al povestitorului, care-l sfătuiește, pe Ștefan a Petrei: „Nu-i rău, măi Ștefane, să știe băietul tău oleacă de carte; nu numaidecât pentru popie, cum chiteşte Smaranda... Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere... Din cărți culegi și multă înțelepciune; și la drept vorbind, nu ești numai așa o vacă de muls pentru fiecare."

Capitolul se încheie cu descrierea școlii din Broșteni, îmbolnăvirea de râie de la caprele Irinucăi și prăvălirea bolovanului de pe coastă, care dărâmă bordeiul „babei" și omoară două capre.

II. Partea a doua se deschide cu reluarea descrierii satului natal, făcută cu multă duioșie, în special când înfățișază casa părintească: „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești..., parcă-mi saltă și acum inima de bucurie".

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul e plin de lirism şi ne pregăteşte pentru a introduce în centrul amintirilor chipul scump al mamei, pe care autorul, după trecerea vremii, o vede printr-o lumină deosebit de frumoasă.

După ce mărturiseşte, cu venerație, dragostea sa nesfârşită față de mamă, scriitorul dezvăluie cu durere motivele ce-l fac să se-ntoarcă spre trecut: „Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată". Sau: „Aşa eram eu la vârsta cea fericită şi aşa cred că au fost toți copiii, de când e lumea asta şi pământul, măcar să zică, cine ce-a zice."

Autorul trece apoi la povestirea succesivă a unor întâmplări hazlii: nebuniile şi jocurile din casa părintească, obiceiurile de Anul Nou, mersul cu plugușorul, furatul cireşelor din grădina mătuşii Mărioara, pupăza din tei, la scăldat, smântânitul oalelor, cearta cu moş Chiorpec, ciubotariul...

Capitolul se încheie cu o autocaracterizare: „Ia, am fost şi eu, în lumea asta, un bot cu ochi, o bucată de humă însufleţită din Humuleşti, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci şi nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut, dar şi sărac aşa ca anul acesta, ca în anul trecut şi ca de când sunt, niciodată n-am fost".

III. Partea a treia ne poartă pe urmele şcolilor pe la care a învățat Creangă: şcoala din Târgu-Neamț, „fabrica de popi din Folticeni", unde sunt prezentate alte metode primitive de învățătură, dar şi desele petreceri de la gazda humuleştenilor, Pavel Ciubotariul.

IV. Partea a patra şi ultima este mai scurtă decât celelalte şi Creangă evocă aici despărțirea de satul său drag, de Humuleştiul anului 1855, când e obligat, după stăruințele mamei sale, să plece la Seminarul de la Socola, de unde avea să iasă preot. Ca şi în partea întâi, revine imaginea locurilor natale, a oamenilor, flăcăilor şi fetelor din sat, de care trebuie să se despartă, aşa cum va trebui să o facă, pentru totdeauna, de copilăria sa fericită.

Din cartea lui Creangă, se desprinde o puternică dragoste față de popor, de viață şi de obiceiurile satului moldovean. **Amintirile din copilărie** rămâne, sub acest aspect, o vastă monografie a satului de munte din Moldova.

Ion Creangă mânuieşte cu pricepere monologul şi dialogul. Întâmplările sunt înscenate parcă, iar autenticitatea trăirii merge până la identificarea cu personajele, pentru că autorul regizează scenele sau participă la „jucarea" lor.

Fragmentul din manual aparține părții a patra şi se referă la plecarea din Humuleşti a lui Nică, împreună cu Zaharia lui Gâtlan, la Socola, în căruța lui Moş Luca, trasă de „doi cai ca nişte zmei".

Prima unitate compozițională cuprinde o imagine luminoasă a satului moldovean de munte. El este evocat (în primele trei părți) cu nostalgie şi duioşie.

Avea dreptate Nică să nu se dea dus din Humuleşti, „cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale"... pentru că Humuleştiul constituie un spațiu ideal pentru o copilărie ideală.

Nică a lui Ştefan a Petrii nu mai este copilul care fură cireşe sau prinde pupăza pe ouă, ci este acum un „holtei, din păcate". În acest caz, imaginea satului natal apare ca loc al primelor iubiri: „pâşlind-o aşa cam pe după toacă, şi tot înainte, sara pe lună, cu tovarăşii mei la clăci în Humuleşti, pe unde ştiam noi, ținând tot o fugă, ca telegarii. Şi după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprințare"...

Scanned with OKEN Scanner

Nu există ceva apropiat sufletului său care să nu aibă legătură cu Humuleştii (cuvântul acesta apare ca o formulă magică), iar această legătură cu satul natal este mult mai strânsă. Comunitatea humulesteană este văzută prin ceea ce impresionează sufletul său de flăcău: hore, petreceri „pline de veselie", toate având ca fundal cântecul de dor ce se revarsă din strunele viorii lui „Mihai scripcariul din Humuleşti", în „puterea nopţii".

Stăruinţa mamei de a-l trimite pe Nică la Socola izvorăşte din dorinţa ei de a-şi vedea copilul învăţat: „mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta"; desprinderea de sat devine pentru tânărul adolescent o adevărată dramă. Mărturisirile lui sunt pline de afectivitate, capabile să-i pună în evidenţă dragostea pentru întregul univers în care s-a format – peisajul, oamenii şi obiceiurile acestora:

„Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul, în care se oglindeşte cu mâhnire Cetatea Neamţului de multe veacuri! Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie"...

„Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire!..."

Observăm, în pasajele citate, că la realizarea viziunii nostalgice, contribuie enumerarea (enumerare ce se realizează în cadrul repetiţiei).

Exclamaţia retorică delimitează treptele narative şi este susţinută de o formulare cu un potenţat caracter informativ.

Evocarea nostalgică a peisajului nu se rezumă la Ozana, în care se oglindeşte Cetatea Neamţului „cu mâhnire". Printr-un cumul de complemente directe, însoţite de atributele lor, Ion Creangă completează peisajul Humuleştiului... „cutreieram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul cu ştioalnele, ţarinele cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri"...

Natura nu ocupă un loc important în opera lui Ion Creangă, nu este un obiect de contemplat. Ea este însăşi viaţa ţăranului şi, de cele mai multe ori, apare însoţită de scene de muncă. Descrierea se opreşte la suprafaţă şi degenerează în enumerare. Tehnica la care apelează povestitorul este cea a inventarierii. Sobrietatea dictată de o asemenea tehnică este în deplină concordanţă cu tonul nostalgic al evocării.

În acord cu starea de spirit a celui sortit înstrăinării, se află şi cântecul scripcariului din Humuleşti, pe care autorul lui **Harap Alb** îl inserează naraţiunii: „Frunză verde de cicoare,/ Astă noapte pe răcoare/ Cânta o privighetoare.../ Şi cânta cu glas duios,/ De picau frunzele jos;/ Şi cânta cu glas subţire/ Pentru-a noastră despărţire;/ Şi ofta, şi ciripea,/ Inima de ţi-o rupea!"

Durerea celui despărţit de iubită este împărtăşită de mediul natural... („picau frunzele jos") şi de semeni („Şi ofta şi ciripea,/ Inima de ţi-o rupea!").

Argumentele invocate de Nică, pentru a sprijini „pârdalnica de inimă", care nu-l lăsa să-şi părăsească „satul, cu tot farmecul frumuseţilor lui..." înfăţişate în cea de-a doua unitate compoziţională – nu sunt luate în seamă de Smaranda lui David din Pipirig („Şi doar mă şi sileam eu, într-o părere, s-o fac a înţălege pe mama, că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... şi să mor printre străini!")

Mama este „ahotnică" şi-şi „chihăie" şi soţul să-şi dea copilul la şcoală. Ca să fie mai convingătoare, ea apelează la elemente ale paremiologiei populare. Modul de expunere este acum dialogul:

– „Ioane, cată să nu dăm cinstea pe ruşine şi pacea pe gâlceavă!"

Scanned with OKEN Scanner

– „Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrămi. Mai trăiesc ei oamenii şi fără popie."

– „Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec astea... Pare-mi-se că ştii tu moarea mea. Să nu mă faci, ia acuş, să ieu culeşerul din ocniţă şi să te desmierd, cât eşti de mare."

Tatăl lui Nică zice „posomorât": „Are să urmeze cum ştim noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său". El se luptă cu gândul cum „să-i poarte de cheltuială", căci banii nu se culeg de la trunchi, „ca surcelele"; speră că prin învăţătură va deveni sprijin pentru ştiialalţi" copii (şase).

Eroul se obişnuieşte, în cele din urmă, cu gândul plecării. Acceptarea este exprimată tot prin intermediul unei exclamaţii: „Văzând eu că nu-i de stat împotriva părinţilor, începui a mă gândi la pornire, zicând în sine-mi cu amărăciune: „Ce năcaz pe capul meu!... prea mult mi se cere!".

Pline de sarcasm sunt aluziile la cei ce îmbrăcau rasa monahală.

Nică gândeşte că ar fi mai bine să se ducă la călugărie, „în Neamţ, ori la Secu". Între preoţi şi călugări nu există mari deosebiri: „Preuţii noştri din sat n-au mai trepădat pe la Socola şi, mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoşi ce sunt". Dar nici călugărilor, o „adunătură de zamparagii duglişi, din toată lumea, cuibăriţi prin mănăstiri", nu le merge rău... „Şi, cu câtă carte ştiu, cu câtă nu ştiu, – spune povestitorul – peste câţiva ani pot s-ajung dichiu la vrun mitoc şi să strâng un ştiubeiu plin de galbeni, ca părintele Chirilaş, de la jugărit, din Vânătorii Neamţului. Ş-apoi atunci... pune-ţi, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la şold, icrişoare moi cât se poate de multe şi altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele-n brâu pe sub rasă, comanacul pe-o ureche şi, cu *sabia Duhului* în mână şi pletele în vânt, ia-o la papuc, peste «Piciorul Rău», spre «Cărarea Afurisită» dintre Secu şi Agapia de deal". Cu deosebită subtilitate este văzută, în final, moralitatea călugărilor de la Secu şi a călugăriţelor de la Agapia din deal.

Punctul culminant al naraţiunii este cel al plecării de-acasă, plecare însoţită de durerea despărţirii de sat: „Şi, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moş Luca, sărutăm noi mâna părinţilor, luându-ne rămas-bun cu ochii înecaţi în lacrămi, şi, după ce ne suim în căruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi, Luca Moşneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor."

Fraza este amplă, cadenţată, cu părţi simetrice care îi conferă sonoritate. Acţiunea este adusă în prim plan de abundenţa *verbelor la prezent.* Ceea ce caracterizează fraza, în fragmentul analizat, este folosirea frecventă a propoziţiei temporale înaintea regentei, cu accentul pe propoziţia regentă, principală: „...când eram hotărât a spune mamei aceste, iaca şi soarele răsare...": „Când să-ţi petreci şi tu tinereţea, apucă-te de cărturărie..."; „Când auzeam noi pe moş Luca pomenind cu drag de casă şi când vedeam cum rămân satele şi locurile frumoase în urmă..., supărarea noastră creştea la culme" etc.

Cea de-a treia secvenţă narativă prezintă *drumul spre Socola,* care dezvăluie o realitate de-acum un secol şi jumătate, felul cum se realizau aceste călătorii din mediul rural spre oraş. În prima parte a drumului, care este descrisă prin *verbe la imperfect* (când mai vedeam cum rămân satele... „supărarea noastră creştea"... „pentru fiecare fântână, pârău... dumbravă ce lăsam în urmă-ne, scoteam câte-un suspin"); se consemnează o întoarcere permanentă a celor care pleacă cu gândul la ceea ce lasă în urmă, ca apoi despărţirea să fie definitivă, băieţii nemaiauzind şi nemaivăzând nimic din acest univers atât de

Scanned with OKEN Scanner

fermecat al copilăriei: „Apoi, din vârful acestui codru (al Păşcanilor), mai aruncăm, nemernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munţii Neamţului: urieşii munţi, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele şi se revarsă pâraiele cu răpejune, şopotind tainic, în mersul lor neîncetat, şi ducând, poate, cu sine multe-multe patimi şi ahturi omeneşti, să le înece în Dunărea măreaţă!".

După cum se poate constata, este foarte bine precizată *imaginea peisajului natal,* cu elementele lui specifice, o imagine panoramică a peisajului de munte. Trăirile eroilor se contopesc cu mişcarea naturii; contopirea este atât de strânsă, încât avem sentimentul integrării lor în circuitul cosmic:

– „Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Păşcani: de-acum munţii i-am pierdut din vedere, şi înstrăinarea noastră este hotărâtă cine ştie pentru câtă vreme!"

La Blăgeşti, peste Siret, unde au făcut popas de noapte, pe drumeţi „i-au cosit ţânţarii", deşi „de cu seară şi până după miezul nopţii" au stat „numai într-o fumăraie de baligi ca la carantină". Cu acest prilej, autorul face o fermă antiteză între condiţia omului de la munte, – categorie căreia îi aparţin atât Luca Moşneagu cât şi Creangă însuşi– şi aceea a celor ce trăiesc la şes:

„Cum treci Siretiul, apa-i rea şi lemnele pe sponci; iar vara te înăbuşi de căldură şi ţânţarii te chinuiesc amarnic. N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca ghiaţa; lemne, de-ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părţile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de pe la câmp: sabrezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viaţa lor".

Viziunea folclorică trece opera lui Ion Creangă din zona realizărilor obiective în fabulos, forţând soarta prin soluţii imaginare, sau acceptând-o vesel şi optimist, făcând haz de necaz.

O sursă a râsului în fragmentul analizat o constituie chiar prezenţa autorului în desfăşurarea naraţiunii, jucând propriul său rol. *Râsul* face să treacă neobservată duioşia generată de reflecţiile privind destinul său, privind-o pe mama sau satul natal. Este un râs egal, un râs sprijinit pe episoade întregi, ca la Homer.

De aceea, la Ion Creangă, bucuria povestirii este, nu o dată, covârşită de ispita taifasului. Trecerea de la naraţiune la dialog, se realizează în mod firesc, uneori fără nici un „protocol" scriitoricesc. Descoperim la personajele **Amintirilor** (poate nu în aceeaşi măsură ca în **Poveşti**) o vervă, o exuberanţă verbală nemaipomenită, din care se alcătuiesc *farmecul şi savoarea fără pereche a dialogului.* În replici străbate tumultul vieţii afective a eroilor. *Suspensiile, exclamaţiile, imprecaţiile, interjecţiile, particulele demonstrative, ameninţările* şi „zicerile" împânzesc textul, conferindu-i o vibraţie puternică şi neîntreruptă...

În fragmentul analizat, Nică dialoghează cu mama, cu Zaharia lui Gâtlan, cu moş Luca. Vom observa mai întâi că dialogul zvâcneşte tot timpul datorită imprecaţiilor (figură de stil care cuprinde un blestem), în a căror alcătuire lingvistică recunoaştem lesne suculenţa vorbirii populare.

Resemnat cu soarta care le-a fost hărăzită, Zaharia lui Gâtlan zice cu înţelegere: – „Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat şi catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră!... Când să-ţi petreci şi tu tinereţea, apucă-te de cărturărie: parcă are omul zece vieţi! Tot umblând noi din şcoală în şcoală, mai mult, ia, aşa «De frunza frăsinetului», mâne-poimâne avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi ofticoşi – numai buni de făcut popi, ieşiţi din Socola."

Scanned with OKEN Scanner

Râsul lui Creangă este unul sănătos, de origine populară. Şi trebuie precizat că în **Amintiri** sunt prezentate principalele categorii ale umorului, atât cel de *situaţie* (izvorât din fapte, întâmplări) sau cele de *caracter* (izvorât din felul de a fi al unor personaje), cât şi cel de *limbaj* – prezent mai ales în ultimile două capitole (adolescentul mânuieşte mai bine limba, nu-l mai interesează, în primul rând, faptele, este capabil de ironie şi autoironie).

O întâmplare hazlie este aceea în care povestitorul insistă, cu mijloace diferite, asupra precarităţii fizice a „zmeilor" lui Luca Moşneagu.

– „Rogu-te, mână mai tare, moş Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs, la noi! Luca Moşneagu, însă, mâna cum ştia el, căci smârţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară şi slabi şi ogârjiţi ca nişte mâţi de cei leşinaţi, nu zmei, cum zicea mama, care nu ştia cum să mă urnească mai degrabă din casă".

Observăm că *epitetele,* relativ sinonime, sunt trei: „vlăguiţi", „slabi", „ogârjiţi". Primul şi ultimul sunt însoţite de determinante cu valoare de indici ai superlativului, realizaţi fie cu ajutorul unei comparaţii („ca nişte mâţi"), fie printr-o locuţiune adverbială („din cale-afară"). Odată constituit, şiragul sinonimelor sporeşte cu încă unul, căci termenul de comparaţie (mâţi) are şi el un epitet foarte expresiv („de cei leşinaţi"), aşezat în relaţie de sinonimie metaforică faţă de ceilalţi trei („vlăguiţi", „slabi", „ogârjiţi").

Spiritul „nastratinesc" (G. Călinescu) se manifestă, la Ion Creangă, prin *voluptatea vorbirii aluzive şi a ironiei* sau prin „limbajul coţcăresc", termen inspirat de titlul uneia din povestirile cele mai caracteristice **(Moş Nichifor Coţcariul)**. Flăcăii de pe „rohatca Păcurari", uliţă mărginaşă a Iaşilor, puşi pe şotii pe seama lui Moş Luca, harabagiul, şi a jalnicului său „echipaj", vădesc năravul vorbei împungăreţe: „un flăcăoan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând":

– „Moşule, iè sama de ţine bine telegarii ceia, să nu ieie vânt; că Iaşul ista-i mare şi, Doamne fereşte, să nu faci vr-o primejdie!"...

Acestei anecdote, cu rolul de a înviora naraţiunea, îi urmează comentariul scriitorului ce devine parte componentă a expunerii: „Atât i-a trebuit lui Moş Luca, ş-apoi lasă pe dânsul; câte parastase şi panaghii, toate i le-a rădicat..."

G. Călinescu observase că, de fapt, „Amintirile şi poveştile sunt părţi narate dintr-o întocmire dramatică cu un singur actor, monologică. Creangă vorbeşte, ca povestitor, ca un om care stă pe o laviţă şi istoriseşte altora, fiind el însuşi erou chiar în naraţiunea obiectivă".

Aşa se explică faptul că autorul ne face să-i simţim fiinţa risipită printre rândurile tuturor întâmplărilor relatate prin schimbarea persoanei gramaticale. Rocada persoanei I cu a II-a se explică prin aceea că, privită din perspectiva maturităţii, propria copilărie ne apare cufundată într-un timp subiectiv enorm, care îndreptăţeşte dedublarea.

Procedeul *autoadresării* (partea a IV-a) e specific artei lui Creangă şi se aplică asupra unor texte cu o structură stilistică mai complexă, de exemplu în pasajul: „Apoi lasă-ţi, băiete, satul, cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de te du în loc străin şi aşa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă! Şi doar mă şi sileam eu, într-o părere, s-o fac a înţălege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei". Acum Nică face haz de necaz.

Observăm că alternează aici, atât formele verbale de persoana a II-a („lasă-ţi", „pasă", „te du") cu cele de persoana I („mă sileam eu", „pot să mă bolnăvesc"), cât şi sensurile verbului „a lăsa": lasă-ţi, băiete, satul („părăseşte-ţi băiete, satul"); „dacă te lasă pârdalnica de inimă („dacă îţi îngăduie"). Se

Scanned with OKEN Scanner

subliniază astfel buna dispoziție a povestitorului. Când intră căruța lui moș Luca în Iași, oamenii îl tot iau peste picior. Nică pune un țol peste el și peste Zaharia și i se adresează bătrânului cu ironie: – „Moș Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să-i spui că duci nişte drobi de sare de la Ocnă, şi las' dacă nu te-a crede fiecare!"

Voioșia, expresie a optimismului poporului nostru, se mai realizează și prin alunecarea povestirii de la lucruri serioase la glumă: „vorba unei babe: «Să dea Dumnezeu tot anul să fie sărbători şi numai o zi de lucru, şi atunci să fie praznic şi nuntă»". Şi încă un exemplu: „Căci nu vă pare şagă: de la Neamț până la Iași e câtu-i de la Iași până la Neamț, nici mai mult nici mai puțin. Şi mai bine să rămâi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă... (observăm autoadresarea).

Umorul se realizează şi prin *aluzii, proverbe, zicători, expresii populare, îmbinări neașteptate de cuvinte,* care, toate, dau măsura inepuizabilei *inventivități verbale* şi *frazeologice* a lui Creangă.

„Trebuie să observăm că vitalitatea eroilor, patosul şi elanul cu care ei se dăruiesc faptei conferă evenimentelor proporții hiperbolice. Când se fugăresc sau se hârjonesc, când se bat, când se plâng şi când râd, când le e foame şi sete şi frig, persoanele cheltuiesc o mare cantitate de energie" (G. Tohăneanu).

În planul expresiei, consecința va fi frecvența ideii de superlativ realizată printr-o gamă de procedee variate şi originale. De exemplu, autorul spune: „Moș Luca era tulburat din cale-afară"; „smârțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară"; „mort-copt, trebuie să fac pe cheful mamei"; „Mama atunci mă şi ia răpede-răpede la pornit" – unde avem de-a face cu superlativul „însuşirii" (nu al „acțiunii").

Efecte comice obține scriitorul prin îmbinări neașteptate de cuvinte. Când Nică şi Zaharia ajung în căruța lui moș Luca, „era dimineața în ziua de tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul"... şi fetele şi flăcăii... „foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe!" numai tinerii noştri eroi se duceau „surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice". Termenul „surgun" este varianta învechită pentru „surghiun", sinonim cu neologismul *exil;* este un cuvânt intrat în lexicul pasiv al limbii noastre (dar care aparținea, când era încă viu, şi altor graiuri nu numai celui moldovenesc); a fi deci în surghiun şi *a fi dat dracului pomană* înseamnă a te afla într-o situație-limită (foarte dramatică).

Practicarea afectivă a scriitorului la evenimentele pe care însuşi le evocă, sugestia prezenței sale vii în miezul faptelor şi lângă propriile sale personaje, se realizează printr-un cumul de procedee artistice. Angajarea sa afectivă la cele narate se realizează prin *dativul etic,* în cadrul dialogului.

„– Şi, apoi?! Ştiutu-v-am eu că şi voi mi-ați fost de-aceştia, zise moș Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduf"...

Excepționala capacitate a lui Creangă de a folosi limba vorbită, pentru a exprima gânduri, atitudini, stări sufleteşti variate, se exprimă printr-o multitudine de procedee: *propoziții exclamative* şi *interogative, interjecții, proverbe* şi *zicători, locuțiuni verbale.*

Când este luat peste picior de un „flăcăuan al dracului", moș Luca zice: „– I-auzi, măi! Dac-ar şti el, chiolhănosul şi ticăitul, de unde-am pornit astă-noapte, ş-ar strânge lioarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căişorilor mei... Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în râs!"

Scanned with OKEN Scanner

Remarcăm prezența exclamației, procedeu stilistic des folosit în text, prin care autorul își exprimă mirarea, cu multiplele și variatele ei nuanțe. În pasajul citat, se exprimă indignarea cea mai puternică, mergând până la invectivă. („patruzecile mâne-sa de golan!").

Între procedeele de stil vorbit, deseori apare la Creangă particula demonstrativă „iată", cu variantele ei fonetice „iacă" și „iaca", ori de câte ori vorbitorul se arată surprins oarecum de ivirea neașteptată a unei persoane sau a unui evenimet. „...și hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacă-tă-ne în Târgul Frumos". „Și ca-mai ba să zicem nici cârc"; „dar vai de masul nostru..." „iaca și soarele răsare", „Iaca de ce nu, drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate". Când surprinderea este provocată de un lucru a cărui existență povestitorul o percepe mai întâi cu urechea, locul lui „iaca" îl ia sinonimul „ia": „I-auzi, măi! zice acum bătrânul."

Expresia „n-ar mai dârdâi degeaba asupra căișorilor mei", devine foarte plastică, având sensul: „n-ar mai critica"– și provoacă râsul; din relatările anterioare am aflat că „telegarii" lui moș Luca erau niște „smârțoage", de cai, „vlăguiți din cale-afară, și slabi, și ogârjiți ca niște mâți din cei leșinați". De aceea băieții au mers între „Podu-Iloaiei și Iași" mai mult pe jos decât în căruță, căci „zmeii" moșului „se muiau de tot".

Oralitatea stilului este sporită și de locuțiunile verbale întâlnite în text. Astfel, când Zaharia își îndeamnă tovarășii să pornească la drum, același moș Luca îi răspunde: „– Că bine zici, dascăle Zaharia! parcă ți-a ieșit un sfânt din gură!" Expresia are înțeles figurat de: „așa-i", „bine-ai zis". Marea lor plasticitate servește la sugerarea unei semnificații oarecum abstracte. Alte exemple: „A strica orzul pe gâște", „S-a dus vestea de popă tuns" („ceva ieșit din comun"), sunt expresii care atestă marea originalitate a lui Creangă.

Repetiția, procedeu stilistic de asemenea caracteristic pentru vorbirea populară, apare foarte des la Creangă. Se repetă interjecțiile „ei, măi Zaharie, zic eu"; sau „Ei, apoi?! Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de-aceștia".

Variate sunt aspectele *repetării verbului;* ca exemplu:

„Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola!". Să se remarce întreita repetare a epitetului – nume predicativ – „drag" totdeauna înaintea verbului copulativ, purtând, de fiecare dată, accentul frazei:

„Și dragu-mi era satul nostru", „dragi-mi erau tata și mama", „dragi-mi erau șezătorile"; „Mama atunci mă și ia răpede-răpede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie"; „Și, după ce jucam cât jucam"...; „Și cu câtă carte știu, cu câtă nu știu"; „Și câte și mai câte nu cânta..."

Sau repetarea altor părți de vorbire: „suim încet-încet codrul Pașcanilor", „se revarsă pâraile... ducând, cu sine multe-multe patimi".

Bazându-se pe *limba populară,* Creangă recurge extraordinar de des la proverbe și zicători, citate pe care ține să le anunțe ca atare, cu ajutorul formulei „vorba ceea" (câteodată „povestea ceea" sau „bine-a zis"). Spre a mări forța convingătoare a unei constatări sau observații personale și a-i acorda o valoare oarecare generală, vorbitorul invocă autoritatea unui for consacrat, în cazul proverbelor, autoritatea întregii colectivități umane, care, fiind veșnică, „știe ce spune", deci nu poate greși.

Exemple: „Dar, vorba ceea: Ursul nu joacă de bună-voie", „Mort-copt, trebuie să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag." Și: „Tot umblând noi *doi* din școală în școală, mai mult ia așa de frunza frăsinelului..."

Scanned with OKEN Scanner

Un alt procedeu stilistic bogat în efecte este întrebuințarea, cu *sens augumentativ, a diminutivelor.* Contrastul dintre formă și conținut explică valoarea expresivă neobișnuit de mare a acestui procedeu, iar pe de altă parte, folosirea lui atunci când vorbitorul este ironic; de exemplu, moș Luca este „însurățel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grija să-l trezească la timp". De observat contrastul de mare efect, în care ironia iese clar la iveală, între epitetul „Moșneagu" și diminutivul „însurățel"; „n-ar mai dârdâi degeaba asupra căișorilor mei" – în care nuanța ironică e foarte clară.

Roman al copilăriei, Amintirile lui Ion Creangă zugrăvesc zburdălnicia și nevinovăția acestei vârste, conturând un erou cu o personalitate pregnantă. Lumea rurală este privită din interior, din perspectiva eroului narator aflat la vârsta copilăriei, iar uneori la maturitatea reflexiei și a nostalgiei. Nică se autocaracterizează câte o dată, dar modalitatea principală de construire a personajului rămâne rostogolirea formidabilă de întâmplări prin care trece, sau la care este martor. Autorul – povestitor interpretează evenimentele într-un monolog neobosit și incitant totodată. (de aici *caracterul liric – narațiunea lirică* – din **Amintiri).**

Opera urmărește, prin nararea faptelor și a întâmplărilor, procesul de formare a lui Nică, precum și evoluția lui spirituală în relațiile cu mediile sociale pe care le străbate.

Amintirile din copilărie este capodopera care-l așază pe autorul ei între marii prozatori ai lumii: Flaubert, Turgheniev, Dickens.

Evocarea copilăriei se face din perspectiva depărtată a maturității. Consecința cea mai izbititoare a acestei perspective este calitatea stilului, vag nostalgic și de o mare căldură sufletească, aparținând unei ființe înțelegătoare, înzestrată cu un limbaj de o uluitoare autenticitate și de o rară savoare lexicală. Avem în vedere:

A. – *Oralitatea:* (limbaj artistic), realizată prin:
1. – *expresii onomatopeice;*
2. – *interjecții;*
3. – *verbe imitative:* a bâzâi, a bocăni, a clămpăni, a molfăi;
4. – *expresii specifice limbii vorbite, ziceri tipice, întrebări, exclamări:* „vorba ceea", „de voie, de nevoie", „ce-i de făcut?";
5. – *versuri populare sau frază ritmate;*
6. – *sintaxa frazei.*

B. – *Umorul* – semn de vitalitate, de veselie contagioasă, asigurat prin:
1. – narațiune presărată cu zicale, expresii populare, vorbe de duh, prin care se caracterizează o situație: „Vorba ceea: Dacă-i copil să se joace", „Ursul nu joacă de bunăvoie" etc.;
2. – caracterizare ironică;
3. – nume sau porecle comice;
4. – autopersiflare;
5. – scene care stârnesc hazul.

Creangă este o ființă jovială și sociabilă, care râde din inimă, râde spre a stârni hazul. Râsul lui nu pedepsește, e semn al dragostei de oameni.

Scanned with OKEN Scanner

Caracterizarea lui Nică din Amintiri din copilărie
(fragmentul din manualul de cl. a VIII-a)

„Nică a lui Ştefan a Petrei" – cum îşi numeşte Creangă personajul-copil – constituie elementul principal care leagă într-un tot armonios întreaga lume a **Amintirilor din copilărie** – „singurul roman al copilăriei ţărăneşti" din literatura noastră, cum afirma Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

Conceput ca o *imagine artistică* şi nu ca un chip ce reconstituie fidel o biografie, personajul, din perspectiva şi prin prisma căruia autorul retrăieşte cei mai frumoşi ani – petrecuţi în mijlocul familiei, al tovarăşilor de joacă şi al comunităţii humuleştene, despre care Creangă vorbeşte cu nereţinută mândrie, se înfăţişează cititorului cu două semnificaţii de bază: pe de o parte – aceea a *copilului în general:* „Aşa eram eu la vârsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice" – se afirmă în partea a doua a **Amintirilor,** iar pe de altă parte – ca *o concretizare a unei fiinţe ce se naşte, creşte şi se manifestă într-un anumit orizont (cadru) material şi spiritual românesc.* Referindu-se la prima semnificaţie, George Călinescu făcea remarca potrivit căreia Creangă ar înfăţişa „copilăria copilului universal". În legătură cu cea de a doua, se cuvine subliniat faptul că opera prezintă primele experienţe sufleteşti trăite de Nică în satul natal, care apare ca un „sat vechi, răzeşesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi voinici şi fete mândre, care ştiau a învârti şi hora, dar şi suveica..." Creangă se revede deci nu numai în mijlocul tovarăşilor de joacă şi de viaţă, ci în peisajul natal, cu natura, cu oamenii, cu obiceiurile şi tradiţiile locurilor. În acest sens, Garabet Ibrăileanu afirma: „În Creangă trăiesc credinţele, eresurile, datinile, obiceiurile, limba, poezia, morala, filozofia poporului (...) Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovenesc între români; al sufletului ţărănesc între moldoveni; al sufletului omului de la munte între ţăranii moldoveni".

Imaginea personajului (care se interferează până la suprapunere cu cea a povestitorului) se construieşte treptat-treptat, pe de o parte prin modalitatea *autoprezentării,* folosită în mai multe rânduri, ca, de pildă, în încheierea părţii a doua: „Ia, am fost şi eu, în lumea asta, un boţ cu ochi, o bucată de humă însufleţită din Humuleşti, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci şi nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut. Dar şi sărac aşa ca în anul acesta, ca în anul trecut şi ca de când sunt, niciodată n-am fost!" Sau: „Şi nu că mă laud, căci lauda-i faţă: prin somn nu ceream de mâncare; dacă mă sculam, nu mai aşteptam să-mi deie alţii; şi când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă"... *Tonalitatea fundamental luminoasă* a cărţii – asigurată de acea retrăire realizată din perspectiva copilului – este colorată, în asemenea împrejurări, ca şi în altele, de *duioşia* autorului matur, stare amendată aproape întotdeauna de *ironie,* de *autoironie* sau de atitudinea celui ce „face haz de necaz".

Personajul se conturează, însă, în mod indirect, mai ales din *întâmplările la care ia parte,* din „năzdrăvăniile" pe care le săvârşeşte el, ori le pun la cale şi le înfăptuiesc alţii şi pe care Nică le povesteşte, retrăindu-le cu o mare satisfacţie; din relaţiile cu celelalte personaje: cu mama, mai ales, Smaranda Creangă – şi ea o „năzdrăvană", după cum o prezintă copilul, altfel femeie severă, nemulţumită, certându-şi de-atâtea ori odraslele pentru năzbâtiile ce le făceau, dar, în acelaşi timp, având o ambiţie nemăsurată şi zbătându-se în fel şi

Scanned with OKEN Scanner

chip spre a-şi vedea „băietul popă"; cu tatăl – Ştefan a Petrei – care, deşi nu dădea prea multe parale pe învăţătură („Dac-ar fi să iasă toţi învăţaţi, după cum socoţi tu – îi spunea el, la un moment dat, soţiei – n-ar mai ave cine să ne tragă ciubotele") este de acord, până la urmă, cu aceasta, susţinând-o în eforturile ei de a-l determina pe Nică să plece la Socola; cu bunicul, David Creangă, din Pipirig, care vorbeşte despre necesitatea înţelepciunii pe care omul o poate aduna din cărţi, din învăţătură în general; cu diverşi tovarăşi de şcoală şi de năzdrăvănii, între care: Oşlobanu, Trăsnea, vărul lui Nică – Ion Mogorogea, Zaharia lui Gâtlan, împreună cu care, într-o zi de sărbătoare, în timp ce băieţii şi fetele din sat, „gătiţi frumos, foiau... în toate părţile, cu bucurie zugrăvită pe feţe", este nevoit să plece, cu inima strânsă şi cu lacrimi pe obraz, în căruţa lui moş Luca, spre zări necunoscute.

Partea a patra a **Amintirilor** vibrează tocmai de această emoţionantă frământare a celui ce, ajuns de-acum „holtei", „drăgăliţă Doamne", nu vrea să se dea dus din sat, în ruptul capului, înţelegând că prin acest fapt se marca încheierea unei etape de viaţă (cea a copilăriei – ocrotită de alţii –) şi că de-aici înainte începea, într-un orizont străin, necunoscut, viaţa pe cont propriu, cu greutăţile şi pericolele ce-o pândeau la fiecare cotitură. Prin folosirea unei triple comparaţii (chiar din prima fază): „Cum nu se dă ursul scos din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti...", ca şi prin construirea acelor fraze ce capătă ritm şi armonie de poem, datorită, între altele, repetiţiei: „dragu-mi era..." ori „dragi-mi erau"..., personajul narator îşi exprimă, încă o dată, afecţiunea faţă de satul natal" cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul", faţă de cei apropiaţi – mama, tata, fraţii şi surorile şi băieţii satului, faţă de şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care şi el lua parte „cu cea mai mare însufleţire".

Starea de *nostalgie,* cu care se rememorează lucrurile, justifică şi folosirea în text a unui fragment dintr-o doină de dor, pe care o cânta, „în puterea nopţei", „Mihai, scripcariul din Humuleşti, umblând cu câte-o droaie de flăcăi după dânsul".

Dialogul şi *monologul* – ca modalităţi de exprimare literară – prezente permanent în ţesătura naraţiunii, contribuie în mod substanţial la conturarea personajelor, deci şi a lui Nică.

Prin mijlocirea lor se exprimă, în mod ironic, şi o serie de meditaţii referitoare la slujitorii bisericii (preoţi, călugări), ca şi asupra vieţii, în general.

Pe măsură ce naraţiunea înaintează, înfăţişând drumul parcurs de Nică şi Zaharia, împreună cu Luca Moşneagu şi cu „telegarii" acestuia, până la Iaşi, tonalitatea rememorării se schimbă. Întâmplările hazlii, alunecarea povestirii de la lucruri serioase la glumă, ironia şi autoironia, aluziile, proverbele, zicătorile, expresiile populare, îmbinările neaşteptate de cuvinte, prin care scriitorul obţine efecte deosebite – creează eroilor o stare de bună dispoziţie, astfel încât „surgunul", de la început, se dovedeşte doar o călătorie „cu peripeţii".

Vorbind „ca un povestitor, ca un om care stă pe laviţă şi istoriseşte altora, fiind el însuşi erou în naraţiune" (cum remarcă G. Călinescu), Creangă determină în cititor o trăire intensă, o dată cu aceea a personajelor, a întâmplărilor, bucuriilor şi micilor necazuri relatate.

Originalitatea lui Creangă constă nu atât în ceea ce spune şi nici în ceea ce imaginează (ca substanţă epică – de altfel, întâmplările povestite în **Amintiri** captivează în măsura în care reuşim să le privim, ca şi copilul, ca pe nişte

Scanned with OKEN Scanner

chip spre a-şi vedea „băietul popă"; cu tatăl – Ştefan a Petrei – care, deşi nu dădea prea multe parale pe învăţătură („Dac-ar fi să iasă toţi învăţaţi, după cum socoţi tu – îi spunea el, la un moment dat, soţiei – n-ar mai ave cine să ne tragă ciubotele") este de acord, până la urmă, cu aceasta, susţinând-o în eforturile ei de a-l determina pe Nică să plece la Socola; cu bunicul, David Creangă, din Pipirig, care vorbeşte despre necesitatea înţelepciunii pe care omul o poate aduna din cărţi, din învăţătură în general; cu diverşi tovarăşi de şcoală şi de năzdrăvănii, între care: Oşlobanu, Trăsnea, vărul lui Nică – Ion Mogorogea, Zaharia lui Gâtlan, împreună cu care, într-o zi de sărbătoare, în timp ce băieţii şi fetele din sat, „gătiţi frumos, foiau... în toate părţile, cu bucurie zugrăvită pe feţe", este nevoit să plece, cu inima strânsă şi cu lacrimi pe obraz, în căruţa lui moş Luca, spre zări necunoscute.

Partea a patra a **Amintirilor** vibrează tocmai de această emoţionantă frământare a celui ce, ajuns de-acum „holtei", „drăgăliţă Doamne", nu vrea să se dea dus din sat, în ruptul capului, înţelegând că prin acest fapt se marca încheierea unei etape de viaţă (cea a copilăriei – ocrotită de alţii –) şi că de-aici înainte începea, într-un orizont străin, necunoscut, viaţa pe cont propriu, cu greutăţile şi pericolele ce-o pândeau la fiecare cotitură. Prin folosirea unei triple comparaţii (chiar din prima fază): „Cum nu se dă ursul scos din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp, şi pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti...", ca şi prin construirea acelor fraze ce capătă ritm şi armonie de poem, datorită, între altele, repetiţiei: „dragu-mi era..." ori „dragi-mi erau"..., personajul narator îşi exprimă, încă o dată, afecţiunea faţă de satul natal" cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul", faţă de cei apropiaţi – mama, tata, fraţii şi surorile şi băieţii satului, faţă de şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care şi el lua parte „cu cea mai mare însufleţire".

Starea de *nostalgie,* cu care se rememorează lucrurile, justifică şi folosirea în text a unui fragment dintr-o doină de dor, pe care o cânta, „în puterea nopţei", „Mihai, scripcariul din Humuleşti, umblând cu câte-o droaie de flăcăi după dânsul".

Dialogul şi *monologul* – ca modalităţi de exprimare literară – prezente permanent în ţesătura naraţiunii, contribuie în mod substanţial la conturarea personajelor, deci şi a lui Nică.

Prin mijlocirea lor se exprimă, în mod ironic, şi o serie de meditaţii referitoare la slujitorii bisericii (preoţi, călugări), ca şi asupra vieţii, în general.

Pe măsură ce naraţiunea înaintează, înfăţişând drumul parcurs de Nică şi Zaharia, împreună cu Luca Moşneagu şi cu „telegarii" acestuia, până la Iaşi, tonalitatea rememorării se schimbă. Întâmplările hazlii, alunecarea povestirii de la lucruri serioase la glumă, ironia şi autoironia, aluziile, proverbele, zicătorile, expresiile populare, îmbinările neaşteptate de cuvinte, prin care scriitorul obţine efecte deosebite – creează eroilor o stare de bună dispoziţie, astfel încât „surgunul", de la început, se dovedeşte doar o călătorie „cu peripeţii".

Vorbind „ca un povestitor, ca un om care stă pe laviţă şi istoriseşte altora, fiind el însuşi erou în naraţiune" (cum remarcă G. Călinescu), Creangă determină în cititor o trăire intensă, o dată cu aceea a personajelor, a întâmplărilor, bucuriilor şi micilor necazuri relatate.

Originalitatea lui Creangă constă nu atât în ceea ce spune şi nici în ceea ce imaginează (ca substanţă epică – de altfel, întâmplările povestite în **Amintiri** captivează în măsura în care reuşim să le privim, ca şi copilul, ca pe nişte

Scanned with OKEN Scanner

„năzdrăvănii"), cât, mai ales, în *modalitatea povestirii,* în vocația sa de *povestitor genial.*

După aprecierea, celebră, a lui G. Călinescu: „Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român, sau, mai simplu, e poporul român însuși, surprins într-un moment de genială expansiune".

Caracterizarea personajului Nică, din *AMINTIRI DIN COPILĂRIE* (variantă)

Opera lui Creangă, **Amintiri din copilărie,** constituie una din culmile cele mai înalte ale prozei artistice românești. Faptele de viață selectate de autor compun imaginea copilăriei universale, nicidecum o autobiografie. Aceste fapte sunt consemnate pe baza memoriei involuntare. Totul este lucrat cu migală și fiecare rând din această operă înseamnă un triumf nu numai al meșteșugului, ci și al artei.

Citind **Amintirile** lui Creangă, prin fața noastră se mișcă o galerie de personaje, creionate de autor cu mare artă: părinții, bunicii, colegii de școală sau de joacă, țărani, gazde. Predomină însă chipul autorului, al lui Nică, și al mamei sale.

Conturul personajelor se realizează, ca și la Caragiale, în planul expresiei lingvistice, adevărată „carte de vizită" a eroilor.

Cartea cuprinde o imagine luminoasă a vieții satului, a obiceiurilor și tradițiilor, având în centru întâmplările și peripețiile lui Nică a(1) lui Ștefan a(1) Petrei, de când „a făcut ochi" și până ajunge la Iași, scos cu greu din lumea satului, ca „ursul din bârlog".

Eroul central apare, așadar, înfățișat de autor, din copilărie până în pragul adolescenței. El este, în **Amintiri,** un caz particular al „copilului universal", adică un copil reprezentativ dintr-o anume regiune a Moldovei și o anume epocă istorică.

Într-un prim plan al romanului *este zugrăvit procesul de formare a lui Nică și evoluția sa spirituală,* strâns legată de mediile sociale pe care le străbate. Individualitatea sa, câtă o poate avea un copil al cărui caracter e în germene, suferă înrâurirea mediului social. Cel de-al doilea plan reconstituie, obiectiv, *universul vieții țărănești, atmosfera patriarhală a satului moldovenesc de munte,* cu instituțiile sale: familia, școala, biserica, armata.

Născut într-o familie de țărani răzeși, liberi, Nică avea unsprezece ani în timpul revoluției de la 1848. Școala rurală avea formă și conținut bisericești. Armata țării era recrutată silnic, cu arcanul. Numai preotul și dascălul știau carte în sat, de aceea idealul răzeșilor era ca odraslele lor să învețe făcutul sumanelor, pentru a le vinde la târg și a-și menține astfel independența materială (aceasta e dorința lui Ștefan a Petrii), ori să învețe carte, spre a intra în rândul clerului scutit de bir (aceasta e dorința Smarandei).

Majoritatea isprăvilor lui Nică, trecute demult și devenite frumoase prin ceața amintirilor, sunt în legătură tocmai cu cele două posibile ocupații viitoare ale copilului. El încearcă să fie negustor, ducând la târg o pupăză, „ceasornicul satului", și se întrece cu fetele la tors lâna, dobândind porecla de „Ion Torcălău". Ca viitor preot, umblă cu kiraleisa și se înfruptă din pomul mortului chiar pe vreme de holeră.

Scanned with OKEN Scanner

Frumusețea cărții stă în totala dezinvoltură cu care omul matur povestește propria-i copilărie, identificându-se, până la un punct, cu mentalitatea vârstei, dar privind-o cu nemărginită simpatie și umor.

Multe isprăvi sunt picarești („picaresc" – gen de literatură în proză, de esență realistă care, prin intermediul personajelor, investighează cele mai diverse medii sociale, reliefând amănuntul pitoresc). Astfel smântânitul oalelor, furtul cireșelor din grădina mătușii Mărioara, dărâmarea casei Irinucăi, mersul cu plugușorul sau la scăldat, sunt întâmplări din această sferă. Peripețiile sunt reprezentate scenic, iar autenticitatea trăirii merge până la identificarea cu personajele, pentru că autorul „își joacă" rolul său de copil și ne invită să gustăm farmecul vârstei de aur, povestind, la persoana I și dintr-o perspectivă subiectivă, întâmplările propriei sale vieți. „Este un personaj autorul care stă în fața noastră, gesticulează și vorbește" (planul subiectiv). „Mai sunt în **„Amintiri"** și alți eroi care vorbesc și care se definesc prin cuvânt după legile teatrului. Aceste personaje sunt jucate tot de povestitor, încât în rolul lor intră conținutul obiectiv, dar și interpretarea de actor a povestitorului" (G. Călinescu).

La începutul fiecărui capitol, eroul-narator înfățișează satul natal, (casa părintească, oamenii, rezonanța istorică a locurilor) ca pe cel mai frumos loc din lume. Humuleștii sunt „sat mare și vesel", cu „biserică frumoasă", în care „vuirea vatalelor" sugerează hărnicia; de aceea își exprimă mândria că aparține prin naștere acestui univers vechi, răzășăsc: „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele... parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!" Acest sat este matricea poporului român, iar Nică, centrul acestui univers. El exclamă: „Doamne, frumos era pe-atunci", efuziune lirică specifică notei verbale a personajului, stilului său substanțial. *Eroul-actor se caracterizează astfel singur.*

Nică este un personaj complex. El urmează să se inițieze în legile vieții, să parcurgă drumul greu spre cunoaștere (precum Harap-Alb). De aceea romanul se deschide, în mod simbolic, cu elogiul părintelui Ioan Humulescu, întemeietorul de școală. Acolo, în chilia „durată la poarta bisericii" eroul apare ca „un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra sa". *Schița de portret fizic se completează,* încă din capitolul I *și sub aspect caracterologic.* Aflăm că la școală el se dovedește „slăvit de leneș", așa că se sperie grozav de „Calul Bălan" și de „Sfântul Niculai".

1) *Autocaracterizarea* aceasta e o autoironie. Știm că la studii Ion Creangă a fost foarte bun; dar aici era necesar să ne comunice faptul contrar că era leneș, pentru efecte de stilistică. În altă parte va scrie că nu se omora cu cartea, în schimb, fire robustă, îi plăcea joaca, poznele, șotiile, glumele, ca la orice copil sănătos. Romanul înfățișează cum, prin intervenția plină de tact a Smarandei și a părintelui Ioan, băiatul începe a învăța și dobândește roadele cuvenite, după o muncă pe măsură și puterile lui: „...când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las mușchii în pace și-mi ieu alte gânduri... și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară".

Astfel opera dobândește, încă din capitolul I, semnificații de simbol, Creangă situându-și personajul în lumea celor ce-au ales drumul învățăturii, drumul anevoios al cunoașterii. Anii de școală vor deveni deci itinerarul spre cunoaștere. Hazul monologic al autorului este real în descrierea primilor dascăli, a metodelor primitive de educație, în evocarea colegilor de școală ai

Scanned with OKEN Scanner

eroului sau în zugrăvirea discuțiilor contradictorii purtate de părinți cu privire la învățătura copilului lor mai mare.

Nică e foarte harnic și priceput la muncile de acasă, cântă frumos în biserică, e nelipsit de la clăcile satului, iubește folclorul. Dar, om cu simțul umorului, scriitorul știe să se autopersifleze adesea ca în acest autoportret: „...prin somn nu ceream de mâncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții, și când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă".

În capitolul al doilea evocarea caldă a satului natal e simbolizată prin casa părintească, loc al nașterii eroului și loc al copilăriei fericite: „Și, Doamne, frumos era pe-atunci!" – exclamă autorul. „În fond, nu copilăria în sine este evocată aici, *ci o lume care a fost,* frumoasă prin însuși modul cum scriitorul o vede în amintire" (Ion Rotaru). Creangă mărturisește cu venerație dragostea adâncă față de mamă, cea care îl va împinge cu atâta stăruință spre învățătură, determinându-i viitorul.

2) Conturul personajelor se realizează, în **Amintiri,** prin *caracterizarea directă,* prin *acțiune* ori prin *limbaj* (ca și la I. L. Caragiale). În cazul lui Nică, ne întâmpină și *caracterizarea făcută de alte personaje eroului principal.* Pentru Ștefan a Petrei, el este „o tigoare de băiet, cobăit și leneș de n-are pereche" care toată ziulica bate prundurile după scăldat în loc să-i deie ajutor la treburi „după cât îl ajută puterea". Iritat de insistențele Smarandei care ținea morțiș ca „băietul" să se facă popă, Ștefan a Petrei își dă în vileag nemulțumirea într-o replică memorabilă: „– Dimineața, până-l scoli, îți stupești sufletul. Cum îl scoli, cere de mâncare. Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul... Iarna pe gheață și la săniuș. Tu cu școala ta l-ai deprins cu năravʺ. Smaranda, în schimb, în slăbiciunea ei pentru feciorul mai mare, ajunsese a crede că va ieși „al doilea Cucuzel, podoaba creștinătății", dacă va învăța carte. De aceea îl și avertizează ea, înaintea plecării la Socola: „– Să nu mă faci ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță, și să te dezmierd, cât ești de mare!" Alegând drumul nebătătorit de înaintașii săi – cel al cunoașterii – eroul încearcă să respingă desrădăcinarea de satul său natal, de „vatră" să respingă aventura în necunoscut.

Plecarea la școala din Broșteni însemnase prima ruptură de „vatra" satului, marcând totodată și intrarea într-o lume plină de primejdii și neprevăzut: căderea în Ozana, tunsul pletelor, așezarea în gazdă la Irinuca, umplerea de râie căprească, dărâmarea bojdeucii, fuga cu pluta pe Bistrița și masul la bunica Nastasia, care-i compătimește pe „mititei" că „i-a mâncat râia prin străini".

3) *Uluitoarea năvală a întâmplărilor și faptelor săvârșite duc la completarea indirectă a fișei caracterologice a eroului.* Totodată remarcăm *rapiditatea* cu care se derulează isprăvile: jocurile din casa părintească, obiceiurile de Anul Nou, furtul cireșelor, cearta cu moș Chiorpec etc. Ele dau *dinamismul* anecdotic specific, conturând destinul lui Nică drept proiecție a universului în care s-a născut.

Elanul cu care Nică se dăruiește faptei, conferă evenimentelor narate proporții hiperbolice. Când plânge sau râde, când se bate, când îi e foame și sete și frig, eroul cheltuiește o mare cantitate de energie, identificându-se cu fiecare faptă a sa. Consecința va fi frecvența ideii de superlativ: „Și unde nu încep a fugi, *de-mi scăpărau picioarele";* ...„Și făceam un tărăboiu, *de se strânsese lumea ca la comedie".* Copil inteligent și sănătos, Nică face și bucuria, dar și necazul părinților, pentru că hârjoana, glumele și poznele se țin lanț. De exemplu, la Tg. Neamț și Fălticeni, alte școli pe la care a mai învățat eroul sunt înfățișate desele petreceri de la gazda humuleștenilor, Pavăl Ciubotariul.

Scanned with OKEN Scanner

Experienţa adolescentului se îmbogăţeşte şi mai mult, iar întâmplările din mediul catihetic seamănă cu cele ale studenţilor din mediul sorbonar, zugrăvite de scriitorul francez Rabelais. Nică formează acum un cuplu picaresc cu Zaharia lui Gâtlan; confecţionând „poşte", ei le pun noaptea la tălpi lui Nică Oşlobanu, apoi lui Trăsnea şi la urmă lui Ion Mogorogea, cel „nătâng şi zgârcit". Urmarea va fi de un comic homeric: se încinge „o bătaie crâncenă", toată „clăcuşoara" terminându-se cu „ferestile sparte, soba dărâmată, par smuls din cap, sânge pe jos, Pavăl cu pieptul ars şi Ion cu călcâiul fript".

Mai toate întâmplările povestite – „în mai mulţi ani şi pe rând ca la moară" – cum glumeşte I. Creangă, sfârşesc cu eşec. Acest lucru are o dublă semnificaţie: a) autorul reuşeşte să creeze plastic *sentimentul duratei, al desfăşurării în timp, implicând totodată reprezentarea dificultăţilor şi a obstacolelor pe care trebuie să le înfrângă, prin munca lui tenace* eroul. Despre Nică şi Dumitru, care formează un cuplu picaresc la Broşteni şi la întorsul, pe Bistriţa, acasă, autorul scrie: „Şi ne coborâm noi (...) şi caii lunecau... şi eu cu Dumitru mergeam zgribuliţi şi plângeam în pumni de frig"; şi se realizează fluxul elementelor naraţiunii. b) Nică trebuie să înveţe din toate întâmplările câte ceva: că oamenii sunt buni şi răi; harnici şi leneşi; iubitori, inteligenţi şi întreprinzători, ca Smaranda; ori hâtri ca moşneagul din târg. Oamenii pot fi „nătângi şi zgârciţi", ca Ion Mogorogea, ori „hursuzi" ca mătuşa Mărioara, moş Vasile şi popa Oşlobanu.

Strânsa identificare a eroului cu vatra, cu mediul în care s-a născut apare în celebrul portret realizat de autor în capitolul al II lea: „Ia am fost şi eu, în lumea asta, un boţ cu ochi, *o bucată de humă însufleţită din Humuleşti*"... în care evidentă este autoironia.

4) Întrucât caracterul complex al personajului trebuie înfăţişat printr-o varietate de procedee, la începutul părţii a III-a, *autorul monologhează cu propriul cuget:* „– Nu mi-ar fi ciudă, încaltea, când ai fi şi tu ceva şi de ce te miri unde, îmi zice cugetul meu; dar aşa (...) asurzeşti lumea cu ţărăniile tale!" „– Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci şi eu sunt om din doi oameni".

Disimulându-şi intenţiile, scriitorul scoate la lumină procesul dificil al devenirii intelectuale, chipul unui artist genial, conştient de valoarea propriei creaţii. Sintagma „un om din doi oameni" pune în evidenţă complexitatea personalităţii artistului, acel amalgam de stări şi atitudini, de gânduri şi frământări sufleteşti care-i sunt caracteristice.

În capitolul al IV-lea eroul, părăsind satul, în ziua de Sf. Ioan Botezătorul, iese din tărâmul miraculos al copilăriei şi pătrunde într-un mediu inferior Humuleştilor: satele de câmpie şi apoi „rătăcăniile" de pe uliţele Iaşilor. Când Nică şi Zaharia lui Gâtlan sosesc la Socola, e „noaptea, târziu"; căruţa e trasă de moş Luca „sub un plop mare", deci sub cerul liber, ceea ce devine simbolul unei lumi necunoscute. Destinul personajului stă de-acum sub semnul timpului şi-al relativităţii istoriei.

Farmecul lui Creangă, aşezat între marii prozatori ai lumii, ca Mark Twain, Flaubert, Turgheniev, Dickens, „se dovedeşte inanalizabil ca şi farmecul poeziei eminesciene şi el constă în talentul literar de a caracteriza oamenii după modul lor verbal". De fapt tot textul **Amintirilor** este „distribuit monologic şi dialogic la povestitor ca erou subiectiv şi la personaje ca eroi obiectivi, jucaţi însă de povestitorul însuşi" (G. Călinescu)

Scanned with OKEN Scanner

Caracterizarea personajului Smaranda din *AMINTIRI DIN COPILĂRIE*

Folosind un procedeu compoziţional specific, cel al *povestirii în ramă,* autorul evocă universul vieţii ţărăneşti, reconstituind atmosfera patriarhală a satului de munte.

Din prima secvenţă a naraţiunii, aflăm date etnografice exacte asupra mediului: o serie de amănunte semnificative din viaţa oamenilor de la munte, cu îndeletnicirile acestora, cu bucuriile, necazurile şi grijile lor:

„Nu ştiu alţii cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti... parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie!"

Detaliile specifice unui interior ţărănesc, configurând casa tradiţională din secolul trecut, sunt prezentate de autor prin enumerare: stâlpul hornului („unde lega mama o şfară cu motocei la capăt, de crăpau mâţele jucându-se cu ei"), prichiciul vetrei („cel humuit, de care mă ţineam când începusem a merge copăcel"), cuptiorul („pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca"). Elementele acestea nu rămân fără determinanţi: stâlpul hornului era legat „cu motocei", „prichiciul", „humuit" sau „cuptiorul" sunt definite cu rolul pe care-l aveau în jocul copiilor.

Urmează o imagine de ansamblu, casa părintească fiind descrisă din interior, ea simbolizând copilăria însăşi, vârsta fericită, când,..." şi părinţii, şi fraţii, şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă toată lumea era a mea."

Creangă se autodefineşte astfel: „Şi eu eram vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vântul în tulburarea sa" – mărturisire lirică ce ne pregăteşte pentru a introduce, în centrul amintirilor, ca pe un simbol impunător al întregii copilării, chipul scump al *mamei.* După trecerea vremii, autorul o vede într-o lumină deosebit de frumoasă, zugrăvind-o cu dragoste, respect şi recunoştinţă:

„Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori... «Ieşi, copile cu părul bălai, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea!» Şi vremea se îndrepta după râsul meu."

Detaliile realiste, dezvăluind datini şi credinţe străvechi, prezente în satul românesc, se înlănţuie cu *imaginea mamei,* care este ridicată la treapta sublimului uman.

Calităţile ei excepţionale o plasează în mit.

Datinile perpetuate în satul românesc, practicile străvechi dezvăluie, încă o dată, felul de viaţă al oamenilor. Mama crede cu tărie în aceste datini. Ea „ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri de deasupra satului", „abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă;... băiea pământul sau păretele sau vrun lemn", când odorul i se „pălea la cap, la mână sau la picior", uşurând suferinţele copilului; „buchisea" tăciunii în sobă cu cleştele „ca să se mai potolească duşmanul"; când mamei „nu-i venea la socoteală" căutătura feciorului, „îndată pregătea cu degetul îmbălat cu puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura sobei, aşa să nu mi se dioache copilaşul!".

Scanned with OKEN Scanner

Smaranda Creangă e o femeie simplă, o țărancă de la munte, neștiutoare de carte, ca și Vitoria Lipan, din **Baltagul** de M. Sadoveanu; așa se și explică credința ei în superstiții, în vrăji și descântece. În schimb, este o femeie harnică, isteață, dornică de învățătură și năzuind să asigure copiilor o viață mai bună. Deși e înglodată în treburi, ea găsește timp să învețe, să citească o dată cu băiatul ei mai mare. De aceea, copilul vede în ființa care i-a dat viață o adevărată zeiță, de unde și acea atitudine de venerație pentru mama sa, realizată printr-un adevărat imn filial, prezent în următorul fragment:

„Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat... și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat".

Pentru tot ce i-a transmis, copilul este recunoscător. Mama este prezentă și cu intransigența sa față de copil, cu grijile ei zilnice, dar și pline de duioșie, de sensibilitate, purtându-se în așa fel ca să obțină rezultate educative bune. Ne amintim că atunci când Nică o lasă înglodată în treburi și fuge la scăldat, ea îl pedepsește luându-i hainele, iar când acesta se întoarce rușinat și flămând, îl dojenește blând ca să-și schimbe purtarea.

Fiică de vornic, Smaranda știe să poarte discuții lungi și convingătoare cu soțul ei pe teme educative: de exemplu, scena întâmplării tatălui, care „venea noaptea de la pădure de la Dumesnicu, cu consemnarea unor *năzdrăvănii* ale copiilor, scoaterea mâțelor de prin ocnițe și cotruțe. Este aici un *umor de situație:* mama, exigentă și dârză, nu are aceeași viziune asupra jocului copiilor, precum tatăl. Când ea „se lasă câte oleacă ziua, să se hodinească", băieții tocmai atunci „rădicau casa în slavă". „Când începea a toca la biserică, Zahei, «cel cuminte», fugea și el afară și toca în stative, de pârâiau pereții casei și duduiau ferestile. „Iar stropșitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și vatrariul, face o hodorogeală și un tărăboi de-ți ie auzul; apoi își pun câte o țoală în spate și câte un coif de hârtie pe cap și cântă «Aliluia și Doamne miluiește, popa prinde pește», de te scot din casă. Și asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ți vine câteodată să-i coseşti în bătaie"...

Stârnește voia bună a cititorului opinia contrară pe care o exprimă tatăl copiilor, într-un dialog savuros (comic de situație):

– „...,Poi dă, măi femeie, tot eşti tu bisericoasă, de s-a dus vestea, încaltea ț-au făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău".

– „Ei, apoi, minte ai omule? Mă mieram eu, de ce-s și ei așa de cuminți, mititeii; că tu li dai nas și le ții hangul. Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri; parcă au de gând să ne zugrăvească" – răspundea femeia cu ironie.

După felul în care se adresează bărbatului, Smaranda se socotește superioară lui ca putere de înțelegere a lucrurilor și mai sensibilă la înnoiri.

Deoarece copiii nu se potoleau cu hârjoana, Smaranda era nevoită să devină aspră: „și nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte un șurub-două prin cap, și să ne deie câteva tapangele la spinare".

Înduioșat de amintire, autorul notează: „Și numai așa se putea liniști biata mama de răul nostru, biată să fie de păcate!"

Scanned with OKEN Scanner

A doua zi jocurile începeau de la capăt, „şi iar lua mama nănaşa din coardă, şi iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta? Vorba ceea:

„Pielea rea şi răpănoasă
Ori o bate, ori o lasă..."

Smaranda este individualizată în special prin hărnicia şi dragostea ei de mamă, un accent special dobândind dârzenia cu care urmăreşte ambiţia de a-l vedea pe Nică preot.

Smaranda este o femeie deschisă, prietenoasă, bucuroasă de oaspeţi. După întâmplarea cu pupăza, ea o cheamă pe mătuşa Mărioara, cu care se sfădise din pricina lui Nică, la o masă, cu plăcinte şi un pahar de vin: „ca cele rele să se spele, cele bune să se-adune".

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

AMINTIRI

A păstra (ceva sau pe cineva) în amintiri (sau în inimă, în minte, în suflet) = a nu uita niciodată (ceva sau pe cineva).

A petrece ceva în minte (sau în amintire) = a-şi aminti; a depăna firul amintirilor. „Petrec în minte viaţa-mi lipsită de noroc" (Eminescu).

„Cele mai frumoase zile din viaţa noastră sunt acelea pe care le îngropăm în cripta amintirilor" (Vasile Conta).

„Cartea vieţii se citeşte lângă lampa amintirilor" (Traian Demetrescu).

„Ştii prin ce a pedepsit Dumnezeu trufia omului?... Dându-i amintirea" (O. Densuşianu-fiul)

„Amintirile, copii bastarzi ai clipelor moarte. Rătăcesc în gol şi bat noaptea la fereastra noastră. Aşa mor visele pe rând... Şi noi zâmbim şi ne uităm departe... Şi nu ştie că venim de la îngropăciune".

„Sufletul e un ţintirim – amintirile, movile de pe a căror cruce vremea şterge numele".

„Trecutul e noaptea, iar amintirile – candele, care cu vremea se sting." (O. Goga)

„Amintirile: o muzică ce ne vine de undeva, de dincolo de orizont." (G. Ibrăileanu).

„Vine şi clipa în care nu mai putem suporta povara amintirilor care ne apasă. Ele revin una câte una la suprafaţă şi ne strivesc sub regrete şi adeseori sub remuşcări." (Th. Pallady)

„Despărţirea face pe înţelept să descopere pricina neînţelegerii, să se corecteze pe sine, recunoscând că nu are dreptul de a se socoti mai presus de alţii, iar ceilalţi îşi aduc aminte de el cu plăcere şi, uitând tot ce e supărător, îl doresc din nou în mijlocul lor." (G. Călinescu)

„Frumos lucru e iubirea, dar mai frumoasă amintirea iubirii." (G. Călinescu)

„Mai plăcut e să-ţi aduci aminte de fericiri trecute, decât ca, după o tristeţe uscată, să ai, târziu, ceea ce n-ai avut la vreme" (G. Călinescu).

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE SINONIME

AMINTIRE s. 1. – citare, indicare, menționare, pomenire, semnalare, (rar semnalizare). 2. – pomenire (înv.) pomană, pomelnic, pomină. 3. – aducere-aminte, (astăzi, rar) suvenir, (grecism înv.) promit. 4. – memorie, minte;

AMINTI vb. a arăta, a memora, a prenumi, a evoca, a redeștepta.

AMINTIRE (aminti) s.f. 1. – Faptul de a (-și) aminti. Loc. În amintirea cuiva (sau a ceva) = în cinstea memoriei cuiva (sau a ceva), în semn că n-a fost uitat. 2. – Imaginea păstrată în memorie; lucru amintit. 3. – Obiect (dăruit), care amintește de cineva sau ceva. 4. – (La plural) Specie a genului epic, apropiată de memorii, în care autorul evocă, uneori în tonalități lirice, episoade din viața sa, evenimente istorice la care a participat, întâlniri cu oameni celebri etc.

FAMILIA DE CUVINTE: AMINTE (a + minte) adv. A (-și) aduce aminte = a (-și) aminti. A lua aminte la ceva = a observa, a asculta cu atenție ceva, a ține seama de ceva. A-i fi (cuiva) aminte = a fi dispus să facă ceva, a avea chef de ceva. AMINTI, vb.

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

COPILĂRIE

A dobândi (un) *copil* (sau copilaș, cocon) = a i se naște un copil. „Filozofii săi îl mângâiau că cel puțin a dobândit cocon“ (M. Sadoveanu).

La dracu-n praznic sau la mama dracului sau și-a înțărcat dracul copiii, unde și-a spart dracul opincile = foarte departe.

A-l trage pe cineva copiii de poale = a avea copii mici și greutăți materiale.

Copil de suflet = copil adoptiv.

„Într-un petec de grădină arunci sămânța plantei și te interesezi de florile ce ies. Și să rămâi rece la înflorirea sufletească a elevilor tăi?“ (Titu Maiorescu).

„Noi, cei mari, uităm adesea c-am fost copii. Și lucrul acesta ar trebui să ni-l aducem aminte, mai ales când ne găsim în fața copiilor“ (Al. Vlahuță)

„Copiii trebuie crescuți pentru ei, nu pentru părinți.“

„Copiii învață bunătatea de la natură, iar răutatea de la oameni“ (N. Iorga).

„Copilul trebuie să înțeleagă de la început că viața omului numai atunci e prețioasă când urmărește un ideal“ (L. Rebreanu).

DICȚIONAR DE SINONIME

COPILĂRIE s. 1. – pruncie (prin Maram. și Transilv. pruncenie), (înv.) coconie, nevârstnicie, probocie (În vremea probociei lui). 2. – naivitate, prostie (Ce faci tu e o prostie).

Scanned with OKEN Scanner

CU CARUL DE FÂN PESTE MUNȚI

de George Șovu

Sunt peste treizeci de ani de-atunci! Era în timpul războiului. Aveam doisprezece ani şi eram cel mai mare dintre cei trei băieți ai unei familii de țărani dintr-un sat muscelean. Pe lângă noi, băieții, părinții mei mai aveau patru fete. Eram deci şapte copii!

Mama era bolnavă de mult timp, iar tata se afla, de aproape trei ani, pe front. Singura noastră avere şi sursă de a ne câştiga existența erau doi cai şi o căruță, cu care, în lipsa tatei, muncea o soră de-a mea, pe-atunci de şaisprezece ani.

Deşi avea numai patru ani mai mult decât mine, a fost una dintre ființele care m-au influențat cel mai puternic în viață. A fost una dintre luminile zilelor mele de-atunci... şi de mai târziu. A fost, pentru că, numai peste şase ani, s-a stins, pe neaşteptate!

Eu mi-o amintesc mai ales cum era la şaisprezece ani: înăltuță, subțire şi mlădioasă ca o liană, cu un păr blond, strâns într-o coadă mare, pe care-o purta peste umăr, pe piept, cu ochii de cer limpede (nu ştiu de unde apăruse ea cu ochi albaştri, fiindcă nimeni în familia noastră n-avusese asemenea ochi), cu o față albă, fină şi frumoasă. Parcă ar fi coborât dintr-un tablou şi, privind-o călcând desculță prin ogradă, te apuca mirarea şi te temeai să nu-şi frângă picioarele lungi, cu glezne subțiri, să nu-şi strice mâinile mici, delicate, cu degete fine.

În ciuda acestei înfățişări, dublate de un suflet dăruit cu podoabele sensibilității şi ale alesei omenii, Gabriela (aşa se numea) era un flăcău în toată regula, dacă o apreciai după ceea ce era în stare să muncească, după ceea ce efectiv muncea.

Pot să spun, fără nici un pic de exagerare, că timp de patru ani, ea ne-a crescut. Fără ea, n-ar fi avut cine să lucreze cu căruța şi caii şi, fără această sursă, viața noastră s-ar fi aflat la grea cumpănă.

Cu vreo zece zile înainte de sfârşitul unui an, ni se terminase fânul, nu mai aveam deci cu ce să hrănim caii (fusese un an secetos şi chiar atunci, în decembrie, nu exista pic de zăpadă). În întreg ținutul nostru n-am găsit la nimeni un braț de fân în plus. N-aveam de unde să cumpărăm. Ne-am pregătit atunci de drum lung, peste munți, până în Ardeal. Numai disperarea a determinat-o pe mama să ne lase să plecăm, pe mine şi pe Gabriela. A mai căpătat puțină inimă când a văzut că s-a hotărât să ne întovărăşească, pentru aceeaşi nevoie, un vecin de-al nostru, nenea Ionel.

De la Câmpulung înainte, drumul ne era cunoscut. Am făcut zile şi nopți peste munți, până în inima Transilvaniei. Aici, după îndelungi căutări (nu găseam fân bun, ori era prea scump pentru punga noastră subțire), am reuşit să încărcăm căruța, plătind ultimii bani pe care-i aveam. Mi-amintesc că, la plecare, femeii de la care am luat fânul – o văduvă, cu patru copii – i s-a făcut milă de noi şi ne-a dat s-avem pentru drum o pâine mare şi-o bucată de brânză. Am plecat cu lacrimi în ochi, sărutând mâna cea bună şi darnică şi luând, în plus, merinde pentru suflet, un zâmbet cald şi-o încurajare: „S-ajungeți cu bine, copii! Să vă dea Dumnezeu sănătate vouă şi mamei voastre, şi fraților voştri! Şi să-l vedeți pe tatăl vostru cât mai curând acasă!".

Scanned with OKEN Scanner

Lelea Ioana, care voia să mai spună ceva, şi-a înghiţit vorbele, pentru că a podidit-o plânsul. (Soţul ei murise pe front.) Ne-am apropiat de cai şi, amândoi, pe jos, pe lângă ei, am pornit-o domol. Am plecat singuri şi îngrijoraţi, fiindcă pe nenea Ionel, vecinul nostru, îl pierduserăm între timp. El se dusese într-altă comună (aici nu se învoise din preţ) şi, cu toată aşteptarea noastră, nu sosise.

Mai erau cinci zile până la Anul Nou. După socoteala noastră, puteam să ajungem acasă, dacă totul ar fi decurs bine, înainte de momentele *cumpenei dintre ani.*

Dar n-am avut parte de această bucurie! La numai o zi de mers, după ce-am plecat din satul în care cumpăraserăm fânul, ni s-a stricat o roată la căruţă. Gabriela, care a intuit, prima, nenorocirea, s-a făcut albă la faţă (şi aşa era aproape îngheţată); apoi am văzut cum au început să-i tremure buzele şi să-i curgă din ochi lacrimi fierbinţi.

Mi-am amintit atunci de tot ceea ce mă învăţase ea în cei câţiva ani în care tata lipsea de-acasă: să nu mă dau bătut în nici o împrejurare, să nu-mi pierd cumpătul, să nu mă tem noaptea de nimeni. („Să nu-mi fie urât", cum ziceam eu. Ea chiar râdea de mine, spunându-mi: „Cine e mai urât ca tine, noaptea?!". Şi de multe altele mi-am amintit, fulgerător, atunci când am dat s-o încurajez pe Gabriela, spunându-i să nu-i fie teamă „că este cu mine!"

Săraca Gabriela! A zâmbit amar, apoi mi-a luat capul între palmele ei mici şi îngheţate şi m-a sărutat pe ochi. Rezultatul a fost că am început eu să bocesc. S-a întors cu spatele spre mine şi m-a lăsat să mă liniştesc, timp în care ea însăşi şi-a adunat toate puterile delicatei ei făpturi ca să se liniştească şi să chibzuiască ce-i de făcut.

Trei zile ne-am chinuit să reparăm roata. Până am găsit un meşter într-o comună vecină, până l-am convins să ne ajute fără bani, până a efectuat reparaţia, fără să descărcăm fânul, până...

A fost, totuşi, o mare minune, socoteam noi, că cineva s-a îndurat să ne ajute fără să primească vreo altă plată în afara unor vorbe de mulţumire, cu care nu mai conteneam, şi a lacrimilor de bucurie, pe care le vărsam din belşug.

Nici astăzi nu socotesc această faptă astfel! L-am căutat mai târziu pe omul acela, pe moş Ion Pânzaru, după război, când student fiind, am participat la o excursie de documentare prin Transilvania. I-am mai găsit doar numele scris pe o cruce, în cimitirul satului. Am plecat un genunchi şi-am stropit c-o lacrimă un buchet de flori de câmp, pe care l-am aşezat pe mormânt. Atunci, nu se mai afla, de ani, printre cei vii, nici sora mea, Gabriela!...

...Am reluat drumul şi, încet-încet, am lăsat în urmă satele şi ne-am apropiat din nou de munţi, pe care trebuia să-i trecem a doua oară, de data aceasta mult mai greu, căruţa fiind încărcată cu fân. Am lăsat în urmă şi zilele!

Era 31 decembrie, după-amiaza, când am început să coborâm munţii! Încercare temerară. Oricând căruţa putea să se răstoarne, în orice clipă puteam să ne trezim (mai degrabă să adormim pe veci) într-o prăpastie, cu cai cu tot! Şi totuşi trebuia să ajungem acasă; altă cale nu exista.

Gabriela purta caii de dârlog, vorbind cu ei tot timpul, domolindu-le orice încercare de a grăbi pasul, atunci când căruţa îi forţa din spate. Caii se supuneau cu blândeţe şi ţineau cu străşnicie oiştea căruţei, proptindu-se în hamuri, mai să le rupă. Dar oricât ar fi ţinut căruţa bieţii cai, nu se putea coborî fără să-i ajutăm printr-un sistem de frânare. Era un sistem primitiv, la care ne gândisem de-acasă; primitiv şi greoi, dar nu aveam altul. În faţa roţilor din spate, era suspendat, cu nişte lanţuri, un buştean, care se strângea când apăsai pe o

Scanned with OKEN Scanner

frânghie, formată dintr-o prăjină şi un lanţ. Cineva trebuia să apese permanent pe acestă pârghie. Acel cineva n-avea cine să fie în afară de mine. Cu mâinile nu puteam apăsa pârghia. N-aveam destulă forţă. De aceea, a trebuit să mă cațăr cu picioarele pe ea, ținându-mă, în acelaşi timp, de alt lanț care strângea un lemn lung, anume aşezat, de-a lungul căruței, peste fân, deasupra, ca să nu se răstoarne sau să se risipească în timpul mersului. Astfel, apăsând cu toată greutatea corpului şi printr-un anume balans pe care-l făceam aproape la fiecare metru parcurs, reuşeam să îngreuez parțial mersul căruței, să uşurez, de fapt, coborâşul.

N-am făcut niciodată în viața mea un drum mai lung şi mai istovitor ca acela. Mâinile îmi înghețaseră pe lanț, gata oricând să se desprindă, iar picioarele îmi tremurau de oboseală. Pe Gabriela n-o vedeam. O auzeam vorbind mereu cu caii. Vocea îi era din ce în ce mai slabă. Răguşise de tot!

De la o vreme s-a înnoptat. Mi se părea că am intrat în iad! Lumina felinarului, pe care Gabriela îl purta în fața cailor, pâlpâia speriată la fiecare serpentină, în apropierea prăpăstiilor. Mă cuprinsese o teamă cumplită. Tremuram din toată ființa. Plângeam. Cred că şi Gabriela plângea.

Mă aşteptam în fiecare moment să sticlească, din întunericul ce ne înconjura, ochii vreunui lup, ori să apară cine ştie ce răufăcător...

Auzeam sforăitul cailor. Mi se părea că presimt lupii pe-aproape. Bocănitul copitelor pe pietre şi scârțâitul căruței răsunau puternic în noapte. În afară de noi, în față sau în spate, nimeni! Începuse să bată un vânt ascuțit. Mă pătrundea până la oase. Gabriela se încălzea mergând. Picioarele ei mici se loveau de pietre.

Când am coborât ultima pantă şi-am văzut lucind luminile caselor de la Podul-Dâmbovicioarei, ni s-a părut că visăm! Nu credeam să mai ajungem!

Gabriela a oprit caii la margine de drum, lângă zidul unei case. A smuls nişte fân şi l-a pus în fața cailor. Apoi, văzând că nu apar, s-a repezit îngrijorată în spatele căruței. Aşezat pe pârghia cu care frânasem roțile, plângeam încet, liniştitor. Gabriela s-a apropiat, mi-a şters lacrimile cu mâneca hainei şi m-a rugat să mă urc în căruță şi să încerc să-mi fac un culcuş în fân ca să mă încălzesc puțin. Nu m-am urcat. Am preferat să-mi frece ea mâinile ca să mi le dezmorțească. Nu mâncasem nimic, de dimineață. De altfel, nici n-aveam ce să mai mâncăm. Pâinea şi brânza de la lelea Ioana se terminaseră. De-acasă nu mai aveam decât nişte mere. Mere pe stomacul gol! Mere... Şi-atât! În noaptea de Anul Nou!

– Aoleu, zise Gabriela! Am uitat că asta e noaptea de Anul Nou!

– Cât o fi ceasu? întrebai. O fi sosit?

– Cine să soseacă?

– Anul Nou!

– Nu ştiu! O fi sosit! Probabil că e trecut de douăsprezece!

– La mulți ani, Gabriela!

– La mulți ani, George!

Ne îmbrățişarăm.

– Oare ce-or fi făcând ai noştri? Mama cred că a înnebunit de frică şi de durere! Dar tata, pe unde-o fi el acum?

– Mâine sosim, zisei. Mâine se vor bucura că sosim sănătoşi şi aducem şi fân.

– Mâine!

Scanned with OKEN Scanner

În clipa aceea, uşa casei lângă care ne opriserăm s-a deschis şi pe prispă a apărut o femeie tânără, cam de 35 de ani, gătită de sărbătoare.

Când a dat cu ochii de căruţă şi de mogâldeţele de la poartă, a lăsat pe-o masă ceea ce avea în mână şi s-a apropiat. Cu glasuri aproape pierite, dădurăm „Bună-seara!". Femeia răspunse mirată:

– Bună-seara! Dar cine sunteţi dv.? De unde veniţi? Sper că nu sunteţi singuri!

– Ba singuri suntem, a răspuns Gabriela.

– Singuri? exclamă şi mai mirată femeia.

După câteva minute, caii se aflau la adăpost, cu două braţe de lucernă în faţă, coborâtă din podul gospodăriei iar noi ne încălzeam lângă sobă şi priveam la cei doi copilaşi, un băieţel şi o fetiţă, care se jucau încă în jurul pomului de iarnă. Alături, o masă întinsă cu destule bunătăţi. La masă, se afla un bătrân, bunicul copiilor. Soţul femeii, ca şi tata, era pe front.

– La mulţi ani, copii! ne ură bătrânul.

– La mulţi ani, bunicule! La mulţi ani, lele! Şi vă mulţumim mult! Fără dumneavoastră nu ştiu ce ne-am fi făcut. Era păcat să îngheţăm afară, după ce-am izbutit să coborâm munţii.

Gabriela se dezmorţise şi avea chef de vorbă. Mai prinsesem şi eu ceva inimă, dar mi-era atât de foame că înfulecam pe tăcute şi fără jenă, din câte erau pe masă. Iar femeia mă îndemna de zor:

– Mănâncă, mănâncă, băieţaş!

Am mâncat şi, tot la îndemnul acestei nevisate gazde, răsărită în calea noastră ca zânele din poveşti, m-am strecurat în patul cald şi bun şi-am adormit imediat. A mâncat şi Gabriela şi s-a culcat apoi lângă mine. Păcat de mâncare însă şi de pat! Tot somnul m-am zbuciumat cu pârghia şi cu frâna de la căruţă!

A doua zi, spre seară, am ajuns, în sfârşit, acasă. Ai noştri pierduseră nădejdea să ne mai vadă întregi...

...Pe Gabriela am pierdut-o după şase ani! Se căsătorise şi avea două fetiţe: una de un an şi jumătate, alta de câteva luni. A răcit rău, a făcut meningită şi... n-a mai scăpat! Pe fetiţe le-a crescut mama...

...De-atunci, în toate nopţile, în care anii îşi dau mâna, mi-apar în minte imaginile drumului meu peste munţi, făcut alături de acea minunată făptură, cu destin atât de aspru, încheiat revoltător de prematur.

CETATEA EMOŢIILOR

Am bătut la porţile acestei *cetăţi*, pe care, la sărbătorirea unui secol din viaţa ei, aveam s-o numesc „Cetatea emoţiilor", într-o zi de la începutul verii anului 1944.

Gătit cu hainele mele cele mai bune – o cămaşă cu râuri pe poale şi pe la mâneci, nişte pantaloni de postav alb, o vestă neagră, făcută dintr-alta, mai veche, pe care-o purtase tata, şi cu nişte opinci în picioare, mama mă trimisese să mă înscriu spre a da examen de admitere la Şcoala Normală din Câmpulungul Muscelului, oraş aflat la 30 de km de comuna noastră.

Am plecat împreună cu doi copii din sat, daţi, cu toţii, în grija unui băiat mai mare, deja elev al acestei şcoli.

Scanned with OKEN Scanner

Războiul nu se terminase şi tata era încă în concentrare. Călătoria la Câmpululg a fost sub semnul războiului. Nemţii şi-au repezit, din nou, avioanele pe deasupra oraşului, au mai aruncat câteva bombe, iar noi, obişnuiţi cu zăvoiul din faţa caselor, de unde, cu câteva ore înainte plecaserăm, ne-am ascuns precum puii de potârniche sub poalele unei păduri de brazi, spre a ne salva bietele noastre fiinţe speriate.

Atunci m-am rătăcit de tovarăţii mei... şi-am pornit-o aiurea prin oraş, întrebând unde se află Şcoala Normală către care mă împingea inima zvâcnind a teamă şi nerăbdare.

După îndemnurile şi semnele oamenilor, am trecut podul peste Râul Târgului, apa în care mă scăldasem de atâtea ori, fiindcă traversa, în drumul ei spre nuntirea cu Râul Doamnei şi, mai târziu, cu Argeşul, şi fermecatul zăvoi al copilăriei mele, de până atunci.

Şi iată *cetatea*: lângă tâmpla dealului, despre care aveam să aflu că se numeşte Flămânda, – clădiri, multe, sobre, din cărămidă roşie, punctată ici-colo cu ornamente; iată ceasul cel mare din inima clădirii; iată brazii, poate seculari, care-o-nconjoară!..., iată... dar eu, parcă nu mai văd nimic, pentru că simt ceva cald în inimă, mult prea cald; picioarele se încăpăţânează să devină dintr-o dată blegi, iar genunchii, atinşi parcă de-o seceră nevăzută, privesc, nu ştiu de ce, înduioşaţi spre asfaltul trotuarului stând gata să-l îmbrăţişeze când unul, când celălalt.

...Peste câteva săptămâni, într-un impresionant pătrat de clădiri, rezemam un colţ de zid şi-mi venea să-mi plâng de milă, pentru că tata, venit, de curând, într-o permisie, se uita prea lung şi prea compătimitor spre feciorul lui, pe-atunci „'nalt la stat cam de vreun cot", şi nu ştiu ce i-a venit să-mi spună: *„Toată speranţa noastră e în tine"*.

N-am înţeles, dintr-o dată, întregul sens al vorbelor. Uitându-mă, însă, a nu ştiu a câta oară în jur, la sutele de copii care tremurau ca şi mine, unii îmbărbătaţi de fraţii lor mai mari, alţii de oameni maturi, pe care-i numeau profesori, m-a apucat de-a dreptul spaima.

Dar sufletul tot avea să mi se-adune-n gât şi inima, înnebunită, să-ncerce, parcă, să-mi sară din piept, abia peste câteva zile.

Sute de oameni şi de copii, o singură respiraţie şi-o singură privire – aţintită spre treptele acelea, care mi s-au părut ca un podium.

Însoţit de câţiva profesori, directorul şcolii, masiv, adus puţin de spate,cu o coamă de păr alb ca al lui Delavrancea, apăruse acolo spre a aduce la cunoştinţă mulţimii, probabil după vreo tradiţie a şcolii, numele celor mai buni copii, care au ocupat şi primele locuri în rândul celor declaraţi reuşiţi la examen.

Sute de oameni şi de copii – o singură respiraţie şi-o singură privire.

După primul nume, pe care nu-l mai reţin, directorul a strigat un altul. A strigat o dată, de două ori, de trei ori. Din rânduri nu se prezenta nimeni. Atunci, m-am pomenit îndemnat de tata:

– Du-te, poate-oi fi tu!

Nu ştiu cum mi-am făcut loc şi-am apărut în faţa celui care mi se părea cât muntele de mare.

– Pe mine mă cheamă...

– De unde eşti, băieţaş?

Spusei comuna, şcoala, de unde veneam, anul, luna şi ziua în care m-am născut... Datele se potriveau!

Scanned with OKEN Scanner

Mi-era greu să cred... şi, totuşi, era adevărat!Directorul mi-a strâns mâna şi m-a mângâiat uşor. Parcă şi astăzi simt pe creştet căldura palmei lui bune şi mari.

Până atunci nu-l observasem pe tata niciodată dintre oameni. Acum l-am văzut de la distanţă, mi s-a părut că întrece cu un cap pe toţi ceilalţi.

Când am ajuns lângă el, m-a strâns încet la piept, şi-a ferit ochii într-o parte şi-a zis:

– Hai, dragu' tatei, hai să vedem ce fac caii şi să plecăm acasă.

Şi-am plecat!

Când am ieşit din pătratul de clădiri, abia atunci am observat că şcoala avea alei încântătoare, cu ronduri de flori cum nu mai văzusem până atunci şi mi s-a părut că din toţi brazii, din toţi pomii cântau numai privighetori.

Stropit de-o lacrimă a biruinţei, hotărâtoare pentru toată viaţa mea de mai târziu, am plecat cu sufletul cântând, spre a mă întoarce apoi, de zeci de ori, în timpul celor opt ani ai adolescenţei mele, petrecuţi în „Cetatea emoţiilor".

Tatei îi plăcea să revină aici, mai ales la sfârşitul anului, când, alături de *zestrea* de bagaje (cât s-au chinuit ai mei să mi-o facă!...), mă aşezam în căruţă cu braţul plin de cărţile premiilor şi cu cununa de flori. Atunci era mândru, cu adevărat mândru şi uita de toate necazurile. Trăia un an pentru o asemenea zi. Şi eu ştiam acest lucru, îl ştiam bine şi nu l-am uitat nici mai târziu, când tata mă căuta pe culoarele Universităţii din „dulcele târg al Ieşilor"...

Scanned with OKEN Scanner

MAMA

de Nicolae Labiş (1935–1956)

Nicolae Labiş e din familia romanticilor de structură titanică, din familia lui Victor Hugo, a unui Madach, a unui Eminescu, a unui Arghezi (spre a ne menţine în epoca modernă), creatori de viziuni uriaşe, arúncători de sonde în straturile profunde ale istoriei şi în universul contemporan.

Dumitru Micu

„Încărcat până în vîrful unghiilor de mesajul, ritmul şi lumina poeziei, aşa cum cochilia scoicii e încărcată de vuetul mării" – după afirmaţia lui Geo Bogza, Nicolae Labiş – „steaua fulgerată a generaţiei sale" (cum îl numea Fănuş Neagu), a generaţiei de poeţi care s-a afirmat după 1950, a dispărut, în mod tragic, la câteva zile după ce împlinise doar 21 de ani (1935–1956).

Născut la 2 decembrie 1935, în casa învăţătorilor Ana-Profira şi Eugen Labiş din Poiana Mărului–Mălini, judeţul Suceava, „sat aflat la confluenţa lumii lui Creangă cu umanitatea păstrătoare a vechilor tradiţii din „Baltagul sadovenian" (bunica din partea mamei era din Humuleşti şi rudă, prin alianţă, cu Ştefan a Petrei Ciubotarul), Labiş părea să ajungă din nou „luceafăr" al poeziei româneşti. În această privinţă, G. Călinescu afirma: ...„eu nu mă întreb ce ar fi devenit dacă trăia, pentru că îl consider un poet deplin exprimat, de la care au rămas câteva poeme încântătoare pe care istoria literaturii noastre nu le poate trece cu vederea...". Referindu-se la principalele volume de poezii: **Primele iubiri** – singurul apărut în timpul vieţii, **Lupta cu inerţia, Moartea căprioarei, Albatrosul ucis** (volume postume), Tudor Vianu remarca faptul că N. Labiş „a fost nu numai un poet al ţării lui, al naturii şi tradiţiilor ei, ...al primelor iubiri", ci şi că „a fost o conştiinţă. Tânărul acesta şi-a priceput vremea, a luptat, a arătat motivele speranţelor lui şi un drum spre viitorime".

Poezia **Mama** este un exemplu ce ar putea ilustra o altă afirmaţie a lui G. Călinescu despre N. Labiş şi anume: „Avem de-a face cu un poet adevărat a cărui frază, chiar discursivă, cântă cu o sonoritate excepţională şi care acordă lumii de toate zilele a patra dimensiune: semnificaţia lirică".

Concepută ca o *epistolă literară* (în volumul **Moartea căprioarei,** o altă compunere lirică era intitulată **Scrisoare mamei**), poezia se constituie ca *un portret,* ce năzuieşte să surprindă, pe scurt, precum într-o răsuflare, cu adânci reverberaţii însă în suflet, imaginea aceleia ce întruchipează izvorul vieţii.

Cele două catrene debutează cu o afirmaţie care închide în sine un regret generat de îndepărtarea – prin timp şi spaţiu – de o lume ce i-a rămas totuşi lumină în suflet: „N-am mai trecut de mult prin sat" – afirmă poetul, aţintind cu

Scanned with OKEN Scanner

întreaga sa ființă parcă acel orizont... „și-mi spune/ Un om ce de pe-acasă a venit/ Cum c-a-nflorit la noi mălinul/ Și c-ai albit, mămucă, ai albit".

Construită pe baza unei antiteze, această primă strofă ne confruntă cu *două simboluri,* învăluită într-o aură meditativă: în vreme ce floarea de mălin își deschide „corola de minuni" – de parfum și culoare – spre soarele vieții, simbolizând primăvara veșnică a naturii, mereu capabilă să se regenereze, acea ființă – atât de dragă poetului, străbătând prin aerul, de multe ori viscolit, al timpului, a ajuns să fie cuprinsă tot mai adânc în perimetrul anotimpului alb. Repetiția verbului a albi, la perfectul compus („ai albit"), care nu lasă nici o speranță, învăluie într-o atmosferă de blândă, dar cu atât mai tulburătoare elegie, adresarea – diminutivală și de factură populară – „mămucă".

Tot în domeniul exprimării în spiritul limbii vorbite se înscrie și formularea versului: „Un om ce de pe-acasă a venit", ca și a celui cu care începe cea de a doua strofă: „Alt om mi-a spus c-ai stat la pat, bolnavă"...

Punerea, în paralelă cu natura, a destinului uman, ne amintește, fără îndoială, meditațiile pe aceeași temă din poezia populară, meditații preluate și mult adâncite prin răscolitoare filozofie – ce-a căpătat strălucitor relief artistic în atâtea dintre elegiile eminesciene, între care și poezia „Ce te legeni".

Ultimele trei versuri ale poeziei **Mama** ni-l înfățișază pe autor într-o atitudine de simulată și de candidă derută: „Eu nu știu cum să cred atâtea vești,/ Când din scrisori eu văd precum matale/ Din zi în zi mereu întinerești" – afirmă el, punând în evidență, prin intermediul unei rostiri simple, pătrunse doar de lumina simțirii sincere, tinerețea sufletească și spirituală a bătrânei mame, alimentată, desigur, de gânduri frumoase și de iubirea cu care înconjoară neîncetat pe cel plecat departe.

La această imagine – de fiu bun și iubitor – pe care o comunică poezia **Mama**, adolescența dornică de înțelepciune ar trebui, poate, să rețină, dintre atâtea alte ipostaze ale poetului, pe aceea de luptător ce medita la destinul firesc al omului și care rezultă din următoarele versuri:

„Viața ni se cheamă-n încleștarea/ Supremei bătălii, pe câmp deschis./ Și așa ea ni-i revoltător de scurtă,/ Ca s-o mai dăm pe lene și plictis" – versuri care i-au prefigurat parcă grăbita dar și strălucitoarea lui înălțare, ca și sfârșitul dramatic atât de prematur.

MAMA

(variantă)

de Nicolae Labiș

Nicolae Labiș s-a născut la 2 decembrie 1935, în satul Mălini–Poiana Mărului, din județul Suceava, ca fiu al unor învățători; era un sat de la poalele obcinei Stânișoara, lângă Fălticenii lui Sadoveanu și Lovinescu, nu departe de Humulești lui Creangă, cu care poetul era înrudit prin strămoșii dinspre mamă, un sat caracteristic Țării de Sus, unde cuvintele sunt limpezi ca apele de munte și cântă foșnind ca cetina bradului mângâiată de vânt.

Era un mare talent, manifestat iute, aproape deplin, numai până la 21 de ani, când existența i-a fost retezată amar de „pasărea cu clonț de rubin", în

Scanned with OKEN Scanner

decembrie 1956, după ce se afirmase ca unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai vremii sale.

Volumele care îl consacră definitiv, **Primele iubiri** şi **Puiul de cerb**, apar în 1956. În vacanța petrecută la Mălini, în vara aceluiaşi an, pregăteşte volumul **Lupta cu inerția**, care va apărea postum, în 1958. Ele fac dovada dezlănțuirii precoce a unui talent deosebit, multe din poemele sale, de o surprinzătoare prospețime, cucerind mai ales prin emoția care rămâne mereu fundamentală, ca la Eminescu. E suficient să amintim **Moartea căprioarei** – capodopera sa – uimitoare prin vârsta de numai 18 ani pe care o avea poetul când a scris-o, pe tema tragediei din sufletul unui copil care asistă la prăbuşirea, din necesități prozaice (foametea pricinuită de război şi de secetă), a unei lumi mirifice.

Nicolae Labiş a deschis ceea ce s-a numit „explozia lirică" a poeziei româneşti contemporane, pentru că nimeni, între poeții generației sale, nu s-a identificat atât de puternic cu vremea aşa cum a făcut-o el. Faptul acesta l-a îndreptățit pe criticul Eugen Simion să-l numească „Buzduganul unei generații".

Labiş reprezintă astăzi mitul adolescentului care, de-abia desprins de lumea fabuloasă a copilăriei, intră în alta, unde universul i se înfățişază cu mari şi grele enigme.

Versurile de început, din **Primele iubiri**, au, în parte, o structură epică şi sunt dominate de eposul popular. Dar de pe acum se simte o neobişnuită senzație de vitalitate a materiei, de germinație colosală. Munții ard în poleiri argintate, vinele de apă țâşnesc cu putere, peştii alburii alunecă pe lângă genele copilului ce se scaldă cu ochii deschişi în pâraiele repezi. În acest sens citățm poeziile: **Moartea căprioarei, Biografie, Liliacul timpuriu.**

În poezia **Mama,** Labiş îşi exprimă sentimentul puternic, înălțător, de dragoste pentru mama rămasă acasă, în satul natal, dar a cărei imagine luminoasă îl urmăreşte pretutindeni.

Întâlnirea cu un consătean produce în sufletul poetului un sentiment de nostalgie, deoarece află veşti de-acasă, de la cei dragi. Imaginea mălinului care a-nflorit se asociază cu aceea a mamei, asupra căreia anii îşi lasă floarea albă a înțelepciunii, dar şi a bătrâneții.

„N-am mai trecut de mult prin sat şi-mi spune
Un om ce de pe-acasă a venit
Cum c-a-nflorit la noi mălinul
Şi c-ai albit, mămucă, ai albit."

Repetiția din ultimul vers al strofei accentuează sentimentul trecerii ireversibile a timpului (fără putință de întoarcere), sentiment care produce tristețe, nostalgie. Observăm că repetarea acestui cuvânt este despărțită de un cuvânt cu formă regională – „mămucă" –, termen care subliniază dragostea fiului pentru mama rămasă departe. El nu foloseşte forma literară „mama", care ar fi exprimat o distanțare, o răceală sufletească, ci-i spune, ca odinioară, în copilărie, când erau aproape – „mămucă".

Veştile primite de la oamenii din sat sunt în contradicție cu imaginea mamei păstrată în amintirea fiului, şi chiar cu aceea care s-ar putea desprinde din scrisorile sale.

„Alt om mi-a spus c-ai stat la pat, bolnavă.
Eu nu ştiu cum să cred atâtea veşti,
Când din scrisori eu văd precum matale
Din zi în zi mereu întinereşti."

Scanned with OKEN Scanner

Imaginea mamei rămâne de-a pururi luminoasă în amintirea fiului plecat departe, sufletul ei întinereşte, se regenerează mereu, asemeni florii mălinului, deşi trupul îmbătrâneşte.

Forma populară a pronumelui de politeţe „matale" subliniază acelaşi sentiment de dragoste, de apropiere pentru mama rămasă în satul natal.

Nicolae Labiş este un poet liric excepţional, devenit un mit, asemeni lui Eminescu.

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI şI MAXIME

MAMA

Foc sau *de mama focului* = în gradul cel mai înalt; foarte, grozav, straşnic.

A cere cât pe mă-sa = a cere un preţ exagerat de mare.

De când mama (sau *maica*) *m-a făcut* = de când sunt pe lume.

O mamă de bătaie = o bătaie straşnică, grozavă.

Vai de mama lui = vai de el.

Parcă am omorât pe tata (sau *pe mama*) *sau doar (sau că) n-am omorât pe nimeni* (în viaţa mea), se zice pentru a-şi exprima nemulţumirea faţă de situaţia grea în care a ajuns fără vină sau fără voie.

Din partea mamei (a tatălui etc.) = din familia, neamul, spiţa mamei(a tatălui).

E tatăl său (sau mama sa etc.) în picioare = seamănă întocmai cu tatăl său (cu mama sa etc.). Feţişoara lui... bucăţică ruptă, tată-său în picioare (I. Creangă).

A se ţine de poalele (sau de poala) mamei = (despre copii) a sta în preajma, sub ocrotirea mamei, a nu se depărta de ea.

Mamă (sau soră) de scoarţă = mamă (sau soră) vitregă. „Această fată bună era horopsită şi de sora cea de scoarţă" (I. Creangă).

A suge ceva împreună (sau o dată) cu laptele mamei = a dobândi o deprindere din cea mai fragedă copilărie.

Nu i-a tors (mamă-sa) pe limbă = vorbeşte cu uşurinţă şi fără menajamente, spune ceea ce gândeşte.

„Când omul e tânăr, el iubeşte pe tatăl şi pe mama sa. Când ajunge la vârsta bărbăţiei şi inima îi bate cu putere pentru tânăra soţie şi pentru copiii săi, atunci el îşi iubeşte întâi femeia şi copiii şi apoi pe tatăl şi pe mama sa."(G. Călinescu).

DICŢIONAR DE SINONIME

MAMA s. 1. – (pop.) maică, (reg.) mamacă, mamaie, muică, (prin Transilv.) babă, (Mold.) neneacă, (înv.) muşă, (fam.) bătrână (art.), mima. (Dânsa e mima copilului.). 2. – mamă mare = bunică, (pop.) bună, (înv. şi reg.) mătuşă, moaşă, (reg.) bâtă, maică, mamaie, mamancă, mamă bătrână, mamă bună, (prin Transiv.) babă, (prin vestul Transilv.) bobă, (Mold.) iacă. 3. –

Scanned with OKEN Scanner

Mama-pădurii = (reg.) pădureana (art.), pădureanca (art.), păduroaica (art.), fata-pădurii, mama-codrului, mama-huciului, mama-ogaşilor, surata-din-pădure, vidma-pădurii, vâlva-pădurii. 4. – (ENTOM.) împărăteasă, matcă, regină, (reg.) crăiasă, muscă-mare. 5. – (BOT.) mama-pădurii = (reg.) şerpariță, cucuruz-de-pădure, murea-pădurilor; mamă s. v. Cauză, obârşie, origine; mamă bătrână s. v. Bunică, mamă mare; mamă bună s. v. bunică, mamă mare.

DICȚIONAR EXPLICATIV

MAMA (lat.) s.f. 1. – Femeie considerată în raport cu copiii ei. Mama mare (sau bătrână) = bunică. Mamă soacră = soacră. Loc. De mamă = matern. Expr. (Fam.) Vai de mama mea, se spune ca expresie de compătimire sau de dispreț, de nemulțumire. (De) mama focului = grozav, teribil; în mare zor. O mamă de bătaie = o bătaie grozavă. Fig. Început: obârşie. 2. – Termen cu care femeia se adresează copiilor ei şi, prin extindere, unei persoane mai tinere. 3. – Termen de politețe, folosit (mai ales la țară) față de o femeie în vârstă. 4. – Mama (sau muma) pădurii = a. – personaj din basmele populare, imaginat sub chipul unei femei bătrâne, urâte şi rele; b. – (BOT.) plantă parazită pe rădăcinile arborilor.

Lecturi sentimentale

O, MAMĂ...

de Mihai Eminescu (1850–1889)

O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi,
Pe freamătul de frunze le tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfântului mormânt
Se scutură salcâmii de toamnă şi de vânt,
Se bat încet din ramuri, îngână glasul tău...
Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

Când voi muri, iubito, la creştet să nu-mi plângi;
Din teiul sfânt şi dulce o ramură să frângi,
La capul meu cu grijă tu ramura s-o-ngropi,
Asupra ei să cadă a ochilor tăi stropi;
Simți-o-voi odată umbrind mormântul meu...
Mereu va creşte umbra-i, eu voi dormi mereu.

Iar dacă împreună va fi ca să murim,
Să nu ne ducă-n triste ziduri de țintirim,
Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiaşi sicriu;
De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu.

Scanned with OKEN Scanner

MAMA

de George Coşbuc (1896–1918)

În valuri ape repezi curg
Şi vuiet dau în cale,
Iar plopi în umedul amurg
Doinesc eterna jale.
Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară–
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară.

Tu torci. Pe vatră veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte dintr-un gard,
Tar flacăra lor geme:
Clipeşte-abia din când în când
Cu stângerea-n bătaie,
Lumini cu umbre-amestecând
Prin colţuri de odaie.

Cu tine două fete stau
Şi torc în rând cu tine;
Sunt încă mici şi tată n-au
Şi George nu mai vine.
Un basm cu pajuri şi cu zmei
Începe-acum o fată,
Tu taci ş-asculţi povestea ei
Şi stai îngândurată.

Şi firul tău se rupe des,
Căci gânduri te frământă
Spui şoapte fără de-nţeles,
Şi ochii tăi stau ţintă.
Scapi fusul jos, nimic nu zici
Când fusul se desfiră...
Te uiţi la el şi nu-l rădici,
Şi fetele se miră.

...O, nu! Nu-i drept să te-ndoieşti!
La geam tu sari deodată,
Prin noapte-afară lung priveşti–
–„Ce vezi? întreb-o fată.
-„Nimic... Mi s-a părut aşa!“
Şi jale te răpune,
Şi fiecare vorbă-a ta
E plâns de-ngropăciune.

Într-un târziu, nerădicând
De jos a ta privire:
–„Eu simt că voi muri-n curând,
Că nu-mi mai sunt în fire...
Mai ştiu şi eu la ce gândeam?
Aveţi şi voi un frate...
Mi s-a părut c-aud la geam
Cu degetul cum bate.

Dar n-a fost el!... Să-l văd
venind

Aş mai trăi o viaţă,
E dus, şi voi muri dorind
Să-l văd o dată-n faţă.
Aşa vrea poate Dumnezeu,
Aşa mi-e datul sorţii,
Să n-am eu pe băiatul meu
La cap, în ceasul morţii!“

Afară-i vânt şi e-nnourat,
Şi noaptea e târzie;
Copilele ţi s-au culcat–
Tu, inimă pustie,
Stai tot la vatră-ncet plângând:
E dus şi nu mai vine!
Ş-adormi târziu cu mine-n gând
Ca să visez de mine!

RUGA MAMEI

(Fragment)

de Octavian Goga (1881–1938)

Să-mi plec genunchii iară,
Să-ţi spun iar ce mă doare,
Preasfântă născătoare
Şi pururea fecioară!

Cu ochiul tău din ceruri,
Atoatevăzătorul,
Tu mi-ai văzut feciorul,
Şi mi-ai văzut necazul...

Scanned with OKEN Scanner

În doftori n-am credință...
Să-l pui iar în picioare,
Să-mi rumenești obrazul,
La tine-i cu putință,
Preasfântă născătoare.
Azi rogu-mă iar ție,
Cum rogu-mă de-a pururi
La sfânta liturghie...
.....

Atâta bogăție
Avem și noi la casă!
Umblat-a mult băiatu
Și știe multă carte,
Adusă de departe,
Doar chiar de la-mpăratu!

Și are-nvățătură,
Din carte și din gură,
Mai multă și ca popa,
Ca popa Irimie.

Și cum aș vrea, preasfântă,
Norocul să mi-l ție,
Să-l văd iar ca odată,
Cu fața-mbujorată,
Cu ochi de fată mare,
Cum a plecat de-acasă...
Să-și caute mireasă,
Subțire ca o floare,
Ca floarea de cicoare.
Să facem nuntă mare,
Să curgă râuri vinu,

MAMĂ

de Panait Cerna (1881–1913)

I

Din vârsta fericirii fără minte
Icoane dragi mi-apar mereu-nainte:

De lume răzlețită și sfioasă,
În ramă de salcâm zăresc o casă.

Și-n casă, într-un colț întunecat,
Văd un copil de mamă lui certat.

El mâinile și-ntinde spre iertare,
Dar ea-i tăcută și ne-ndurătoare.

Din toți câți trec, nu-i nimeni să-l aline!
Și plânge-năbușit copilul
S-adoarmă în suspine.

Dar peste noapte-o biruiește dorul
Din somnu-i sare muma,
Și spre ungherul unde-i doarme-odorul
Pășește-n vârful degetelor numa.

Prin somnul lui cel lin
Duioasă se-nclină;
De-al vieții sale chin
Un zâmbet i-anină.

Zbucnește făr'zăgaz
Iubirea ei mută–
Și plânsul lui obraz
Plângând îl sărută.

Și mii de mângâieri
Pe creștet i-adună –
De ziua cea de ieri
Ce dulce-l răzbună!
El simte cum s-apleacă peste dânsul
O umbră bună ce l-ar dezmierda –
Și-ntr-un suspin, pe care ea-i șterge plânsul
Întinde brațele lui mici spre ea.

De gâtul ei s-atârnă în neștire –
Toți îngerii din ceruri îi sunt frați!
Învăluiți de-a candelei lucire,
Copil și mamă dorm îmbrățișați...

II

Tu, inimă de mamă, soarta mea,
De ce mi-ascunzi tu darurile tale?
Căci la pământ căzui cu sete grea
Și iată! a secat izvoru-n cale...
La porți străine am cerșit iubire,
Și porțile cu zgomot s-au închis;
Iar unde-am vrut să picur fericire
Am otrăvit dumnezeiescul vis.

O, mamă! o nădejde mă mai ține:
Că n-ai să-ți uiți copilul în străini –
Că în curând mă vei chema la tine,
Să gust din rodul veșnicilor spini

Scanned with OKEN Scanner

Că, bună, vei veni să-mi vindeci rana
În clipa sfântă când voi adormi,
Când sub pleoape voi strivi icoana
Acestei lumi – ce n-a fost, nici va fi...

Înalță-mă atunci, spălat de rău,
În lumea inimii şi-a frumuseții,
Să mă deştept din somnul greu al vieții
Plângând, de mult noroc, la pieptul tău.

MAMEI

de Duiliu Zamfirescu (1858–1922)

Cum cade-n primăvară, din merii înfloriți
Ninsori de flori albe pe crini îmbobociți,
Aşa din pomul grijei, pe fruntea-ți gânditoare,
De ondulate buclele căzut-a o ninsoare.
O... mamă, ştiu că-n lume şi eu am fost un măr
Ce-am nins pe a ta frunte, de timpuriu, alb păr...
Dar de-aş putea vreodată, sub ramurele mele,
Să te umbresc în tihnă, păzită de-orce rele,
Am face-atunci pe lume, eu ,cel mai mândru pom,
Tu, cea mai sfântă floare ce-a cunoscut vreun om;
Am împleti cununa a două lungi vieţe
Uitând de restul lumei, uitați de bătrâneţe,
Şi fericiți sunt astăzi acei ce sunt uitați.

MAMA

de Victor Eftimiu (1889–1972)

Cât e de drag cuvântul sacru „mamă"!
Un gângurit când pruncul vrea s-o cheme,
E lângă noi, în clipele supreme,
Din leagăn pân'la cea din urmă vamă.

Din veşnicii, ca focul unei steme
Îşi flutură a dragostei maramă...
Păstrează-i chipu-n aurita ramă
Şi de nimic, nicicând nu te mai teme!

Ocrotitoare-n oarba vijelie,
Chiar umbra ei se schimbă în făclie
Pe drumul drept menit să te poarte.

În fața ei, de-a pururi te prosternă!
Simbol duios al patriei, eternă,
Te leagănă de dincolo de moarte!

Scanned with OKEN Scanner

LA VULTURI!

de Gala Galaction (1879–1961)

Cu toate deosebirile de temperament, deşi infinit superiorilor ca artist, Gala Galaction are comun cu I. Agârbiceanu, fiind ca şi acesta preot, obişnuinţa de a pune probleme de conştiinţă. Convingerea sa este că „îndeletnicirea literară trebuie să fie prevăzătoare, dornică să instruiască pe ceilalţi şi să le folosească", iar scriitorul „un pedagog dacă nu un profesor".

G. Călinescu

Gala Galaction a îmbogăţit patrimoniul literaturii naţionale cu numeroase romane, nuvele, schiţe, amintiri, însemnări de călătorie, traduceri devenind astfel unul dintre cei mai viguroşi şi mai originali scriitori români din acest veac. Coordonatele personalităţii scriitorului sunt sensibilitatea, firea imaginativă, receptivitatea la tot ce înseamnă durerea şi dragostea umană. Garabet Ibrăileanu îl socotea „un stilist de mâna întâi", iar G. Călinescu „un mare artist, capabil de a pune probleme de conştiinţă". Într-adevăr, nuvelele care l-au consacrat pe acest mare povestitor: **Moara lui Călifar, De la noi, la Cladova, Gloria Constandini, În pădurea Cotoşmanei, Copca rădvanului, Lângă apa Vodislavei, La Vulturi!, Zile şi necazuri din zaveră** ş.a. înfăţişează dureri şi frământări omeneşti, conflicte sociale şi morale. Ele au fost strânse de autor în volumele **Bisericuţa din răzoare** (1914) şi **Clopotele din mănăstirea Neamţ** (1916).

Gala Galaction a mai scris şi romane: **La răspântie de veacuri** (autobiografic), **Roxana şi Papucii lui Mahmud** (cel mai izbutit dintre ele).

Publicată iniţial în **Viaţa Românească,** din 1912, şi inclusă, ulterior, în volumul său de debut **Bisericuţa din răzoare,** nuvela **La Vulturi!** reprezintă o pagină din trecutul zbuciumat al poporului nostru, din suferinţele îndurate în timpul cotropirii turceşti ce a urmat revoluţiei lui Tudor Vladimirescu.

Tema nuvelei o constituie, aşadar, evocarea unui episod din lupta pentru independenţă naţională a locuitorilor Ţării Româneşti, la începutul veacului trecut.

Structura compoziţională

Există în nuvela **La Vulturi!** două planuri de desfăşurare a acţiunii în timp:

A. – Există un timp al *trecutului,* un timp *continuu, istoric,* susţinut de pribegiile lui Dănilă, care corespunde cu istoria poporului român, în perioada

stăpânirii turceşti. El are rol de *EXPOZIŢIUNE DEZVOLTATĂ,* fiind realizat cu ajutorul *descrierii.* Perioada reliefată – ca durată – într-un plan al rememorării (al aducerii aminte), e susţinută epic prin *invocaţia* lui Moş Dănilă din finalul nuvelei.

B. – Există un timp al *acţiunii directe,* care cuprinde fapte petrecute în „cuibul de vânturi" şi se realizează cu ajutorul Agripinei, fiica lui Moş Dănilă şi mamă a trei copii.

Înfăţişând cadrul acţiunii şi momente semnificative din biografia lui Moş Dănilă, primul plan are şi rol de *expoziţiune dezvoltată.* Gala Galaction fixează cadrul natural în care au loc întâmplările şi prezintă oamenii care participă la ele.

a. *Tabloul de natură,* conturat mai ales prin imagini plastice, este static, realizat cu ajutorul descrierii. Autorul zugrăveşte o atmosferă de măreţie şi lumină, solicitând mai ales ochiul să descopere uimit un tablou-cadru de viaţă şi de moarte, de înălţări şi prăbuşiri. La structurarea lui contribuie, cu mare succes, contrastul dintre culmile Scripetelui, „colţuroase şi limpezi ca o cunună de securi", ni se dezvăluie ca o măreaţă construcţie, adunată de jur împrejurul unei palme de pământ, locuite de „un pumn de oameni". Locul acela se numeşte Iablanicioara, de la numele pârâului, care, izvorând de undeva, din munte, îşi poartă „undele oţelite" printre „lespezii zdrobiţi şi printre fagii cosiţi mereu la rădăcină", adunându-se şi depănându-se apoi prin jgheaburile pe care ciobanii, stăpâni ai ţinutului, i le întind în cale spre a traversa o poiană, căzând, apoi, peste „creştetul brazilor", către vale.

Pe lângă pârâu coboară o cărare, mai lesnicioasă", dar „chinuită", ca şi viaţa oamenilor care trăiau în cele „câteva case, întemeiate în acest cuib de vulturi".

Observăm că metaforele, deosebit de expresive, dau viaţă şi trăinicie tabloului, ţesându-se într-un fermecător covor artistic prin contribuţia verbelor şi ele alese cu un ascuţit simţ al puterii de sugestie, puse să lucreze într-un timp al eternităţii – *imperfectul* („se deslușea", „se aduna", „clădea", „se ştirbea", „era", „adunau", „depănau", „ţinea", „dădeau drumul", „ţâşneau", „întretăiau", „coborau", „pluteau").

Se poate deslușI *valoarea de simbol* a unor imagini, ca şi puterea anticipativă a altora. Astfel, „în faţa cerului, mai sus decât brazii cei mai înalţi, vulturii pluteau neobosit, scăldându-şi aripile în lumină şi dând fiori de moarte păsăretului de casă". Imaginea vulturilor poate fi interpretată şi ca un simbol al aspiraţiei către înalt, al mândriei de neînfricat, al speranţelor, dar şi ca o permanentă prevestire a pericolului, a tragediilor care pândesc pe oameni în orice clipă.

Întreaga nuvelă este construită pe baza *metaforei-simbol* „cuib de vulturi", folosită acum de scriitor, purtând într-însa multiple semnificaţii (aspiraţia oamenilor pentru o viaţă liberă, mai bună, ameninţarea care planează asupra oamenilor; calităţile morale ale celor care trăiesc în „vârful muntelui", demonstrând voinţa, dârzenia, îndrăzneala, neînfrânt).

După cum alte imagini sugerează, de asemenea, viaţa aspră, sfâşiată de atâtea dureri, a acelor suflete care-şi construiau destinul prin veşnică luptă cu obstacolele din jurul lor, ori dincolo de ele (exemplu: „undele oţelite" ale Iablancioarei, culmile Scripetelui sunt „colţuroase", munţii au coamele „zbârlite până spre cer"). Aceste structuri au valoare anticipativă, ele par să creioneze

Scanned with OKEN Scanner

cadrul auster în care se vor desfăşura faptele şi se va contura destinul dramatic al celor care, suiți în vârf de munte, nu mai pot supraviețui nici aici.

b. – În acest tablou, atenția se concentrează, la un moment dat, asupra baciului Dănilă, „starostele ciobanilor din partea locului", om care trecuse prin „multe suferințe şi încercase multe vaduri de amărăciune". Între locuințele din fundul văii, „cea mai mare şi mai gospodărească"era casa lui Dănilă. El este „venetic de pe plai, dar mare baci la bătrânețe". De aici încolo scriitorul va evoca momente semnificative din biografia acestui personaj, ale cărui drumuri de pribegie şi de luptă corespund cu însăşi istoria poporului român, în perioada stăpânirii turceşti.

Chip cu adevărat memorabil, construit, în prima parte, prin acumularea unor imagini care indică drumul devenirii lui, iar în partea a doua a nuvelei, prin *imaginea lui surprinsă în mişcare,* în încordare şi meditație profetică (la sfârşit), Dănilă constituie un personaj reprezentativ pentru ceea ce au însemnat altădată oamenii legați de glie, ataşați cu trup şi suflet țării, vibrând la chemările ei mari de dreptate, libertate şi lumină şi sprijinindu-le după puteri; bătrânul este semnificativ, de asemenea, pentru voința de neînfrânt de a învinge nenorocirile soartei (ca Dan, căpitan de plai, de V. Alecsandri).

Printr-o suită de întâmplări, povestite într-un ritm alert, şi în mod succint, cititorul cunoaşte drumul de chin al lui Dănilă, care, după ce „puhoiul năvălirilor străine" îi „măturase" de trei ori averea făcută cu trudă, a părăsit locurile în care se născuse, s-a urcat la munte, făcându-se cioban şi întinzându-şi, în câțiva ani, neamul şi întâietatea aici, în valea Iablanicioarei.

La imaginea urgiilor, aduse din afară, de către turci, scriitorul alătură pe aceea a luptei lui Tudor Vladimirescu pentru împlinirea, înăuntru, a dreptății mult visate de popor, luptă pe care o sprijină, în chip direct, şi un grup de bărbați, pornind din acel „cuib de vulturi", plătiți şi îmbrăcați de Moş Dănilă şi având în frunte pe Păun Ozun, unul din ginerii acestuia. Păun era „un român falnic, trup şi suflet de viteaz". Soția lui Păun era Agripina, „fata cea mai mică a unchеşului". Ea avea trei copii: Măriuca, Vlad şi Păunaş, care era „abia de două luni".

După terminarea acumulărilor, realizate prin retrospectivă, întreaga construcție epică soseşte, din nou, la acel moment de tihnă şi de lumină, descris la început. Natura, măreață, dar severă, se umanizează. Scriitorul înfățişează gospodăria lui Păun Ozun, stăruind pe imaginea primilor doi copii – Măriuca şi Vlad, „care se jucau lângă şuvoiul Iablanicioarei", ce trecea prin fundul grădinii şi pe aceea a mamei lor, Agripina. Păunaş, foarte mic, născut după plecarea tatălui său la luptă, dormea în albie.

Casele, „întemeiate" în acest cuib de vulturi, erau fără bărbați. Toți erau duşi după treburi: „Mai rămăseseră pe lângă vetre moşnegii, femeile şi copii". Dar această pace adâncă a locurilor, „fântână dintre munți, plină de chipul şi aleanul soarelui", este sfâşiată, pe neaşteptate, de un strigăt care sfârtecă sufletele şi întreaga fire: „Fugiți! fugiți! Vin turcii!" Imediat, notează autorul, slăvile fură „sfredelite" de „țipete, nechezături şi împuşcături". (Acest strigăt constituie INTRIGA nuvelei)

Din acest moment, firul epic capătă un ritm extrem de încordat, de dramatic, sugerând, în mod excepțional, dramatismul acelei femei, simbol al mamei, în stare să se sacrifice oricând spre a-şi salva copii. Nuvela se aşează, de acum înainte, în cel de-al doilea plan al acțiunii sale, urmărind lupta disperată a Agripinei pentru a ieşi dintr-o situație limită, impusă de venirea neaşteptată a

Scanned with OKEN Scanner

turcilor. Groaza care pune stăpânire pe întreaga ființă a Agripinei este dezvăluită gradat, prin consemnarea stărilor ei fizice și psihice. Reacțiile ei febrile, disperate, sunt comunicate de scriitor într-un limbaj menit să transmită panica, spaima.

Drumul Agripinei, alergând cu cei trei copii de mână sau în brațe, luptându-se cu muntele, cu moartea, se realizează, prin măiestria scriitorului, ca o pagină dintre cele mai frumoase din literatura noastră, o pagină clocotind de durere, vibrând de înfiorate descrieri, în care se armonizează permanent lumini și umbre. Procedeele la care apelează Gala Galaction pentru a-și caracteriza personajele sunt restrânse. Două sunt modalitățile dominante: a. – prezentarea personajelor făcute de autor –; b. – dezvăluirea trăsăturilor de caracter ale personajelor din participarea lor la acțiune.

Surprinzându-și eroina într-o situație – limită, autorul are prilejul de a evidenția adevărata esență a ființei acesteia. Agripina este nevoită să urce o adevărată Golgotă. Privind-o la început din exterior, G. Galaction îi surprinse mai ales gesturile febrile: „se repezi la Păunaș, îl ridică din albie, îl puse în poală și, prin ușa din fund, țâșni în grădină. Se strecurase pe lângă gard, ajunse pe Măriuca și pe Vlad și, târându-i după ea, începu să urce coasta din fag în fag"

Suita de verbe folosită aici, verbe la perfectul simplu sau prezent, constituie mijlocul ei principal al sugestiei pentru spaima ce-o cuprinsese și al hotărârii, luate cu bărbăție, de a-și salva, cu orice preț, copiii, alegând pentru aceasta cărarea cea mai scurtă, dar și cea mai anevoioasă.

De aici înainte, atenția scriitorului este distribuită între personaj și natură. Gala Galaction folosește o gamă largă de procedee artistice care, toate la un loc, scot la lumină copleșitoarea frumusețe morală a Agripinei.

Urmărindu-și personajul din momentul când începe să urce „scara de bolovani și rădăcini", autorul face remarca: „Trebuia un om zdravăn ca să poată să biruiască pieptul muntelui, nu o muiere cu un copil în poală și cu alți doi târâș după ea". Într-adevăr, trăsăturile fizice, în special tinerețea și vigoarea Agripinei, accentuează și mai mult eforturile ei de a-și salva, cu orice preț, copiii. Era voinică Agripina, „tânără și vânjoasă", dar „povara cu care se lupta era peste puterile unei femei"..., „...suia din greu, cu pieptul tot atât de smăcinat ca și șuvoiul de alături, ajutând pe Măriuca și pe Vlad și ferind pe Păunaș din poală, ca să nu-l izbească de pietre ori de crengi". Pentru a relata dificultățile urcușului, care constituie *DESFĂȘURAREA ACȚIUNII,* scriitorul ne comunică suferința fizică a femeii și,mai ales, stările ei sufletești, insistând asupra gândurilor năvalnice ale personajului, care este gata de orice sacrificiu, pentru a-și feri copiii de primejdii: „Unde să se ascundă, unde să întârzie acum când focul arde la tălpile picioarelor! Mai bine să lupte până când i-o plesni inima în piept. Dacă ajunge la stână, poate să cadă și să moară; au scăpat copilașii. Sângele lui Păun, rodul dragostei lor, lumina ochilor lui Dănilă!... Mai bine să urce, să urce! Să nu se lase până nu s-o vedea măcar în poienița de sub stână atunci când o cădea moartă, Măriuca, Vlad și Păunaș au scăpat cu viață".

Observăm că autorul notează în mod direct gândurile eroinei, pentru ca mai apoi să înregistreze senzațiile ei, unele de o violență rară (generate de oboseala, durerea și de marea tensiune nervoasă prin care acesta trece). Urmărind astfel o gradație dinspre exterior spre adânc, spre interior, sugerată, între altele, prin folosirea unor interogații și exclamații bine plasate, prin construcții eliptice care măresc tensiunea, încordarea, prin trecerea bruscă de la vorbirea indirectă la cea directă.

Scanned with OKEN Scanner

Zbuciumul Agripinei este pus în evidență cu ajutorul *analizei psihologice,* modalitate de investigare prin care autorul încearcă să descifreze trăirile interioare ale personajului, dezvăluindu-ne frământările morale ale acestuia.

Din punct de vedere stilistic, analiza psihologică se realizează prin intermediul unor metafore şi comparații constituite cu ajutorul unor elemente de figurație poetică împrumutate de mediul de viață al personajului: „În pieptul ei ardea pădurea şi bătăile inimii erau bolovani încinşi, care săreau din loc în loc şi o loveau în coaste"; „pieptul îi horcăia ca nişte foale"; „Agripina începu să şovăiască, asemenea vitei lovite între coarne". Ajunsă în poiană, ea se simte rău: „Munții şi pădurile se învârtiră cu ea şi toată greutatea trupului i se răsturnă în cap, ca apa într-o sticlă, în gâtul sticlei, când o întorci cu fundul în sus".

În întreaga nuvelă există o deplină concordanță între aspectele de natură şi sufletele oamenilor, caracterele acestora, „oțelite" şi ele parcă precum undele Iablanicioarei. Astfel, în momentele disperării mamei, disperarea ajunsă la paroxism, natura vibrează parcă în acord cu durerea ei halucinantă: „Copacii dimprejur zvâcneau şi începeau să se facă roşii". „În pieptul ei ardea toată pădurea". Copiii obosiți cad jos pe rând „ca nişte bujori frânți de ploaie" Şi, ca Făt-Frumos din basm, care, în momente de restrişte, îşi găseşte scăparea în apa vie, Agripina îşi moaie mâinile în spumele pârâului şi „îşi aruncă pe ochi câțiva pumni de apă, cum i-ar fi aruncat pe nişte cărbuni aprinşi". Setea provoacă senzația de foc mistuitor, şi e sugerată în termeni foarte expresivi: „frigea", „fierbea", „se topea", „ardea".

Întâlnim frecvent şi *monologul interior,* utilizat pentru a scoate în evidență încleştarea disperată dintre voința personajului şi încercările supraomeneşti la care este supus. Când ajunge în poiana cu căpițe, dedesuptul Brăcinelului, Agripina, căzută la umbra unui stog, cugetă: „Tata n-a simțit primejdia. Ciobanii sunt risipiți şi turcii o să-i ia fără veste. Trebuie să merg până la stână".

Încordarea din gradația epică atinge punctul culminant în momentele în care Agripina, după ce ascunsese pe Păunaş într-o căpiță de fân din poiana de sub stână, ajunge aproape nebună de durere şi de oboseală, împreună cu cei doi copii mai mari, Măriuca şi Vlad, la moş Dănilă: „Au venit turcii, în sat, „bunicule"! strigă fetița.

Scena urcuşului prilejuieşte autorului conturarea portretului moral al eroinei. Ca personaj literar, Agripina ne emoționează, în primul rând prin puterea ei de jertfă maternă şi de sacrificiu. Ea trăieşte şi se impune, în paginile nuvelei, prin uimitoarea ei frumusețe morală, concretizată în noile trăsături de caracter: dragoste nețărmurită pentru copii, dârzenie, voință, solidaritate familiară, eroism. Reprezentând o sinteză a calităților morale ale poporului nostru, Agripina, din nuvela **La Vulturi!,** poate fi considerată, pe drept cuvânt, un personaj-simbol pentru eroismul dovedit de poporul român de-alungul zbuciumatei sale istorii.

Concepută prin procedeele *simetriei, gradării şi contrastelor,* nuvela conține din nou, spre final, un *tablou de natură* peste care pluteşte o linişte împărătească. în centrul acțiunii se află iarăşi chipul cu adevărat memorabil al bătrânului Dănilă, menit să treacă printr-o încercare dramatică. După ce află vestea venirii turcilor, bătrânul îşi ia oamenii, înarmați cu flinte, şi pleacă spre poiană, după micuțul Păunaş, dar fânul căpiței era răvăşit şi Păunaş nicăieri: „Păsările cerului coborâseră în poiană şi smulseseră pe Păunaş din zbuciumul

Scanned with OKEN Scanner

plânsului, din durerile foamei şi din tot vaietul şi chinul unei vieţi omeneşti". Moartea copilul, care constituie *DEZNODĂMÂNTUL TRAGIC* al întregii nuvele, capătă semnificaţii simbolice, deoarece Păunaş reprezintă însuşi viitorul, adică ceea ce ar fi putut să fie peste 40–50 ani pe plaiul dezrobit de Tudor. Dar nu venise încă vremea eliberării acestui neam greu încercat, un popor „nenorocit şi rob încă pe multă vreme", asupra căruia se abăteau nu numai vulturii din ceruri, ci şi cei de pe pământ.

Invocaţia către divinitate, rostită de către Dănilă în final, capătă semnificaţii adânci, justificând titlu simbolic al nuvelei: „Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii, noastre! Ajungă Sfinţiei Tale atâta jertfă! Ajunge atâta risipă, atâta jaf la vulturi, din mana bietei ţări şi din carnea noastră!"

În felul acesta *deznodământul tragic* este dublat de o meditaţie nu mai puţin tragică, simbolică, în acelaşi timp, profetică. Lumea aceea românească – natură şi oameni –, o lume aspră dar sublimă prin înfăţişare morală, prin înălţimea şi puritatea idealurilor, o lume sfâşiată, în chip nedrept, de dureri şi năpaste, este dominată acum de figura îndurerată a bătrânului staroste al ciobanului care plânge în faţa cerului şi se roagă, cu un patetism sfâşietor, pentru un destin mai bun al neamului său.

Nuvela **La Vulturi!** rămâne, în esenţa ei, o carte deschisă a sufletului românesc înzestrat cu mari disponibilităţi fizice şi morale în lupta cu realităţile crude ale unor timpuri trecute. Străbătută de o idee generoasă (dragostea de ţară), ea transmite, peste generaţii, mesajul mereu actual al luptei pentru păstrarea libertăţii şi a păcii în lume.

Naraţiunea **La Vulturi!** este înviorată de prezenţa dialogului între Agripina şi copii şi între moş Dănilă şi Măriuca. Această modalitate este folosită în momente de mare dramatism: sosirea turcilor, fuga disperată a Agripinei şi a copiilor prin munţi şi în momentul culminant – găsirea scutecelor lui Păunaş, înroşite de sânge.

Monologul lui Moş Dănilă, din final, acea *rugă zugrăvită* plină de semnificaţii, încheie o întâmplare al cărei deznodământ ne impresionează.

Nuvela abundă în descrieri de natură. După zile cu ploi, uriaşii munţii erau „blajini, tihniţi şi prididiti de soare". Este ziua senină care prevesteşte furtuna, venirea turcilor. Sfârşitul tragic al acestei zile este sugerat şi de vulturii care „se roteau cu neobosită măreţie" în „nesfârşirea albastră". Liniştea peisajului contrastează puternic cu zbuciumul sufletesc tocmai pentru a-l releva.

Abundenţa propoziţiilor interogative din ultima parte a nuvelei este justificată de monologul interior al baciului Dănilă. Acesta se gândeşte la Tudor, la Păun, la venirea turcilor, iar întrebările ce şi le pune au o notă de disperare: „Încotro să fie Tudor cu ai lui? Tot în Bucureşti, ori aiurea? Ce a făcut el atâta vreme? Ce au căutat turcii până aici? Când au venit, ce vijelie, i-a adus?„

Cei câţiva *termeni regionali* („Vlădică", „zaplan", „smăcinat", „a chişni", „schimă", „padabie") fac naraţiunea mai pitorească.

Marea artă în mânuirea *naraţiunii, a dialogului* şi a *descrierii,* în ţinerea mereu trează a atenţiei lectorului, fac din Gala Galaction un povestitor îndrăgit de toate vârstele.

Scanned with OKEN Scanner

Caracterizarea personajului Dănilă, din nuvela *LA VULTURI!* de Gala Galaction

Unul din personajele principale ale nuvelei, cu titlul simbolic, **La Vulturi!** (în care prozatorul Gala Galaction evocă un şir de întâmplări dramatice, sugestive pentru viaţa de zbucium dusă de poporul nostru de-a lungul secolelor) este *baciul Dănilă,* „starostele ciobanilor din partea locului", „om care trecuse prin multe suferinţe şi încercase multe vaduri de amărăciune".

Chip cu adevărat memorabil, constituit, în prima parte a nuvelei, prin *retrospectivă* – care prilejuieşte acumularea unor imagini ce indică drumul lui, iar în partea a doua – ca o *imagine surprinsă în mişcare şi meditaţie profetică* (la sfârşit), moş Dănilă se constituie ca un *personaj reprezentativ* pentru ceea ce au însemnat oamenii legaţi de glie, ataşaţi – trup şi suflet – ţării, vibrând la interesele ei mari: de dreptate, libertate şi lumină şi sprijinându-le împlinirea după puteri. Bătrânul este semnificativ, de asemenea, pentru voinţa de neînfrânt de a învinge nenorocirile soartei.

Printr-o suită de întâmplări, povestite pe scurt şi ritm alert, cititorul cunoaşte drumul de chin al lui Dănilă („de felul lui de dincoace de Olt"), care, în tinereţe, prin hărnicie şi muncă stăruitoare, „făcuse de trei ori avere" ce-i fusese, tot de atâtea ori, măturată de puhoiul năvălirilor străine:" ...precum fierul plugului trece prin inima muşuroiului de furnici, spintecând într-o clipă cetatea harnicilor muncitoare – afirmă scriitorul prin mijlocirea unei comparaţii revelatoare – aşa şi fierul nenorocirii spintecase în trei rânduri rostul şi viaţa românului Dănilă...". La a treia nenorocire, Dănilă a plâns şi, hotărându-se să părăsească locuinţa în care se născuse, „s-a suit în creierii munţilor", pe „culmile Scripetelui", făcându-se cioban şi întinzându-şi, în câţiva ani, „neamul şi întâietatea" în acel loc de pe valea Iablanicioarei, pe care scriitorul îl numeşte, metaforic, „cuib de vultur", pentru că, deasupra lui, „în faţa cerului, mai sus decât brazii cei înalţi, vulturii pluteau neobosit, scăldându-şi aripile în lumină..." *(Titlul* nuvelei, pe lângă valoarea toponimică, are şi una simbolică – vulturii putând semnifica şi demnitatea acelor oameni, aspiraţia lor către înalt, către libertate, după cum în momentul deznodământului construcţiei epice, vulturii se contopesc, tot în plan simbolic, cu duşmanii acelor fiinţe condamnate parcă să-şi semene drumul vieţii cu atâtea jertfe).

La imaginea urgiilor aduse din afară, de către turci, scriitorul alătură pe aceea a luptei lui Tudor Vladimirescu pentru câştigarea, înăuntru, a dreptăţii mult visate de popor. Această luptă este sprijinită şi de Dănilă, care, bătrân fiind, adună un grup de zece bărbaţi – toţi copii de munte, cu bună ştiinţă într-ale flintei", îi îmbarcă şi-i plăteşte cu banii lui şi-i trimite lui Tudor, împreună cu Păun Ozun – „român falnic, trup şi suflet de viteaz", unul dintre ginerii baciului.

După ce, în *EXPOZIŢIUNEA* nuvelei, ne-am confruntat cu toate aceste elemente, o dată cu *DECLANŞAREA CONFLICTULUI* (generat de vestea ce capătă formă de strigăt: „Fugiţi! fugiţi! vin turcii!"...) intră în scena celălalt personaj de bază – *Agripina* –, fiica cea mai mică a lui Dănilă, căsătorită cu Păun Ozun.

În ziua aceea (a noii invazii a turcilor), bătrânul, de peste optzeci de ani, „se suise la stână dis-de-dimineaţă". Auzise, pe la amiază, focuri slobozite din pistoale, dar „le luase drept o glumă ciobănească şi nu se mai gândea la ele. Cu privirile risipite peste culmile din răsărit, Moş Dănilă se gândea departe, se gândea la Tudor, la Păun Ozun şi la Bucureştii unde viteazul oltean pare că

Scanned with OKEN Scanner

intrase într-un mormânt". Îngrijorarea sa este marcată de scriitor printr-o suită de interogații retorice: „Încotro să fie Tudor şi ai lui? Tot în Bucureşti ori aiurea? Ce a făcut el de atâta vreme?" (De altfel şi până atunci aceleaşi gânduri îl stăpâniseră, după plecarea lui Păun Ozun bătrânul simțindu-se dator s-o încurajeze mereu pe fiica sa, când aceasta se lăsa cuprinsă de „gânduri rele care îi tot croncăneau prin inimă": „Agripino, nu fi muiere! îi spune el, la un moment dat. Tudor şi Păun stau şi stăpânesc în Bucureşti. Boierii pământeni s-au dat cu Tudor...").

Încordarea din *gradația epică* atinge *PUNCTUL CULMINANT* în momentele în care Agripina ascunde pe Păunaş (copilul cel mic) într-o căpiță de fân, din poiana de sub stână, ajungând apoi, aproape nebună de durere şi de oboseală –, împreună cu cei doi copii mai mari – Măriuca şi Vlad – la Moş Dănilă:

„– Au venit turcii în sat, bunicule!" strigă fetița.

Vestea cade ca un trăsnet, de data aceasta în vârful muntelui, şi pătrunde în sufletul bătrânului care îşi cheamă în ajutor ciobanii mai tineri şi porneşte cu ei împreună să întâmpine duşmanul, cu hotărârea de „a-şi vinde pielea cât vor putea mai scump".

În limina acelui moment de „linişte împărătească a întregii firi" – element care funcționează *ca un laitmotiv* al construcției epice, autorul – maestru al gradării contrastelor şi al efectelor acestora – sugerează învolburarea din gândurile personajului (bâtrânul Dănilă), prin care „treceau nori şi corbi". Această *metaforă plastică* este povestitoarea unei noi nenorociri. Până să ajungă în fața duşmanilor, bătrânului îi este dat să trăiască durerea sfâşietoare a morții tragice tocmai a aceluia ce reprezintă speranța, o speranță ucisă cu brutalitate de vulturii răpitori (este vorba de Păunaş, care fusese găsit în căpița de fân şi sfâşiat).

Lumea aceea românească – natura şi oameni – al cărei chip este conturată în mod impresionant în nuvelă – o lume aspră, dar sublimă prin înfățişare şi frumusețe morală, prin înălțimea şi puritatea idealurilor, o lume sfâşiată, în chip nedrept, de dureri şi năpaste, este dominată – în momentul deznodământului întregii construcții epice (DEZNODĂMÂNT TRAGIC, dublat de o meditație nu mai puțin tragică, simbolică în acelaşi timp, profetică) de figura îndurerată a bătrânului staroste al ciobanilor. Plângând în fața cerului (pentru a doua oară în viața sa), el se roagă, cu un patriotism sfâşietor, pentru un destin mai bun al neamului său: „Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinției tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi, din mana bietei țări şi din carnea noastră!". Această rugă – imprecație, sublim exprimată, cuprinde, desigur, în ființa ei şi speranța într-un timp de lumină şi de tihnă.

Caracterizarea personajului Agripina din nuvelă *LA VULTURI!* de Gala Galaction.

Personaj principal al nuvelei, cu titlu simbolic, **La Vulturi!** (în care prozatorul Gala Galaction evocă un şir de întâmplări dramatice, sugestive pentru viața de zbucium dusă de poporul nostru de-a lungul secolelor), *Agripina,* fiica mai mică a baciului *Dănilă,* se constituie ca un simbol al mamei capabile să se sacrifice oricând spre a-şi salva copii. Imaginea ei apare episodic în lunga expoziție a nuvelei, mai ales în relație cu bătrânul Dănilă, către care aleargă adesea (cu copilul cel mai mic, cu Păunaş, „strâns la sân") spre a-şi

Scanned with OKEN Scanner

potoli încordările din suflet şi „gândurile cele rele care îi tot croncănesc în inimă", din cauză că nu mai ştia nimic, de multă vreme, despre soarta bărbatului ei – Păun Ozun, plecat să lupte alături de Tudor Vladimirescu.

După tensiunea acumulărilor de imagini, realizate prin retrospectiva ce conturează drumul devenirii lui Dănilă (felul în care îşi părăsise locurile natale şi, retras în creierii munţilor, se făcuse cioban), *construcţia nuvelei,* care debutase cu o *descriere,* soseşte, din nou, la acel moment de tihnă şi de lumină prezentat la început. Natura, măreaţă dar severă, adevărat „cuib de vulturi" – cum o numeşte, metaforic, autorul (pentru că, deasupra lui, „în faţa cerului, mai sus decât brazii cei înalţi, vulturii pluteau neobosit, scăldându-şi aripile în lumină") se umanizează. Gala Galaction înfăţişează acum gospodăria lui Păun Ozun, stăruind pe imaginea primilor doi copii – Măriuca şi Vlad (din cei trei care îi mai trăiau). Aceştia „se jucau lângă şuvoiul Iablanicioarei" – pârâul care, izvorând de undeva, din munte, îşi purta „undele oţelite" şi prin fundul grădinii lui Ozun. Păunaş, foarte mic, născut după plecarea tatălui său la luptă, dormea în albie.

De aici înainte, lumea nuvelei începe să fie dominată – un timp foarte important (care marchează *intriga discursului narativ* şi *desfăşurarea* acestuia până ce se atinge *punctul culminant)* de figura Agripinei. O serie de imagini, constituite prin antiteza, (Gala Galaction este un maiestru al gradării contrastelor şi al efectelor acestora) au şi capacitatea de anticipare, de povestire a nenorocirilor: „Agripina vedea, prin uşa deschisă, câteva căsuţe de bârne, ceva din ograda lui Moş Dănilă, drumul satului şi adâncitura Iablanicioarei, iar încolo *aripile negre* ale pădurii de brad, aruncând *umbre adânci* pe fâneţele înflorite şi *gurile de secure* ale Scripetelui, *muşcând* din cerul albastru"...

Peste „pacea adâncă" a locurilor – descrisă în aşa fel încât parcă o simţim, peste acea „fântână dintre munţi, plină de chipul şi de aleanul soarelui" – năvăleşte un strigăt sfâşietor care zguduie sufletele şi întreaga fire: „Fugiţi! fugiţi! vin turcii!" Imediat – notează autorul – slăvile fură „sfredelite" de „ţipete, nechezături şi împuşcături".

Din acest moment (care constituie *intriga* nuvelei), *desfăşurarea* firului epic capătă un ritm extrem de încordat, sugerând, într-un mod excepţional (ca realizarea artistică), dramatismul trăirilor Agripinei. Drumul ei, alergând, cu cei trei copii, de mână sau în braţe, luptându-se cu muntele – cu moartea de fapt, se conturează, prin măiestria scriitorului, ca o pagină dintre cele mai frumoase din literatura noastră, o pagină clocotind de durere, vibrând de înfiorate descrieri, în care se armonizează permanent lumini şi umbre.

Surprinzându-şi eroina într-o *situaţie-limită,* autorul îşi creează astfel prilejul de a evidenţia adevărata esenţă a fiinţei acesteia. Agripina este nevoită să urce o adevărată „Golgotă".

Privind-o, la început, din exterior, autorul îi surprinse mai ales gesturile febrile: „Se repezi la Păunaş, îl ridică din albie, îl puse în poală şi, prin uşa din fund, tâşni în grădină. Se strecură pe lângă grajd, ajunse pe Măriuca şi pe Vlad şi, târându-i după ea, începu să urce coasta din fag în fag". *Suita de verbe* folosită aici constituie mijlocul artistic principal de a sugera spaima ce cuprinsese personajul, ca şi hotărârea (luată cu bărbăţie) de a-şi salva cu orice preţ copiii, alegând pentru această cărare cea mai scurtă, dar şi cea mai anevoioasă.

De aici înainte, atenţia scriitorului se împarte între urmărirea personajului şi prezentarea naturii. Este folosită o gamă largă de procedee artistice care scot în lumină copleşitoarea frumuseţe morală a Agripinei. Autorul notează, de data aceasta, *gândurile* eroinei, pentru ca, mai apoi, să înregistreze *senzaţiile* ei,

Scanned with OKEN Scanner

unele de o violență rară, senzații pe care le sugerează oboseala, durerea și marea tensiune nervoasă, prin care trece personajul. Urmărim astfel o gradație dinspre exterior spre adânc, spre interior, sugerată, între altele, prin folosirea unor interogații și exclamații, bine plasate, prin construcții eliptice care măresc tensiunea, prin trecerea bruscă de la vorbirea indirectă la cea directă etc.

„Mai bine să lupte până când i-o plesni inima în piept! – gândește eroina... Dacă ajunge la stână, poate să cadă și să moară; au scăpat copilașii"... „Dacă o ajung turcii, pe ea o batjocoresc și poate o lasă cu viață, dar pe copii îi strivesc de stânci! Cum să mai dea ochii cu tată-său! «Ce mi-ai făcut copiii? Unde e nădejdea și mângâierea mea?» Mai bine să urce, să urce!"... Și „Golgota" ei continuă, deși: „*O sete groaznică* îi frigea gâtul și măruntaiele. Gândurile i se topeau în cap... O perdea de sânge și de nebunie i se lăsa încet pe creieri. În pieptul ei ardea toată pădurea și bătăile inimii erau bolovani încinși, care săreau din loc în loc și o loveau în coaste. Se mai oprea câteodată, cu *mâinile încleștate* de o rădăcină ori de o ramură ce atârna, și pieptul îi horcăia ca niște foale..."

Analist al pasiunilor intense, Gala Galaction surprinde mișcările sufletești în momentul dezlănțuirii lor maxime, prin intermediul adjectivelor, selectate din „registrul lor paroxistic", prin suita de comparații și metafore.

În întreaga nuvelă există (ca în literatura populară) o deplină concordanță între aspectele naturii și sufletele oamenilor, caracterele acestora – „otelite" și ele parcă precum undele Iablanicioarei. Astfel, în momentul disperării Agripinei, natura vibrează parcă în acord cu durerea ei halucinată: „Copacii dimprejur zvâcneau și începeau să se facă roșii" – notează scriitorul, într-un limbaj artistic de mare expresivitate.

Încordarea din *gradația epică* atinge *punctul culminant* în momentul în care Agripina ascunde pe Păunaș în căpița de fân, din poiana de sub stână, ajungând apoi, aproape nebună de durere și de oboseală, împreună cu cei doi copii mai mari – Mariuca și Vlad – la Moș Dănilă: ...„roșie-vânătă la față și cu cămașa sfâșiată pe pieptul umflat ca un cimpoi" ...Agripina cade la stână, „molcomă ca o capră sfâșiată de lup".

Înțelegând totul într-o clipă, Dănilă își chemă ciobănii și pleacă să-i întâmpine pe dușmani. Imaginea Agripinei rămâne astfel ca o amintire îndurerată. În timp ce alta, de-a dreptul tragică, îi ia locul: „Ochii ciobanului căzură pe niște cârpe înșirate pe poiană. Alergară la ele. Era șorțul Agripinei și scutecele copilului acum pline de sânge... Păsările cerului coborâseră în poiană și smulseseră pe Păunaș din zbuciumul plânsului, din durerile foamei..."

Destinul copilului jertfit, care întruchipa tocmai speranța într-un viitor de lumină și de libertate, se suprapune în aceste clipe peste cel al poporului întreg aflat în suferință și supus la jertfire. Meditând la semnificațiile acestui personaj, ale lui Moș Dănilă, ca și cele ale întregii nuvele, se poate afirma, o dată cu Alexandru Vlahuță, că „Jertfele oamenilor sunt florile ce se aruncă în calea dreptății".

Prezentarea, pe scurt, a șirului de întâmplări dramatice trăite de „pumnul de oameni" de pe Valea Iablanicioarei – așa cum rezultă din nuvelă La Vulturi! de Gala Galaction

În nuvelă, cu titlu simbolic, **La vulturi!**, Gala Galaction evocă un șir de întâmplări dramatice, sugestive pentru viața de zbucium pe care a dus-o poporul nostru de-alungul secolelor. Acțiunea, situată în locuri de o sălbatică frumusețe și măreție – Valea Iablanicioarei și culmile muntelui Scripetele – debutează cu

Scanned with OKEN Scanner

un tablou descriptiv surprins într-un ceas de liniște din viața aspră și frământată, ca și natura în mijlocul căreia trăiesc, a unor oameni harnici și mândri, animați de speranța împlinirii idealurilor de dreptate și libertate.

Urmărind acest tablou (construit prin folosirea contrastului dintre elementele ce-l compun), atenția se concentrează, la un moment dat, asupra baciului Dănilă, „starostele ciobanilor din partea locului", „om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune", după cum spune autorul.

După ce, cu ajutorul *retrospectivei,* aflăm despre destinul dramatic al lui Moș Dănilă, ca și despre revoluția lui Tudor Vladimirescu pentru care bătrânul trimisese, spre a-l sprijini pe Tudor, pe ginerele său, Păun Ozun, însoțit de încă zece tineri, povestirea – ce parcursese o lungă *EXPOZIȚIUNE* – revine la timpul prezent, conturând, din nou, imaginea acelui *ceas de liniște,* în lumina căruia apare gospodăria Agripinei, fiica mai mică a bătrânului cioban.

În acea „pace adâncă"... a locurilor, în acea „fântână dintre munți, plină de chipul și aleanul soarelui", răsună însă, pe neașteptate, un strigăt deznădejduit: Fugiți! fugiți! vin turci!" (Momentul constitua *INTRIGĂ discursul narativ,* din care se declanșează *CONFLICTUL).*

Din acest moment, firul epic capătă un ritm extrem de încordat, sugerând, în mod excepțional din punct de vedere artistic, dramatismul trăirilor Agripinei – simbol al mamei în stare să se sacrifice oricând spre a-și salva copiii.

Drumul Agripinei, alergând cu cei trei copii ai săi – Măriuca, Vlad și Păunaș –, luptându-se cu muntele, cu moartea de fapt, este descris cu măiestrie de autor și constituie o pagină dintre cele mai frumoase din literatura noastră. Gala Galaction notează – printr-o *suită de verbe* (la timpul imperfect), *gesturile* femeii, îi ascultă *gândurile își înregistrează senzațiile,* toate la un loc sugerând *disperarea Agripinei.* În acele momente, natura (consonantă – ca în literatura populară – cu viața oamenilor) vibrează parcă în acord cu durerea ei halucinată: „Copacii dimprejur zvâcnesc și începeau să se facă roșii" – notează scriitorul, într-un limbaj artistic de mare expresivitate.

Încordarea din *gradația epică* atinge *PUNCTUL CULMINANT* în momentele în care Agripina ascunde pe Păunaș într-o căpiță cu fân, din poiana de sub stână, ajungând apoi, aproape nebună de durere și de oboseală, împreună cu copii mai mari – Măriuca și Vlad – la Moș Dănilă.

Bătrânul, prin gândul căruia „treceau nori și corbi" – simbol al *durerii* și al *prevestirii* morții – pleacă, împreună cu ortacii săi, călăuzit de Măriuca, să-i întâmpine pe turci.

DEZNODĂMÂNTUL povestirii este tragic: bătrânul, care găsește scutecele lui Păunaș pline de sânge (vulturii răpitori îl sfâșiaseră pe copil, curmându-i viața abia începută), îngenunchează și, plângând în fața cerului, pentru a doua oară în viața sa (prima dată plânsese când turcii îi distruseseră, pentru a treia oară, gospodăria și rostul – fapt care-l determinase să părăsească locurile natale, să se retragă în munți și să se facă cioban), se roagă, cu vorbe de un patetism sfâșietor, pentru un destin mai bun al neamului său: „Pune un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre! Ajungă Sfinției tale atâta jertfă! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi, din mana bietei țări și din carnea noastră!"

Moș Dănilă capătă astfel semnificație și măreție de simbol. El devine un personaj reprezentativ pentru suferințele, dar și pentru speranța poporului nostru, din vremurile triste de altă dată. *Meditația* de la sfârșit, *tragică și simbolică,* învolburată de adânci *accente de imprecație,* cuprinde și speranța într-un timp de lumină și de tihnă...

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

VULTURI

Ochi (sau privire) de vultur = ochi pătrunzători, privire foarte ageră. „Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară". (Eminescu).

DICȚIONAR DE SINONIME

VULTUR s. (ORNIT.) 1 – (pop.) vultan, (prin Transilv.) şaş 2. – vultur bărbos = zăgan, (rar) vultur negru, (reg.) şurligae, (Transilv.) ceahlău, (Transilv. şi Ban.) şorliță, (Transilv.) şuşigaie.

DICȚIONAR EXPLICATIIV

VULTUR (lat.) s.m. Nume dat unor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuțit şi încovoiat în jos, cu aripi lungi şi picioare puternice. Vulturul negru (sau vulturul pleşuv negru) = specie de vultur cu penele de culoare brună-închisă, lung de circa 110 cm., cu anvergura aripilor de circa 220 cm. Vulturul sur (sau pleşuv) = vultur cu penele de culoare brună-cenuşie-roşcată, de mărima vulturului negru. Vulturul pescar = specie de vultur de culoare brună-închisă pe partea dorsală şi albă pe cea ventrală, care se hrăneşte cu peşti. Fig. Bărbat plin de curaj, cutăzător; – vulturaş s.m. vulturel s.m.; VULTAN (vultur). Fig. Om viteaz, voinic; VULTURESC, -EASCĂ (vultur) adj. Ager, îndrăzneț, puternic.

Lecturi suplimentare

BUJORII

de Gala Galaction

Eram cu tata în trăsură şi mergeam la Mălineşti, la naşii noştri. Era într-o dimineață, prin mai sau iunie. Ieşisem din pădure şi ne apropiam de vadul apei. O pădure bătrână şi o apă mânioasă, în timpul dezghețului, ne despărțeau de Mălineşti. Aproape de drum, în fânul plin de rouă, observarăm nişte flori roşii. Tata opri trăsura.

– Sunt bujori de câmp. Du-te de-i culege. Am alergat şi i-am cules. Vedeam bujori întâia oară. Sunt aproape treizeci de ani de atunci, dar clipa acestei întâlniri şi înfățişarea acelor căpuşoare roşii, somnolente, le păstrez într-o oglindă nepieritoare. Mi-am adus aminte totdeauna de bujorii culeşi pe coasta Mălineştilor, ca de o întâmplare petrecută pe un tărâm fără dureri şi fără păreri de rău, fără bătrânețe şi fără moarte, ca de o întâmplare petrecută în preajma paradisului.

Paradisul începea într-adevăr dincolo de vadul apei şi după ce urcam dealul înalt, pe pieptul căruia stătea albă şi scânteietoare de geamlâcuri casa

Scanned with OKEN Scanner

naşilor noştri. Paradisul începea de la pragul acestei case. Când îmi spuneau mama şi mama Floarea de raiul lui Dumnezeu, unde petrec îngerii şi sfinţii, eu mi-l închipuiam întocmai ca locuinţa naşului. Fiindcă din uşă te învăluia un miros de mirodenii şi de flori şi te slăvea cântecul canarilor şi al privighetorilor. Coliviile lor se arătau prin învălmăşagul unor plante pletoase, puse sus, peste nişte lopăţele bătute în perete. Canarii sfârâiau din pene şi piuiau, privighetorile doineau, un papagal, sub o cupolă de sârmă, se alinta şi vorbea ca un copil!

Până să mă dezmeticesc trecea totdeauna o bucată de timp. După ce veneau ceva bomboane de bună sosire şi atenţiunea celor mari se îndrepta în alte părţi, porneam cu fratele meu în exploatare. Raiul nostru se compunea din cinci-şase camere bogat mobilate, pline de sofale, de covoare ţesute în casă, de oglinzi şi de fel de fel de odoare, prin pereţi şi pe mese. Mi-aduc aminte de o cameră turcească, cu o masă scundă în mijlocul patului. Într-o odaie stăteau în perete pe un covor săbii şi carabine. În alta erau un clavir şi mai multe mescioare cu obiecte de toaletă: foarfeci, bricege, periuţe, numeroase flacoane cu dopuri de cristal. Aici, nu ştiu pentru ce, totdeauna erau perdelele lăsate şi farmecul şi atracţiunea acestei odăi misterioase mă urmăreau şi în vis. Era apoi un pavilion rotund la care ajungeai printr-o sală de geamuri şi acest pavilion stăpânea peste o grădină încântătoare desfăşurată-n pantă. Din pavilion dădeau în grădină două scări, faţă în faţă una cu alta, ca scările de la şa. Aici, în pavilon, naşii noştri luau masa vara, împrejurul unei trapeze rotunde cu nelipsiţii şi numeroşii lor musafiri, printre care de multe ori eram şi noi.

Paradisul nostru era deci: casa, pavilionul şi grădina şi mărturisesc că se întindea şi mai departe, până la odăile de serviciu, până la grajduri şi chiar până la cotete. Dar toate acestea n-ar fi fost destul. Paradisul nu era lipsit de serafimi.

Naşii noştri nu aveau copii, dar de foarte multe ori erau la ei în casă copilele unor rude sau ale unor buni prieteni. Ecaterina, Clara, Mimi... stau în amintirea mea, la rând, ca acei bujori culeşi într-o dimineaţă cristalină, surori bune cu ei. Ce mai ţin minte despre fratele meu şi despre mine – dacă mai ţin minte ceva – aceste prietene de odinioară, nu ştiu şi probabil că nu voi şti niciodată. Eu, cel ursit să trăiesc din amintiri şi din icoane, le văd de-a pururi rumene şi zglobii, în acest etern răsărit de soare care este amintirea vremurilor copilăriei.

Cred că eram totdeauna un camarad plăcut. Mi-aduc aminte – foarte vag – că odată au căşunat supărare şi plângeri împotrivă-mi. Mi-aduc aminte mult mai clar de o zi de petrecere liniştită. Am coborât din pavilion în grădină toţi copiii care ne găseam sus în odăi şi ne-am înţeles să facem o casă, mai exact un bordei. Eram foarte bun arhitect. Văzusem la noi la conac cum săpau şi cum întemeiau argaţii bordeiele şi tot aşa făceam şi eu. Mai întâi, desenam cu briceagul un pătrat, în tărână ori iarbă, şi apoi scoteam afară pământul cuprins între cele patru laturi, până la adâncimea potrivită. Potriveam gârliciul, înfigeam două furci, puneam o grindă între ele şi căprioream cu beţişoare. Peste beţişoare puneam apoi brazde de iarbă – cât puteau fi ele brazde aşchiile tăiate din pajişte, cu briceagul – şi bordeiul gata. Ecaterina şi ceilalţi mă priveau cu admiraţie... Aceasta a fost una din cele mai frumoase zile petrecute la Mălineşti şi mi se pare că printre cele din urmă.

Când am revenit la Mălineşti, peste o săptămână ori două, am găsit bordeiul scufundat, iarba şi florile de pe el uscate, iar pe Ecaterina plecată la părinţi. Şi, atunci, am simţit deşteptându-se în mine, întâia oară părerea de rău după zilele care au fost şi după cei care nu mai sunt de-faţă.

Scanned with OKEN Scanner

Fără de veste şi timpuriu, naşul nostru a murit, şi pentru mine drumul la Mălineşti s-a şters dintre drumurile mele. Am mai fost o singură dată, până la calea jumătate. Se făcea un pod peste coada Negrului, dincoace de pădure. Era o după-amiază caldă şi nu ştiu pentru ce parcă cernită prin foi de nuc. Oameni băteau în apă, cu berbeci, stâlpii podului. Naşa, singură, tristă, îmbrăcată în haine de doliu, venise să-şi supravegheze oamenii. Dar foarte activă cum era, nu stătea nici ca zadarnic, ci lucra la o împletitură neagră.

Am crescut mai mare, am început să alerg pe pământ singur şi împreună cu vitejii mei tovarăşi, copiii de ţărani, am făcut mai multe recunoaşteri prin bătrâna pădure, care tăia ca o bară sumbră orizontul satului meu natal. Niciodată însă n-am străbătut-o până la marginea centrală, spre Mălineşti. Mălineştii şi drumul lor de flori, printre stejarii înalţi şi deşi, livezile de dincolo şi vadul apei, curţile şi casele moşiei au intrat, pentru mine, în mormânt, o dată cu naşul meu.

Le vedeam însă mereu înaintea ochilor şi le vedeam mai ales – cum le văd şi azi – primăvara, când înfloresc bujorii. Cu cât anii, întâmplările şi chipurile din copilărie se depărtau mai mult de mine, cu atât aceste flori îmi ajungeau simbolice şi în făptura lor, fragedă, placidă, îmbrăţişam cu ochii şi cu inima trecutul pentru veşnicie dispărut.

Seamănă aceste flori cu nişte copii rumeni, bucălaţi şi adormiţi. În ele, Ecaterina, Mimi, Clara... sunt de-a pururi copii, cum erau acum treizeci de ani, fiindcă bujorii renasc, cu aceeaşi vârstă, în fiecare an, iar amintirile sunt din lumea nemuririi.

În Thaïs, suavă operă a lui Anatole France, filozoful Nikias spunea curtezanei acest cuvânt profund:

„– Adio! Thaïs; în zadar mă vei uita, căci eu păstrez amintirea ta!"

Acelaşi lucru îl simt şi eu. În curţile de la Mălineşti poate astăzi cresc scaieţi, podoaba şi mărirea caselor s-a risipit ca fumul, tovarăşele mele poate că au copii şi aşteaptă nepoţi, pădurea o fi pe brânci şi albia apelor de mult schimbată. Cu toate acestea!... Iată după treizeci de ani, undeva, în nevăzut, în imaterial, în amintirea mea – vie şi luminoasă ca de ieri: icoana acestui scump trecut şi într-o floare fără de parfum, ipostazul şi parfumul lui inalterabil!

BISERICUŢA DIN RĂZOARE

de Gala Galaction

Era o zi de iunie, luminoasă şi caldă. Ploi binecuvântate căzuseră la vreme şi calea pe care o urmam se îneca în orizonturi şi în fânețe. Pe marginea pâraielor ghicite în văi, arini, în şiruri lungi, legau coamă de coamă. Culmi năpraznice de dealuri stăteau drept în faţa noastră şi din bogăţia lor de carpeni şi de fagi, ca din bogăţia apelor unei cataracte ce s-ar frânge în slăvi, ajungeau, în piscuri largi, până la noi, carpenii cu frunza zdrenţuită, fagii cu frunza neagră, muiată în undelemn. Cu cât înaintam, cu atât văile veneau mai aproape, cu atât coastele păduroase creşteau mai drept, iar orizonturile şi fânețele, subţiate ca nişte panglici, şerpuiau, se strecurau printre arinii tăbărâţi în văi şi printre fagii stăpânitori pe culmi.

Scanned with OKEN Scanner

Dar culmile din dreapta şi din stânga se încăieraseră deodată, schimbând înfăţişarea locului şi frângând linia aproape dreaptă a drumului. Uneori un pârâu intra pe neaşteptate în pieptul culmilor, abătându-ne calea, târând după el neamul arinilor şi, după ce pierea mai întâi sub o podişcă, pierea apoi cu totul în crăpături întortochiate. Noi treceam podişca, descurcam firul drumului, pe sub umbrele pogorâte din ramuri seculare, întâlneam din nou ceva orzuri sau porumb – peste care lumina soarelui zăcea în pete largi, ca foile de nufăr pe heleştaie adânci – şi ne izbeam mai încolo de un alt obstacol. De data aceasta era dealul, care înfrunta valea şi apele, abătea drumul şi prăvălea până departe pădurile de fag. Şi atuncea calea noastră curgea capricioasă pe poalele pădurii, sau – azvârlită dincolo de păraie – şovăia printre pietrişuri, se pierdea în vadurile limpezi şi, târziu, când locul se lărgea, ajungea iar stăpână pe malul celălalt.

Ţinta călătoriei mele era bisericuţa din Răzoare. Adică nu; plecasem la drum cu alte gânduri şi, fiindcă isprăvisem mai devreme, voiam acum să văd acest lăcaş al Domnului.

Încotro vin Răzoarele, ce voiam să văd la bisericuţă – e fără însemnătate.

De la un loc poştalionul meu n-a mai putut să meargă. La Răzoare nu poţi să te urci decât pe jos, călare şi – dacă ai poveri – cu carul cu boi. Şi cu toate acestea, locul era acum destul de larg. Pieptul dealului se demolise, pădurile străjuiau în depărtare, văile erau potrivite şi un platou puternic, pe care se legăna fânul, creştea frumos, sub norii albi, de iunie. Trebuia să urcăm acest platou, să mai mergem nu ştiu cât şi apoi dădeam de bisericuţă. Era cale de o oră. Am luat o călăuză şi am plecat.

O potecă pe care nu putea s-o recunoască decât călăuza ducea prin fânul înalt până la piept. Când alunecam în câte-o groapă şi ieşeam apoi din ea, spicurile ierbii şi spuma miilor de flori de câmp, care fierbea domol la adierea vântului, se despicau vederii ca floarea apei, când te dai afund şi ieşi deasupra. Printre norii rari şi albi ai cerului albastru, soarele privea sfredelitor. O mireasmă dulce ca mierea şi tot ca ea stoarsă din toate florile îmi izbea în obrajii înfierbântaţi. Mă opream din loc în loc şi priveam în juru-mi noroadele albastre, albe şi gălbioare, roşii şi cafenii, care-şi trăiau atât de drag ziua lor, sub norii călători, sub soarele etern.

Eram din cale-afară de obosit şi aş fi dorit ca bisericuţa din Răzoare să-mi iasă înainte mai curând. În sfârşit, am ajuns. Ce vecinătăţi avea nu mai ţin minte. Venea parcă sub coastă, era nesfârşit de mică şi de veche, era de lemn şi acoperită cu şindrilă, acum verde ca brotacul. Mi se pare că nişte brazi întunecoşi o apărau dinspre miazănoapte sau era în partea aceea un piept de stâncă, deasupra căruia stăpânea bradul. Era şi un sat pe lângă bisericuţă, dar, de n-ar fi fost o babă, care ne-a dat să bem apă dintr-o oală şi care mi-a spus că este moaşa satului, n-aş fi crezut în exsistenţa lui. Bisericuţa era înconjurată cu un zaplaz – cât de vechi, ori cât de întreg nu se putea spune, fiindcă bălăriile dinăuntru îl întreceau cu mult, îmbrăţişându-se peste el cu cele din afară. Nişte trandafiri zdrenţuiţi umpleau un coltişor întreg, lângă altar, atât de mulţi, atât de îndrăzneţi, încât săriseră peste zaplaz şi se cătărau pe coastă, până prin dreptul turlei. Bisericuţa era bine adăpostită; nu mişca o frunză, nu se îndoia un pai. Soarele turna din vârful brazilor bogăţia-i de foc, ca într-un fund de cisternă.

Scanned with OKEN Scanner

Am şezut la umbră, pe pragul pridvorului. Gândurile îmi stăteau în cap, ori mai bine se adunau într-unul singur: „iată cel mai frumos loc de odihnă pe care l-am întâlnit în viaţa mea!“ Mi se pare că odinioară curtea bisericii era şi cimitir. Dar buruienile erau înalte cât omul şi cine mai avea putere să le înfrunte şi să caute!... De ce venisem până aici? Ce cugeta această babă care aştepta cu oala în mână, înaintea mea? Ce cugeta călăuza?

– Cine este preot la bisericuţa asta?

– Ei, era un călugăr, părintele Doroftei, da' a murit de mult şi am rămas fără popă... Dumnezeu să-l odihnească!

– Atunci bisericuţa este închisă?... Nu mai slujeşte nimeni în ea?

– Ba slujeşte părintele Anghel, dar rar de tot, că sfinţia sa locuieşte departe, tocmai peste dealuri şi vine la Paşti şi la Crăciun.

– Bietul preot! o fi şi el bătrân şi-i vine greu...

– Bătrân, domnişorule, şi-i vine greu... Sunt dealurile înalte şi când vine încoace trebuie să se odihnească o zi întreagă.

– Lasă-l să se odihnească... dar cheia de la biserică unde este?

– E la moş Pintilie, paraclisierul.

– Şi moş Pintilie unde este?

– Bată-l gâlcile de unchiaş! A băut un pahar de zeamă de prune şi acum e în gârliciul bordeiului...

– Fie-i somnul netulburat! Bătrâno, ţine să cumperi ceva covrigi, pentru nepoţii d-tale, când te vei duce la târg. (Şi adresându-mă şi călăuzei:) Poftim şi d-tale; vezi de-a mai rămas vreo picătură, după moş Pintilie... Şi pe urmă să vii încoace.

M-am întors alene şi am privit zugrăveala pridvorului... Erau două cete de ctitori (bărbaţi, femei şi copii) zugrăviţi pe doi pereţi. Dar erau toţi cu ochii scoşi, aşa încât păreau adormiţi sau morţi. Mai sus ceva era zugrăvită legenda Marelui Mucenic Gheorghe. De pe calul lui alb, marele mucenic înfigea lancea în balaurul simbolic, iar mai departe două femei, ori doi copii, care se vedeau până la piept ieşind din nişte turnuri de cetate, trăgeau de o sfoară, legată de gâtul balaurului. Dar nici lancea eroului creştin, nici sfoara care-l strângea de gât nu puteau să mai scoată din toropeală pe balaur. Ochii i se închideau, somnul îl dobora.

Unde de fierbinţeală vibrau peste bisericuţa adormită, peste bălăriile moleşite, peste trandafirii spânzuraţi pe zaplaz. Făcui o forţare care mă istovi. Mă ridicai de pe pragul lângă care zăcea un braţ de fân cosit – şi mă dusei să privesc în altar, printr-un ciob de geam, potrivit între bârne. Păienjenii dormeau în reţelele întinse între streaşină şi trandafiri. Făcui tot chipul să nu deştept pe nici unul. În altar, pace adâncă. Pe sfânta masă: un sfeşnic, o cruce, o carte şi sfântul chivot. Domnul euharistic odihnea odihna-i sfântă în tronul de împărat.

Am venit înapoi la pragul pridvorului. Capul mi-a căzut pe prag. Şi am adormit un ceas de somn necunoscut celor vii, cum n-am mai dormit de atunci niciodată, cum nu voi mai dormi decât după ultima euharistie, la umbra pridvoarelor eterne.

Scanned with OKEN Scanner

POPA TANDA

(fragmente)

de Ioan Slavici (1848–1925)

Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mai mari nu se fac numai iac-așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s-au făcut și nici n-au rămas lucru zadarnic, Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, dar la pomeni și la ospețe părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățiș.

El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s-a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut să stea în Butucani. Când una, când alta: o dată da cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop. Și este știut că, mai ales cu protopopul, preoții trebuie să nu facă multă vorbă. Decât vorbele, la protopopi darurile au mai mult înțeles. Iar asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.

Nu-i vorbă! drept avea părintele Trandafir. Este numai că dreptul e treaba celor mai mari în putere. Cei mai slabi trebuie să și-l arate pe-ncetul. Furnica nu răstoarnă muntele, dar îl poate muta din loc. Încet însă, încet, bucățică după bucățică. Poate că știa și părintele că este așa în lume; dar el avea legea lui: „Ce-i drept și adevărat nici la dracul nu-i minciună!“ Acesta era cuvântul lui; cu acest cuvânt și-a făcut calea din Butucani... Adecă nu tocmai el a făcu-o, ci sătenii. O vorbă și încă ceva, pentru mai bună înțelegere, la protopop, o cale la episcopie, și nici o vorbă bună de la protopop: lucrurile se fac, numai dacă le știm face... Cu mult, cu puțin, părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni – pentru buna înțelegere între credincioși.

Popa-n Sărăceni? Cine știe ce vrea să zică popa-n Sărăceni! Dar așa-i trebuie părintelui Trandafir! Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai înainte desagii peste ea. Părintele Trandafir n-avea decât o nevastă și doi copii: desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi era atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni.

*

Pe Valea Seacă este un sat pe care oamenii îl numesc Sărăceni. Un sat „Sărăceni“ pe o vale „seacă“: mai rău nu poate să sune însămnarea unui loc.

Valea Seacă!

„Vale“, pentru că este un loc închis între munți; „seacă“, pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an. (...)

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n-au ce îngrădi; ulița este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici muruiala pe pereții de lemn n-are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânșii. Câteva lemne laolaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân, un cuptor de imală cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi bătuți în pământ, o

Scanned with OKEN Scanner

uşă făcută din trei scânduri înţepenite c-un par cruciş şi cu altul curmeziş... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place să-şi facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adecă la cel mai înălţat loc, este o alcătuială pe care sărăcenii o numesc „biserică". Ce să fie asta? Este o grămadă de groşi bătrâni, puşi unii peste alţii în chip de pereţi. În vremurile bătrâne, cândva, nu se ştie când, acest fel de pereţi se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se ştie de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care avea să ţină locul unui turn. Asta pentru că stâlpii din faţă, fiind putrezi de când a bătut vântul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pământ, trăgând cu sine întreaga alcătuială. Aşa a şi rămas apoi, fiind biserica, cel puţin în Sărăceni, este un lucru de prisos. (...)

În cea dintâi duminecă, părintele Trandafir ţine o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulţumire pentru omul ce doreşte binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alţii şi că vorbele lui prind rădăcini. Gândul bun se-nmulţeşte, cuprinzând loc în mai multe suflete, şi cine îl are şi poartă, mai ales atunci dacă îl preţuieşte, se bucură când vede că-şi face cale-n lume. Părintele Trandafir se simţea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce ştiu, dar nu ştiu bine, şi-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai uşor să culeagă din el învăţătura.

S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rătăcit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârşita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voieşte ca el să simtă toate plăcerile curate ale vieţii, pentru că numai aşa poate să o iubească şi să facă bine într-însa. Omul care din vina sa ori în urma altor întâmplări simte numai amar şi necazuri într-astă lume nu poate iubi viaţa şi, neiubind-o, disprețuieşte în chip păcătos acest înalt dar dumnezeiesc.

Ce fac însă oamenii leneşi, oamenii care nu-şi dau nici o silinţă, care nici mâna nu şi-o întind ca să ia darul? Sunt păcătoşi! căci nu numai dorinţe avem, ci şi pofte trupeşti. Poftele cele curate sunt date omului ca să le astâmpere prin rodul muncii; dorinţe îi sunt date în suflet ca să cuprindă lume şi Dumnezeu în sine şi, fericit, să le privească. Lucrarea este dar legea firii omeneşti, şi cine nu lucrează greu păcătuieşte.

După aceste, părintele a arătat cu vorbe care dau gândirilor chip vieţuitor cât este de ticăloasă viaţa unui om peritor de foame, şi a dat credincioşilor săi sfaturi, zămislite în mintea lui înţeleaptă, cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă şi în iarnă.

Oamenii au ascultat; în feţele lor era scris vorba părintelui, iară mergând spre casă, ei vorbeau despre ceea ce auziseră în biserică şi fiecare se simţea cu un om mai mult decât până acuma. Erau poate mulţi şi din aceia care aşteptau numai să treacă sfânta duminică pentru ca în cea dintâi zi de lucru să înceapă.

– Aşa popă n-a mai fost în Sărăceni! grăi Marcu Florii Cucului, despărţindu-se de vecinul său Mitru.

– Popă, chiar popă, ca la un sat cinstit, răspunse Mitru, ca şi când ar fi simţit că cinstit satul său, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte dumineci. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua duminecă n-avea cui să-i vorbească. Era vremea cam ploioasă şi oamenii au rămas pe acasă. Alte dumineci însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărţi de

Scanned with OKEN Scanner

cerul lui Dumnezeu. Aşa câte o babă bătrână, câte un moşneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea numai cu Cozonac, clopotarul. Aşa nu se face treabă.

Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aici. Părintele Trandafir e însă ca şi capra în grădina cu curechi. Când îl scoţi pe uşă, îţi intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard şi îţi face mai multă pagubă, stricând şi streaşina gardului. Dar ţină-l Dumnezeu! – e numai vorbă! – tot bun om rămâne părintele Trandafir.

– Aşteptaţi! grăi el. Dacă nu veniţi voi la mine, mă duc eu la voi!

Şi apoi porni la colindă. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ţinea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlneşti cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin; trebuie să fugi din sat dacă voieşti să scapi de popa. Şi unde te prinde te omoară cu sfatul.

Vrun an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuroşi; le plăcea să stea de vorbă cu popa şi chiar să prindeau de sfaturi. Atâta însă, şi mai departe tot povestea cea veche: ştiau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârşit cu sfaturile. Nu era om în sat asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învăţătură: nu mai avea ce să spună.

„Ei! că nu e bine aşa! grăi iarăşi preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru."

Se începu batjocura. Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de râs şi a-şi bate joc de el în tot chipul. Trece pe lângă-o casă, care nu e tocmai de ieri acoperită: „Măi! dar isteţ om mai eşti tu! – grăieşte către stăpân – şi prin vârful casei ai ferestre. Tare iubeşti lumina şi sfântul soare!"

Află o femeie cu cămaşa nespălată: „Uite măi! dar de când aţi început voi să purtaţi rochii de postav?"

Se întâlneşte cu un copil nespălat: „Auzi, nevastă, mult lictar aveţi voi de se mânjesc copiii atât de tare."

Dă de un om culcat la umbră şi-i zice: „... Bun lucru! bun lucru!" Iar dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii. (...)

II

În apropierea bisericii se află o casă pustie, numai după nume, casă. Stăpânul casei ar fi ţinut vitele într-însa, dar n-avea vite. Lângă casă era un loc de grădină însă nu era, fiindcă zis a fost cum că garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cumpărase casa cu loc cu tot şi locuia în ea. De când casa era a popii, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, şi acum era tot hârb, pereţii ciur şi acoperişul mrejă. Părintele numai de ale altor case purta grijă.

Masa popii nu era mai bună decât casa. Vorba cu lumea gheboşilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar şi când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai cu zestrea preotesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia: şi asta se apropia de postul cel mare.

*

„Nu merge! grăi părintele Trandafir. Aşa nu merge!" Începu a se face şi el om ca lumea, a se îngriji mai înainte de binele casei sale.

Scanned with OKEN Scanner

Numaidecât în primăvară luă un țigan, îl puse să frământe imala şi-şi lipi casa. În câteva zile toți pereții erau lipiți şi muruiți. Acum părintele şedea mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedea atât de bine muruiala casei; şi era frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul îşi putea zice: „Asta e a mea!“ Era însă un lucru care de fel nu se mai potrivea. (...)

De câte ori ochii părintelui scăpărau peste pereți pe acoperiş, el intra în casă; îi părea c-a văzut acuma destul. Nu privea bucuros la acoperişul stricat şi totuşi, de câte ori voia să vadă pereții, vedea tot acoperişul. Afurisitul de acoperiş! Nu mai era chip să-l lase precum era.

Colo jos în vale, pe unde sunt bălțile cele multe, nu cresc numai sălcii şi răchite; pe ici, pe colea este şi şovar, pipirig, papură, ba chiar şi câte un fir de trestie. „Aşa voi să fac!“ gândi popa. Luă un om, îl puse la şovar, la pipirig, la papură şi trestie. Sâmbătă era plin împrejurul casei, tot snopi legați cu nuiele de răchită; iară în cealaltă sâmbătă acoperişul era cârpit şi tivit pe vârf cu snopi de trestie, peste care erau întinse doauă prăjini legate cu furci. Acuma lucrul era chiar bun – şi nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap şi ziceau câteodată: „Popa e omu' dracului!“ Iară popa petrecea bucuros pe afară. (...)

Popa iarăşi luă om, îl trimise să taie spini şi pari, bătu parii în pământ, puse spinii printre pari şi gardul fu gata. Înaintea casei, înspre biserică, loc de vreo 400 de stânjeni, locul fu îngrădit: iară portița se făcu din pari înțepeniți cu alți doi, care erau puşi crucişi.

Mai ales preuteasa se bucura foarte când se văzu aşa îngrădită; mai ales popa se bucura când vedea că se bucură preuteasa. Nu era zi în care popa ori preuteasa să nu le zică copiilor de vreo zece ori: „Auziți? să nu ieşiți afară din curte! Jucați-vă frumos aici, acasă!“

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naşte pe cealaltă. Acuma preutesei i-a intrat un lucru în cap.

– Ştii tu ce, popă? zise ea într-o dimineață. Eu aş gândi că ar fi bine să fac câteva straturi colo de-a lungul gardului.

– Straturi?

– Da! să semănăm ceapă morcovi, fasole, barabule şi curechi.

Părintele rămase uimit. Îi părea că asta ar fi peste putință. Straturi în Sărăceni!... Dar câteva zile capul îi era plin de straturi, de barabule, de curechi şi fasole; aşa, peste iar câteva zile, locul era săpat, straturile erau făcute. Nu era ziuă în care popa, cât şi preuteasa să nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semințele. Mare a fost bucuria într-o zi. Popa s-a sculat mai de dimineață.

– Muiere, scoală!

– Ce-i?

– Au răsărit!

Toată ziua popa şi preuteasa cu copii cu tot au petrecut vremea şezând pup între straturi. Care vedea mai multe semințe încolțite, acela era mai norocos.

Iară sătenii pe lângă casa popii, priveau printre spini la straturile popii şi-şi ziceau şi de astă dată: „Popa e omul dracului!“

– Auzi tu, preuteasă, grăi popa. Oare n-ar fi bine să sămănăm păpuşoi pe lângă gard şi împrejurul straturilor?

– Ba bine, zău aşa! Mie-mi place păpuşoiul verde!

– Şi mie, mai ales copt pe jăratec!

Scanned with OKEN Scanner

Lucru nou! popa se-ncungiură cu păpuşoi. Îi râdea inima când gândea cât se va face de frumoasă treaba, când giur-împregiur păpuşoiul va creşte şi va acoperi spinii din gard, care începeau a nu-i mai plăcea părintelui. Dar tot vorba cea veche: un necaz naşte pe celălalt. În dosul casei era încă o bucată de loc, de vreo cinci ori mai mare decât acea îngrădită. Asta nu mai ieşea din mintea popii. Pentru ce să stea goală? Oare n-ar putea el pune păpuşoi şi în dosul casei? (...)

Nevoia este cel mai bun învăţător. Părintele trimise pe Cozonac în vale, după nuiele, bătu doi pari în pământ, între pari, tot la depărtare de o palmă, bătu beţigaşe mai subţirele şi apoi popa, preuteasa, copiii şi Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecu până ce lesele şi fură gata. De minune nu era lucrul: erau însă cele mai bune lese în Sărăceni, bune, încât Cozonac nu se putu răbda să nu-şi zică: „Popa e omul dracului!“

La târg şi de la târg acasă, părintele se făli cu lesele sale; află că alţii au, ba chiar cumpără mai rele lese decât acelea pe care le făcuse el.

– Ce faci, popă?

– Lese.

– Dacă doar ai!

– Fac pentru cei ce n-au.

După Paşti, Cozonac începu să curețe băltile de nuiele, iară popa să împletească la lese. Cu cât mergea lucrul mai nainte, cu atât mai bine mergea; cea din urmă leasă era totdeauna cea mai bună. (...)

– Oare – grăi el într-un târziu, încetând a împleti – oare n-am putea noi împleti o rogojină? Şovar, rogoz şi pipirig este în vale!

– Măi, poate că ai dreptate, îi răspunse popa. Şi aceea tot cam aşa trebuie să fie ca asta ce facem noi.

Dându-i ajutor popii, Marcu a început să facă mai lesne lese decât popa. Rogojina a ieşit în cinstea lui; iară popa n-a venit plouat ci cu punga plină de la târg. (...)

III

Drumul de țară vine din oraş, trece pe lângă Valea Seacă şi merge mai departe pe Valea Răpiții. Unde se întâlnesc drumurile, la împreunarea celor două văi, pe Răpița, este o moară, lângă Răpița este o rugă lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoşi. Locul acesta se zice: „La rugă la Sărăceni!“ De aici până la Sărăceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate aceste, de câte ori vine din oraş, sărăceneanul se opreşte aici, adapă caii şi mai stă puțină vreme, aşteptând ca să vie vreun drumeț care să întrebe: „Ce sat e acela unde se vede biserica cea frumoasă cu pereți albi şi cu turn sclipitor?“ Fiind întrebat astfel, el îşi netezeşte mustățile şi răspunde privind fălos spre acel loc: „Acolo sus pe Gropnița? Acela e satul nostru, Sărăcenii. Dar clopotele să le auzi: ce clopote sunt în turnul acela!... S-aude cale de trei ceasuri!“...

Unde se despart drumurile este un stâlp cu două brațe: pe un braț stă scris: „Spre Valea Răpiții“, pe celălalt: „Spre Valea Seacă.“ Drum ca acela care trece prin Valea Seacă înspre Sărăceni giur-împregiur nu este. Neted ca masa şi vârtos ca sâmburele de cireşă. Se vede că sărăcenenii l-au făcut de dragul lor. În dreapta şi-n stânga, tot zece-cincisprezece paşi unul de altul, sunt nişte nuci stufoşi, la care omul priveşte cu drag. Albia pârâului rămâne la dreapta: drumul

Scanned with OKEN Scanner

trece pe coaste, mai pe sus, ca să nu-l atingă năpădirea apei. Sărăcenenii au trebuit să sfarme stânci în calea lor; dar au făcut-o bucuros, fiindcă din stânci şi-au făcut drumul.

Pe aicea sărăceneanul se simte acasă, pentru aceea mână numai în paşi. De altminterea, nici nu i se urăşte. Aproape la tot pasul întâlneşte câte un cunoscut, cu care mai schimbă vorba „de unde şi până unde ". Ăsta duce un car de var, celălalt un car de poame; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage ori alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumului, din când în când, dă de petrarii care cioplesc din zori de zi până la apusul soarelui. Astă cale nu e pustie!

Unde coteşte valea şi drumul, acolo sunt vărăriile. Aici apoi e târg întreg. Unii încarcă var, alţii descarcă piatră şi lemne; pietrarii fac tocot; vărarii aruncă lemne în foc; stăpânii fac larmă unul pentru cinci.

De la acest loc şi satul se vede mai bine. Grădiniile sunt însă prea îndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi vedem pe ici, pe colea, câte o bucată din pereţii şi acoperemintele caselor. Casa popii este tocmai lângă biserică: nici din asta nu vedem decât cinci ferestri şi un acoperemânt roşu cu două hornuri. În faţă cu biserica e şcoala. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu două ferestri mari şi acoperământul, este a lui Marcu Florii Cucului. Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfăţişeze foarte frumos. Aşa însă rămâne învelişul, din care trebuieşte să urmăm la cele ce nu vedem.

Toate s-au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel şi harnic. Dacă părul cărunt şi barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede că copilaşii cu care se joacă înspre seară la laiţa cea de dinaintea casei sunt copilaşii lui. Unul dintre copilaşi, pe care l-a ridicat ca să-l sărute, îi fură pălăria din cap şi fuge cu ea năstruşnic. Măriuca deschide fereastra şi strigă: „Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moş-tătuca cu capul gol." Apoi fuge de la fereastră, pentru ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapţa bunichii, s-a împodobit cu ea şi vine să se fălească la moş-tătuca. Moş-tătuca râde din toată inima; îi place gluma. Tocmai vine de la vecernie şi părintele Coste, şi prinde atât pe Ileana cât şi pe Măriuca, le sărută şi apoi se pune pe laiţă lângă socrul său. Marcu, vecinul prieten, socrul Măriucăi, om de casă, vede alaiul şi vine şi el să steie de vorbă. „Bătrânule! na-ţi căciula, nu sta cu capul gol!" grăieşte bunica, întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le pofteşte „bună odihnă" şi-şi zice: „Ţine-l, Doamne, la mulţi ani, că este omul lui Dumnezeu!"

BUDULEA TAICHI

(fragmente)

de Ioan Slavici

Eram cinci inşi la precupeaţa Leanca Liuchici şi aveam două paturi şi o masă, iară Huţu se culca pe jos, fiindcă taică-său îi adusese o saltea cu paie, două perini, o velinţă, trei rânduri de albituri, două pâni mari, un săculeţ de fasole, altul cu făină de mămăligă şi o bucată de slănină, ca să-i fie pe două

Scanned with OKEN Scanner

săptămâni. Seca Lenca avea două fete şi-un copil, era sârboaică şi vindea peşte în piaţă; ea se certa totdeauna pe sârbeşte, când era acasă, şi pe româneşte în piaţă, dar altminteri era femeie bună şi ţinea la noi, fiindcă eu şi Iota îi plăteam şi cu mâncarea, iară ceilalţi doi, care erau preparanzi, şi Huţu, îi plăteau pentru pat şi pentru locul saltelei, mai având ca să le fiarbă, din al lor, şi de mâncare, când aveau câte ceva. Huţu nu plătea decât pe jumătate, adecă şaizeci de creiţari pe lună, fiindcă îi ducea în toate dimineţile coşurile cu peşte verde şi pe cel cu peşte uscat, făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă şi aducea iar coşurile acasă, când se însera, şi atunci mă duceam şi eu să-i ajut, pentru că îmi plăcea să port coşul cu peşte, şi peştele mirosea frumos.

Aşa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, şi vremile erau atunci minunate.

Budulea cel cu fluierul în şerpar venea în toate vinerile şi ne aducea câte ceva de acasă. El pleca de joi şi venea încet, dar totdeauna cu traista plină. Iară când întâlnea vreun drumeţ, prindea vorbă cu el şi, dacă drumeţul nu-l întreba, el îi spunea fără să fie întrebat:

„Mă duc şi eu la oraş, fiindcă am un fecior la şcolile cele mari. Are să iasă dascăl. Eu sunt Budulea, cimpoieşul de la Cocorăşti."

Iară seca Lenca se bucura totdeauna când joi de cu seara ne pomeneam cu el, pentru că Budulea ştia o mulţime de minciuni şi niciodată nu venea cu mâna goală. Vineri după-amiazi Budulea iar se întorcea acasă şi le spunea drumeţilor c-a fost la oraş, fiindcă are un fecior la şcolile cele mari.

Dar după ce se întorcea acasă, Budulea se făcea trist. De când avea şi el un fecior la şcolile cele mari, se gândea mereu că, oare ce poate să se fi ales de Safta; nu se putea el bucura aşa singur, când şi ea trebuia să se bucure cu el dimpreună. Şi când se gândea cum s-ar bucura Safta, dac-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrămi şi credea că, moartă să fie, ar scoate-o din pământ.

Şi pentru aceea Budulea nu-şi mai găsea tigna de mai nainte şi era mereu dus în drumuri.

Apoi a venit peste câteva săptămâni dascălul Clăiţă şi cu Budulea şi cu nevasta lui Budulea, care era mama lui Huţu, şi părea acum mai bătrână decât Budulea.

Dascălul era foarte aşezat, ca şi când ar sta înaintea episcopului. Budulea râdea în el, ca omul care a făcut o poznă din cele mai bune, iară Buduleasa era nerăbdătoare, ca şi când ar fi stat pe spinui şi jeratic.

Dar ziua aceea nu era vineri, şi noi eram la şcoală.

Budulea s-a gândit dar să vie ca să-l ieie pe Huţu şi să-l ducă acasă, dar să nu-i spuie nimic, pentru ca să vadă ce zice.

Fiind însă că noi eram în clasă şi profesorul ne vorbea tocmai despre cele patru părţi cardinale ale universului, Budulea a deschis uşa, a băgat capul prin deschizătură şi a strigat tare: Măi Budulea taichii!

De-atunci a rămas Huţu „Budulea Taichii".

D-nul profesor Wondracek a sărit mânios, fiindcă Huţu s-a ridicat şi-a zis:

– Noi suntem, domnule profesor! iară băieţii au început să râdă.

Dar când Budulea a intrat, a zis: „Vreau să-l duc acasă, ca să vadă pe maică-sa", domul Wondracek nu mai era mânios şi mi-a dat şi mie voie să plec, fiindcă şi eu voiam să văd pe mama lui Huţu.

Huţu însă nici acuma nu mergea iute.

Scanned with OKEN Scanner

El era băiat de cinci ani când plecase maică-sa; o ținea bine minte și, precum a așteptat zece ani ca să o vadă, mai putea să aștepte însă cinci minute.

Când am ajuns apoi acasă, la seca Lenca, dascălul era mișcat, Budulea iarăși râdea în el, seca Lenca stătea cu fetele ei privind ca la o minune; iară eu nu cunoșteam pe mama lui Huțu, fiindcă n-o văzusem niciodată.

Huțu o cunoștea și s-a dus să-i sărute mâna, dar ea n-a primit, ci i-a zis că s-a făcut mare și s-a uitat la el. Și el s-a uitat la ea și i-a zis că a îmbătrânit. Apoi n-au mai zis nimic, ci au stat față în față și s-au uitat amândoi așa în vânt.

– Nu-ți pare bine că vezi pe maică-ta!? a grăit atunci Budulea apropiindu-se.

– Îmi pare bine, taică, a răspuns Huțu și și-a băgat mâna în buzunarul pantalonilor.

După aceea Huțu a ieșit afară și a început să plângă, iară maică-sa a ieșit după el. Ca să plângă și ea; am început să plâng și eu, fiindcă nu mai văzusem pe Huțu niciodată plângând. Dar Budulea râdea acum și se uita la noi; pentru aceea am ieșit și eu afară și, când am văzut că Huțu plânge, iar mumă-sa îl ține în brate, m-am oprit cuprins de fiori înaintea lor.

Întrebați dacă-mi părea bine?

Îmi venea parcă să țip de bucurie, dar am plecat, ca să nu-i supăr.

De-aici înainte Budulea venea cu nevasta la oraș și le zicea drumeților:

„Mergem la oraș fiindcă avem un fecior la școala cea mare. Are să iasă dascăl".

Iară când venea singur, el le zicea: „Mergem, când eu, când nevasta mea la oraș, fiindcă avem un fecior la școlile cele mari. Învățătura cere multă cheltuială și nu putem să ne pierdem ziua amândoi, adecă atât eu, cât și nevasta mea. Eu sunt Budulea, cimpoiesul de la Cocorăști".

III

Iară noi umblam la școală, Budulea Taichii și eu, amândoi din Cocorăști, amândoi în gazdă la seca Lenca.

În ziua întâi Budulea voia cu orice preț să rămâie stând lângă ușă, și numai după multă stăruință se hotărâ să se așeze pe cea din urmă bancă. Îi părea că toată lumea îl știe, îl cunoaște și se întreabă cum adecă să fie el îmbrăcat în hainele dascălului Clăiță și să umble la școală tot cu domnișori. Încetul cu încetul însă, el s-a deprins, și în cele din urmă a ajuns că nici unul dintre băieți nu putea să-l scoată din ale lui. Un obicei a păstrat cu toate aceste: îndată ce sosea acasă, el se dezbrăca, își curăța hainele, le împătura cu multă băgare se seamă și le punea în ladă, apoi lua cartea și învăța lecția.

Seca Lenca nu ne dădea lumânare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noștri. Pentru ca să nu fie nici o supărare, avea fiecare lumânarea sa și, dacă astăzi învățam la lumânarea mea, mâne luam pe a ta și așa mai departe. Budulea n-avea niciodată lumânare, și așa el se silea să învețe ziua, dar când eu îl chemem la lumânarea mea, el zicea că nu poate să învețe cu ceilalți, fiindcă-l supără.

Iară când n-avea nici unul lumânare. ne culcam, noi în paturi și Budulea pe saltea cu paie, apoi spuneam povești. Fiind însă că adeseori se întâmpla că unul spunea povestea și ceilalți adormeau, s-a hotărât ca atunci când poves-

Scanned with OKEN Scanner

titorul zice „ciolan“, toți ceilalți că zică „ciorbă“, pentru ca astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme și să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.

S-a întâmplat dar că domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecând la indieni, a zis că sunt niște oameni foarte groși la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare: „Ciorbă!“, iară profesorul Wandracek a sărit mânios, fiindcă băieții au început să râdă în hohote.

– Ce a fost asta? întrebă el aprins.

Eu mă temeam că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit; am grăbit dar să răspund eu pentru el, fiindcă știam ungurește.

Și atunci a râs domnul profesor Wondracek și l-a întrebat pe Budulea dac-a înțeles, iar Budulea a răspuns că da.

– Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu îndoială.

Budulea își netezi părul de pe frunte, își potrivi hainele pe trup, ieși din bancă și înaintă cu pași hotărâți la locul unde stăteau băieții când își spuneau lecția, apoi se opri și așteptă să fie întrebat.

Fiindcă Budulea era cel mai mare în școală și fiindcă cu toate astea el era Budulea Taichii, băieții râdeau totdeauna când îl vedeau și râdeau mai ales acum, pentru că Budulea vorbea foarte scâlciat ungurește. Dar el vorbea și știa ce vrea să zică și parcă-i părea bine că băieții râd. Pentru aceea băieții râdeau din ce în ce mai puțin, și mai ales după ce profesorul i-a zis să zică lecția de ieri, ei nu mai râdeau de loc, iar mie îmi părea bine, fiindcă Huțu știa și o spunea frumos.

– Bine! zise domnul profesor Wondracek. Vezi, io scri la tine „Kitünö, eminens!“ Iară de aici înainte domnul profesor Wondracek ținea la Budulea și, de câte ori vreunul dintre băieți nu știa lecția, îl chema pe Budulea ca să i-o spună el.

Când a venit apoi examenul cel mic, Budulea Taichii a fost clasificat la locul al cincelea, și nouă, băieților, ne pare bine, fiindcă Budulea era în clasa noastră, iară celelalte clase n-aveau nici un fel de Budule.

În urmă, domnul profesor Wondracek l-a întrebat pe Budulea din ce trăiește. El a răspuns că are din ce trăi, fiindcă plătește șaizeci de creițari pe lună la seca Lenca, poartă coșul cu pește, mătură în casă, face foc și cară apă. Cu toate acestea, profesorul Wondracek l-a luat la el și de-aici înainte Budulea nu mai plătea șaizeci de creițari și nu mai purta coșul cu pește, ci curățea ghetele și hainele domnului profesor, mătura școala și umplea pipele domnului Wondracek și, afară de aceste, aducea doi băieți din clasa întâi la școală și îi ducea iar acasă.

Nouă, celor de la seca Lenca, ne părea rău, fiindcă acum nu mai era cine să ne spună ce zice seca Lenca când se ceartă sârbește cu fetele ei, căci numai Huțu învățase sârbește; dar mie îndoesebi tot îmi părea bine pentru că Huțu era din sat de la noi și ținea la mine, iară cei doi băieți îl apucau unul de-o mână, celălalt de alta și îi ziceau; „Budulya bácsi“.

Budulea cel bătrân venea acum tot a doua săptămână la oraș și le spunea drumeților că are un fecior care e dascăl pe doi copii de domn și e mâna dreaptă a dascălului de la școlile cele mari. Deoarece însă Huțu locuia acum la școală și nu avea ce să-i mai aducă, bătrânul venea cu câte o traistă de cireșe, de pere primării, de mere vărgate ori cu câte un coș de căpșune, pe care le împărțeam între noi. Pentru aceea, când îl vedeam, strigam cu toții: „Iaca taica!“ și ne adunam împregiurul lui.

Scanned with OKEN Scanner

El zâmbea şi-l întreba pe fiecare de nume, iar mie îmi părea bine, fiindcă Budulea era cimpoieşul de la noi şi ţinea şi el la mine.

La capătul anului lucrurile s-au schimbat. Eu am plecat acasă, iară Budulea Taichii a rămas la domnul profesor Wondracek.

Dascălul Clăiţă era nenorocit, fiindcă auzise că domnul Wondracek voieşte să-l treacă pe Huţu la şcolile latineşti. Era o curată hoţie să ia băiatul pe care l-a crescut el în şcoala lui şi să-l nenorocească, depărtându-l de la dăscălie, pentru ca să-l scoată, te pomeneşti ce, popă, ba poate chiar advocat.

– E rău, foarte rău, zicea el. Pentru că să vezi d-ta: e adevărat că trebuie să fie şi popi şi alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dascălul, şi aşa oamenii cei mai aleşi trebuie să fie dascăli.

Însă Budulea nu voia să înţeleagă nenorocirea ce i se pregătea lui Huţu. El ştia un lucru: că fluierul lui are şase borte, şi când auzea că Huţu are să înveţe latineşte, greceşte, ba chiar şi nemţeşte, îi venea să sară cuc de bucurie şi, mergând la oraş, le zicea drumeţilor: „Am un fecior la învătătură. Are să iasă dascăş mare. Vorbeşte sârbeşte şi ungureşte, iar acum învaţă latineşte, greceşte şi nemţeşte: nu-i mai lipseşte nici o limbă, pentru ca să fie cele şase depline".

Căci, după cum ştia Budulea, nu erau atunci pe lume decât şase limbi, fiindcă franţuzeasca era un fel de limbă nemţească, rusească un fel de sârbească, iară turcească un fel de limbă păgânească, pe care puteai s-o înţelegi în latineşte, căci, după cum spunea dascălul Clăiţă, şi latinească era o limbă păgânească. Huţu putea dar să se înţeleagă cu toată lumea.

Drumeţii dădeau din cap şi, întorcându-se acasă, spuneau că este la Cocorăşti un cimpoieş care are un fecior foarte învăţat, ce ştia toate limbile, şi că l-au văzut chiar ei pe acel cimpoieş, care e un om scurt, gros, şchiop de piciorul stâng, rotund la faţă şi zâmbeşte totdeauna când vorbeşti cu el.(...)

MOARTEA LUI CASTOR

de Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti (1868–1946)

Acum câţiva ani, într-o zi de septembrie, cuprins de un nespus dor de ducă pe care mi-l pricinuia albastrul nesfârşit al cerului şi acel farmec ameţitor al toamnei, mă plimbam de mai bine de un ceas pe stradă singur, fără rost, când la o răspântie mă întâlnii piept în piept cu Maiorul.

– A! bună ziua. Ce? Aici? Eu te ţineam plecat de acasă.

– Cum acasă, când am slujbă aici?

– Vezi, că ştiam că... mama ţi-e bolnavă.

Şi eu nu ştiam nimic.

– Dar dumneata de unde ştii?

– Sora mea, care s-a întors aseară de acolo, îmi spunea că a găsit-o foarte rău.

Ca să-mi spuie Maiorul că mama este foarte rău, trebuia să fie în adevăr aşa, trebuia să aibă altceva decât patima ei obişnuită.

În aceeaşi seară, după un drum care mi s-a părut cel mai lung din câte făcusem în viaţă, soseam acasă. Teama care-mi strângea inima şi mă făcuse să trec fără o întrebare printre slugile ieşite în întâmpinarea mea mi se risipi, găsind pe mama în adevăr mai slabă decât o lăsasem, dar bine.

Scanned with OKEN Scanner

– Tu, dragă!

– Şi săraca oarbă, neputându-mă vedea, mă pipăia peste piept, peste faţă. Eu îi luai mâinile şi i le sărutai, certând-o încet că nu mă vestise.

– Dar n-am fost bolnavă. Cine ţi-a spus? A! Maiorul? Acum înţeleg. A fost soră-sa p-aici. Ea nu m-a văzut după nenorocire, şi-şi închipuia să mă găsească tot aşa cum mă ştia... şi acum...

În adevăr, dacă sora Maiorului n-o văzuse de când cu moartea tatii, era de înţeles cum spusese că e foarte rău, găsind pe femeia – acum un an încă tânără şi frumoasă – fără vedere şi îmbătrânită cu zece ani în aşa scurtă vreme.

– Iar dacă acum mă găseşti mai slabă, adăogă mama, e că de două nopţi nu pot dormi din pricina bietului Castor.

– De ce?

Ca răspuns la întrebarea mea, auzii afară, lângă fereastră, un urlet lung şi sfâşietor.

– Uite, aşa urlă de două nopţi. Asta e a treia. Săracul! Nu ştiu ce are. Femeia zice c-ar fi otrăvit. Eu crez că bătrâneţea...

Liniştit dinspre partea mamei, acum îngrijit de starea câinelui, ieşii în curte, unde găsii pe Castor zăcând prăpădit lângă fereastră, cu gura deschisă. Femeia, care ştia cât de mult ţineam la el toţi ai casei, era aplecată asupra lui: se încerca să-i dea lapte dulce.

– Ce are, Mario?

Nu ştia nici ea. De două zile de când nu mai mânca nimic, zăcea la soare şi urla. Îi făcuse ea toate câte le-a ştiut, dar degeaba, îi era tot mai rău...

– Ia să încercăm să-i dăm laptele.

Şi ajutat de femeie, dedei câinelui, cu de-a sila, tot laptele din ceaşcă. Simţindu-se parcă mai bine, se ridică greoi, mă mirosi dând din coadă, apoi se culcă iar, urlând prelung şi dureros.

Era târziu. Mama dormea. Îi auzeam, prin uşa deschisă dintre odăile noastre, răsuflarea regulată – şi trebuie să fi vegheat două nopţi pentru ca să fi putut dormi acum, cu toate desele gemete ale lui Castor.

Ce mă ţinea pe mine deştept nu erau urletele, ci atâtea amintiri şi atâtea gânduri trezite deodată în mine la vederea suferinţei lui.

Cât de limpede văd nopţile de vară când mă duceam la moşie pentru vânătoare. Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca de ziua de luna plină, neputând închide ochii din pricina cântecului pitpalacilor care se aud pretutindeni, aici aproape ca sunetul a două pietre lovite una de alta, colo în depărtare ca picăturile de apă căzând într-un vas plin. Castor se scoală din când în când şi vine să mă miroase, îngrijat de neodihna mea.

Iată-ne la vânătoare într-o mirişte aurie. Castor caută la cincizeci de paşi, în galop, cu capul în sus. Deodată, trăsnit, se opreşte în loc, nemişcat, ca de bronz, cu coada dreaptă, cu un picior ridicat în sus. La un pas înaintea lui stă prepelita pe brânci, înfricoşată, hipnotizată. Mă apropii şi strig: „Pil!“ El sare, prepelita zboară şi eu trag. „Apporte!“, şi mi-o aduce. E încă vie, numai aripată.

Iată-ne primăvara după sităruşi, în păpurişul de la Lazuri, unde Castor caută domol şi amănunţit, pe când în câmpul de alături ţăranii aclamă sosirea berzelor cu chiote şi zvârlituri de căciuli în sus.

Când mă întorceam acasă de vacanţă, mi-l aduceau înainte la gară, şi era o arătare. Se opreau călătorii grăbiţi în loc, să admire bucuria de nedescris a

Scanned with OKEN Scanner

câinelui care-şi revedea stăpânul după trei luni de lipsă; iar după ce plecam, îmi scria mama cum intra în fiecare zi în odaie să miroase şi să mângâie hainele mele de vânătoare spânzurate în cuier.

Mi-l dase tată-meu... Parcă-l văd: în ziua când m-am întors după examenul de bacalaureat, mă întâmpină în capul scării şi, după ce mă îmbrăţişează şi el şi mama: „Să trăieşti, fătul meu, şi să-ţi dea Dumnezeu bucuria pe care ne-o faci".

Apoi mă luă de mână şi mă duce în odaia mea, unde mă aştepta cea mai neaşteptată surpriză. În perete o panoplie cu toate trebuincioasele pentru vânat, patima mea; iar de sub pat iese Castor, întâi lătrând, apoi bucurându-se de parcă mă cunoştea de când lumea.

A! fericirea mea de atunci! Şi nu numai pentru ăst dar frumos, ci pentru toate câte mă înconjurau. Căci în clipa aceea, în faţa lor, care întinereau de mulţumirea mea, pentru întâia oară înţelegeam ce mare lucru e pentru cineva să aibă părinţi cinstiţi, buni şi uniţi: o mamă care se lipsea de toate pentru copiii ei – un tată în faţa căruia toţi se descopereau cu respect – o casă bătrânească moştenită din moşi-strămoşi, şi slugi îmbătrânite în curte, iubitoare şi credincioase.

Da, pe tată-meu mi-l aduceau aminte gemetele lui Castor. Mă vedeam întorcându-mă cu dânsul de la vânătoare, de unde venea să mă ia întotdeauna cu chibitca lui cu un cal, auzeam sunetul neuitat al arcurilor chibitcei, auzeam şi glasul lui şi corul nesfârşit de greieri.

Zădarnic îmi astupam urechile pentru a putea dormi. Mintea, acum plină de trecut, nu se lăsa să fie adormită, ci depăna atâtea lucruri trăite, care mă minunau prin limpezimea cu care le vedeam.

Abia era un an de atunci. Era ziua lui. Masă întinsă de la un capăt al sufrageriei la celălalt: toate rudele şi prietenii. Lăutarii cântau cântece bătrâneşti. Unul din copii se scoală şi închină în sănătatea lui. El se ridică supărat de mult ce se sileşte să nu pară mişcat, îşi ia paharul:„Dragii mei, pilde bune v-am dat şi eu şi mama voastră. Dea Dumnezeu..." dar cuvântarea i se topeşte în lacrimile care-i dau năvală în ochi. Atunci mama se apleacă peste dânsul şi-l sărută lung, în aplauzele tuturor şi în cântecul de urare al lăutarilor...

Şi acum, ce departe erau toate!

La pierderea lui, moartea nu l-a luat numai pe dânsul – iubitul, dus la groapă într-o zi de toamnă rece şi ploioasă – ci a luat cu ea tot rostul neamului nostru, acum atât de risipit.

Mă întrebam, şi nu-mi puteam răspunde, ce ne despărţise aşa şi pentru ce nu veneam să trăim cu toţii împreună, cu mama, îngrijind-o, ajutând-o. Nebuni ce eram! Dar negreşit, cât mai în grabă, aveam să mă întorc lângă dânsa şi să încep a reclădi fala casei noastre, dărâmată de suflarea morţii.

„A! dar este cu neputinţă" îmi ziceam tot eu. Şi acum geamătul lui Castor era glasul tăcutei mele deznădejdi în faţa ruinei neamului.

A doua zi dimineaţă mă trezeşte acelaşi glas tânguitor al câinelui. Mă îmbrac, îmi iau puşca din cui, două cartuşe din cutia mesei, şi ies în curte.

– Castor, vin-aici!

Castor, care zăcuse toată noaptea nemişcat, se scoală ca prin minune şi mă urmează.

Femeia, care m-a văzut şi m-a înţeles, fuge în bucătărie plângând.

– Castor, vin-aici!

Scanned with OKEN Scanner

Castor se târăşte cu greutate după mine până la maidanul de peste drum. Aici se culcă pe partea dreaptă, lăsând descoperit locul inimii...

După ce s-a isprăvit, m-am întors acasă ca gonit de cineva, am intrat în odaie, am trântit puşca pe pat....

Uşa din dreapta s-a deschis. Mama a înaintat pe dibuite şi m-a cuprins în braţe. Pe cealaltă uşă au intrat Maria şi Dinu, amândoi slugi de peste treizeci de ani în curtea noastră; şi cu toţii am plâns pe tăcute moartea lui Castor, care ducea departe, mai departe, vremea unor fericiri apuse pentru totdeauna.

CĂPRIOARA

de Emil Gârleanu (1878–1914)

Pe muşchiul gros, cald ca o blană a pământului, căprioara stă jos, lângă iedul ei. Acesta şi-a întins capul cu botul mic, catifelat şi umed, pe spatele mamei lui şi, cu ochii închişi, se lasă dezmierdat. Căprioara îl linge, şi limba ei subţire culcă uşor blana moale, mătăsoasă a iedului. Mama îl priveşte, şi-n sufletul ei de fugarnică încolţeşte un simţământ stăruitor de milă pentru fiinţa fragedă căreia i-a dat viaţă, pe care a hrănit-o cu laptele ei, dar de care trebuia să se despartă chiar azi, căci vremea înţărcatului venise de mult încă. Şi cum se uita aşa, cu ochii îndureraţi, din pieptul căprioarei scăpă ca un muget înnăbuşit de durere; iedul deschide ochii. Căprioara se îmbărbătează, sare în picioare şi porneşte spre ţarcurile de stâncă din zare, printre cari vrea să-l lase rătăcit. Acolo, sus, e păzit şi de duşmănia lupului, şi de iscusinţa vânătorului, căci pe muchiile prăpastiilor acelora numai ele, caprele, puteau a se încumeta. Acolo l-ar fi ştiut ca lângă dânsa. Dar până la ele erau de străbătut locuri pline de primejdii. Căprioara îşi azvârle picioarele în fugă fulgerătoare, în salturi îndrăzneţe, să încerce puterile iedului. Şi iedul i se ţine voinicеşte de urmă; doar la săriturile ameţitoare se opreşte câte o clipă, ca şi cum ar mirosi genuna, apoi se avântă ca o săgeată şi, behăind vesel, zburdă de bucurie pe picioarele subţiri ca nişte lujere.

Dar trebuiesc să coboare, să străbată o pădure, ca să urce din nou spre ţarcuri. Căprioara conteneşte fuga; păşeşte încet, prevăzătoare. Trece din poiană în poiană, intră apoi supt bolţi de frunze, pe urmă prin hrube adânci de verdeaţă, până ce pătrunde în inima întunecată, ca un iad, a pădurii.

Şi-au mers mult aşa, până ce au dat, în sfârşit, de luminiş. Iedul, bucuros, o ia înainte, sărind. Dar în aceeaşi clipă căprioara se opreşte, ca de-o presimţire, adulmecând. În faţa ei, de supt o cetină, ochii lupului străluceau lacomi. Un salt, şi iedul ar fi fost sfâşiat. Atunci căprioara dă un zbieret adânc, sfâşietor, cum nu mai scosese încă, şi, dintr-un salt, cade în mijlocul luminişului. Lupul, văzând prada mai mare, uită iedul şi se repede la ea.

Scanned with OKEN Scanner

Prăbuşită în sânge, la pământ, supt colţii fiarei, căprioara rămâne cu capul întors spre iedul ei. Şi numai când acesta, înspăimântat, se topeşte în adâncul pădurii, căprioara simte durerea, iar ochii i se tulbură de apa morţii.

MORIŞTI

de Ion Agârbiceanu (1882–1963)

În anul acela mă nimerisem acasă în gură de primăvară. De vreo trei zile se trezi din ascunzişurile lui luminoase vântul de la miazăzi şi începu să sufle peste lume, aducând mireasmă de ploaie şi de verdeaţă. Zăpada a început să pălească la faţă ca de boală.

Gheaţa de pe pârâu, lucie ca oglinda până alaltăieri, a început să transpire. E plină de buburuze mici ca gămălia acului şi a prins o culoare surie. Din când în când, vreun copil mai încearcă săniuşul, dar opinca se opreşte înainte de jumătatea lunecuşului.

Prin fundul grădinilor trece pârâul. Când se topeşte zăpada în grabă mare, muiată de ploi călduţe, pârâul sparge gheaţa şi o ia razna peste grădini. Acum se aude încă numai murmurul tot mai gureş al apelor sub gheaţă.

Prin curte şi pe uliţă, prin zăpada muiată, se preling şi se încurcă vinişoare de apă, care se adună, unde nici nu gândeşti, în pârâiaşe subţiri. Aici lucesc în soare, colo se strecoară sub zăpadă, pentru a se arăta iar cine ştie unde mai sporite. Unde se întâlnesc o urmă de sanie sau o ogaşe de roată, o iau cu asalt, lunecă repede, se adună acolo din toate părţile, ca şi când le-ar chema o putere nevăzută, şi pârâiaşul e gata. El brăzdează în lung şi în lat curtea, uliţa şi, când soarele iasă din nori, au sclipiri de fulger alb...

De-acum e lumea copiilor! Iasă la portiţe, aducând cu grijă moriştile de apă şi cercetează unde curg pârâiaşe mai mari.

De-acum am şi eu treabă! Mă cuprinde o dulce înfiorare, amintindu-mi cum ieşeam şi eu cu morişca în uliţă la topirea zăpezii, sau când veneau pârâuri repezi şi curgeau cu larmă mare în şanţurile de pe marginea drumului. Ce minune, ce plăcere să vezi morişca învârtindu-se! Acum mă apropii de gard, ies la portiţă şi cu ochii-s tot după copii...

...La portiţă la Ilarie s-au adunat vreo zece şi privesc ţintă la cele două vietăţi neobosite, ale căror spiţe nu se mai văd, ci numai două rotiţe din care împroaşcă stropi. Pârâiaşul, ce şi-a adâncit albia în urma de sanie, curge grăbit şi nu-i pasă de piedica ce i-au pus-o copiii în drum. Apa e rece şi pare groasă, amestecată uneori cu zoi de zăpadă, şi când matca crescută pe neaşteptate izbeşte mai tare în firavele întruchipări, le scoate din părusteii cu crac şi copiii ţipă şi sar deodată cu toţii să nu le ducă moriştile. Ci ele sunt aruncate la doi-trei paşi pe zăpada moale; nu încap prin albia strâmtă să le ducă apa departe.

Abia acum li se pot vedea spiţele tăiate din beţişoare, având împlântate în vârf scândurele...

Scanned with OKEN Scanner

Va fi trecut un veac de om de când ieşeam şi eu cu morişca la pârâu, la topitul zăpezilor şi meşteşugul copiilor rămase tot atât de rudimentar, ca şi pe vremea mea!

E şubredă întreaga alcătuire; din câte o spiţă, apa a smuls lopăţica. Copiii având rezerve, fixează alta, înţepenesc în zăpadă cele două crengi în crac, în care pun sulul moriştii şi drăcia iar începe să se învârtă. Ei chiuie de bucurie, bat din palme, apoi privesc mândri la morişti până ce alt şuvoi de apă le smulge din nou.

Uneori caută o cădere mai mare de apă, fixează moriştile acolo, dar adeseori, la întâia învârtire, pârâiaşul le smulge. Ei strigă, se ceartă, iar se îngrămădesc unul într-altul şi caută alt loc mai potrivit.

Mâinile li s-au înroşit de apa rece, în care se bălăcesc mereu, aşezând moriştile, şi strigând ca nişte surzi. Nu-i nici unul mai mare ca ei şi trebuie să iscodească din capul lor tot ce-i de lipsă pentru ca morişca să umble...

Sus s-a făcut o spărtură mare între nori şi soarele încălzeşte tot mai tare. De prin portiţe răsar acum, şi de ici şi de colo, tot alţi copii cu moriştile în mână. Unele, abia înseilate, se desfac îndată ce-s puse pe apă şi micii lor meşteri ţipă şi plâng cu şiroaie, înfundându-şi pumnii în ochi. Alţii, mai mărişori, le sar în ajutor, încearcă să prindă de pe râu spiţele risipite şi să le îmbine din nou.

Când pârâiaşul curge liniştit vreme îndelungată şi moriştile nu-s în primejdie, copiii, de la o vreme, nu le mai văd, nu se mai uită la ele, ci privesc întins curgerea apei, care tot vine şi nu se mai isprăveşte. Apa curgătoare îi fură cu farmecul ei adormitor, cum îmi aduc aminte că mă fura în copilărie şi pe mine. Morişca mea mi-o făcea toată primăvara moşul Damian, din scândurele de brad, bătute cu ţinte. Căutam locul cel mai potrivit, unde era cădere bună de apă, împlântam pociumpaşii de cele două părţi ale pârâiaşului, aşezam morişca fără frică să mi-o smulgă şuvoiul rece. Se adunau roată copiii în jurul meu şi se minunau de lucrul ce ieşise din mâna moşului, dar de la o vreme mă părăseau şi îşi vedeau de moriştile lor. Iar eu, după ce mă săturam de morişcă, rămâneam înlemnit, uitându-mă cum curge apa. Mare minune era şi curgerea apei! Şi minune a rămas şi mai târziu când, mai mărişor, păşteam noatinii la marginea pădurii şi priveam pârâul ce curgea acolo, cântând lumii de dimineaţa până seara.

Minune vedeam în curgerea pârâiaşilor ce mâncau zăpada şi copiii cât genunchele care ieşiseră acum cu moriştile, iar de la o vreme îşi uitau de el, tot privind călătoria apei.

Mă uitam la ei cum stăteau înfipţi ca nişte pociumpaşi cu căciuli mari în cap pe marginea pârâiaşului şi privind pierduţi la curgerea apei. Erau de-o grea seriozitate, păreau nişte filozofi pitici, care au iernat în nămeţii de zăpadă...

Moşul Damian ştia face şi morişti de vânt. Când vedea că umblu cu cea de apă dintr-un loc într-altul şi nu mai aflu pârâiaşe care să o poată mâna, îl vedeam că se apropie de mine, ţinând mâinile la spate.

– Măi, Vasilică, – îmi zicea, – cât te bălăceşti în ciorofleaca asta, acuşi nu te-om mai cunoaşte dintre purcei.

– Da', moşule, caut pârâu!

– Cauţi tu, dar nu mai este! Nu vezi că zăpada s-a topit aproape toată? Pune bine morişca până vor veni ploile şi vor curge iar văile. Mai bine ai rămânea în curte unde vântul a zbicit pământul...

Scanned with OKEN Scanner

În curte erau câteva petece de loc uscat, mai la față. Mă lua de mână și mă aducea aici. Mă uitam la opincuțele mele pline de glod.

– Ia-ți un șomoiog de paie și le șterge.

– De unde să iau, moșule?

– De unde sunt!

– Da' până la șură e tină mare!

– Nu-i mai mare decât în uliță.

După ce îmi vedea curățate, de bine de rău, opincile, își aducea mâna de la spate și îmi arăta morișca de vânt.

– De-acuma e vremea ei, măi Vasilică. Până nu se pune bine primăvara vor bate mereu vânturile.

O împlântă pe acoperișul de șindrilă de deasupra portiții. Și drăcia începea să zbârnâie și se învârtea în bătaia vântului. Avea un fel de coadă care o întorcea mereu cu spițele dincotro bate vântul.

La început era o sperietoare pentru vrăbii, dar se obișnuiau în grabă cu ea.

Făcea larmă frumoasă, uscată, și se învârtea tare iute, cât nu-i puteai vedea spițele. Copiii din vecini veneau să zgăure la ea împreună cu mine.

Unul nu mai înceta să se laude:

– Și mie-mi face tata morișcă de vânt!

– Da'știe?

– Știe, da!

– Să-ți facă!

Așteptam din zi în zi să vină cu ea să mi-o arate. Dar nu o aducea.

– Nu-i gata! zicea el.

– Nu știe face, ziceam eu. Numai moșul Damian poate face.

Într-o zi, vine badea Iliuț, tatăl copilului care se lăuda, se oprește în curte și se uită la morișca mea. Făcea larmă mare că bătea un vânt!

Îl văd că se uită, se uită, pe urmă se suie pe gard și smulge din acoperișul portiței zbârnâitoarea.

– Ia s-o văd eu mai de aproape, măi copii! zise el și se uită la ea din toate părțile, tot pipăind-o.

– Aha! Bun! Văd eu ce-i! zise el și puse morișca la locul ei pe acoperiș. Îndată începu să se învârte, părea că abia a apucat să scape din mâna lui badea Iliuț.

Totuși, copilul lui nu aduse nici a doua, nici a treia zi morișca de vânt. Și bătea niște vânturi învăluite, încât morișca mea nu mai răzbea să se învârte cu coada!

– Nu poate? îl întreb eu.

– Poate, da' nu se-nvârte.

– Păi, vezi că nu poate!

Și nu a putut.

Când i-am spus râzând moșului, el a fluierat a pagubă și zise:

– Nu-i lucru mare! Da' nu-i lucrul ca meșteșugul!...

Copiii de pe uliță începură să țipe cu toții: se slobozi un val de apă mare și într-o clipă răsună toate moriștile și, amestecându-le și învăluindu-le ținu o vreme până să poată prinde de pe apă scheletele rămase. Dar nu mai puteau deosebi care a cui a fost. Cei mai mici plângeau, cei mai mărișori se certau și toți strigau de răsuna ulița.

De la o vreme, se potoliră și intrară prin curți în mână cu ce-a prins fiecare din rămășițele moriștilor.

Scanned with OKEN Scanner

Din felul cum se uitau la ele încruntați, îmi părea că știu și la ce se gândesc:

– Asta n-a plătit o ceapă degerată, dar mâine o să-mi fac eu una mai grozavă!

Știu, pentru că și eu mă gândeam așa în copilărie; nereușita mă împintena la treabă. Moșul Damian nu avea vreme să-mi facă în fiecare zi o morișcă, iar a lui încă nu era nemuritoare; o puneam doar cu fală să lupte tot unde era șuvoiul mai mare și mai greu...

Când mă văzu în curte vărul meu Ilarie, care tăia lemne la butuc, se opri și-mi strigă:

– Credeam că te-ai amestecat și dumneata cu copiii, bădiță Vasile!

– Nu-mi lipsea mult! Parcă vedeam copiii de pe vremea noastră.

– Și pe noi între ei, bădiță Vasile.

– Chiar așa!

El oftă și zise:

– Cură prea repede, bădițul meu!

– Ce face?

– Se învârte prea repede morișca! Nici nu apuci să vezi bine ce-i în jurul tău, și alba trece dealul! Bare-mi de n-ar fi lumea asta așa de frumoasă! Când te gândești că iar e aici primăvara!

– Eram și eu încredințat că de-acuma va veni cu iuțeală; miresmele ei de pământ reavăn de ploaie, de iarbă crudă, pătrunseseră azi parcă în toate mădularele mele. Hotărârea îndârjită a copiilor de a-și face mâine alte morișți nu era al doilea semn?

Scanned with OKEN Scanner

VLAICU-VODĂ

de Alexandru Davila (1862–1929)

Unica dramă a lui Davila, *Vlaicu-vodă*, piesă primă a unei trilogii neefectuate (Vlaicu-vodă, Dan-vodă, Mircea cel Bătrân), sub titlul general de Mirciada, (...) e o capodoperă.

G. Călinescu

Premierea dramei **Vlaicu-Vodă,** de Alexandru Davila, a avut loc la 12 februarie 1902, pe scena Teatrului Național din București. În acel moment, ea constituia a treia mare reușită, în domeniul dramei istorice românești, după **Răzvan și Vidra** și **Despot-Vodă,** de V. Alecsandri.

Izvoarele inițiale ale dramei trebuie căutate în educația și activitatea lui Al. Davila, primită încă din anii copilăriei, ani în care mama sa (Anica Davila) i-a insuflat viitorului *scriitor* dragostea pentru limba și poporul român. În anii de învățătură, dramaturgul citea, cu pătimașă atenție, pe Shakespeare și Victor Hugo. **Vlaicu-Vodă** s-a născut, astfel, pe un temei românesc, dar și sub influența puternică și binefăcătoare a operelor celor doi clasici amintiți.

TEMA: În drama **Vlaicu-Vodă,** scriitorul s-a oprit asupra uneia dintre cele mai dramatice episoade ale istoriei poporului nostru – *lupta statului feudal Țara Românească, proaspăt constituit, pentru apărarea independenței, în fața expansiunii regatului feudal maghiar,* condus de Ludovic d'Anjou și în fața expansiunii catolicismului.

COMPOZIȚIA DRAMEI: a. *Subiectul și momentele;* b. *Planurile acțiunii;* c. *Construcția personajelor.*

EXPOZIȚIUNEA: Acțiunea piesei se petrece la Curtea de Argeș, capitala Țării Românești, „pe la 1370", după cum menționează însuși Davila, deci pe la sfârșitul secolului al XIV-lea, pe parcursul primilor patru ani de domnie a lui Vlaicu, iar apoi în răstimpul celor trei zile solicitate de domnitor lui Kaliany ca răgaz pentru aplicarea hotărârii privind pedepsirea boierilor trădători. Participanți la acțiune sunt: gruparea politică formată din apărătorii independenței țării (în frunte cu Vlaicu), grupare ce se înfruntă cu cea care urmărea expansiunea statului maghiar și a catolicismului (condusă de Doamna Clara).

INTRIGA: Un prim element îl constituie înfrângerea pe care o suferise Vlaicu, în urma unei trădări din partea regelui Ludovic cel Mare al Ungariei, și mai ales faptul că îi lăsase ostateci acolo pe sora și cumnatul său. Aceste evenimente determină simularea, de către Vlaicu, în prima parte a piesei, a atitudinii de supunere față de Clara, de Kaliany și de regele maghiar. *Al doilea*

Scanned with OKEN Scanner

element se referă la realizarea alianței cu Simon Stareț, craiul sârbilor și la eliberarea celor doi ostateci.

Apropiata sosire a sârbilor și a ostatecilor va grăbi deznodământul, rezolvând conflicte și determinând atitudinea fermă a lui Vlaicu din final, când își dezvăluie adevăratele intenții.

DESFĂȘURAREA ACȚIUNII

Vlaicu-Vodă este nevoit să se prefacă a accepta toate dorințele Doamnei Clara și ale baronului Kaliany, stârnind astfel protestele boierilor săi. Aceștia, în frunte cu Groza, hotărăsc să-l despartă pe Mircea de Anca și să-l înscăuneze domn al Moldovei, în locul lui Latcu, unealtă a catolicismului. Doamna Clara dorește ca Mircea să o ia în căsătorie pe Anca, pentru a dejuca planul de alianță al lui Vlaicu-Vodă cu sârbii, și cere pedepsirea boierilor. Vlaicu e nevoit să accepte cererea Doamnei Clara, fapt care determină hotărârea boierilor, indignați, de a-l înlătura, socotindu-l vândut regatului catolic vecin. Doamna Clara divulgă intenția lui Vlaicu de a se alia cu sârbii și îndeamna să-l ucidă.

Înțelegând acum adevărata politică a domnitorului, boierii îi cer iertare, iar Mircea îl previne de intenția Doamnei Clara. Vlaicu îi iarta pe boieri, împiedicând, cu ajutorul lor, înfăptuirea planului ucigaș al mamei sale vitrege.

PUNCTUL CULMINANT – Vlaicu redevine adevăratul stăpân prin sosirea soliei sârbești care pecetluiește alianța celor două țări.

DEZNODĂMÂNTUL – Vlaicu zădărnicește uneltirile Doamnei Clara, care este surghiunită apoi la mânăstirea Snagov. Baronul Kaliany e trimis să comunice lui Ludovic hotărârea lui Vlaicu de a rupe legăturile de vasalitate. Anca urmează a se căsători cu Simon Stareț. Orbit de gelozie, Mircea încearcă să-l ucidă pe Vlaicu, însă îl apără, cu prețul vieții sale, Rumân Grue.

b. PLANURILE ACȚIUNII. *Conflictul principal și cele secundare.* Acțiunea dramei **Vlaicu-Vodă,** bogată în fapte, se desfășoară pe mai multe planuri, care se întrepătrund și care au, fiecare, un conflict și un punct culminat propriu. Astfel, lupta poporului român, condus de Vlaicu-Vodă (sprijinit de boieri și de popor), pentru independență și suveranitate națională, luptă dusă împotriva tendințelor expansioniste ale regatului feudal maghiar, reprezentat, în piesă de Doamna Clara (ajutată de Kaliany) și de Pala, formează *primul și cel mai important plan al acțiunii.* Acestui plan îi corespunde și *conflictul dramatic principal* al piesei. De aici, o *intrigă fundamentală,* aceea dintre poporul român și dominația străină – reprezentată de lupta dintre Vlaicu și Doamna Clara, ca și mai *multe intrigi secundare* (dintre boieri și domn, intriga de familie: Vlaicu – Mircea etc.): deci vor fi tot atâtea puncte culminante. Conflictul dintre apărătorii independenței țării (în frunte cu voievodul Vlaicu) și dușmanii acesteia (Doamna Clara și ajutoarele ei) este un *conflict istoric, deci exterior.* În cazul lui Vlaicu însă, în sufletul căruia se petrece o dramatică frământare, iscată de îndelungata disimulare a adevăratelor sale intenții, se poate vorbi și de un *conflict interior, psihologic.*

Cel de-al doilea plan este acela în care poporul și boierii, nemulțumiți de situația creată în țară de Clara și de docilitatea lui Vlaicu îl înfruntă pe domnitor. În acest plan se desfășoară *conflictul social,* generat de faptul că supușii nu-i pot descifra, la timp, jocul, n-au cum să-și explice motivele atitudinii sale politice duplicitare.

În sfârșit, *al treilea plan al acțiunii* ar fi acela în cadrul căruia se consumă iubirea dintre Anca și Mircea, iubire căreia i se opune Vlaicu, din rațiuni patriotice superioare, dar pe care o încurajează Clara, cu intenția de a zădărnici

Scanned with OKEN Scanner

alianța românilor cu sârbii, preconizată de domnitor prin căsătoria sorei sale, numai după tată, cu Simon Stareț. Aici conflictul este, firește, în primul rând, *erotic;* dar, în cazul fiecăruia dintre cei doi protagoniști, Anca și Mircea, care înțeleg să-și jertfească iubirea pe altarul patriei, avem de-a face și cu un *conflict interior, psihologic.*

c. CONSTRUCȚIA ANTITETICĂ A CELOR DOUĂ PERSONAJE (VLAICU/CLARA)

Modalitatea artistică dominantă a piesei o constituie *antiteza dintre Vlaicu și Doamna Clara.* De aceea, toate celelalte personaje se grupează în jurul celor doi poli, generatori de conflicte de mare intensitate dramatică.

Raportul de forțe (privit în desfășurarea acțiunii) îi dă câștig de cauză lui Vlaicu, pentru că el reprezintă poporul român, tradiția sa, dragostea nestinsă de pământ, de neam și de țară.

Voievod al Țării Românești, din familia lui Basarab cel Mare, Vlaicu este *personajul principal pozitiv* al dramei. El simbolizează poporul român, într-o etapă critică a evoluției și istoriei sale (secolul al XIV-lea), etapă de expansiune a catolicismului ca mijloc de subjugare politică practicat și în Țara Românească de statul feudal maghiar. Semnificativă este replica boierului Groza (din actul 1, scena a 11-a) care spune:

„Dar și-aici, la obârșia neamului, ca și la noi
Și-a lățit păpistașimea necuratul ei puhoi
Vlaicu-Vodă, care-n vremuri, harnic, priceput, cucernic,
Către datina străbună, către Domnu-atât-puternic,
A oblăduit moșia pentru slava ei și-a lui,
Azi e robul doamnei Clara, prin urmare-al craiului.
Ea domnește; și printr-însa-n țara voastră românească,
Au ajuns, de-o parte, craiul, de-alta, papa să domnească."

Domnul este înfățișat ca un personaj aparent antitetic încă din primul act în fond, fiind de o monumentală consecvență și dăruire în realizarea unui ideal, fapt subliniat prin replicile lui Moș Neagu, „Maghiarul", cel care conduce pe Pala în codru:

„Toți-îs mândri, toți-îs falnici. Vodă singur e smerit.
Dar smerenia-i e umbră, ce de pizmă l-a ferit
El mereu în ea se-afundă și, cucernic, pururi tace;
Dar *din umbră și tăcere vodă face și desface.*
Îi ajunge-ca să țină toate-n mâna sa de fier–
Să-l priceapă Rumân-Grue – Grue, ce nu-i nici boier."

În cei patru ani în care este, aparent, supus regatului maghiar, Vlaicu rămâne, în adâncul ființei sale, românul și viteazul de altădată, urzind, alături de Rumân-Grue, planul de perspectivă pentru eliberarea țării. El se dovedește astfel un personaj de o *tărie sufletească extraordinară,* folosind, cu mare abilitate, cele două măști ale sale (una de supus și cealaltă ce dovedește adevărata sa identitate).

Remarcăm aici folosirea, de către autor, a *tehnicii teatrului în teatru* (Vlaicu, de fapt, joacă teatru în întâlnirea cu Doamna Clara), procedeu de mari resurse dramatice și psihologice, utilizat cu deosebit succes de William Shakespeare, în capodopera sa **Hamlet.**

Scanned with OKEN Scanner

Domnul este *viteaz,* victorios în luptele din Ardeal; evenimentele aparțin planului rememorării și sunt prezentate în actul I de către Pala (și reluate, din perspectiva altor personaje, în actul IV, scena VI).

Pala:

„Taci, moșnege, Vlad, cucernicul voivod,
Este domn fără domnie și voivod fără norod
N-are oaste, n-are curte, abia streji – o mângâiere
Ca să-și dea măcar cu gândul c-are o umbră de putere,–
Despărțit, prin Clara-doamnă, de nebunii ce l-au pus
Să se lupte cu crăimea și biserica de-apus,
– Și, deși arsese Alba, drept răsplată că vrăjmașul
Îi prinsese robi surori și cumnat, pe Straşimir,
Totuși – de când oropsit e vel –spătarul Dragomir –
Vlaicu, ca-ntr-un vis, pierdut-a judecata lui săracă;
Și, de-i domn, e că se-ndură doamna, buna lui dădacă".

(Actul 1, scena IV)

Replica de mai sus ne înfățișează și o altă ipostază a personajului principal: Vlaicu este domn al Țării Românești, dar nu și stăpân în țara sa (primele patru acte simbolic se desfășoară, ca acțiune istorică, pe durata a patru ani), datorită trădării și uneltirilor Doamnei Clara, care exclamă:

„Tu eşti domn, eşti voivodul, fie, datina o vrea;
Dar, puterea, cârmuirea, eu le țin în mâna mea."

Corect, constat în acțiuni, Vodă nu-și *trădează niciodată idealul,* spre deosebire de boieri, care oscilează între el și Doamna Clara. În actul I, Preacuviosul Nicodim îl acuză, în fața boierilor, de trădare, propunându-le apoi să-l dea jos de pe tron:

„... Însă eu învinuiesc
De trădare și pe vodă, nu numai pe Doamna Clara,
Căci cu voia lui trădarea de trei ani închină țara.
Maştera e vinovată că crăimei ne-a-nchinat;
Îngăduitorul vodă, însă, e mai vinovat:
Prin tăcerea-i, ne-njosește".

Boierul patriot Costea intuiește însă, în Vlaicu, un *caracter puternic,* deși *aparent e un laș* (un laș al acțiunilor de suprafață) El spune:

„Nu pot crede că un așa vânjos
Să se schimbe – așa iute și să cadă – așa de jos!
Nu se poate: *se preface. Tace, rabdă, dar pândește*
Și așteaptă cu credință ceasul tainic ce sosește.
Ca să-și numere părtașii, Vlad adânc și nepătruns
Vrea să vadă cine-i prinde gândul, pentru toți ascuns!"

(actul 1, scena 2)

Scanned with OKEN Scanner

Inteligent, înțelep, bun conducător de oameni se dovedește Vlaicu de-a lungul dramei întregi; în dialogul cu boierul Miked, din actul al II-lea, Domnul, care schimbă mereu priviri cu Grue, se preface a fi supus Doamnei Clara și baronului Kaliany, dar destul de transparent deplânge pe dușmanii țării care nu văd, orbiți de țelul și de patimile lor:

„Nodul înnodat de datini între scaun și popor;
Și-și închipuiesc c-ajunge greutatea unui paloș
De străini-ca să despartă un popor de domnu-i neaoș!
Nu-i așa? Nu prins-am bine gândul tău?

Miked, dând greutate cuvintelor, răspunde:

Măria-ta/*Ne citești în suflet.*"

De la acest boier, Vlaicu află vestea eliberării ostatecilor, reținuți la curtea regală de la Buda drept „chezași"; faptul că sora și cumnatul său au nevoie de „vreo două-zile-trei pentru a fi în afara oricărui pericol", va determina pe Domn să exclame: „În trei zile mântuie țara, Grue, și sunt mântuit!".

Personajul principal al dramei se dovedește acum un *om politic deosebit de ager, rafinat și clarvăzător:* el intuiește valoarea acestui răgaz, mai ales că știrea eliberării ostatecilor nu va ajunge în timp util la urechile Doamnei Clara, întrucât cel trimis s-o aducă s-a înecat în valurile Oltului (prilej pentru Domn ca să constate: „Bun român e Oltul, care pe străini îi dușmănește;/Oltul scade pentru-ai noștri, pentru alții Oltul crește").

Un alt factor ce-i va înlesni lui Vlaicu să preia „frânele puterii" este sosirea unei solii de la Kralul Simio Stareț, care cere de soție pe domnița Anca. Acesta va trimite:

„... ca nuntași, cu solul lui,
Peste o mie călărime, toți boieri..."

Subliniem că *rațiunea politică* a lui Vlaicu își are izvorul *în dragostea adâncă de țară, de popor, în patriotismul său fierbinte.* Actele sale politice nu sunt însă întotdeauna intuite de la început.

În actul al II-lea, de exemplu, Doamna Clara îi cere lui Vlaicu să-i aresteze pe boierii Groza, Manea, Vlad, Baldovin și alții, pentru încercarea lor de a-l omorî pe Pala, omul ei de credință, surprins pe când îi spiona, în timp ce ei țineau un sfat de taină; de asemenea, să iscălească hrisovul prin care cedează, de bunăvoie, curții maghiare Banatul Severinului. Cererile, făcute cu mare cutezanță de Doamna Clara, îl obligă pe domn, ca să câștige timp „să-și înfăptuiască visul", să nu respingă împlinirea lor, dar nici să le îndeplinească întocmai, fiindcă astfel totul ar fi devenit irecuperabil.

Disimulându-și foarte bine adevăratele intenții, Vlaicu îi va spune Doamnei Clara (după ce „*vede gestul potolitor al lui Grue și stăpânindu-se*"):

„Că te vreau pe veci stăpână, -naltă doamnă, tot nu știi?
Sunt mai vârstnic decât tine, totuși mumă vreau să-mi fii.
Ce m-aș face eu, sărmanul, de nu te-aș avea pe tine
Să mă luminezi în cale-mi-cu vederile-ți senine;

Scanned with OKEN Scanner

Să duci grija cârmuirii şi să porţi, pe fruntea ta,
Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!
Dacă *sunt voivodul ţării* după datina străbună,
Dacă dânsa, cu de-a sila, cu-a ei fală mă-ncununã,
Dacă am vreun drept anume ce de dânsa mi-este dat,
Nu le ţin asupra-mi, mamă, falã, drept şi voivodat
Decât numai *ca o slugă a puterii domnitoare,*
Decât *pentru-a ţi le-aşterne ţie, ţie la picioare*".

(actul II, scena II)

Enunţul liniştitor, urmat de o aparentă recunoaştere a superiorităţii „maşterei" şi implicit a modestelor lui posibilităţi ca om şi ca voivod, au ca finalitate încleştarea vigilenţei mamei vitregi, mereu orgolioasă şi totdeauna în alertă.

În opoziţie cu caracterul lui Vlaicu, apar perfidia şi ticăloşia Doamnei Clara. Unealtă a străinilor, dornică de putere şi de stăpânire, duşmănoasă, crudă, fără scrupule, complet străină de aspiraţiile poporului român, iată ce spune, la un moment dat:

„Eu, ce-am împărţit cu Vodă Alexandru, tatăl tău,
Cârmuirea, pentru care făurit e duhul meu,
Eu, ce port şi pentru tine mândra stemă basarabă,
Grea povară, pentru care biata-ţi frunte e prea slabă,
Eu, de viţă palatină, eu soţie de voivod,
Eu, eu pavăza domniei, sufletul ce duce ţara,
Eu, puterea, eu, stăpâna, în sfârşit, eu, Doamna Clara,
Am ajuns de râsul lumii, ş-al boierilor, ş-al tău,
Înfruntă, dosădită, o batjocură, eu! eu!"

(actul II, scena II)

Replica este caracteristică pentru brutalitatea, francheţea şi trufia Doamnei Clara. Autorul îşi înfăţişează personajul ca pe un duşman al poporului român. Vlaicu obţine îngăduinţa Clarei „să pedepsească însuşi" pe boierii complotişti.

Cînd baronul Kaliany îi comunică Doamnei Clara că soseşte solia de la Kralul Simon Staret, vestea o năuceşte. Realizarea căsătoriei ar constitui pentru ea o înfrângere politică şi o zădărnicire a tot ceea ce a obţinut, o compromitere a ei în faţa regelui maghiar şi a papei de la Roma. Neputând *admite* că Vlaicu a purtat *atât de bine masca disimulării,* ea exclamă în faţa lui Kaliany:

„... Oh! dar dacă m-a-nşelat,
Vlaicu, Vlaicu, într-atât, ca singur el să fi luat,
Şi-n ascuns, aşa măsură, de-aşa mare greutate,
Care leagă neamul nostru, care leagă două state...
Îl, îl... Nu ştiu!... sunt în stare să-l... Oh! Oh! Dar aiurez!
Ei?... N-ar îndrăzni! Ah! bietul om!... n-ar îndrăzni."

Perspectiva încheierii unei alianţe politice între Ţara Românească şi regatul sud-dunărean, condus de Simon Staret, facilitată de înrudirea prin căsătoria domniţei Anca, constituie cel de-al treile element care declanşează, multiplică şi adânceşte conflictul

Scanned with OKEN Scanner

Începând cu această scenă (actul al 11-lea), ura Doamnei Clara şi dorinţa de a dejuca realizarea planurilor lui Vlaicu sporesc în intensitate precipitând confruntarea dură dintre cei doi protagonişti. Căutând să forţeze mâna lui vodă, ea anunţă căsătoria domniţei Anca, fiica ei, cu Mircea.

Întreprinzând totul în numele apărării ţării şi pentru binele ei, Vlaicu o socoteşte şi pe Anca a „ţării", considerând că pe dânsa n-o poate mărita „decât ţara":

„Anca nu e numai sora mea şi fiica doamnei Clara;
E a ţării, şi pe dânsa n-o măritã decât ţara...".

Vlaicu îşi dă seama de forţa pe care o reprezintă boierii şi de aceea acordă *atenţie deosebită atragerii lor în lupta pentru apărarea şi consolidarea independenţei.* Când, la sfârşitul actului al 11-lea boierii anunţă că l-au ales domn al Moldovei pe Mircea, Vodă, „prefăcut, ca ieşit dintr-un vis", îi moralizează în faţa Doamnei Clara:

„Mi s-a tulburat auzul? Sau visez? Or sunt nebun?
Mă-nşelai sau zisu-mi-s-a c-aş fi pristănit izvodul
Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul
Laţcu, bunul meu prieten? Cum că – însumi eu – am dat
O asemenea învoială? Cum că, deci, eu am trădat?
Şi aceasta mi se spune chiar în faţă! Ce-ndrăzneală!"

Astfel vor ajunge boierii la hotărârea de a-l suprima pe Vlaicu, care „trădează legea". În fruntea lor e Mircea, care pledează pentru fermitate, hotărâre şi acţiune (într-o pledoarie patetică de tip romantic):

„... eu mă pun în răzvrătire
Cu voivodul cel nemernic ce ne mână la pieire.
Ce smerit, viclean, fătarnic, închinându-se oricui
E-o primejdie de-a pururi pentru noi şi ţara lui"

Iar Doamna Clara, dând în vileag boierilor faptul că Vlaicu e „aliat cu sârbii şi certat cu Ludovic", zice că „ţara" e „îndrumată la pieire":

„Da, da! steagul răzvrătirii îl desfăşor azi şi eu;
Vodă e vrăjmaşul vostru, el e şi vrăjmaşul meu;
Toţi cunoaştem păsul ţării şi de-aceea vă zic iarăşi
Că potrivnicii lui vodă sunt cu mine azi tovarăşi,
Precum eu cu ei".

Ea îi îndeamnă să-l omoare pe Vlaicu (şi astfel „voinţa voastră-n ţintă c-un pumnal o pironiţi"), dar boierii, înţelegându-l abia acum pe Domn, o refuză. În actul al III-lea (scena a VI-a), Nicodim rosteşte replica reprezentativă pentru această idee:

„Dragii mei, în ce greşală, vai! cădeam şi noi şi ţara!
Toţi aţi înţeles ce ţintă urmăreşte Doamna Clara;
Că, sătul, ca noi, e vodă de robie, şi că vrea,
În sfârşit, să sfarme jugul ce de mult îl dobora.

Scanned with OKEN Scanner

Dânsa l-a simțit. Și-aicea, *dezvelindu-și fiara gândul,*
Ne-nvrăjbea ca doară noi pe vodă ucigându-l,
Ea s-apuce iar domnia, ea cu Kaliany-al ei,
Pe când noi să fim, cu toții, *robi la dânsa, robi la ei*".

Preacuviosul Nicodim a înțeles și le explică (și lui Mircea) tuturor că: „toată vina noastră e și a lui: *E dor de țară*".

Mărinimos, Vodă *îl ceartă pe Mircea,* pentru nesăbuința lui, și-n felul acesta află că Doamna Clara i-a dat lui Pala sarcina să-nfăptuiască în aceeași noapte omorul.

Abil, cu multă experiență de viață și de domn, Vodă hotărește o întrevedere *imediată* cu mama vitregă, ca astfel s-o „-ndârjească", să-și pună planul criminal în aplicare:

„Da, s-o-ngrijesc
Dezvăluindu-mi, către dânsa, gândul tot, s-o hotărăsc
Să n-amâne nici o clipă moartea mea. Și se va prinde
Singură, aici, la noapte, chiar în cursa ce-mi întinde".

Vlaicu vizează acum „căderea măștii", sub care se ascunde domnitorul, pe de o parte, iar pe de altă parte, angajarea lui Miked și a lui Dragomir în înfruntarea Doamnei Clara, în vederea înlăturării ei de la cârmuirea țării. Are loc o *clarificare ideologică* față de ideea luptei pentru independența de stat a țării și apărarea suveranității naționale. Într-o replică tipică, într-o formulă compozițională cu bogate resurse dramatice, Vodă *comentează, a posteriori, evenimentele petrecute în Transilvania,* când armatele române, conduse de Alexandru Nicolae Basarab, obțineau victorii în lupta lor pentru îndepărtarea „jugului raiului" maghiar. Vorbele-i acuzatoare vor provoca reacția dorită: Doamna Clara se demască și se compromite:

„Doamnă, sunt aproape patru ani de când războiul
Cu crăimea ungurească săvârșitu-s-a în toiul
Biruințelor române repurtate pe deplin
Din Vidin la Alba Mare, din Ardeal la Severin"...
.....
„La hotarul țării noastre! Făr-a mă întreba pe mine,
Domnul, ai trimis solie ca crăimea să se-nchine
Și să mijlocească pacea ce ea însăși milogea!
În același timp, oștirea, ce prin țară se strângea,
Tu o slobozeai, în locu-i, chiar la curtea mea domnească
Stabileai pe Kaliany cu oștire ungurească!
Și mă părăseai pe mine, oropsit, la Făgăraș
Și, biruitor, dat pradă biruitului vrăjmaș!...

Vlaicu se dovedește *un bun cunoscător de oameni;* în obținerea succesului, el a contat mult pe temperamentul *exploziv* al Doamnei Clara, pe *vanitatea, orgoliul și disprețul ei afișat,* care nu admit nimănui știrbirea voinței și a dreptului ei de a conduce țara. Fermitatea și duritatea limbajului folosit de domnitor – „De-o așa călăuzire țara noastră e sătulă" – trebuie considerate ca un gest deliberat, menit să provoace „căderea măștii" sub care, diplomatic, s-a ascuns atâția ani.

Scanned with OKEN Scanner

Cererii voievodului de-a respecta şi preţui datina străbună, Doamna Clara îi replică aprig, spunând că „datina" e o „lege strămoşească" devenită anacronică, retrogradă, o „cătuşă" ce împiedică dezvoltarea ţării prin religie, la circuitul valorilor ştiinţifice şi culturale ale timpului:

„Ş-apoi de-i sătulă ţara de călăuzirea mea,
Fie. *Fac ce vreau*; păstrează-şi legea datinei, de vrea;
Şi hrăneasc㠖şi-o cu fală, şi adape-şi-o cu jale,
Dar s-o ţină mai departe, şi să nu mi-o pună-n cale,
C-o sfărâm!"

Acel „Fac ce vreau" – dezvăluie *despotismul conduitei sale* – esenţa caracterului acestui personaj.

Intervenţiile spătarului Dragomir, cel ce „şi-a văzut de datorie patruzeci de ani în şir", pun în antiteză pe „credincioşii" care, cu sângele lor, au scris „letopiseţul moşiei", cu „duşmanii" recrutaţi „de din afară", din acei „condotieri" care au prădat, vândut şi trădat, pentru bani, „chiar ţara mumă". Doamna Clara nu-şi va realiza planul criminal, fiind, în final, victima propriilor ei uneltiri. Dar, în jocul periculos al confruntărilor cu Vlaicu, intră acum *ura,* ultimul *element de energie şi despotism al maşterei,* rămas nefolosit: „Însuţi hotărându-mi ura, înarmat-ai braţul meu"!

În actul al V-lea, se produce *deznodământul*: înfrângerea Doamnei Clara şi a lui Kaliany, urmată de preluarea puterii de către Vlaicu. Primul act oficial realizat de domnitor acum, la „încheierea socotelilor", este anularea calităţii de diplomat al regatului maghiar a lui Kaliany, îndepărtarea acestuia de la curtea domnească. După un scurt rechizitoriu, în care îi sunt amintite baronului abuzurile şi imixtiunile în unele treburi ale ţării, Vlaicu îi cere, categoric, să plece din ţară şi să-i comunice regelui maghiar obiectivele politice ale unui domnitor român: refuzul subjugării, lupta pentru suveranitate, recunoaşterea egalităţii în drepturi şi relaţii paşnice între state:

„Tu la Ludovic vei merge; îi vei spune craiului
Că n-a fost – şi nu e – vodă Vlad vasalul lui;
Că nu mai domneşte sluga lui în Ţara Românească.
Ci eu, care-am ars, în vremuri, Alba Iulia crăiască;
C-amândoi ne-om înţelege după placul meu şi-al lui;
De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
C-am aflat la ei ducaturi, ţări mănoase, scumpe scule
Şi că-n ţara mea străbună, mai sunt *Gherghiţe* destule"

În acest pasaj, Vlaicu se manifestă ca un *vrăjmaş neîmpăcat al duşmanilor ţării* (Gherghiţa – este o localitate în care s-a produs, de către Alexandru vodă Basarab, tatăl lui Vlaicu, cea mai crâncenă înfrângere a ungurilor), dar şi ca un *mare patriot,* una din *cele mai luminoase figuri de domn din întreaga noastră literatură.*

Vlaicu este conştient de faptul că „ţine puterea de la ţară". El se identifică, mai ales în actul final, cu interesele ei. Prin „ţară" nu înţelege numai boierimea ci mai ales „norodul". Unitatea deplină de interese, de valori, de acţiune, între ţară, între popor şi domnitor – prin intermediul lui Grue – se vădeşte pregnant când „gloata-ntreagă" cere moartea tâlharilor, în frunte cu Doamna Clara. Pârcălabul curţii povesteşte Domnului:

Scanned with OKEN Scanner

„Câțiva temniceri, de doamna, cum se vede, cumpărați,
La porunca-i sloboziră, papistașii-ntemnițați;
Dar norodul, ce-auzise clopotele, se-adunase;
Îi văzu, dădu năvală cu topoare și cu coase,
Astfel că răzvrătitorii, de mulțime fugăriți,
Erau pân' la cel din urmă, când sosii, măcelăriți".

Pe Doamna Clara, însă, norodul „n-a sfâșiat-o-ndată, căci vroiau s-o arză vie; Rugul se și ridicase, se-aprindea", noroc de „un căușel" care smulge din flăcări „jertfa leșinată":

„El, amenințat cu moartea de norodul răsculat,
Izbuti s-adăpostească viața doamnei în palat".

Mânia „gloatei", ura ei împotriva uneltirilor ce urmăreau aservirea țării regelui feudal al Ungariei și catolicismului, exprimă adeziunea totală la acțiunile lui Vlaicu.

În scena a V-a din ultimul act, în care se consumă confruntarea dintre cei doi, Vodă Vlaicu dă replica semnificativă pentru *mesajul piesei:*

„Sfânt se face orice mijloc pentr-a țării apărare!
Și, că țara mi-am scăpat-o jur aici păcatul mare:

(Curtea își manifestă zgomotos bucuria. Când zgomotul se liniștește, vodă continuă, adresându-se Clarei:)

Ucigașă! Tu cu junghiul încercași a mă lovi,
Eu mă fac călău de e vorba neamul a mi-l izbăvi!

(Curtea își manifestă zgomotos aprobarea)".

Și adresându-se Pârcălabului, Vodă Vlaicu poruncește: (scena V) „Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov această fiară!"

Întreaga acțiune a piesei, mesajul ei, țelurile personajelor pozitive, converg spre proslăvirea patriotismului și nu este de mirare că drama lui Al. Davila trezește interes și acum.

Caracterul profund patriotic al piesei implică și conștiința frăției dintre moldoveni și munteni, exprimată mai întâi de Groza: „Mi-ați întins, cu ea, frăția, mâna voastră românească", ca și de Vlaicu, în actul final, într-o replică semnificativă:

„Bine – Costeo, Grozo, dragii mei...
Mergeți la Moldova soră, pentru mântuirea ei;
Ce-ați văzut c-aici făcut-am, noi, în Țara Românească,
O veți face voi acolo, pentru legea creștinească,
Pentru sfântul drept al țării, pentru neamul ei străbun,
Căci e sfântă râvna voastră și nu-ngăduie război".

Într-o legătură intimă cu ideea de patriotism se află și ideea *de pace,* caracteristică românilor.

Scanned with OKEN Scanner

Pavăza şi braţul lui Vodă, Rumân Grue, reprezintă „veşnica personificare a stratului împilat, credincios, şi ce pururi cade jertfă". Toate planurile secrete ale lui Vlaicu sunt cunoscute de Grue şi concepute cu ajutorul lui, pe baza informaţiilor culese de acesta, iar acţiunile principale, momentele cheie ale conflictului, sunt rezolvate de voievod cu concursul lui Grue. „Aşa spune Grue" reprezintă pentru Vlaicu garanţia adevărului. Cât de mult îl aprecia Vodă rezultă şi din final, din replica în care Vlaicu savurează victoria obţinută (după duritatea luptei, complexitatea şi dificultatea rezolvării situaţiei):

„Grue, vechiul meu tovarăş, pavăza şi braţul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu şi eu.
Mi-am redobândit coroana, iar sunt domnul ţării mele,
Uite cum se şterg pălite, de pe boltă, mii de stele,
Când de zori s-anunţă firii soarele biruitor,
Astfel, când se-nalţă fruntea mea de domn stăpânitor,
Pier în preajma mea duşmanii, mi se luminează zarea!
Tot se-nchină, se-ngenunche, tot, tot, tot".

Replica vădeşte un domn victorios în lupta încrâncenată cu duşmanii ţării, încrezător în popor şi în prietenie. Când Grue cade răspus de pumnalul lui Mircea, Vlaicu îl jeleşte pe sfetnicul cel mai devotat, într-un *bocet* menit să evidenţieze durerea:

„Oh! deşert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!
Oh! Oh! Grue! Vai de mine! Grue!... Doamne, mi se frânge
Inima! Oh! Oh!..."

şi să pună în evidenţă calităţile personalităţii celui dispărut: dăruirea până la sacrificiu, fidelitatea şi iubirea faţă de domn, părtaş credincios la lupta dusă de acesta pentru independenţă şi suveranitate. *Mărinimos,* Vlaicu ordonă să i se facă „pogribanie domnească" şi să fie înmormântat „la piciorul stranei domnilor".

De o mare frumuseţe este „discursul" lui Vlaicu despre „chinuri", după G. Călinescu „o lecţie de abnegaţie pe care Domnitorul o dă lui Mircea".

În acest *monolog,* când se face definirea termenului de chinuri, Al. Davila insistă asupra celor îndurate de „moşie", devenită „rug" în anii de „groază şi sânge". Amploarea şi gravitatea suferinţelor „crunte" trăite de ţară şi de domnitor în condiţiile unei veşnice lupte „pentru lege şi pentru nume", sunt, după Vlaicu, mai mari, mai dureroase şi mai importante decât cele ale unui tânăr învăpăiat de dragoste.

În acest cântec trist sesizăm *imagini şi formulări* din poezia populară („jos la şesuri, sus la munte"), din lirica lui V. Alecsandri şi O. Goga („ucenicii biruinţei", „muritori într-o credinţă"). De asemenea, varietatea şi bogăţia figurilor de stil: *metonimii* („mor de foc sau pară", „sabie şi foc"); *metafore* („sânul bietei noastre de moşii"); *antiteze* (palat-colibă, vale-deal, şes-munte); *epitete* („neagra zare"), *sisteme interogative, retorice* („Chinuri? Tu vorbeşti de chinuri?").

Marea artă a lui Al. Davila în crearea lui Vlaicu a fost subliniată şi de criticul G. Călinescu. Acesta considera că drama analizează scenic „arta de guvernare a unui domn". G. Călinescu vorbeşte de „maturitatea tehnică

Scanned with OKEN Scanner

desăvârşită" în crearea personajului: „Vlaicu este întruchiparea principelui Machiavel pe pământul românesc. El nu e aşa cum îl văd mulţi pe conducătorul machiavelic, aruncând asupra-i veşmântul Renaşterii, cinic, mizantrop, ipocrit".

Subliniem că raţiunea politică a lui Vlaicu îşi are izvorul în dragostea adâncă de ţară, de popor, în patriotismul său fierbinte. Finalul dramei o dovedeşte cu prisosinţă: Mircea a fost iertat, gloata aclamă „Trăiască Vodă Vlaicu!/ Să trăiască Ţara noastră Românească", exclamă Domnul în uralele mulţimii. Ultima lui replică e semnificativă:

„Drag norodul meu,
Ţine datina străbună ca credinţa-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfântă dintre om şi tine".

Măiestria lui Al. Davila în realizarea dramei **Vlaicu-Vodă** nu se limitează numai la tratarea conflictului şi conturarea personajelor. Compoziţia scenelor şi actelor, construcţia desăvârşită a fiecăruia dintre elementele constitutive ale întregului, realizarea poetică, vădesc, de asemenea, o mână măiastră.

Scenele sunt bine compuse, în aşa fel încât atenţia cititorului sau spectatorului se îndreaptă spre personajul care poartă *mesajul* piesei. Acţiunea devine dinamică spre final, când se apropie deznodământul dramei.

Versul lung, de 15–16 silabe – retoric şi patetic, alternând cu cel scurt – este o sinteză a ritmurilor populare româneşti, cu adâncimea cugetării filozofice, cu eleganţa vocabularului unui om cult, cu vivacitatea şi concizia cerute de specificul operei dramatice. Când conflictul se apropie de punctul culminant, versul este dur, plin de forţă. În dialogurile Mircea-Anca, versul devine liric, plin de gingăşie.

Valoarea poetică a dramei s-a verificat şi prin trăinicia ei de-a lungul deceniilor. **Vlaicu-Vodă**, alături de piesele lui Haşdeu, Alecsandri, Delavrancea, constituie una dintre cele mai izbutite realizări ale dramaturgiei româneşti.

VLAICU-VODĂ

(variantă)

de Alexandru Davila

Vlaicu-Vodă, cea mai reuşită dramă istorică din literatura noastră, reprezentată pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în seara zilei de 12 februarie 1902, când autorul ei împlinise 40 de ani de viaţă, constituie o culme a speciei, alături de **Apus de soare** de Barbu Ştefănescu Delavrancea, **Despot-vodă** de Vasile Alecsandri şi **Răzvan şi Vidra** de B.P. Haşdeu.

Autorul s-a oprit asupra unui episod dramatic din istoria Ţării Româneşti şi anume: lupta încleştată dusă de statul feudal muntean pentru apărarea independenţei sale în faţa puternicului regat maghiar, care a încercat să supună Muntenia prin catolicizare.

Acţiunea se petrece în a doua jumătate a secolului al XIV-lea (pe la 1370), când, în Moldova, intenţiile statului maghiar izbutiseră acest lucru, prin Laţcu I.

Scanned with OKEN Scanner

În Ungaria, catolicismul era în floare, astfel că Țara Românească trebuia să reziste acestui val, rezistență cu atât mai greu de realizat cu cât în interior, la curte (reședința acesteia se afla la Curtea de Argeș), se găseau doamna Clara și baronul Kaliany, reprezentanții statului maghiar, care serveau politica acestuia. În asemenea împrejurări externe și de complicate intrigi interne, timp de aproape patru ani de la înfrângerea armatei române și de la moartea lui Nicolae Alexandru Basarab I (pierit din cauza trădării doamnei Clara), Vladislav-Vlaicu, fratele lui Nicolae și fiu al lui Alexandru Basarab, întemeietorul statului independent Țara Românească, este nevoit să dea impresia de totală supunere față de mama sa vitregă pentru a-și crea răgazul necesar întăririi, în interior, a statului și pentru închegarea unor relații trainice, în exterior.

Conflictul piesei care, din punct de vedere compozițional, cuprinde *cinci acte,* are în centrul lui *disputa pentru putere* dintre *Vlaicu* și doamna *Clara,* dispută mascată, din partea lui Vlaicu, la început, printr-o deosebită *artă a disimulării,* pentru ca apoi să se manifeste deschis, în actul al V-lea, când conflictul atinge *punctul culminant.*

Deosebit de complex, acest conflict este permanent adâncit de *conflicte colaterale,* derivate din cel de bază: între Clara și boierii patrioți, în frunte cu banul Miked și spătarul Dragomir; între Vlaicu și boierii care nu-i înțeleg intențiile, ca și între Vlaicu și Mircea.

În această luptă, sunt angajate, în primul rând, două personalități puternice, două voințe deosebit de tari, două caractere de o extraordinară fermitate, care vor utiliza mijloace diferite, spre a atinge scopuri diferite. Vlaicu evoluează, o vreme în umbra doamnei Clara, aparent *docil, reținut,* dar, în fond, *deosebit de activ* și de *tenace.* La început, îi dă acesteia impresia că este supus, în realitate însă pregătește minuțios eliberarea țării, așteptând cu răbdare clipa în care va putea acționa fățiș: „Vodă singur e smerit/ Dar smerenia-i e umbră, ce de pismă l-a ferit:/ El mereu în ea se-afundă și, cucernic, pururi tace;/ Dar din umbră și tăcere vodă face și desface!" – afirmă moș Neagu, unul din personajele piesei.

În toate acțiunile sale, Vlaicu se bazează pe *norod,* care îi cunoaște politica și intențiile prin *Rumân Grue,* personaj simbolic al piesei, reprezentant al poporului: „Îi ajunge – ca să țină toate-n mâna sa de fier – / Să-l priceapă Rumân Grue – Grue ce nu-i nici boier –/ Ce cutreieră domnia și, pe-ascuns, orânduiește/ Ce, pe-ascuns, gândește vodă și, pe-ascuns, îi poruncește".

Fiind deosebit de abil, el (Vlaicu) îi convinge pe maghiari că este supusul doamnei Clara, impresie pe care i-o lasă și acesteia: „Că te vreau pe veci stăpână, -naltă doamnă, tot nu știi?/ Sunt mai vârstnic decât tine, totuși mumă vreau să-mi fii!";/ „Să duci grija cârmuirii și să porți pe fruntea ta/ Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!". Astfel, Vlaicu, bun cunoscător al oamenilor, hrănește orgoliul nemăsurat al doamnei Clara, care este convinsă că „Puterea, cârmuirea" le ține în mâna sa. Cu o extraordinară *perspicacitate* și o vie *inteligență,* domnul îi intuiește planurile, pe care i le dejoacă apoi cu o rară măiestrie. De remarcat este și faptul că și ambițioasa doamnă Clara, urmărindu-l cu tenacitate pe vodă și pricepându-i, până la urmă, intențiile, face tot ce-i stă în putință pentru a-l împiedica pe Vlaicu de la împlinirea visurilor sale: „Suntem două inimi crunte... Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc", îi spune ea, la un moment dat.

În această luptă cruntă se desfășoară și se consumă energii extraordinare. Tactica este însă diferită: doamna Clara, *energică* și *voluntară,* vorbește mult și

Scanned with OKEN Scanner

tare. *Poruncitoare,* ea îi supune pe toți cu tirania ei. În schimb Vodă, tăcut, își ia ca aliat timpul și face din tergiversare o artă. Vlaicu este un domn *clarvăzător,* însușire ce-i lipsește Clarei (femeie orbită de orgoliu și ambiție). *Fin diplomat* în același timp, el împletește, cu pricepere, interesele politicii interne cu condițiile de desfășurare a relațiilor externe. Urmărind apărarea independenței țării, nu încheie tratate, care pot fi oricând încălcate, ci pune baze trainice alianței cu sârbii, căsătorindu-și sora cu Simon Stareț, kralul acestora, chiar dacă pentru alianța respectivă este nevoit să sacrifice dragostea pe care domnița Anca i-o poartă lui Mircea: „...e a țării, și pe dânsa n-o mărită decât țara!" afirmă Vlaicu, folosind faptul ca pe un suprem argument. În același sens, tot el va spune: „Sfânt se face orice mijloc pentru-a țării apărare/ Și că țara mi-am scăpat-o jur aici păcatul mare".

Domnul este convins că în această grea luptă puterea îi vine de la poporul cu ale cărui interese se identifică. Această idee este clar exprimată în finalul piesei prin cuvintele emoționante rostite de Vlaicu în fața trupului neînsuflețit al lui Grue: „Căci în tine, biet Rumân Grue, fost-au întrupate/ Însușirile de suflet în popor adânc săpate!/ Și, prin tine, -n el găsit-am, când restriștea mă lovea,/ Singurul statornic razăm ce-am avut în țara mea!",.

Ideii patriotismului, fundamentală în piesă, i se adaugă altele, care îi îmbogățesc semnificația. Astfel, dintr-o replică a moldoveanului Groza, reiese frăția dintre moldoveni și munteni: „Mi-ați întins cu ea frăția, mâna voastră românească", idee reînviată în îndemnul adresat de Vlaicu moldovenilor: „Mergeți la Moldova soră pentru mântuirea ei;/ Ce-ați văzut c-aici făcut-am noi, în Țara Românească/ O veți face voi acolo, pentru legea creștinească!". De asemenea, dorința de pace, specifică dintotdeauna poporului român: „...Până-acuma goarna tace.../ Dar vrem liniște, Mikede – cum o vrei și tu – vrem pace!" îi spune Vlaicu credinciosului său boier.

Patriotismul domnitorului, trăsătura dominantă a acestui personaj complex, care apare în toată măreția lui ca un domn contopit cu suferințele și idealurile neamului, în slujba căruia pune *inteligență, clarviziune, tact* și *răbdare, voința* și *brațul* său, este exprimat, în mod impresionant, în discursul pe care îl rostește în ultimul act (al V-lea), atunci când îl dojenește pe Mircea (care încercase să-l ucidă pe Vlaicu, crezându-l trădător de țară și trădător al iubirii sale pentru domnița Anca):

„Chinuri!... Dar privește sânul bietei noastre de moșii.
Numără, de poți, pe dânsul urmele de vrăjmășii..."
„Despicate de cu veacuri, rănile-i sunt încă crunte!
Sabie și foc, din vale, din deal – sabie și foc!
Ani de groază și de sânge mulți!... de liniște, deloc!"
„... Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic, și de numele-i bătrân!"

De pe aceeași poziție, el afirmase, în fața baronului Kaliany, cu exemplară demnitate și responsabilitate față de destinele țării:

„Tu la Ludovic vei merge; îi vei spune craiului
Că n-a fost și nu e Vodă Vlad vasalul lui!"

Din nefericire, ca domn, Vlaicu trăiește drama umilinței în fața doamnei Clara, ca și pe cea a neîncrederii pe care o parte a boierilor o manifestă față de

Scanned with OKEN Scanner

el: „Toți v-ați îndoit de mine, toți m-ați renegat vreodată!" – le va reproșa domnul în ultimul act. Iar în omul Vlaicu vibrează drama fratelui, care trebuie să pară supus și neputincios pentru a-și salva sora, pe Cristina, trimisă ca ostatec la curtea maghiară, împreună cu soțul ei, Straşimir, și să sacrifice iubirea Ancăi, cealaltă soră, numai după tată. În momentul în care poate acționa fățiș însă, își dezvăluie intransigența și fermitatea, dând porunci precise cu privire la pedepsirea doamnei Clara: „Te privește: mâine seară,/ Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov această fiară!"

Vodă demonstrează totodată o admirabilă generozitate a sufletului, dovadă că îl iartă pe Mircea pentru gestul său necugetat, în urma căruia cade jertfă Grue: „Mă pricepi! Fii... ce-a fost Grue!" – îi spune el viitorului domn al Țării Românești.

Personalitate complexă, întruchipare a idealului de libertate națională, *Vlaicu* este unul dintre cele mai izbutite personaje din literatura noastră dramatică.

De asemenea, *Doamna Clara*, personaj construit prin antiteză cu Vlaicu, își înscrie numele în galeria celor mai izbutite figuri feminine din literatura noastră, alături de Vidra, din piesa lui B. P. Hașdeu („Răzvan și Vidra") și de Chiajna – eroina din nuvela lui Alexandru Odobescu. Aprigă, inteligentă, tenace, crudă și autoritară, bănuitoare și amenințătoare, intrigantă (atâtă, de exemplu, ura lui Mircea împotriva lui Vlaicu și-l atrage de partea sa, anunțând *curții* căsătoria Ancăi cu Mircea), Clara este dusă la pierzanie de ambiția ei nemăsurată și de neînțelegerea durerilor unui neam de care este complet străină. Ea închină țara regelui maghiar, ale cărui interese le slujește și lezează sentimentele poporului, susținând propaganda catolică în Țara Românească.

Prin Rumân Grue, personaj cu nume sugestiv pentru semnificațiile pe care le poartă, se realizează rolul fundamental al poporului în istorie. Deși nu rostește nici un cuvânt pe scenă, el este pavăza și brațul drept al domnului; toate planurile sunt concepute cu ajutorul lui și principalele acțiuni sunt realizate tot cu concursul credinciosului slujitor. El este cel care își jertfește viața pentru a o salva pe cea a domnitorului.

Drama *Vlaicu-Vodă* întrunește calități literare de excepție, ce rezidă, între altele, în construcția echilibrată, în tensiunea gradată a devenirii conflictului și muzicalitatea versurilor, chiar dacă acestea suferă, din când în când, de unele imperfecțiuni. Versul lung, de 15–16 silabe, în general retoric și patetic, valorifică un vocabular bogat, expresiv, cu un ușor colorit arhaic, potrivit pentru realizarea atmosferei istorice și cu exprimarea mesajului patriotic al piesei.

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

VODĂ

Vodă da, și Hâncu ba = șeful hotărăște, iar subalternul se împotrivește.

A se plimba ca vodă prin lobodă = a. – a umbla în toate părțile, fără nici o oprelişte; b. – a umbla de colo colo, fără nici un rost, dându-și aere.

A lăsa pe vodă departe = a fi mândru, țanțoș. *'De întâlnea vrun om călare pe drum, întreba: departe-ai lăsat pe vodă, amice?"* (ION CREANGĂ).

Scanned with OKEN Scanner

A mânca (din) pita lui vodă = a fi funcționar public, slujbaș la stat.
A nu-i păsa nici de vodă = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni.
De la vlădică până la opincă = toți din toate clasele sociale. „Nu spuneați odinioară că de acum toți au să ieie parte la sarcini, de la vlădică până la opincă?“ (ION CREANGĂ)

DICȚIONAR DE SINONIME

VODĂ s. cârmuitor, conducător, domn, domnitor, monarh, stăpânitor, suveran, voievod, stăpân, (înv. și pop.) oblăduitor, crai, gospodar, gospodin, ocârmuitor, purtător, vlădică, (fig.) cârmaci.

DICȚIONAR EXPLICATIV

VOIVOD (el.) s.m. 1. – (În evul mediu în țările române) Conducător militar, ales de o asociație de obști, a cărei autoritate se exercită asupra unui teritoriu limitat; funcția nu era ereditară. 2. Titlu purtat de domnii Țării Românești și ai Moldovei (uneori în forma de mare-voievod), precum și de guvernatorul regal al Transilvaniei. 3. – Conducător, căpetenie a unei cete, a unei grupe (de țigani).

Lecturi suplimentare

RĂZVAN ȘI VIDRA

(fragment)

de Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838–1907)

RĂZVAN: Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai
Scaldă Țara Muntenească de la Giurgiu pân-la plai
În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne;
Pe când Jigmon Ungureanul, la hotarele române,
Păscut cu noi împreună de șarpele veninos,
Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos,
Pe când neamțul, francul, Papa, țările creștine toate,
S-au unit ca să doboare spurcata păgânătate
Numai leșii cei zburdalnici sunt cu turcul înțeleși,
Iar Domnul Aron al vostru s-a tocmit argat la leși!
Sunteți români, și românii n-au suferit niciodată
Pe fruntea Domnilor țării măcar o singură pată!
Un Vodă-i un fel de doftor, și norodul, frații mei,
Nu-i dator să fie jertfă doftorilor celor răi!...

Scanned with OKEN Scanner

Mulți Domni avuse Moldova; cei buni au domnit o viață,
Ceilalți au purtat cununa o singură dimineață,
Căci, făcându-se lumină și soarele fiind sus,
Poporul dă jos pe-aceia pe cari poporul i-a pus!...
Un Vodă, ca orișicine, își ia plata după faptă...
M-ați înțeles? Vremea trece...

APUS DE SOARE

(Fragment)

de Barbu Ştefănescu Delavrancea (1858–1918)

ŞTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moşii voştri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni....Unde sunt părinții voştri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbuci, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil, şi Goian, şi Stibor, şi Cânde, şi Dobrul, şi Juga, şi Gangur, şi Gotcă, şi Mihai spătarul, şi Ilea Huru comisul, şi Dajbog pârcălabul, şi Oană, şi Gherman, şi fiara paloşului... Boldur?... Pământ!... Şi pe oasele lor s-a aşezat şi stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriaşi! *(Se opreşte ostenit)* Suflarea... bătrânețea... *(Săgetează cu privirile grupul lui Ulea)* C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic că sunt creştini, şi trimeşii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zavistie şi să se ridice împotriva primejdiei obşteşti a creştinătății... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. *(Fulgeră, plouă repede)* Ş-am trimes la unguri, la leşi, la litvani, la ruşi, la tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei şi degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscăliturі fudule... Şi praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un molâu, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă popii de a Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... *(Un tunet, urmat imediat de un trăsnet)* Când voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic: „Doamne, tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deşertăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgânilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, orânduieşte-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu turcii spre mântuirea sărmanului meu popor!“ *(Fulgere şi tunete)* Bogdane, turcii sunt mai credincioşi ca creştinii cuvântului dat... Țineți minte cuvintele lui Ştefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe... că Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu e a voastră, ci a urmaşilor voştri ş-a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor...

Scanned with OKEN Scanner

NEAMUL ŞOIMĂREŞTILOR

de Mihail Sadoveanu (1880–1961)

> Neamul Şoimăreştilor – e o varietate a romanului de aventură. Eroul romanului de aventură e un bărbat în toată puterea cuvântului, în stare de a face faţă oricărei situaţii. El învinge totdeauna pe duşman, se descurcă inventiv din cele mai grele cumpene şi cucereşte cu uşurinţă femeile, fără a se lăsa vrăjit de ele, şi fără a le înşela. Cinstea virilă este cuprinsă în conceptul de erou.
>
> G. Călinescu

Mihail Sadoveanu, „Ştefan cel Mare al literaturii române", cum îl numea Geo Bogza în 1961, conducându-l pe ultimul drum, este autorul unei opere impresionante: a scris peste o sută de volume, care exprimă sufletul poporului nostru, psihologia lui, dorinţa de a trăi în libertate, dreptate, omenie şi demnitate.

De la primele patru volume ale anului 1904 – **Povestiri, Dureri înăbuşite, Crâşma lui moş Precu, Şoimii** – Sadoveanu manifestă predilecţie deosebită pentru istorie. Precum în primele piese ale lui Shakespeare, istoria este văzută ca o succesiune de lupte şi cruzimi, atât în **Neamul Şoimăreştilor,** cât şi în **Zodia Cancerului, Fraţii Jderi** sau **Nicoară Potcoavă.**

Sadoveanu este creatorul romanului istoric românesc.

El vede istoria ca pe o scenă imensă, în care se mişcă comandanţi de oşti şi mari voievozi, într-un spaţiu epopeic, legendar şi mitic. Personajele, deşi desfăşoară adevărate energii, se supun desinului şi dispar. Pe aceste coordonate evoluează Nicoară Potcoavă, eroul devenind „un vis al noroadelor", un exponent al colectivităţii. În **Neamul Şoimăreştilor,** în care patosul eroic primează, *Tudor Şoimaru* reprezintă, simbolic, visul răzăşimii, de aceea el va acţiona în numele baltagului. **Zodia Cancerului** aduce o intrigă romantică: *Alecu Ruset* iubeşte pe fiica lui Duca-Vodă, care-l urăşte de moarte. Romanul are patos şi sfârşeşte ca o tragedie; întregul univers stă sub zodia cancerului, a racului, pentru că ţara, în timpul domniei lui Duca, a dat înapoi, arăta ca un „paradis devastat", cum spunea Alecu Ruset, eroul romanului.

Exprimându-şi crezul artistic, M. Sadoveanu scria: „Trebuie să fac mărturisirea de credinţă că poporul este părintele meu literar, că trecutul pulsează în mine ca un sânge al celor dispăruţi, că mă simt ca un stejar de la Orhei cu mii şi mii de rădăcini înfipte în pământul neamului". Deci eroul de predilecţie sadovenian este poporul – omul simplu, dar de o mare bogăţie sufletească.

Scanned with OKEN Scanner

Romanul **Neamul Şiomăreştilor** a fost publicat iniţial în paginile revistei **Viaţa Românească,** din 1912–1913, şi reprodus în volum în 1915. El inaugurează seria romanelor istorice sadoveniene care vor evoca întâmplările din istoria Moldovei de la Ştefan cel Mare până la Duca-Vodă şi având o singură temă – lupta poporului pentru dreptate socială şi independenţă naţională.

Tema romanului **Neamul Şoimăreştilor** o constituie evocarea luptei ţăranilor răzeşi din Moldova, la începutul secolului al XVII-lea, împotriva boierilor lacomi, care încercau să-i deposedeze de pământurile strămoşeşti, luptă proiectată pe fundalul istoric al înfruntărilor dintre pretendenţii la domnie.

Titlul romanului cuprinde substantivul „neam", ceea ce înseamnă o legătură de sânge între cei care poartă acest nume (Şoimaru), astfel încât deducem că eroul central al cărţii va fi neamul, colectivitatea ce descinde din Şoimaru (derivat de la „şoim" – pasăre a libertăţii).

Romanul este de structură clasică, fiind împărţit în 36 de capitole şi purtând fiecare un titlu semnificativ, capabil să sintetizeze acţiunea narată.

Subiectul. Acţiunea este plasată în secolul al XVII-lea, în vara anului 1612, când *Ştefan Tomşa,* cu ajutorul porţii otomane şi al tătarilor, izbuteşte să urce pe tronul Moldovei, înfruntând oştile poloneze şi căzăceşti, care acordau sprijin văduvei lui *Ieremia Movilă,* doritoare să stăpânească iarăşi ţara prin ungerea ca domn a unuia din fiii ei.

În timp ce văduva lui Ieremia Movilă trăieşte în Polonia şi încearcă să câştige alianţa nobilimii poloneze, pentru a o sprijini în doborârea lui Ştefan Tomşa, la Iaşi, noul domn ucidea cu buzduganul său, dădea poruncă de decapitare a marii boierimi, socotită uneltitoare.

Boierii se alătură nobilimii polone pentru a-şi pune în aplicare planurile lor uzurpatoare. Eforturile lui Tomşa de a-şi menţine puterea sunt zadarnice. După o crâncenă bătălie, Ştefan Tomşa este alungat şi pe tron este aşezat *Alixăndrel* – fiul lui Ieremia Movilă. Din punct de vedere istoric, romanul zugrăveşte o epocă restrânsă, de câţiva ani, dar faptele şi împrejurările prin care trece ţara sunt comune mai multor epoci – înainte şi după domnia lui Tomşa. Conflictul istoric reflectă înfruntarea dintre familiile domnitoare, dar el reprezintă, în romanul sadovenian, doar fundalul pe care se va desfăşura conflictul social: constând din dezvăluirea dramei poporului român, a ţărănimii jefuite de către boierime. E drama răzeşilor care luptă pentru pământul moştenit din străbuni, jefuit pe nedrept de boierii lacomi. Cel ce întrupează idealul luptei pentru dreptate socială este *Tudor Şoimaru.*

Momentele subiectului

Romanul începe cu descrierea bătăliei de la Cornul lui Sas, dintre armata lui Ştefan Tomşa (care se sprijină pe ţărani, pe mica boierime) şi armata Movileştilor. Această bătălie constituie *EXPOZIŢIA* operei, deoarece aici cunoaştem pe *Tudor Şoimaru,* personajul principal, care va lega o frăţie de sânge cu boierul român *Simeon Bârnovă* şi cu tătarul *Cantemir-bei.* Cu învoirea lui Tomşa, cele trei personaje pornesc spre Şoimăreşti, satul natal al lui Tudor, pe care nu-l mai văzuse din copilărie. Acest moment constituie *INTRIGA* operei. Pe drum îl întâlnesc pe *Stroie Orheianu,* căruia îi salvează fata, pe *Magda,* ce fusese răpită de hatmanul cazac Vasea. Cei trei prieteni pornesc în urmărirea răpitorului, salvează fata, iar frumuseţea şi gingăşia acesteia stârnesc în inima lui Tudor un sentiment necunoscut de el, cel al dragostei.

Scanned with OKEN Scanner

Ajuns la Şiomăreşti, Tudor află de la uncheşul *Mihu* că tatăl său, *căpitanul Ionaşcu,* a fost ucis de Stroie Orheianu. Tudor crede că dragostea dintre el şi Magda ar putea şterge ura dintre familiile lor; dar Stroie Orheianu şi fiica sa se refugiaseră deja în Polonia, unde se retrăsese şi familia Movilă, susţinută de mulţi boieri moldoveni. În sufletul lui Tudor se dă lupta dintre dragostea pentru Magda şi datoria de a-şi răzbuna tatăl. (Acest zbucium lăuntric formează *CONFLICTUL psihologic,* interior deci, al romanului). Mistuit de dragoste, Tudor porneşte spre Polonia pe urmele Magdei. O găseşte, dar fata se preface că nu-l cunoaşte, iar tatăl ei îl declară spion al lui Tomşa, fapt pentru care va fi închis. Prietenii reuşesc cu greu să-l scape şi el se întoarce la Şoimăreşti, hotărât să uite durerea pricinuită de dragoste. Bătrânul Mihu, pricepând suferinţa lui Tudor, vrea s-o anuleze cultivându-i celălalt sentiment, al *datoriei.* De aceea el povesteşte în amănunt cum neamurile lui au fost prigonite de boierul Stroie Orheianu şi cum a fost ucis tatăl său, care s-a împotrivit prigoanei boiereşti. Cei doi se înfăţişează la judecata lui Tomşa, care, pe baza actelor de pe timpul lui Ştefan cel Mare, le înapoiază pământurile luate de Stroie Orheianu prin samavolnicie. Şoimăreştii sunt credincioşi domnitorului Tomşa şi îl apără când boierii se răzvrătesc împotriva lui, dar are loc o altă bătălie între Tomşa şi Alexandru Movilă, care vine cu ajutor polon şi câştigă tronul Moldovei. De acum încolo începe prigoana boierilor împotriva Şoimăreştilor. Aceste fapte constituie *DESFĂŞURAREA ACŢIUNII* care ajunge la *PUNCTUL CULMINANT* când Stroie Orheianu este ucis de Tudor, deoarece boierul ceruse tot pământul răzeşilor. *DEZNODĂMÂNTUL* este înfăţişat în ultimul capitol, când se precizează că oastea văduvei lui Ieremia Movilă a fost zdrobită de turci şi de tătari, că Tomşa a mai venit, târziu, în ţară, într-o a doua domnie şi că, în cele din urmă, răzeşii din Şoimăreşti au fost supuşi de boieri.

Acţiunea romanului **Neamul Şoimăreştilor** se desfăşoară pe *trei planuri distincte:* unul *istoric,* altul *social* şi celălat *erotic,* fiecăruia dintre ele corespunzându-i, firesc, câte un *conflict.* Acestor *trei conflicte* li se adaugă un conflict de natură psihologică, manifestat prin lupta ce are loc în sufletul lui Tudor între *datorie şi iubire.*

În ceea ce priveşte planul istoric, suntem introduşi, prin romanul **Neamul Şoimăreştilor,** într-un timp (1612–1613), în care istoria se făcea cu paloşul. Înfruntarea este între familiile boiereşti pentru cucerirea tronului Moldovei. Este o vreme a nestatorniciei, în care principala trăsătură de caracter este vitejia; pe acest fundal luptă, ca să-şi recapete drepturile încălcate şi pământul moştenit din străbuni, ţăranii.

Noutatea, superioritatea şi sensul profund al romanului **Neamul Şoimăreştilor,** sunt date tocmai de acest *conflict social,* zugrăvit pe larg de autor. Sadoveanu exprimă un ataşament neobişnuit pentru răzeşii deposedaţi pe nedrept de pământurile lor şi, în acelaşi timp, o aversiune deschisă pentru boierii ruinători de neam şi de ţară.

Ştefan Tomşa este cel care apără interesele maselor, le promite dreptate, „căci eu pe dreptate sunt venit". Ţara „îi spârcuită şi geme din cauza ticăloşilor". După ce ocupă scaunul Moldovei, Tomşa îşi arată mărinimia faţă de cei ce l-au sprijinit, încercând să-i mulţumească. Poporul îşi pune speranţe în noul domn, de la care aşteaptă dreptate: „Aştept numai dreptate în ţara Moldovei, nu cer nimica."

Întâlnim în roman un număr mare de personaje care reprezintă o varietate de tipuri umane, al căror destin şi a căror experienţă de viaţă sunt urmărite de

Scanned with OKEN Scanner

marele prozator. Ele pot fi grupate în funcție de interese și de clasele sociale cărora le aparțin. Din *categoria răzeșilor* fac parte *Tudor Șoimaru* și *bătrânul Mihu,* apoi *Anița* și ceilalți țărani din Șoimărești, care primesc ajutorul domnului Tomșa, al boierilor precum Simeon Bârnovă sau al unor exponenți ai altor seminții cum ar fi tătarul Cantemir-bei. Personajele grupate în jurul familiei Movilă sunt, fără excepție, personaje cu trăsături negative (Stroie Orheianu, Magda, unii nobili polonezi). Așadar, *personajele sunt prezentate în antiteză,* în funcție de interesele lor de clasă, de sentimente și de trăsăturile lor de caracter.

Cel care întrupează idealul pentru dreptate socială este *Tudor Șoimaru,* axul în jurul căruia gravitează acțiunea și care aparține, prin întreaga lui ființă, poporului român, exprimând năzuințele răzeșilor, suferințele acestora.

Ipostaze ale personajului.

Tudor Șoimaru este reprezentantul tipic al răzeșimii fiind copilul lui *Ionașcu* (răzeș și el) și al *Anisiei* din satul Șoimărești.

Este un militar încercat, un om de arme, pentru că, după moartea tatălui, Tudor pleacă peste hotare împreună cu fratele său. Când i-a murit și fratele, rămânând singur, devine oștean, slujind în multe armii străine, dar nu uită că este descendentul unui neam asuprit, exprimându-și mereu dorința de a se reîntoarce în mijlocul acestuia.

Din aceste drumuri, el câștigă înțelepciune și experiență de viață, cunoaște fața ascunsă a lumii, șiretlicurile ce se află în spatele coroanei regești sau al bogățiilor boierilor: „Îmi spuneau corăbierii... că umblă cu corăbiile nouăzeci de zile în șir și ajung în lumea cea nouă pe care au descoperit-o spaniolii. Acolo sunt oameni sălbatici și ape de zece ori mai late decât Dunărea și codri care nu mai lapădă frunza niciodată".

Tudor a trăit la Kiev, a slujit la leși, apoi, cu călărețiі nemți, a ajuns în Franța și în Italia. În această perioadă, pribegind ca oștean prin locuri depărtate, își însușește meșteșugul armelor și capătă experiență de viață, de aceea Cantemir îl numește „limbă dulce".

Dorul de meleagurile natale îl determină să intre în oastea lui Tomșa, având astfel prilejul să revină în țară. Este hotărât să-l slujească pe Tomșa, mărturisindu-i chiar că „la toate stăpânirile am slujit cu credință". În drum spre casă, însoțit de cei doi frați de cruce, își mărturisește dragostea și atașamentul față de locurile natale: „mie mi-e dor să-mi văd neamurile și pământul pe care am văzut lumina soarelui".

Tudor însuși își rememorează viața, arătând cum a fost înstrăinat, cum n-a uitat niciodată că se trage dintr-un neam asuprit: „Eu sunt de locul meu de aproape de Buceag, sunt dintr-un sat de pe apa Răutului, sunt adică orheian. Și într-o cumpănă mare, când s-au ridicat toate neamurile mele răzești, a fost tăiat tatăl meu; și-un frate mai mare m-a luat cu el peste hotare, în pribegie. Am trăit o vreme la Kiev, eram copilandrù... Ș-apoi am deprins meșteșugul armelor și m-am făcut oștean, și-am slujit între leși; pe urmă, cu răiterii nemți, am fost până-n țara italienilor și francujilor".

Dragostea pentru frumoasa Magda, pe care o întâlnise în drumul spre Șoimărești, este o întâmplare cu o semnificație deosebită pentru desfășurarea ulterioară a faptelor: „Aplecată puțin în șaua ei, fecioara îl privise cu ochi umezi, arși de sărutările lui în zâmbetu-i neclintit și viclean, parcă-i spunea că-l

Scanned with OKEN Scanner

aşteaptă şi-l cheamă; îi zâmbea întocmai ca-n umbra mestecenilor, când, frântă de la mijloc, se agăța de grumazul lui, lăsându-se biruită pe iarba moale, umezită de roua înserării".

În capitolul al XIII-lea, intitulat „Crucea răzeşilor", în care se narează intrarea lui Tudor în satul său natal, are loc şi declanşarea dramei interioare a eroului (aventurosul erou sadovenian).

El parcurge de-a lungul povestirii o traiectorie pe care am putea-o numi *inițiatică,* adică Tudor Şoimaru realizează cunoaşterea în două planuri, ambele tradiționale la Sadoveanu şi, de obicei, opuse: *cel erotic şi cel al legăturii fundamentale, devenită, treptat, covârşitoare, cu pământul şi țara.*

Revenit în sat, Tudor e cuprins de emoție. Întreaga atmosferă este sărbătorească. Eroul se bucură de reîntâlnirea cu obştea, exclamând: „– Fraților, ... acesta-i satul meu!... şi nu l-am văzut de douăzeci de ani".

Pentru a sublinia solemnitatea reîntâlnirii lui Tudor cu satul, Sadoveanu descrie această zi de duminică în momentul când văzduhul se umple de glasul clopotului bisericii: „Era o zi de duminică şi toaca începu să sune în clopotnița bisericii albe c-o duruire melodioasă. Şoimaru se opri, îşi descoperi capul cu plete scurte, crețe, şi-şi făcu încet cruce".

Tudor este recunoscut de Mihu, fratele lui Ionaşcu, „un bătrân mărunt, îndesat, cu barba scurtă, țăpoasă, ochii ascuțiți şi aspri" şi este primit cu căldură în mijlocul neamului său: „Deodată glasurile răzeşilor, ale tuturor nemurilor lui, se ridicară, şi multe se întinseră spre el ca să-l îmbrățişeze... Clopotele bisericii cântau".

Acest capitol explică titlul romanului. Tudor Şoimaru „era cuprins de mâini, îmbrățişat de veri şi de mătuşe, şi glasuri rosteau nume: toți erau ai unui Şoimaru".

Bătrânul Mihu îl duce în fața mormintelor, îl opreşte dinaintea crucii de piatră, arătându-i mormântul tatălui său: – „Aici este îngropat părintele tău... A pierit ucis de buzdugan mişelesc, pentru că s-a ridicat pentru drepturile şi ocinile noastre strămoşeşti, sculând la război toate neamurile şi toate aşezările orheienilor".

Fiindu-i călăuză în această a doua inițiere, Moş Mihu ține să precizeze că „cel ce ne-a despoiat pe noi de pământurile din bătrâni, câştigate de la Alexandru Vodă şi de la Ştefan Vodă, se îngraşă şi râde nepedepsit, şi şi-a pus piciorul pe grumazul nostru".

Când uncheşul Mihu îi spune că ucigaşul tatălui său este „boierul cel mare de la Mugureni, Stroie Orheianul", aceasta îi provoacă mare durere: „Tudor Şoimaru rămăsese fulgerat, cu ochii rotuniziți, înfricoşați de groază lăuntrică. Abia avu puterea să se stăpânească, înghiți greu de câteva ori şi rămase privind întunecos spre mormântul dinaintea lui".

Momentul acesta marchează începutul transformării sale dintr-un venetic, un oştean fără de țară, într-un flăcău adevărat al neamului Şoimăreştilor. Aflând adevărul, Tudor are înțelegerea teribilei sfâşieri sufleteşti ce-l va urmări de acum înainte.

Reacția de violență este caracteristică trăirilor psihologice ale personajului romantic (Tudor „rămase fulgerat, cu ochii rotunziți").

Autorul analizează cu multă artă zbuciumul din sufletul lui Tudor Şoimaru, împărțit între *dragoste şi datorie.* Sufletul eroului e sfâşiat de neputința alegerii. Şoimaru descrie el însuşi acest conflict chinuitor, înregistrând cu oarecare nedumerire puterea patimii ce pare a-l stăpâni fără voia lui. Replica

Scanned with OKEN Scanner

glumeață și voit liniștitoare a prietenului său, Simeon Bârnovă („Dragostea trece") primește un răspuns pornit: „Nu trece! Nu trece! gemu c-un fel de turbare Tudor. A căzut ca un trăsnet în sufletul meu. Nu știu ce voi face! Nu înțeleg ce se petrece cu mine! Mi se pare c-am să nebunesc! Am venit la mormântul părinților mei, ș-acum o vijelie mă mână în altă parte, cine știe unde! Văd că trebuie să părăsesc toate, au să mă urmărească toți cu ură și blăstăm că-i las, că nu mă ridic pentru dreptatea lor și nu plătesc sângele celor morți. Dar ce pot să fac, prietenilor mei dragi, dacă Magda Orheianului mi-i dragă și nu-mi pot afla loc și stare din pricina asta?"

Bătrânul Mihu îi va alimenta sentimentul datoriei, astfel încât, treptat, sentimentul dragostei va fi înăbușit.

Din acest punct de răscruce pornește aspra cale care îl va conduce pe erou către *biruința sentimentului datoriei față de neamul său.* Integrarea în lumea obârșiei se desăvârșește cu încetul, cunoscând mai adânc oamenii și istoria lor. Evocarea de către același moș Mihu a morții părintelui său, în capitolul *Umbra Ionașcului,* joacă un rol decisiv pentru convertirea personajului. Scena este compusă cu mijloacele împrumutate recuzitei romantice. Asemenea lui Hamlet, Șoimaru are viziunea umbrei tatălui mort, cerând parcă răzbunare: „Stă încremenit, i se ațintiră ochii, și-n umbra chiliei strâmte, i se arată ieșind ca dintr-un mormânt răzeșul care-i era tată, sângerat la frunte și cu ochii închiși. Era o umbră: plutea nedeslușită cu mâinile încrucișate pe piept ca un Hristos. Șoimaru gemu ca de suferință la vedenia aceasta, își scutură capul, își trecu mâna pe frunte și pe ochi și și-o trase în jos muiată de lacrimi, ca de un sânge al mortului".

Concluzia pe care o exprimă gândul lui moș Mihu („Copilul fusese deplin întors cu fața către adevăr"), fixează momentul de la care personajul redevine activ, ieșind din covalescența bolii sale sufletești și așezându-se cu totul în slujba cauzei obștești: biruitoare în inima sa. El va reface destinul tatălui, care se ridicase și el în apărarea moșiei răzășești. Dramaticul capitol *Morții poruncesc celor vii (XXXV)* tranșează cu violență înfruntarea dintre Orheianu și răzeși. În chip simbolic, boierul este ucis de Tudor Șoimaru în cimitir și așezat cu pieptul pe mormântul Ionașcului, într-un gest ce vrea să semnifice răzbunarea și dreptatea, în sfârșit înfăptuite: „Dar oșteanul trăsese sabia. Atunci îl văzură întâi nemurile lui turbat ca fiara, cu ochii crunți și cu obrazul ca de var. Se schimbase într-o clipă și nu-l mai cunoșteau. Cu brațul ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc și-l lovi în creștet pe Orheian."

Răzbunarea lui înseamnă și revolta poporului împotriva obiceiurilor feudale. Pedepsirea boierului este un blestem al pământului. E eliberarea energiilor care au întreținut conflictul și desfășurarea narativă are loc prin scena memorabilă a trecerii către viața pașnică de cultivatori ai pământului, imagine simbolizată de plugurile care brăzdează locul conacului boieresc. Cu o furie venită din durerea și umilința lor adâncă, oamenii lui Șoimaru dau foc curții de la Murgeni, iar apoi, ca în legende, ară locul cu plugurile pentru a șterge orice urmă a vechilor stăpâni.

Tudor vrea să lichideze și cuibul boierului, „ghizunia dușmanului". Această atitudine reprezintă un act de răzbunare socială și violența lui este proprie unui oștean: „Era un cer fără soare și mohorât deasupra... și ieșiră cu toții Șoimănești, bătrâni, muieri și copii; și priveau cum trec fără încetare brăzdare cu șase boi și apasă pe cormane oșteni, înnegrind și asemănând încet bătătura unde sălășuiește stăpânirea Orheianului".

Scanned with OKEN Scanner

Şoimaru, generos, cruţă pe Magda şi pe soţul ei, polon, aflaţi la conac. El îi salvează şi viaţa de furia răzeşilor, acoperind-o cu sabia şi dând ordine ca doi oşteni să-i însoţească, pe ea şi pe soţul ei, în afara graniţelor ţării. Vechea rană sufletească pare să se fi vindecat, lăsând, probabil, doar umbra unei „dureri înăbuşite". În locul primei şi frumoasei iubiri, vine să se strecoare o nouă dragoaste, timid înfiripată, pentru Anița, despre care aflăm că-i va fi soție.

Din roman se desprind şi alte trăsături caracteristice ale eroului. El preţuieşte *prietenia,* dovadă că se ajută cu fraţii lui de cruce şi cu ceilalţi care îi sunt aproape. Este *curajos şi demn,* dorind să elibereze nemul său de sub asuprire, în care scop merge până la domnitor pentru a susţine drepturile consătenilor. De aici rezultă şi *puternicul său spirit de dreptate,* precum şi *marea sa bogăţie sufletească.* Totodată Tudor este *cinstit,* respectându-şi cuvântul dat faţă de toţi conducătorii de oşti, unde a slujit. *Tudor Şoimaru este reprezentantul tipic al răzăşimii, respectând cu sfinţenie tradiţiile şi credinţele poporului român.* În acelaşi timp însă, Tudor este şi reprezentantul grupului de oşteni din care fac parte boierul Simeon Bârnovă şi tătarul Cantemir-bei, fiecare având o psihologie aparte.

Astfel, *Simeon Bârnovă,* boier cu dragoste de ţară, fin politician şi om de curte (viitorul domn Barnovski) joacă, în grupa celor trei prieteni, *rolul înţeleptului,* care constituie polul statornic al raţiunii mereu treze, virtute adânc preţuită de autor. De cealaltă parte a lui Şoimaru stă beiul tătar, Cantemir, om al pustiei şi al vântului, care defineşte libertatea la modul absolut, ca pe o desprindere totală de orice bun durabil, de vreun pământ sau o ţară anume. „Eu n-am înţeles niciodată – spune el – îndârjirea voastră pentru pământ, certurile şi sângele vărsat pentru un colţişor de grădină, când lumea lui Dumnezeu e aşa de mare... Mormintele noastre tătărăşti, de la hanul nostru cel mare, Timur, au rămas prin toate pustiile lumii, şi noi ne-am mişcat ca pulberile pământului."

Cantemir-bei se caracterizează şi el prin *cinste, destoinicie şi bună cunoaştere a oamenilor.*

Portretul moral al lui Tudor Şoimaru, cumpănit între cei doi, ne apare ca o *sinteză sufletească,* dominându-şi tovarăşii printr-o *complexitate interioară sporită.* La el, *iubirea,* pe de o parte, şi *datoria* faţă de tradiţie şi de ţară, de alta, se împletesc şi se opun totodată, întemeind amintitul conflict care asigură întregii naraţiuni coloana vertebrală. *El este personajul ce se transformă în roman, oferind cercetării un destin exemplar pentru structura personajului sadovenian.*

Portretul moral al lui Tudor Şoimaru se dezvăluie treptat din acţiunile întreprinse, din ciocnire de interese şi pasiuni, dar şi din analogia cu alte personaje, cum ar fi bătrânul Mihu. Acesta sădeşte în sufletul eroului dorinţa de a-şi apăra moşia şi a-şi răzbuna tatăl. *Stroie Orheianu constituie, în schimb, un element de contrast* scoţând în evidenţă calităţile lui Tudor în comparaţie cu defectele boierului. Stroie considera, de exemplu, că pământul constituie o sursă de îmbogăţire, în timp ce, pentru Tudor şi răzeşii săi, acesta este sfânt, deoarece în el se află osemintele strămoşilor.

În romanul **Neamul Şoimăreştilor,** arta narativă a lui Sadoveanu se caracterizează printr-o *povestire obiectivă, neutră, în care autorul se implică abia în final,* când mărturiseşte: „Bunicii mei sunt strănepoţii acelor oameni. Şi această istorisire de acum trei sute de ani din vremea când strămoşii erau încă dârji, am scris-o în liniştea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor".

Scanned with OKEN Scanner

Deci autorul aduce cu abilitate timpul istoriei până în prezentul nostru, acordând în plus povestirii şi o motivaţie autobiografică. *Este încă un procedeu de a împleti ficţiunea cu adevărul, aşezându-le pe amândouă sub semnul posibilului.* Ştiinţa rară de a credita adevărul posibil al istoriilor sale fabuloase, aliată cu o frumuseţe şi o plăcere, la fel de rară, ale supunerii, fac din Sadoveanu, fără îndoială, marele povestitor al istoriei noastre, intrate astfel, cu el, pe calea sa regală în literatură.

În ceea ce priveşte arta descriptivă, aceasta se întâlneşte în prezentarea unor frumoase elemente de natură, aflate în concordanţă cu dinamica faptelor: drumul întoarcerii lui Tudor din Polonia sugerează frecvent tristeţea acestuia; imaginea conacului care arde poate simboliza zbuciumul sufletesc al eroului; în schimb, natura este încântătoare, plină de farmec, când Tudor este îndrăgostit. Descrierea are şi rolul de a realiza culoarea locală prin prezentarea îmbrăcămintei, a unor ceremoniale etc.

Atmosfera epocii este evocată şi prin utilizarea unor arhaisme: „vatman" – conducătorul unui sat domnesc; „ocină" – bucată de pământ moştenită; „ţintirim", „cataveică" – scurteică; „mazur" – oştean polonez.

Varietatea şi bogăţia lexicului, specifice stilului sadovenian, se confirmă şi prin prezenţa unor serii sinonimice, dintre care citâm doar pe acestea: „se odihneşte", „zace", „a pierit", „e îngropat":

a. – „Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihneşte părintele tău";
b. – „Aici este groapa unde zace robul lui Dumnezeu IONAŞCU";
c. – „Aici este îngropat părintele tău";
d. – „A pierit ucis de buzdugan mişelesc";
e. – „...ciolanele lui se odihneau înainte-i, sub pământ".

Prin multiplele sale semnificaţii etice, prin valoarea sa documentară şi prin incontestabilele valenţe estetice, **Neamul Şoimăreştilor** rămâne una din capodoperele romanului românesc.

Prin *Tudor Şoimaru,* **Neamul Şoimăreştilor** are meritul de a fi fost cel dintâi roman istoric cu caracter social din literatură română, anticipând seria marilor creaţii de mai târziu, cum sunt **Zodia Cancerului** (1922), **Fraţii Jderi** (1935–1942) sau **Nicoară Potcoavă** (1952).

Neamul Şoimăreştilor realizează, cu mare pricepere, împletirea celor două planuri, al istoriei şi al ficţiunii. Povestirea se întinde, direct sau retrospectiv, pe durata a trei domnii (a lui *Aron-Vodă,* a lui *Ştefan Tomşa,* a doamnei lui *Ieremia Movilă* şi a fiului ei, *Alexăndrel),* iar istoria lui Tudor Şoimaru şi a neamurilor sale răzăşeşti este aşezată în strânsă legătură cu aventurile luptei pentru putere, dintre diferiţi pretendenţi la scaunul Moldovei, ajutaţi de partidele boiereşti cointeresate.

G. Călinescu scria că Sadoveanu „are realismul lui Balzac şi melancolia unui romantic, meditaţia aspră a lui Miron Costin şi voluptatea senzorială a lui Rabelais. E precis ca un pictor flamand şi inefabil ca un muzician, un creator de atmosferă, un analist al sufletelor impenetrabile, un dramaturg în proză, încordat, un cunoscător al individualului şi al colectivităţii, al grupurilor arhaice şi al societăţii moderne, un înţelept oriental, vorbind în pilde şi un critic al ordinii sociale nedrepte".

Scanned with OKEN Scanner

Tudor Şoimaru – reprezentant al luptei răzeşilor pentru dreptate socială

Printre multele adevăruri puse în lumină de critica şi istoria literară în legătură cu opera lui Mihail Sadoveanu, unul dintre marii prozatori români, de la care ne-au rămas peste o sută de volume – se numără şi afirmaţia potrivit căreia acest „Ştefan cel Mare al literaturii româneşti", cum l-a supranumit, la moarte, Geo Bogza," este – după aprecierea criticului şi istoricului literar Pompiliu Marcea, făcută în volumul **Lumea operei lui Mihail Sadoveanu** – un autor fundamental ca şi Homer, Shakespeare sau Tolstoi. El a creat de la început, din temelii, ca un demiurg, o lume a sa, o lume distinctă, neconfundabilă, aparţinând unui „anumit spaţiu fizic şi moral: spaţiul românesc, în întruchipările lui istorice".

Ca altădată, acel mare ctitor de ţară care a fost domnul Moldovei, Mihail Sadoveanu a ctitorit o umanitate aproape completă în liniile ei esenţiale, un univers populat, în primul rând, cu o imensă galerie de „umiliţi şi ofensaţi" ai vieţii de demult,dar şi cu oameni puternici şi mândri „care stau în faţa soarelui cu o inimă ruptă", ca oameni păstrători de datini, în care se închide, spre a fi transmisă viitorimii, fiinţa neamului, cu luptători neobosiţi care şi-au făurit propriul lor destin, ca şi pe cel al colectivităţii din care făceau parte!

O imagine memorabilă din această lume este şi *Tudor Şoimaru,* erou principal al romanului **Neamul Şoimăreştilor,** carte care evocă în structura unei naraţiuni nu de puţine ori palpitante, întâmplări dramatice din lupta ţărănimii pentru pământ şi libertate, în secolul al XVII-lea, împotriva boierimii hrăpăreţe şi trădătoare.

Originar din satul Şoimăreşti, aflat în ţinutul Orheiului, răzeş, ridicat la rangul de căpitan de oşti în timpul domniei lui Ştefan Tomşa, ostaş viteaz, demn şi cu suflet nobil, înconjurat de prieteni adevăraţi ca Simeon Bârnovă – viitor domn al Moldovei – şi de tătarul Cantemir-bei, *Tudor Şoimaru se constituie, mai ales, ca o imagine în mişcare, ca un personaj care are cel puţin două „certificate de naştere".* Unul este cel al pribeagului prin lume (încă de când era copil, într-un timp de restrişte şi de cumpănă pentru ţară) şi al oşteanului viteaz, care slujeşte cu credinţă toate stăpânirile luptând pentru un ideal individual abstract. Celălat este certificatul de naştere al unui alt om – care, de data aceasta, se identifică cu suferinţa celor mulţi, ai săi, cu durerile, nădejdile şi cu lupta neamului din care făcea parte: „Înainte nu mă temeam – eram singur.

Astăzi mă tem: sunt legat de lucruri statornice" – va mărturisi personajul, referindu-se la cele două ipostaze ale identităţii sale.

Între *cei doi poli ai timpului* se desfăşoară *drumul devenirii lui Tudor Şoimaru* – prezentat ca un *personaj în evoluţie,* ca o figură în jurul căreia se concentrează atenţia scriitorului, ca şi a cititorului, firește – în multe dintre cele mai importante momente ale amplei suite de încordate întâmplări cu care ne confruntăm, pătrunzând în atmosfera învăluitoare a romanului.

Cartea are un *conflict complex* – de natură *politică,* pe de o parte, declanşat de luptele pentru tronul Moldovei, un *conflict social,* în acelaşi timp, care-i opune pe răzeşi, susţinătorii lui Tomşa, marii boierimi, reprezentate de Stroie Orheianu, un *conflict erotic,* ce decurge din faptul că Tudor Şoimaru se îndrăgosteşte tocmai de Magda, fiica boierului ce-i ucisese tatăl, acestea două din urmă – *conflictul erotic şi cel social – determinând un conflict moral,* ce caracterizează sfâşierile eroului într-o perioadă tulbure, de criză sufletească.

Scanned with OKEN Scanner

Romanul își întinde acțiunea, în mod direct sau prin retrospectivă, pe durata a trei domnii moldovene: a lui *Aron Vodă,* a lui *Ștefan Tomșa,* a doamnei lui *Ieremia Movilă* și a fiului ei *Alexăndrel,* iar istoria personajului principal – *Tudor Șoimaru* și a neamurilor lui – se află în strânsă legătură cu luptele pentru domnie, ca și pentru păstrarea sau redobândirea drepturilor pe care le-au avut ca răzeși.

Unul dintre momentele importante ale transformărilor lui Tudor, construit într-o primă ipostază *ca un erou romantic,* este cel al întoarcerii în satul natal, cu sufletul stăpânit de amintiri, vibrând de dorul nestins după neamurile și după locurile în care a cunoscut lumina soarelui, moment prezentat în capitolul al XIII-lea al romanului, intitulat, simbolic, **Crucea răzeșilor.** Cantemir-bei, prietenul și însoțitorul Șoimarului pe acest drum al întoarcerii, ca și pe alte drumuri ale vieții, nu înțelege graba Căpitanului spre locurile copilăriei. În comaparație cu firea tătarilor, „copii ai pustiei", „mișcători ca nisipurile" (metafore și comparații sugestive), el va fi mirat să descopere la moldoveni o „boală a statorniciei", adevărată „suferință" după ținuturile natale.

Înainte de a ajunge în Șoimărești însă, cunoscând, în împrejurări deosebite, pe Magda, fiica boierului Stroie Orheianu, „fecioara"... cu ochii umezi și „cu zâmbet neclintit și viclean", sufletul acela al viteazului tremură și se tulbură cu mare bucurie la început, pentru ca mai apoi să intre în zvârcoliri de vifor, la aflarea unui crud adevăr.

Momentul intrării lui Tudor Șoimaru în sat este pregătit cu grijă de autor, care creează, și în această împrejurare, *imaginea unei lumi legate de pământ,* de tradiție, a unei lumi cu suflet bogat și nobil, care, deși copleșită de necazuri și suferință, știe să se bucure totuși de viață, să spere în mai bine și să lupte. „Iată biserica. Iată țintirimul. Aicea zac mulți de-ai mei. Mai încolo e casa în care m-am născut..." le spune Tudor prietenilor ce-l însoțeau – Simeon Bârnovă și Cantemir-bei, arătându-le satul cu casele mari acoperite cu stuf, case curate, răzeșești, așezate într-o vâlcică, sub poale de pădure.

Natura – adevărată „cutie de rezonanță" a sufletului omenesc – precum afirmă Tudor Vianu, participă, în opera lui Sadoveanu, ca și în poezia populară, la bucuriile și tristețile oamenilor. Acum, luminilor din sufletul Șoimarului, le răspund cele ce se nasc în mijlocul naturii. Atmosfera este de tihnă și de sărbătoare. E duminică și satul tot se îndreaptă spre biserică, în timp ce „toaca sună în clopotnița albă c-o duruire melodioasă".

În această atmosferă este descrisă, în chip emoționant, întâlnirea *lui Tudor cu întregul neam al Șoimărești lor* (titlul romanului sugerează tocmai această imagine a colectivității, a frământărilor și a speranțelor acesteia, a forței unite puse în slujba realizării idealurilor de dreptate). Din mijlocul colectivității, se desprinde figura *bătrânului Mihu,* frate cu Ionașcu, tatăl Căpitanului, pierit în împrejurări dramatice, de mâna boierului Stroie Orheianu.

Bucuria revederii, a recunoașterii personajului de fapt, este însoțită de cântecul lin al clopotelor, care răsună peste sat, strecurându-și ecoul și în inimile oamenilor. Dar acest cântec amuțește, în chip simbolic, atunci când Tudor îngenunche în fața crucii tatălui său. După întrebări, adresate succesiv și insistent (ele au menirea de a spori tot mai mult tensiunea sufletească), personajul află groaznicul adevăr: omorâtorul tatălui său era „boierul cel mare de la Murgeni, Stroie Orheianu", tatăl acelei ființe ce-i pătrunsese în suflet ca o icoană de mare preț. În acel moment, Tudor are înțelegerea teribilei sfâșieri sufletești ce-l va stăpâni de aici înainte. Reacția sa violentă este caracteristică

Scanned with OKEN Scanner

trăirilor psihice ale *personajelor romantice:* „Tudor Şoimaru rămăsese ca fulgerat – notează scriitorul – cu ochii rotunziți, înfricoşați de groază lăuntrică. Abia avu puterea să se stăpânească, înghiți cu greu de câteva ori şi rămase privind întunecos spre mormântul de dinaintea lui", în timp ce prietenii săi, „Cantemir şi Simeon se repeziră înainte", parcă spre a-l sprijini să nu cadă.

Din acest moment, un conflict dureros va sfâşia sufletul eroului, care un timp însemnat nu va fi în stare să aleagă între *patima* ce pusese stăpânire pe el şi *datoria* pe care simțea că trebuie să şi-o îndeplinească față de ai săi. La replica, rostită la un moment dat, de Simeon Bârnovă: „Dragostea trece!", Tudor va răspunde, gemând „c-un fel de turbare": „Nu trece! Nu trece!... " „A căzut ca un trăsnet în sufletul meu. Nu ştiu ce voi face! Nu înțeleg ce se petrece cu mine! Mi se pare c-am să nebunesc! Am venit la mormântul părinților mei, şi-acum o vijelie mă mână în altă parte, cine ştie unde! Văd că trebuie să părăsesc toate, au să mă urmărească toți cu ură şi blestem că-i las, că nu mă ridic pentru dreptatea lor şi nu plătesc sângele celor morți! Dar ce pot să fac, prietenilor mei dragi, dacă Magda Orheianului mi-i dragă şi nu-mi pot afla loc şi stare din pricina asta?"

Şi într-adevăr Şoimaru va părăsi – pentru un timp, din nou, locurile natale, pornind (cu cei doi prieteni) în Polonia, în căutarea Magdei (fugită împreună cu tatăl său spre a nu-i atinge poruncile, drepte, date de Tomşa pentru crima şi nedreptățile făcute de Stroie Orheianu). Cu acest prilej, după o serie de peripeții dramatice (este prins, luat drept spion şi pus în lanțuri) Tudor, care reuşeşte să scape, va înțelege definitiv că între el, răzeşul de pe apa Răutului, şi fiica boierului – nu poate fi nici o legătură sufletească. (Se va vindeca de sentimentele sale şi datorită comportării reci, disprețuitoare a Magdei). Astfel, în lupta dintre patimă şi datorie (personajul ni se înfățişează în această ipostază stăpânit de un conflict ce caracterizează trăirile eroilor de tip clasic), Şoimaru, sprijinit şi de moş Mihu, care-i evocă moartea părintelui său (în capitolul **Umbra Ionaşcului)** va opta pentru cea de a doua. Scena în care ia această hotărâre, când se simte „deplin întors cu fața către adevăr", este construită, ca şi altele, cu *mijloacele artistice specifice romantismului.* Asemenea lui Hamlet, Tudor are viziunea umbrei tatălui mort, cerând parcă răzbunare: „Stă încremenit, i se ațintiră ochii, şi-n umbra chiliei strâmte i se arătă ieşind ca dintr-un mormânt răzeşul care-i era tată, însângerat la frunte, cu ochii închişi. Era o umbră... Şoimaru gemu ca de suferință..., îşi scutură capul, îşi trecu mâna pe frunte şi pe ochi şi şi-o trase în jos muiată de lacrimi, ca de un sânge al mortului..."

Imagine în acțiune, Tudor Şoimaru se conturează ca reprezentant, cu putere de simbol, al împlinirii dreptății sale şi a celor mulți mai ales în momentul, de mare tensiune – *adevărat punct culminant al întregii structuri epice* – prezentat în capitolul **Morții poruncesc celor vii** (al XXXV-lea). Acum el pedepseşte, prin moarte, pe cel ce luase, pe nedrept, viața tatălui său, pe cel ce răpise pământurile răzeşilor Şoimăreşti, pe care aceştia le aveau încă de la Alexandru cel Bun şi de la Ştefan cel Mare, pe boierul îngâmfat, batjocoritor şi hain (prezentarea acestuia este făcută prin *antiteză* cu aceea a lui Tudor), care venise acum, tot într-o zi de sărbătoare, cu nerușinata pretenție de a lua, chipurile „prin bună-învoire", din nou, toate pământurile țăranilor.

Momentul este conturat cu economie de mijloace, dar în mod deosebit de expresiv, prin *încordarea creată,* prin *surprinderea gesturilor, a reacțiilor* personajului – ca expresie a trăirilor lui intense şi a *hotărârii* luate – prin *descrierea densă a faptelor:*

Scanned with OKEN Scanner

„Atunci îl văzură întâi neamurile lui turbat ca fiara, cu ochii crunți și cu obrazul ca de var – spune autorul. Se schimbase într-o clipă și nu-l mai cunoșteau. Cu brațul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc, și lovi în creștet pe Orheian".

Pentru ca, după câteva clipe, în fața satului, ce asistase la un adevărat „județ al sărmanilor", în fața flăcăilor călări, cu săbiile și sulițele în mâini, gata de luptă, sosiți la chemarea, disperată, a Căpitanului, acesta să-l apuce, cu mâna cea zdravănă (cealaltă era rănită) de barbă pe boierul ucis și să-l târască, lepădându-i trupul „lângă piatra de mormânt pe care era însemnat numele lui Ionașcu și anul cumplit al morții" acestuia.

Sufletul încrâncenat al lui Tudor va cunoaște, în curând, un alt fel de tremur, care îi poruncește ca, în numele unei răscolitoare, dar și dureroase amintiri, să salveze viața aceleia pe care o iubise cu patimă și de care un destin tragic îl despărțise: „Fraților, nu ucideți!" le-a strigat el atunci flăcăilor din Șoimărești.

Consonantă cu adevărul trăirii oamenilor, imaginea naturii capătă o înfățișare adecvată și în acest moment, în care Tudor și ai săi, după moartea lui Stroie Orheianu, dau foc conacului de la Murgeni, punând apoi pe răzeși, ca în legendele populare, să treacă cu plugurile peste locul vechii curți boierești. În aceste împrejurări – notează scriitorul – „era un cer fără soare și mohorât deasupra și soseau de la munți, de pe vârfurile înălțimilor, nouri zdrențăroși", anticipând parcă vijelia altor și altor suferințe la care va fi supusă lumea răzeșilor din Șoimărești.

Personalitatea lui Tudor Șoimaru se completează și cu ceea ce se rostește, semnificativ, prin *intervențiile celorlalte personaje.* Cantemir-bei, de pildă, remarcă „sufletul ciudat și o limbă dulce". „Om ca dânsul, cu o inimă tare și cu patimă năprasnică, se izbește cu fruntea de multe stânci ale vieții" – va rosti, cu dreptate, prietenul Șoimarului. Iar Șimeon Bârnovă îi observă, la crucea lui Ionașcu, „sufletul prea pătimaș", „ochiul sălbatic și obrazul ca de mort", indicând, fără îndoială, elemente caracteristice ale trăirilor acestuia. Astfel, remarcăm faptul că, *alături de acțiuni, analiza psihologică,* sugerată cu finețe de scriitor, *constituie o altă cale de realizare a unei imagini memorabile,* așa cum ni se înfățișează și stăruie în memoria afectivă a oricărui cititor, personajul Tudor Șoimaru.

Una din biruințele artistice cele mai rare ale lui Mihail Sadoveanu este, fără îndoială, limba operelor sale, o limbă de un mare rafinament, ceremonioasă, probând noblețea sufletească a poporului.

Cufundându-ne în textul sadovenian, „aveam impresia – după cum remarca tot Pompiliu Marcea – că am pătruns într-un uriaș templu unde asistăm la un ritual înălțător: este templul limbii sacre a strămoșilor, alcătuit din coloanele celor peste o sută de cărți, templu în care și-a zidit sufletul acest titan al artei românești".

Scenele în care Tudor Șoimaru face dreptate pentru el și pentru toți răzeșii, asupriți de Stroie Orheianu

Imagine în acțiune, Tudor Șoimaru se conturează ca reprezentant, cu putere de simbol, al *împlinirii dreptății* sale și a celor mulți mai ales în momentul, de mare tensiune – adevărat *punct culminant* al întregii structuri epice – prezentat în capitolul al XXXV-lea al romanului și intitulat **Morții**

Scanned with OKEN Scanner

poruncesc celor vii, capitol în care el îl pedepseşte pe Orheianu. Reîntors pentru a doua oară în sat (după ce trecuse printr-o serie de peripeţii dramatice, în urmărirea, în Polonia, a Magdei – fiica boierului de la Murgeni – prilej cu care va înţelege că între el, răzeşul de pe apa Răutului, şi boieroaică nu poate exista nici o legătură sufletească trainică), Şoimaru va pedepsi, prin moarte, pe cel ce luase, pe nedrept, viaţa tatălui său, pe cel ce răpise pământurile răzeşilor Şoimăreşti, pe care aceştia le aveau încă de la Alexandru cel Bun şi de la Ştefan cel Mare, pe boierul îngâmfat, batjocoritor şi hain.

Cutremurătoarea scenă se petrecea tot într-o duminică, aşa cum fusese şi ziua în care Tudor se întorsese pentru prima dată în sat, însoţit de prietenii săi, Simeon Bârnovă şi Cantemir-bei. Scriitorul construieşte un sensibil tablou al locurilor, învăluite în razele unui „soare blând" şi-n atmosfera nuanţată de „lumina prietenoasă" ce se „împânzi peste sat, asupra căsuţelor albe şi-a livezilor desfrunzite", atmosferă în care se auzea cum „clopotul suna... prelung" „în turnul bisericii vechi" şi cum îşi „tremura cântarea... până la mari depărtări, unde s-amestecau cerul şi pământul într-o brumă alburie...".

În această tihnă, îngrijorarea ce-i stăpânise pe oameni începe să se domolească, deoarece vestise cineva că boierul de la Murgeni, Stroie Orheianu, vrea să facă pace cu răzeşii. Căpătând curaj, femeile mai bătrâne se simt chiar îndemnate să dea crezare zvonului, şoptind între ele, „cu mâna la gură": „suntem şi noi şi boierul de-o lege şi ne închinăm lui Hristos!"...

Şi iată că Stroie Orheianu soseşte în sat, chipurile „să steie de vorbă cu fruntaşii Şoimăreştilor". Lumea, în frunte cu Tudor şi moş Mihu, îl aşteaptă.

„Măreţ în straiul lui bogat, călare pe un roib nalt de Lehia, Orheianu se arată în uliţă, urmat de slujitorii lui înarmaţi" – ne anunţă scriitorul, conturând succint, dar în mod plastic, înfăţişarea boierului, ca şi a momentului... „Coti la podeţ şi intră călare în ograda bisericii", unde răzeşii îl întâmpinară fără să-şi scoată cuşmele.

Momentul confruntării dintre boier şi Tudor este pregătit cu grijă, pas cu pas. Spaima strecurată în sufletele oamenilor, imediat ce înţeleg că Stroie Orheianu a venit să le ia „toată moşia", pentru că acum el era „tare", deoarece Tomşa, care le făcuse dreptate, fusese răsturnat de la tron, în locul lui venind, sprijinit de marii boieri, Alexandru-Vodă, fiul doamnei Ieremia, determină o crâncenă încordare, ce sporeşte cu fiecare clipă, cu fiecare vorbă, cu fiecare ameninţare sosită din partea boierului.

Faptele, *puse parcă în scenă, dramatizate,* se petrec în ritm alert, scriitorul notând gesturile şi reacţiile personajelor:

– „Boierule, strigă Şoimaru cu ochii scăpărând, ai greşit dac-ai venit în vizunia lupului. Eu mai un braţ tare (celălalt îi era rănit), şi te voi aşeza cu pieptul pe mormântul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron! Ai ucis: ţi-a venit ceasul pedepsei!"

Odată rostită sentinţa, cei doi – boierul şi răzeşul – nu cunosc altă rezolvare decât... sângele...

„Să nu cutezi, mişele! îi răspunde Orheianu, cu aroganţă... Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, şi voi spulbera pe toţi nemernicii ca tine"... Şi, repezindu-şi „din şa trupu-nainte, scuipă pe Şoimaru şi ridică asupră-i buzduganul, pe care-l scosese de sub cingătoare"...

Scanned with OKEN Scanner

Imaginea lui Şoimaru este, în aceste clipe, înfricoşătoare: „Atunci îl văzură întâi neamurile lui turbat ca fiara, cu ochii crunți şi cu obrazul de var“ – remarcă scriitorul, cu ajutorul unor comparații construite în spiritul limbii populare. „Se schimase într-o clipă şi nu-l mai cunoşteau. Cu brațul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc, şi lovi în creştet pe Orheian“. Pentru ca, după câteva clipe, în fața satului, ce asistase la un adevărat „județ al sărmanilor“, în fața flăcăilor călări, cu săbiile şi sulițele în mâini, gata de luptă, sosiți la chemarea, disperată a Căpitanului, acesta să-l apuce cu mâna cea zdravănă de barbă pe boierul ucis şi să-l târască, lepădându-i trupul „lângă piatra de mormânt pe care era însemnat numele lui Ionaşcu şi anul cumplit al morții“ acestuia...

Sufletul încrâncenat al lui Tudor îşi va arăta, în curând, generozitatea, care-i porunceşte ca, în numele unei răscolitoare dar şi dureroase amintiri, să salveze viața aceleia pe care o iubise cu patimă (Magda Orheianu) şi de care un destin tragic îl despărțise: „Fraților, nu ucideți!“ le-a strigat el flăcăilor din Şoimăreşti, plecați, imediat după moartea lui Stroie Orheianu, să dea foc conacului de la Murgeni.

Natura – „cutie de rezonanță a sufletului omenesc“ – aşa cum este surprinsă în opera lui Sadoveanu – participă şi de data aceasta la faptele şi trăirile oamenilor. În aceste împrejurări (ale arderii conacului boieresc, peste care, ca în legendele populare, răzeşii trec apoi cu plugurile), „era un cer fără soare şi mohorât deasupra şi soseau de pe munți, de pe vârfurile înălțimilor, nouri zdrențuiți“, care anunță parcă vijelia altor şi altor suferințe la care va fi supusă lumea răzeşilor din Şoimăreşti...

DICȚIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

NEAM

De la (sau de) două neamuri = de demult, din vechime

De neam sau de neamul lui sau de neam de... = de origine, de naționalitate. *„Jder a aflat că, de neamul lui, acel slujitor e alvanit şi-l cheam Grigore Doda“*. (M: SADOVEANU)

De neam (bun, mare) = din familie aleasă, de origine nobilă. *„Are casă frumoasă, nevastă de neam ş-un băiat la Paris“* (AL. VLAHUȚĂ)

(De) neam prost = rău crescut, bădăran.

De (pe) una (sau două) neamuri = după familie, luând drept criteriu familia, originea.

De tot neamul = de toate felurile, de toate categoriile.

De un neam = din aceeaşi familie, rude.

A fi neam după Adam = a fi rudă foarte îndepărtată a cuiva sau a nu fi rudă de loc.

Neam de neamul meu = a. – nimeni din familia, din neamul meu. *„Neam de neamul meu n-a mâncat aşa bucate“* (I. CREANGĂ); *b.* – din tată-n fiu. *„Neam de neamul vostru să-i stăpânească-n pace“* (AL: VLAHUȚĂ).

Până la nouă neamuri = într-un viitor foarte îndepărtat.

A se trage neam de pe cineva = a fi din familia cuiva.

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE SINONIME

NEAM s. 1. – semințe, trib, (înv. şi pop.) sămânță. Din sămânța hunilor. 2. – popor, populație, semințe, (pop.) norod, (înv.) lume, rudă, rudenie. 3. – națiune, popor, (înv.) limbă, semințe. 4. – semințe, spiță, viță, (lir.) stirpe, (Transilv.) porodiță, (înv.) rod, soi, stepenă. 5. – rubedenie, rudă, rudenie, (înv. şi reg.) nemotenie, (reg.) nat, nemenie, nemet, nemuşug, (Mold.) cimotie. 6. – familie, viață (înv. şi pop.) sămânță, (îmv. şi reg.) semințe, tălaie, (Mold. şi Transilv.) pojijie, (înv.) femeie, rudă, rudenie. 7. – familie, sânge. 8. – categorie, chip, fel, gen, soi, sort, specie, tip, varietate, (reg.) madea, sad, (înv. mai ales în Transilv.) plasă; *neam* s.v. GENERAȚIE, NAŞTERE, OBÂRŞIE, ORIGINE, PROVENIENȚĂ; *neamuri* s. pl. v. ARISTOCRAȚIE, BOIERIME, NOBILIME.

DICȚIONAR EXPLICATIV

NEAM (magh., II. magh., bg.) s.n.adv.l.s.n. 1. – Popor, națiune. Neamul omenesc = speță umană, omenirea. 2. – (ist.). Termen care denumeşte unitățile de ginți şi de triburi din orânduirea comunei primitive; prin extindere, semințe, trib, populație. 3. – Totalitatea celor înrudiți prin sânge sau prin alianță, familie; rudă. Expr. *De neam (bun sau mare), ales, de sus)* = de origine nobilă, dintr-o familie nobilă. 4. – (La pl.: în sec. 18–19 în Țara Românească şi în Moldova) Denumire a urmaşilor boierilor mari sau veliți, care au ocupat dregătorii mai importante. Expr. *Din neam în neam,* exprimă continuitatea în timp, în trecut sau în viitor. *Neam de neamul meu* = toți ascendenții sau (rar) descendenții din familia; b. – nici unul dintre ascendenții sau (rar) descendenții din familia mea; 5. – (Înv. şi reg.) Origine, obârşie. Expr. *A fi de neam de... sau a-şi trage neamul din...* = a fi de origine, a se trage din... Apartenență la un popor, la o națiune, naționalitate. 6. – Soi, fel, gen, specie. Expr. *De tot neamul sau de toate neamurile* = felurit, variat.

Scanned with OKEN Scanner

PLUGARII

de Octavian Goga (1881–1938)

Izbitor de la început în poezia lui O. Goga este tonul profetic, mesianismul. Poetul înalță „cântarea pătimirii noastre" și cade în genunchi în fața lui Dumnezeu.

G. Călinescu

Octavian Goga este cel mai mare poet social și național pe care l-a dat țării noastre Transilvania. Prin excelență liric, el este, ca și Eminescu, un exponent al poporului. Dar ceea ce-l deosebește pe scriitorul ardelean de înaintașul său ilustru este *mesianismul* mai accentuat, tendința de a striga durerile românilor de peste munți, ca un profet.

G. Călinescu îl așază pe Goga, în **Istoria literaturii române de la origini până în prezent,** nu fără temei, în capitolul **Tendința națională.** Poetul însuși confirmă justețea acestei opinii prin **Fragmentele autobiografice,** în care mărturisește că s-a născut „cu pumnii strânși", în vremea „celei mai sălbatice persecuții a românilor din Transilvania" și că sufletul său „s-a organizat din primul moment pentru protestare, pentru revoltă", aceasta fiind cel mai puternic sentiment care i-a călăuzit viața și din care a derivat și formula sa literară.

Poetul mărturisea, în 1934, în același document: „Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri..., un om care filtrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă în trâmbiță de alarmă".

Această autodefinire este concepția comună marilor noștri scriitori: Eminescu, Arghezi, L. Rebreanu, M. Sadoveanu și vine din adâncurile îndepărtate ale istoriei, din concepția domnitorilor români, care vedeau în țăran „talpa țării", prin aceasta considerându-l purtător de tradiții și limbă, creator de valori materiale și spirituale.

Inspirată îndeosebi din realitățile satului românesc din Transilvania, poezia lui Goga, cuprinsă în volumele: **Poezii** (1905), **Ne cheamă pământul, Din umbra zidurilor,** ș.a., exprimă cu intensitate, viața, tradiția, frământările și aspirațiile țărănimii, lupta ei pentru eliberare socială și națională.

Poezia **Plugarii** face parte dintre scrierile de început ale lui Octavian Goga, fiind publicată inițial în revista **Luceafărul,** din 1 ianuarie 1905 și inclusă, în același an, în volumul de debut intitulat **Poezii.** Din punct de vedere tematic, **Plugarii** se înscrie, ca și alte creații, precum **Noi, Clăcașii, Dascălul, Apostolul, La groapa lui Laie,** în preocuparea lui Goga de a realiza o *monografie lirică a satului ardelean,* văzut ca o colectivitate tragică, greu

Scanned with OKEN Scanner

încercată de un destin potrivnic, căci îndura o dublă exploatare: *socială şi naţională.*

Lirică în substanţă, poezia **Plugarii** este o creaţie ce reflectă aceste relaţii – în versuri de înaltă măiestrie artistică. De altfel, poezia valorifică, plecând de la Eminescu, suflul poetic al doinei, al cântecului de jale, murmurate, ca pentru sine însuşi, dar cu atât mai emoţionant, mai omenesc. Pentru exemplificare, să rostim şi versurile primei strofe din poezia **Noi:**

„La noi sunt codri verzi de brad
Şi câmpuri de mătasă;
La noi atâţia fluturi sunt
Şi-atâta jale-n casă.

În ce constă secretul frumuseţii acestor versuri? În modul spunerii, în melodia de doină – ca şi în „romanţele" lui Eminescu –, în juxtapunerea unui element de natură la o stare sufletească:

„Privighetori din alte ţări
Vin doina să ne-asculte,
La noi sunt cântece şi flori
Şi lacrimi multe, multe".

Transilvania lui Goga devine astfel o *ţară a dorului şi a jalei colective, sfâşietoare;* desişurile codrilor „povestesc de jale" şi jale duc Mureşul şi Crişurile; Hora „e mai domoală", cântecele „plâng", iar Oltul, bătrân, e „împletit din lacrimi" izvorâte din dorul de eliberare, de acel „vis neîmplinit" al românilor.

Elegie a suferinţei, **Plugarii,** ca şi **Clăcaşii,** dezvăluie o realitate cutremurătoare a satului transilvănean, strivit de trudnică robie. În satul acesta, revărsat din margine de codru spre câmpie, zac energii capabile de răsturnări tulburătoare.

Vizionară şi mesianică, această poezie izvorăşte din dureroasa înţelegere şi compasiune a poetului pentru soarta ţăranilor clăcaşi, a celor „osândiţi să plângă şi să tacă", osândiţi de stăpânii cruzi să cadă şi să moară „de cruda-mpovărare", ei, cei ce sfinţesc „cu roua suferinţei, ţărâna plaiurilor noastre".

Discursul liric în **Plugarii** începe cu o patetică declaraţie de recunoştinţă şi de admiraţie adresată ţărănimii, lume de care scriitorul se simte puternic ataşat; adresarea – intimă şi admirativă – se converteşte în versuri cu accente de imn şi elegie:

„La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine;
Voi singuri străjuiţi altarul
Nădejdii noastre de mai bine".

Se exprimă aici dragostea şi ataşamentul lui Goga pentru „plugari", compasiunea lui pentru omul chinuit al pământului nostru. În viziunea lui Goga, „plugarii" sunt fundamentul edificiului nostru naţional, un refugiu al intelectualităţii româneşti în vremuri de răstrişte.

Scanned with OKEN Scanner

Relația poet-colectivitate este organică, indisolubilă:

„Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creştini ce n-aveți sărbătoare,
Voi, cei mai buni copii ai firii,
Urziți din lacrimi şi sudoare".

E aici o poezie de durere şi speranță, un imn închinat țărănimii, asuprită social şi național, din Transilvania sfârşitului de secol al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Cu căldură şi înțelegere, sufletul poetului se îndreaptă spre plugari, făcându-se purtătorul de cuvânt al acestora. Prin intermediul *anaforei* („la voi", „voi", „al vostru-i", „voi") şi-al unor izbutite *metafore* („străjuiți altarul nădejdii noastre de mai bine"), („Cei mai buni copii ai firii,/ Urziți din lacrimi şi sudoare") se exprimă venerația poetului pentru acel izvor de energie care va străjui „altarul/ Nădejdii noastre de mai bine".

Se poate observa că poezia **Plugarii** a fost construită pe o *discretă antiteză:* la început jalea, suferința, provocate de exploatare şi de vitregia istoriei; la sfârşit amenințarea, răzbunarea, în numele unei dreptăți iminente, protestul şi revolta care se anunță ca o salvare; de aceea este concepută în spiritul unui discurs, al unei pledoarii în favoarea cauzei țăranului, având un pronunțat caracter oratoric, agitatoric.

Aveam impresia, încă din primele versuri, că poetul a oprit în loc imensa masă de asupriți, căreia i se adresează direct pentru a o trezi la realitate. Aşa se explică folosirea frecventă a persoanei a II-a; „voi", „al vostru", „nu aveți", „plugul vostru", „clipirii voastre", „ochiul vostru", „la voi".

Ideea principală a poeziei o constituie frumusețea şi bogăția sufletească a omului din popor, a țăranului, aflată în antiteză cu sărăcia materială, cu situația sa jalnică. Din pledoaria poetului reiese *portretul moral* al țărănimii, asemănător, în linii generale, cu cel conturat de Al. Vlahuță în eseul **Țara. Poporul.** E un *portret colectiv,* generalizat, al truditorului pământului, denumit în limba română: „țăran", „agricultor", „plugar", „sătean", termeni din care Goga a ales „plugar", în funcție de imaginea cheie din poezie care este „plugul", „aratul" („Devreme, plugul vostru ară", „Când doarme plugul pe rotile").

Utilizând *o suită de metafore şi comparații,* Goga îi caracterizează pe plugari ca fiind oameni deosebit de harnici, dar, în acelaşi timp, exploatați: („Creştini ce n-aveți sărbătoare"), cu sufletul curat („Cei mai buni copii ai firii"), însă, cu toate acestea, sortiți mizeriei şi suferinței, („urziți din lacrimi şi sudoare"). O altă virtute a spiritului țărănesc este legătura indestructibilă cu mediul ambiant, cu elementele naturii.

Ideea *comuniunii plugarilor cu natura patriei,* care a fost dintotdeauna prietenul de nădejde al românului, atât în clipele grele, în lupta împotriva dușmanului, cât şi în clipele de bucurie, se exprimă prin intermediul unor sugestive figuri de stil. Natura este integrată discret, la Goga, în însăşi existența istorică a oamenilor şi inclusă firesc în sensul existenței lor individuale şi naționale. Țăranul lui Goga, deşi înăsprit de greutățile vieții, şi-a păstrat sensibilitatea moştenită de la natură, sufletul său fiind capabil „să tresară", să „se-nfioare" şi să vibreze, „De glasul frunzelor din codru,/ De şopot tainic de izvoare".

Scanned with OKEN Scanner

Codrul şi izvoarele nu sunt numai martorii unei suferinţe milenare, ci şi tăinuitorii şi ocrotitorii ei. Ca şi în doinele populare, este prezentată aici bucuria reînvierii naturii, a sosirii primăverii, corelată cu bucuria pe care o încearcă plugarii: „E primăvară pe câmpie/ Şi-n ochiul vostru-i primăvară". Idee fundamentală a creaţiei folclorice, prezentă şi în poezia lui Eminescu, comuniunea ancestrală dintre natură şi ţăran e sugerată aici prin intermediul unei plastice semnificări: „Blând tainele vi le desface/ Din sânu-i milostiva glie,/ Căci toată floarea vă cunoaşte/ Şi toată frunza ei vă ştie". Observăm împletirea măiestrită dintre epitetele, personificări şi metonimii (floare, frunză).

În contradicţie cu viaţa de mizerie pe care o duceau ţăranii, Goga ne înfăţişează strălucirea creaţiei folclorice a acestora. Munca istovitoare a plugarului se sfârşeşte toamna târziu, „când doarme plugul pe rotile" şi de-abia atunci el îşi dezvăluie capacitatea de a crea, pe lângă bunuri materiale, şi producţii spirituale. Căci poveştile, cu personajele lor strălucitoare, cum sunt: „Cosânzeana/ A visurilor noastre doamnă,/" şi craii „cu argintele coifuri" izvorăsc din înţelepciunea şi fantezia populară. Ele dau strălucire şi frumuseţe feerică „bietului bordeiaşi de paie". Alături de natură, creaţia folclorică e printre puţinele bucurii ale ţăranului obidit. Semnificative sunt, în acest sens, personificările din versurile:

„Din casa voastră, unde-n umbră/ Plâng doinele şi râde hora/ Va străluci odată vremii/ Norocul nostru-al tuturora."

Deşi pentru aceşti truditori ai pământului nu se întrevede încă nici o îmbunătăţire a soartei, autorul menţine atmosfera optimistă a compoziţiei. Prezenţa poetului este exprimată prin frecvenţa formelor pronominale posesive şi prin dativul posesiv („norocul nostru-al tuturora", „a mea e struna, al meu e cântul", „la voi aleargă totdeauna/ Truditu-mi suflet").

Tot G. Călinescu spunea că „izbitor de la început în poezia lui Goga este *tonul profetic, mesianismul.*" Într-adevăr, mai toate poeziile sale se încheie într-un mod optimist, în sensul că poetul întrevede schimbarea stărilor de lucruri din acea vreme. În **Clăcaşii,** de exemplu, cu glas de suferinţă, el sugerează răzvrătiri înfricoşate, ce n-au nume, dar care au să vină, prin imaginea pruncului, adevărat Mesia, care va fi „înfricoşatul crainic/ Izbăvitor durerilor străbune". Poezia **Plugarii** nu face excepţie: în ultima strofă, poetul aseamănă liniştea din lumea satului cu adâncurile mării tihnite din care se înalţă furtuna. El are încredere în triumful dreptăţii, al cauzei ţăranilor:

„A mea e lacrima ce-n tremur
Prin sita genelor se frânge,
Al meu e cântul ce-n pustie
Neputincioasa jale-şi plânge.
Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un întins adânc de mare,
Trăieşte-nfricoşatul vifor
Al vremilor răzbunătoare".

Metafora ultimă, foarte expresivă, ca şi cea din **Clăcaşii,** dă expresie neliniştii, nostalgiei, dorurilor, năzuinţelor populare, al căror interpret a fost Goga. Deşi lovit greu de destin, acest ţăran va fi „înfricoşatul vifor/ al vremilor răzbunătoare", adică înfăptuitorul revoluţiei de eliberare naţională, atât de aşteptată în Transilvania acelor ani. Deşi oprimat şi deznădăjduit, plugarul lui Goga nu e un învins. Din jarul mâniei care mocneşte în sufletul său asuprit va străluci, într-o bună zi, izbânda luptei tuturor. Necesitatea unui uragan social,

Scanned with OKEN Scanner

care să schimbe starea plugarilor, se desprinde cu claritate şi din finalul strofei penultime, în care Goga îşi exprimă, fără echivoc, încrederea într-un viitor mai bun pentru neamul său: „Va străluci odată vremii/ Norocul nostru-al tuturora".

Accentele profetice cuprinse într-un limbaj preponderent metaforic, adaugă la portretul moral al țărănimii, pe lângă prospețimea inimii, ardoarea muncii, energia şi disponibilitatea de revoltă împotriva nedreptății sociale.

Astfel de accente fac din Octavian Goga cel mai mare poet social pe care l-a dat țărănimii Transilvania.

S-a spus că poezia **Plugarii** este *o adevărată odă, un imn* închinat virtuților țărănimii. *Ca specie literară însă, ea poate fi considerată şi o elegie,* deoarece tonul fundamental este melancolic, trist, jalnic, tânguitor, în acord deplin cu starea sufletească de atunci a românilor din Ardeal. Aşa încât se poate afirma despre Plugarii că este o *odă elegiacă* şi o *elegie eroică,* un mesager al marilor speranțe naționale.

Fiind o operă lirică, elementele structurale se vor construi în poezie ca o înlănțuire de motive şi semnificații. Descifrarea ei trebuie să pornească de la câteva cuvinte-cheie care nu sunt, de fapt, decât nişte metafore. Câteva dintre acestea sunt: „plugarii", „glie", „Cosânzeana", nădejde", „eu".

În aria semantică a cuvântului „plugarii" – care constituie imaginea-cheie a poeziei, intră cuvinte şi expresii cum sunt: „plugarii", „ară", „bordeiaş", „creştini ce n-aveți sărbătoare". De asemenea, din aceeaşi arie de înțeles cu cuvântul „glie"fac parte termenii care sugerează cadrul natural al vieții țăranilor, alcătuit deopotrivă din elemente cosmice („cerul", „curată rază", „seninătate", „bolți albastre") şi terestre („floare", „frunza", „codrul", „izvoarele", „grăitoare mirişti", „câmpie", „rouă", țărâna plaiurilor").

În sfârşit, din aria cuvântului „nădejde" notăm: „lacrima", „cuvântul", „neputincioasa jale", „înfricoşatul vifor".

Cuvintele din grupa „plugarii" sugerează poporul, colectivitatea socială asuprită în care Goga şi-a pus toată nădejdea; „Cerul" simbolizează – metonimic – natura, divinitatea; „Cosânzeana" sugerează spiritualitatea folclorică, specificul național; pronumele „eu" substituie numele autorului ale cărui sentimente sunt exprimate direct în poezie (vezi metafora din ultima strofă: „A mea e lacrima... prin sita genelor"). El, poetul, este conştiința şi inima îndurerată a țării, cel care a văzut în țăran „un om chinuit al pământului". Versurile poeziei corespund mărturisirii făcute de Goga: „Eu n-am fost țăran, dar am priceput păsurile satului şi m-am contopit cu durerile lui". Poetul este, aşadar, purtătorul de cuvânt al plugarilor, ca unul care înțelege mai bine destinul acestora.

În ceea ce priveşte realizarea artistică, se cere subliniată *abundența mijloacelor poetice,* între care mai frecvente sunt *epitetele, metaforele şi personificările.* Nu lipsesc nici *metonimiile.* Epitetele, neobişnuite, sunt de obicei antepuse („*sfânta* seninătate", „*milostiva* glie", „*neputincioasa* jale", „*înfricoşatul* vifor"). *Metaforele* dau o extraordinară plasticitate. Plugarii sunt: „Creştini ce n-aveți sărbătoare/ Voi cei mai buni copii ai firii,/ Urziți din lacrimi şi sudoare"; „Frați buni ai frunzelor din codru,/ Copii ai mândrei bolți albastre"; „Înfricoşatul vifor/ Al vremurilor răzbunătoare" etc. *Personificările* dau tonalitate elegiacă, muzicalitate. „La voi aleargă... truditu-mi suflet să se-nchine". Plugarii se înfioară. „De glasul frunzelor din codru,/ De şopot tainic de izvoare"; „Blând tainele şi le desface/ Din sânu-i milostiva-glie,/ Căci toată floarea vă cunoaşte/ Şi toată frunza ei vă ştie"; „Din casa voastră, unde-n

Scanned with OKEN Scanner

umbră/ Plâng doinele şi râde hora". *Metonimiile:* Cerul i-a dat clipirii „cea mai curată rază"(vezi în strofa a III-a: „În coapsa grăitoarei mirişti/ Devreme plugul vostru ară"; „E primăvară pe câmpie/ Şi-n ochiul vostru-i primăvară... Căci toată floarea vă cunoaşte/ Şi toată frunza ei vă ştie").

Remarcăm degajarea tonului enunţitiv, marcat prin anaforicul „la voi", „al vostru"(strofa I) ca şi prezenţa verbelor la timpul prezent: „alearga", „străjuiţi", „ară", „doarme", coboară", „plânge", „râde", „se frânge". E un *prezent continuu.*

Limbajul este *simplu,* dar plin de *profunzime şi subtilitate.* Vocabularul este cel folcloric-popular adecvat: „plânsul strunei", „lacrimi şi sudoare", „milostiva glie", „zânele bălaie". Poezia e însă departe de o imitaţie a folclorului, mai degrabă o asimilare superioară lui, ca-n cazul lui Eminescu.

Arhaismele şi regionalismele (struna = coardă, fire = natură, urziţi = făcuţi, crai = regi, milostivă = dăruită) dau farmec deosebit poeziei. Lor li se adaugă *termenii religioşi,* scoşi parcă din textele sfinte sau din scrierile cronicarilor: „să se-nchine", „străjuiţi altarul", „creştini", „sfânta seninătate", „milostiva glie", „sfinţiţi cu roua suferinţii", „pacea obidirii". Ele au funcţie de simbol social, toate aceste cuvinte şi expresii dând un *ton de solemnitate unor adevăruri* pe care poetul le consideră sacre. Sensul lor este metaforic, funcţia lor, estetică. Poetul urmăreşte să pună în lumină vechimea poporului român din Transilvania, denunţând vitregia soartei care l-a făcut rob în propria-i casă.

Există, de asemenea, o deplină concordanţă între sentimentul dominant şi eufonia versurilor. Astfel, sonoritatea unor cuvinte ca „seninătate", „şopot", „izvoare", „vifor" etc., *ritmul iambic şi rima feminină* – imprimă versurilor o tonalitate gravă, predominant afectivă, în concordanţă cu sentimentul dominant – melancolia, tristeţea.

Dat fiind caracterul *de doină şi de imn* totodată, poetul a evitat versul lung, cu cezură, neobişnuit în poezia noastră populară, alcătuind strofa din opt versuri (octavă).

G. Călinescu fixează foarte bine locul lui Goga în cadrul literaturii noastre: „După Eminescu şi Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit, prin simplitatea aparentă a liricii sale, să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totodată şi pur ca şi Eminescu".

Relevarea semnificaţiilor, a structurilor artistice şi a efectelor valorice ale acestora din prima strofă a poeziei „Plugarii", de Octavian Goga

„La voi aleargă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine;
Voi singuri străjuiţi altarul
Nădejdii noastre de mai bine
Al vostru-i plânsul strunei mele,
Creştini ce n-aveţi sărbătoare,
Voi, cei mai buni copii ai firii,
Urziţi din lacrimi şi sudoare".

Poetul „cântării pătimirii noastre" – cum se autodefineşte în crezul său artistic, intitulat **Rugăciune** – poate cel mai emoţionant şi mai zguduitor din literatura noastră, Octavian Goga, exprimă în lirica sa (ce se constituie ca o

Scanned with OKEN Scanner

monografie artistică a satului ardelenesc) viața, psihologia, frământările şi aspirațiile țărănimii, lupta ei pentru eliberare socială şi națională.

Concepută ca un *imn închinat muncii trudnice a țăranului român* şi, în acelaşi timp, *ca o expresie a sentimentelor de dragoste, a ataşamentului poetului față de întregul popor,* simbolizat prin truditorul pământului, poezia **Plugarii** (publicată în revista **Luceafărul** din 1 ianuarie 1905 şi reprodusă în volumul **„Poezii"**, din acelaşi an) este structurată în opt strofe, fiecare având câte opt versuri.

Discursul liric, care se desfăşoară ca o adresare – intimă şi admirativă – conturează *portretul colectiv* al țărănimii ardelene, un *portret moral* ce se defineşte în relația cu *natura,* cu *munca,* cu *mediul social – istoric* în care plugarii trăiesc şi cu *idealul lor de viață, de dreptate şi de independență națională. Planurile* acestui discurs, *elementele* lui componente sunt legate într-un tot armonios de starea de suflet a poetului, de căldura pe care el o revarsă peste acea lume – cu ale cărei interese şi idealuri se identifică.

Debutul poeziei îmbracă forma afirmației directe, ce sugerează totala contopire a creatorului cu cauza nefericită a „umiliților şi ofensaților" vieții (cum ar fi spus Mihai Sadoveanu):

„La voi aleargă totdeauna/ Truditu-mi suflet să se-nchine" – exclamă artistul, sugerând gestul semnificativ al venerației sale în fața martirilor unor mari suferințe, considerați însă ca „un izvor pururea reîntineritor" de regenerare a forțelor sufleteşti şi de creație ale poetului, ca şi ale întregului popor.

Această identificare cu destinul truditorilor gliei capătă contur poetic şi în versul „Al vostru-i plânsul strunei mele", din aceeaşi primă strofă, ca şi în primele patru versuri, din ultima strofă a poeziei, construite printr-o suită de metafore, aureolate de lumina unei compasiuni sincere şi profunde: „A mea e lacrima ce-n tremur/ Prin sita genelor se frânge,/ Al meu e cântul ce-n pustie/ Neputincioasa jale-şi plânge".

Chiar din prima strofă, justificându-şi parcă opțiunea şi trăirile, poetul construieşte *imaginea speranței de mai bine* a întregului popor român, speranță ce-şi are izvorul şi forța în acel orizont, în acea realitate fundamentală în care „s-a născut veşnicia": „Voi singuri străjuiți altarul/ Nădejdii noastre de mai bine" – subliniază poetul prin mijlocirea unei *splendide metafore* („altarul nădejdii"), imagine în care se cunună două realități – una învăluită în aerul luminos şi cu arome parcă de tămâie al credinței şi alta sculptată în metalul neperisabil al visurilor de izbândă. Această modalitate de nuanțare a înțelesurilor, a semnificațiilor prin alăturarea de termeni proveniți din orizontul specific bisericii cu alții ce-şi află existența de obicei în vorbirea populară caracterizează nu puține momente de frumusețe din poezia lui Goga. În versul „Voi singuri străjuiți altarul..." se cuvine observat şi receptat şi verbul – predicat care, prin substanța lui plastică, dezvoltă învăluitoare şi răscolitoare ecouri din zbuciumata istorie a românilor.

Ideea nădejdii într-un viitor mai bun al neamului, legat de lumea satului, va fi reluată şi exprimată printr-o fericită antiteză în partea a doua a penultimei strofe a poeziei: „Din casa voastră, unde-n umbră/Plâng doinele şi râde hora/ Va străluci odată vremii/ Norocul nostru, – al tuturora". „Casa voastră" – metaforă pentru lumea satului – adăposteşte, cu modestie, comori neprețuite pe care ea le-a creat. Între acestea se află: cântecul cel mai complex, cel mai drag şi cel

Scanned with OKEN Scanner

mai apropiat de sufletul românului – *doina,* care, personificată, în contextul poeziei, simbolizează mai ales durerea, suferințele, capacitatea de răbdare – trăsături specifice țăranilor – oameni înjosiți prin nedreptate și asuprire, dar capabili totodată să se dezrobească. Având încredere în capacitatea de luptă a poporului, poetul evocă, în același timp, vitalitatea, energia lui – personificate în dansul nostru național – *hora,* simbol al forței neamului, al dragostei lui de viață și de frumos. Credința poetului este deci că „norocul" întregului popor „va străluci odată vremii"– pornind din acea zbuciumată realitate a satului românesc, în sufletul căruia „Trăiește-nfricoșatul vifor/ Al vremilor răzbunătoare". Deși au fost îngenunchiați de mai multe ori, în destinul lor tragic, țăranii (de fapt toți românii) din Transilvania n-au pierdut nici o clipă speranța într-un viitor mai bun, nădăjduind permanent în luminile libertății. Așa se explică *mesianismul* poeziei lui Octavian Goga (privirea aceea de speranță, propovăduitoare, aruncată în viitor), prezent în mai multe creații ale sale. (Prin substantivul „noroc" se sugerează ideea de dreptate împlinită și de bunăstare, obținute prin luptă).

Tot în prima strofă a poeziei se declanșează procesul definirii „plugarilor", *în relația lor cu natura și cu întregul univers,* peste care domnesc *privirea și puterea* „bunului părinte al cerului", *cu munca și cu mediul social și politic.* O suită de metafore-definiții îi prezintă ca pe niște „creștini lipsiți de sărbătoare" (este inclusă aici ideea unei munci aproape silnice, fără răgaz, fără „sărbătoare" și lumină), ca pe „cei mai buni copii ai firii" (superlativ de excepție, care înconjoară în aureolă de prețuire pe cei socotiți drept cea mai aleasă parte a universului), dar care, din nefericire, sunt „urziți din lacrimi și sudoare" (cuvintele „lacrimi" și „sudoare", având și ele sens metaforic, trimit la suferință și la muncă în suferință). Pentru ca, în prima parte a penultimei strofe, plugarii să fie definiți (de asemenea prin metaforă): „Frați buni ai frunzelor din codru,/ Copii ai mândrei bolți albastre", care sfințesc „cu roua suferinței/ Țărâna plaiurilor noastre". Pe lângă ideea muncii, desfășurată cu responsabilitatea și dăruirea celui ce știe, după expresia populară, să „sfințească locul", este asociată aici, ca și în atâtea alte expresive sintagme poetice, relația țăranului cu natura – cadru de viață, de bucurie și lumină, de apărare, dar și de comunicare definitivă, în veșnicie. Versul „Copii ai mândrei bolți albastre" este sugestiv pentru realitatea dramatică, proprie vieții de altădată a truditorilor pământului și anume: deși existența acestora se desfășura, în mod concret, în libertate, sub „mândra boltă albastră", ea era, în realitate, îngrădită de atâtea legi nedrepte și de efectele lor aducătoare de adânci suferințe.

Tonul elegiac al întregii poezii este consonant cu *atmosfera apăsătoare* – sugerată permanent – și cu *compasiunea artistului pentru cei atât de crunt loviți altădată prin exploatare și lipsă de libertate. Speranța și încrederea în viitor* – componente ale vibrațiilor discursului liric – îi conferă totodată acestuia o tonică lumină. Pornind de-aici, un exeget (cercetător) al poeziei lui Goga (Ion Dodu Bălan) a numit întreaga creație a acestuia drept o „elegie eroică".

Unități ample, de câte opt versuri, fiecare cu o măsură de nouă silabe, cu rimă ce se realizează din două în două stihuri, strofele poeziei **Plugarii** (deci și cea analizată aici) ne învăluie într-o armonie răscolitoare, care urcă și coboară ca-ntr-un joc de lumini și umbre de pe mioriticele plaiuri ale existenței noastre.

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

PLUG – PLUGARI – ȚĂRANI

Țăranul paşte vaca şi arendaşul o mulge = unul munceşte şi altul culege roadele.

De la coarnele plugului = de la țară; din pătura țărănească.

A fi la coarnele plugului sau a duce plugul de coarne = a conduce, a dirija; a fi stăpân.

A băga la (sau în) plugul (sau în cârd) cu cineva = a se asocia, a lucra cu cineva. „Până nu bagi cu omul în plug, nu-i cunoşti năravul“ (Pop.)

DICȚIONAR DE SINONIME

PLUGAR s. agricultor; plugurelul s. art. v. PLUGUŞORUL; plugăresc adj. v. AGRAR, AGRICOL; PLUGĂRI vb. (reg.) a păuri, a plugui; PLUGĂRIE s. (AGRIC.) arare, arat, arătură, plug, plugărit, (rar) plugărire. (*Merg în zori la plugărire).*

DICȚIONAR EXPLICATIV

PLUGAR (plug) s.m. Țăran, agricultor; PLUGĂRESC, -EASCĂ (plugar) adj. De plugar sau de plugărie, referitor la plugar sau la plugărie; PLUGĂRI (plugar) vb. lv. intrans. A munci pământul cu plugul.– plugărit s.n.; PLUGĂRIE (plugar) s.f. Ocupația plugarului; PLUGUŞOR (plug) s.n. 1.– Diminutiv de la plug. 2. – Urare tradițională de Anul Nou în folclorul românesc. Fiind la origine un străvechi obicei agrar, urarea, amplu poem care ajunge până la 500 de versuri, descrie succesiunea muncilor agricole. Recitat într-o ambianță şi cu recuzită specifică (plug, instrumente muzicale ş.a.). Pluguşorul sugerează o recoltă bogată în noul an.

Scanned with OKEN Scanner

IMN MUNCII

de Vasile Voiculescu (1884 – 1963)

V. Voiculescu este un „îndrăgostit" de poezie, de orice fel de poezie, ca şi Ion Pillat, mai tumultos însă şi nu atât „de erudit".

I. Rotaru

Vasile Voiculescu, scriitor înzestrat cu remarcabil talent literar, de profesie medic, s-a născut în 1884 la Pârscov, un sat cuibărit prin văile munților Buzăului, şi a murit în 1963 la Bucureşti.

Cutreierând satele țării, ca medic, a avut prilejul să-şi satisfacă o curiozitate mereu vie pentru tot ce alcătuieşte zestrea folclorică (obiceiuri, ritualuri, superstiții, vrăji, sau descântece etc.) fapt ce s-a reflectat în activitatea literară, desfăşurată pe parcursul unei jumătăți de veac şi furnizând surprize (plăcute) chiar către sfârşitul ei.

Talentul poetic al lui Vasile Voiculescu s-a împlinit lent, într-o viață lungă (a trăit 79 de ani). El a debutat cu poezie, în 1914, la revista **Convorbiri literare,** şi-a publicat opt volume de versuri, două povestiri, un roman şi mai multe piese de teatru.

Primul volum al lui Vasile Voiculescu, **Poezii,** (1916) păstrează ecouri sămănătoriste, cel de-al doilea, **Din Țara Zimbrului,** (1918), glorifică vitejia ostaşilor români în războiul întregirii; cu volumul **Pârgă,** (1921), iese la iveală adevărata alcătuire internă a poetului, natură telurică, înfiorată de puternice aspirații spirituale.

Alte volume publicate sunt: **Destin,** (1933), **Urcuş,** (1937), **Întrezăriri** (1939), activitatea poetică încheindu-se cu **Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare** (1964) – o adevărată monografie consacrată paradisului şi infernului, în nouăzeci de episoade, volum de o mare originalitate.

Povestirile lui Vasile Voiculescu, apărute postum, şi intitulate **Capul de zimbru** şi **Ultimul Berevoi,** au produs senzație: autorul relatează întâmplări legate de practici magice şi isprăvi ale unor inşi dotați cu puteri miraculoase: vraci, solomonari etc.

Romanul **Zahei orbul,** tipărit de asemenea postum, (1970), conține o foarte interesantă narațiune picarescă şi, pe alocuri, pagini de excepțională expresivitate ca cele consacrate ocnei sau din finalul halucinant.

Poezia **Imn muncii** a fost inclusă de Vasile Voiculescu în volumul **Pârga,** din 1921, în care autorul creează o tensiune lirică autentică prin poezii precum:

Scanned with OKEN Scanner

Lacul zânelor, Peisaj marin, Amurgul, Vânătoarea veche, Răsărit de lună, Nucul, Seara, Bucegii, Nori de vară etc. Ele atestă virtuțile de peisagist ale poetului. Impresia de primitivitate naturală absolută e câteodată, copleşitoare, amintind, prin vigoare şi dramatism, peisajele lui Ion Andreescu: „Sus, huiet şi bătaie de brazi înfumurați,/ Jos, urletele de ape în scochina adâncă,/ Mânând din copcă-n copcă nahlapii spulberați,/ Pe jgheaburi şlefuite în gresia din stâncă/ Răzbubuie ca-n iaduri un ciocnet de urgii.../ Buşteni de-a rostogolul se bat cu bolovanii,/ Prăpastia-i zdrobeşte cu ştirbele-i gingii/ Şi hrubele-înfundate scot muget, ca vulcanii" *(Penteleul).*

Regăsim în asemenea tablouri linia energică şi colțuroasă a „creionului" arghezian. Întregul peisaj, interior sau exterior, devine, nu o dată, o proiecție cosmică a universului rural, în care clocotesc vigorile elementare: „Dând buzna ca de streche fugărite,/ Cu cozile bâzoi şi coamele zburlite,/ Sosesc cirezile de nori în goană/ Buluc ca valul,/ Cu mugete şi zvoană,/ Şi-nvălmăşite/ Buhai cu zimbri, cu junci cu vaci cât malul" *(Nori de vară).*

În acest volum sunt cuprinse şi câteva poeme cu un profund caracter patriotic, precum: **Steagul, Orfanii țării, Din zile de durere** etc. Sentimentul dominant în aceste poezii este unul tonic, de încredere în destinul poporului, în viitorul pe care, uniți, românii şi-l pot făuri. În această direcție, se înscrie şi poezia **Imn muncii,** un elogiu adus efortului creator al omului în lupta de transformare a naturii şi societății.

Versurile, cu caracter mobilizator, ale acestei poezii se înscriu în febra marilor împliniri naționale de după Unirea de la 1 Decembrie 1918.

Titlul poeziei este semnificativ, cuvântul „imn" însemnând în limba greacă (de la hymnos) – un cântec de biruința, iar ca specie literară este o creație lirică, în care sunt preamărite evenimente de importanță națională, eroi, idei măreție, personalități. Începând din secolul al XIX-lea, prin imn se înțelege numai acel cântec care exprimă unitatea de voință a unei colectivități naționale sau sociale.

Poezia dezvăluie una din principalele laturi ale personalității autorului şi anume aceea de poet – profet, mesianic şi vizionar. Se impune asemănarea cu Octavian Goga, dar se resimt şi influențe ale liricii anterioare: Al. Vlahuță, ceva din vitalismul lui Al. Macedonski, precum şi din experiențele moderniştilor începutului de secol, care scriau cu majuscule – vrând să sublinieze o idee, un cuvânt.

Imn muncii este, aşadar, o laudă adusă (de poetul romantic şi vizionar) capacității de creație a omului, de transformare a vieții, a naturii, o chemare înflăcărată la hărnicie, căci, după V. Voiculescu, sensul suprem al vieții este munca. De aceea, autorul se adresează, mai întîi, direct mulțimii în ansamblul ei, poezia având, în primele două strofe, aspectul unui discurs agitatoric, în care oamenii muncii sunt „viteji" ce luptă împotriva „Ruinei atotcotropitoare", căci „Munca-i vitejia supremă, fără seamă,/ Şi arma ei ne-nvinsă-i Unealta creatoare".

Deci, omul poate învinge timpul prin muncă, prin activitate constructivă. El piere ca ființă biologică, dar valorile materiale şi spirituale create de el

Scanned with OKEN Scanner

rămân. Această idee se materializează cu ajutorul cuvintelor – cheie: „Muncă", „Omul", „Ruină". Simbolul general al poemului prezent (încă din titlu) este „Munca" şi apare din prima strofă a poeziei, în care tonul retoric ne aminteşte buna tradiţie paşoptistă.

„Viteji ostaşi ai Muncii, un glas obştesc ne cheamă
La lupta cu Ruina atotcotropitoare".

De remarcat este faptul că poetul nu vorbeşte doar în numele sau, ci în numele milioanelor de făuritori ai civilizaţiei materiale, care trebuie să asculte de înseşi îndemnurile vieţii:

„Viaţa însăşi cere la toţi ne dă poruncă,
Stăruitoare-ndemnuri spre largă hărnicie:
Porniţi fără de preget, copiii mei, la muncă,
Vă dau spre cucerire a mea împărăţie".

Prezenţa pronumelui personal de persoana I „ne" sugerează implicarea autorului în orizontul de viaţă şi de muncă al maselor făuritoare de bunuri. Răsplata muncii este imensă şi poetul, folosind metafora, o aseamănă cu „o împărăţie".

În strofele următoare, simbolul central, Munca, se divide în simboluri particulare, care configurează spaţiul vital al omului, poetul adresându-se, pe rând, diferitelor categorii de lucrători.

Astfel, în strofa a treia, îmbinând metafora cu personificarea în versuri cu caracter sentenţios, el sugerează munca istovitoare a ţăranului:

„Să curgă val de lacrimi şi sângele ca râul,
Ce roadă vor aduce când munca nu le-ajută?
De n-ar pica sudoarea pe glii, n-ar creşte grâul,
Căci stropii rodnici rana pământului sărută".

Munca intelectuală este prezentată în arderea ei continuă, neistovită, tot prin intermediul unor sugestive metafore, într-un limbaj patetic şi cam didactic: (poetul insistă, explicitează îndemnul):

„Robacea Munca-i firul pe care-n sârg aleargă,
În plin să se descarce scânteia cugetării
Din fundul unui creier, zbucnită-n lumea larga...
Şi mii de mîini pe urmă strâng roadele Visării".

Prin metafora „scânteia cugetării" poetul înţelege activitatea de cercetare, ştiinţa pusă în slujba omenirii, iar „roadele Visării" constituie tot o metaforă, pentru operele din domeniul culturii şi artei, oferite şi ele, cu generozitate, întregii omeniri.

Următoarele trei strofe ilustrează *munca industrială,* munca lucrătorului din fabrică, văzută în toate implicaţiile şi având ca suprem scop, zidirea, construcţia, chiar prin jertfă...

Scanned with OKEN Scanner

Lucrătorul din fabrici, „care ține ciocanul cu putere", înfrățit fiind, prin năzuințe, cu ceilalți, căci are „o inimă de frate", crede și iubește și speră... în tăcere" la marile împliniri. Ciocanul simbolizează aici, prin metonimie, totalitatea mașinilor-unelte perfecționate, capabile să determine ridicarea omenirii pe o noua treaptă de civilizație.

Apoi atenția scriitorului se îndreaptă spre oamenii care trudesc neștiuți, simbolizând, prin munca lor eternă, însăși ridicarea pe o altă treaptă a civilizației omenești:

„De cade fără milă izbindu-și nicovala,
El vrea să făurească un dar și-o năzuință...
Prin el voința *noastră* își gâlgâie năvală
Și *el e buzduganul zvârlit spre biruință*".

Este tot o metaforă, sinonimă ca înțeles cu cea din strofa anterioară. Semnificativ este și faptul că autorul prețuiește munca fizică într-o vreme când ea era desconsiderată, sesizând și legătura indisolubilă dintre aceasta și cea intelectuală; de asemenea, el elogiază forța colectivă:

„De lași din mână tesla, ea zace-n tină, moartă.
Apuc-o, duh din duhu-ți pe loc o-nsuflețește;
Unealta e sfințită de gândul care-o poartă
Și binecuvântată atâta cât clădește".

În ultimile trei strofe,poetul realizează o sinteză a tot ceea ce a exprimat în versurile anterioare. Viziunea este aici alegorică, predomină imaginile grandioase, fiind evidentă tendința de a hiperboliza:

„Trec veacurile-n spulber și anii pier în spume...
La țărmul Muncii numai, stă Omul și-ancorează,
Căci cea mai veche Taină și Lege de pe lume
E munca ce urzește, înalță și crează".

Se cumulează, într-o perfectă simetrie, cele trei simboluri particulare și, prin extinderea simbolului central, se simplifică, hiperbolic, ideea de MUNCĂ – ORDINE, care este supremă în Univers:

„Ca pe-un copil ea crește pe Om și îl alintă,
Îi cântă și trudește, ne-ntrupându-și mersul,
Și, fără să se-ndoaie, purtându-l către țintă,
Pe umerii-i atletici ea duce Universul".

Se subliniază astfel ideea că munca înnobilează pe om, ea fiind, în același timp, izvorul tuturor împlinirilor și satisfacțiilor sale. Tot printr-o metaforă. autorul conferă muncii atribuția supremă de a asigura evoluția umanității. În consecință, ritmul muncii nu trebuie încetinit, nu trebuie să cunoască perioade de stagnare, căci munca presupune disciplină, ca și efort continuu.

Din punctul de vedere al compoziției, **Imn muncii** conține, așadar, cinci secvențe distincte, autorul adresându-se, în primele strofe, în general colectivității, evocând, apoi, travaliul celor trei categorii sociale: *țărani, intelectuali, muncitori,* pentru ca în final poemul să capete simetrie și echilibru prin revenire la generalizarea importanței muncii.

Scanned with OKEN Scanner

Poezia se structurează în jurul mai multor cuvinte-cheie, care dau formă şi dimensiune muncii: „Unealtă", „Ţarină", „Visare", „Luptă", „Lege", unele dintre ele fiind scrise cu majuscule – simboluri adiacente celui central, prin care se realizează larga perspectivă spaţială din finalul poeziei, Munca devenind factorul coordonator al haosului în univers, al naşterii umanităţii şi al evoluţiei condiţiei umane.

Tonul general al poeziei este agitatoric, mobilizator, subliniat şi prin procedee gramaticale, dintre care menţionăm abundenţa substantivelor ce denumesc noţiuni active, dinamice, ori acţiuni de amploare, precum şi a verbelor la imperativ: („porniţi", „apuc-o") sau la conjunctiv (cu sens imperativ): „să curgă", ca şi la indicativul prezent („crede", „iubeşte", „speră", „înalţă", „creează".

Caracterul de pledoarie mobilizatoare explică şi utilizarea interogaţiei poetice, oferindu-se cititorului astfel un prilej de meditaţie. („Ce roadă vor aduce când munca nu le-ajută?").

Procedeul dominant al discursului poetic îl constituie însă personificarea muncii, scop în care sunt folosite o serie de comparaţii şi metafore sugestive: „Întreaga lume este un vast Atelier/ În care munca, -ntâiul născut al Providenţei/ Cu braţu-i stăpâneşte peste Pământ şi Cer"/; sau: „Ca pe-un copil ea creşte"... universul; ori „să curgă... sângele ca râul"; apar epitetul şi inversiunea: „stăruitoare-ndemnuri", „stropi rodnici", „vast atelier", „robacea Munca-i firul"...

Poetul valorifică în limbajul poetic un lexic capabil să realizeze şi el îndemnul la muncă. Termeni populari ca „glie", „sudoare", „sârg", „taină", gâlgâie", „fără preget" sunt îmbinaţi cu măiestrie cu unele neologisme absolut necesare precum „pulsul", „ancorează", „cadenţă", „atletici". Apar şi termeni şi forme regionale: „robacea muncă", „zbucni", „spulber" – care exprimă sugestiv curgerea vijelioasă a timpului.

Materialul poetic e dens, tensiunea versurilor crescând până la culminaţia din final.

Din punct de vedere poetic menţionăm respiraţia largă a versurilor, cu măsura de 14 silabe şi cadenţa gravă care, prin utilizarea ritmului iambic şi a cezurii, sugerează parcă ritmul muncii, căderea neîncepută a ciocanului pe nicovală. Rima încrucişată conferă muzicalitate poeziei.

Fiind un elogiu emoţionant adus muncii creatoare a omului, poezia are nu numai o valoare artistică deosebită, ci şi una morală, educativă, mesajul ei generos fiind deosebit de actual.

DICŢIONAR DE EXPRESII ŞI LOCUŢIUNI. CUGETĂRI ŞI MAXIME

MUNCĂ – MUNCII

A (nu) cuprinde munca = a (nu) fi în stare să faci faţă sarcinilor

A scoate din munca = a îndepărta pe cineva dintr-un anumit post

A se munci cu gândul (sau cu gândurile) = a fi chinuit, preocupat de un gând.

Scanned with OKEN Scanner

A munci (sau a lucra) pe brânci = a munci din greu până la istovire

A sta (sau a munci) a lupta cot la cot cu cineva = a sta (sau a munci, a lupta) alături cu cineva în aceeaşi măsură ca un hamal = (a munci) din greu, până la istovire

A da (sau a munci) un pământ în parte = a dá (sau a munci) un pământ în dijma

„Arvunează din vreme pe fericita muncă" (ANTON PANN)

„Foamea se uită la poarta omului muncitor şi nu îndrăzneşte să intre (A. PANN)

„Munca pentru munca nu oboseşte, ci munca pentru stăpân şi munca pentru termen"

„Nu te odihneşti niciodată pentru munca ce-ai făcut-o ci pentru aceea ce-o vei face"

„Când chemi la muncă, să-ți văd sapa în mână" (N. IORGA)

„Cine a înălțat munca până la iubire, acela a coborât raiul pe pământ" (S. MEHEDINȚI)

„Adevărul ne umple de sănătate şi ne dă puteri noi de muncă"

„Esențial este a munci pentru semenii tăi şi a nu te lăsa îmbolnăvirii de iluzii deşarte"

„Calitatea de cetățean contemporan a artistului implică, social vorbind, o adeziune de disciplină a muncii"

„Câştigul însă se capătă numai prin trudă, iubite domn, numai prin muncă".

„Munca: bucurie şi patimă" (G. CĂLINESCU)

„Munca este legea lumii moderne, ce nu are loc pentru leneşi... Temeiul unui stat e munca şi nu legile... bogăția unui popor nu sta în bani, ci iarăşi în muncă" (M. EMINESCU)

„Pentru mine, viața fără muncă nu-şi are rațiunea"... (G. ENESCU)

„Faima se rugineşte dacă nu o cureți prin muncă în fiecare zi" (N. IORGA)

„Sfânta muncă e acea/ ce răsplată-n ea-şi găseşte" (AL. VLAHUȚĂ)

DICȚIONAR DE SINONIME

MUNCA s. 1. – lucru, treabă, (rar) lucrare, (reg) meşteşug, (înv.) deala, laboare. 2. – activitate, îndeletnicire, lucru, ocupație, preocupare; (livr.) travaliu, (înv.) ocupare, preocupație. 3. – caznă, chin, efort, forțare, osteneală, (pop.) canoneală, (reg.) ştrapăț, (prin MUN.) morniceală, (Mold. şi Transilv.) zoală, nevoință, sforta; MUNCĂ MUNCI vb. a se verpeli, (Mold) a se strădănui. (înv) a se învălui, a năsli, a se osârdnici, a se volnici, a se trudi, (fig) a se asuda, a se tortura; muncit adj.; MUNCITOR s. adj.; muncitorie s.; munculita; muncusoara.

IMN s. 1. – (lit., muz.) oda. 2. – (BIS) tropar.

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR EXPLICATIV

MUNCA (sl.) s.f. 1 .– Activitate conştientă (specifică omului) îndreptată spre un anumit scop; cheltuire a forței de muncă, în esență, în procesul producerii de bunuri, proces între om şi natura, în cursul căruia omul efectuează, reglementează şi controlează prin acțiunea sa, schimbul de materii dintre el şi natură. Munca constituie baza existenței şi dezvoltării societății.

IMN (fr., lat.) s.f. 1. – Poezie (cântată) cu caracter solemn, în care grecii antici celebrau zei sau eroi legendari. Specie a liricii cetățeneşti înrudită cu oda care preamăreşte patetic evenimente sau personalități deosebite. 2. – Cântec de laudă, ocazional şi festiv, compus pentru preamărirea unei idei, a unui eveniment etc.; spec. cântec religios de premărire a divinității. Cântec solemn adoptat ca simbol al unității naționale, de stat sau de clasă.

Scanned with OKEN Scanner

O ORĂ DIN AUGUST

de Marin Preda (1922–1980)

> Marin Preda este, după părerea noastră, primul scriitor român *clasic*, de tipul Homer sau Tolstoi. Primul scriitor capabil, adică, să însumeze cu adevărat, într-o viziune totală şi deci *echilibrată*, datele unei existenţe cu mult mai complexe decât cea reflectată până la el.
>
> *Valeriu Cristea*

Marin Preda, prozator contemporan de prim rang, este autorul unor povestiri, nuvele şi romane inspirate îndeosebi din viaţa satului. El şi-a făcut debutul cu o carte foarte interesantă: **Întâlnirea din Pământuri,** conţinând nuvele, în 1948, care pregăteşte şi anticipează apariţia unei capodopere, **Moromeţii** (1955 – volumul I, 1967 – volumul II) şi a unor romane precum **Risipitorii, Intrusul, Delirul, Marele singuratic, Cel mai iubit dintre pământeni.** Scriitor care apără condiţia literaturii realiste, Marin Preda consideră că, în afara unor noţiuni ca istorie, adevăr, realitate, proza n-ar avea nici un înţeles.

Iată de ce, din pânza epică a scriitorului, nu lipseşte satul. Asemenea lui Ion Creangă sau Liviu Rebreanu, Marin Preda scrie, mai ales romane, despre satul său, despre părinţi, fraţi şi surori, despre întregul univers al vieţii ţărăneşti. Scrie din amintire, retrăindu-şi şi recreându-şi copilăria şi adolescenţa.

Din această ţesătură epică vastă nu lipsesc războiul (cu toată problematica sa) şi armata – văzută de Marin Preda mai puţin ca mediu profesional distinct şi mai mult ca factor de stabilitate şi echilibru în contextul unor evenimente dramatice. Dovadă stau nuvelele precum **O oră din august, Soldatul cel mititel** etc.

Se cuvine să amintim faptul că, dacă în proza de tinereţe a lui Sadoveanu armata continuă să fie socotită un instrument de deformare a tinerilor ţărani şi un spaţiu al mutilării sufleteşti, la Marin Preda **(Soldatul cel mititel)**, armata devine, tot pentru un tânăr de la sat, o instituţie care legitimează social; universul militar apare, în firescul existenţei sale specifice, ca o lume cu norme şi reguli proprii, dar şi ca expresie particularizantă a unor experienţe de ordin general **(Îndrăzneala, O oră din august)**.

În aceasta din urmă, personajele sunt soldaţi, caporali, sergenţi ori ofiţeri din artileria antiaeriană, care trebuie să lupte pentru ca bombardierele nemţeşti să nu poată decola de pe aeroportul Otopeni.

Aşadar, *tema nuvelei constă în evocarea unui moment din lupta eroică şi plină de jertfă a poporului nostru pentru eliberarea ţării de sub dominaţia*

Scanned with OKEN Scanner

fascistă. Acțiunea se petrece într-una din zilele imediat următoare lui 23 august 1944: o baterie românească de artilerie antiaeriană, condusă de sublocotenentul *Roşu,* primeşte misiunea de a împiedica avioanele germane să decoleze de pe aeroportul Otopeni, pentru a nu bombarda Capitala.

Subiectul nuvelei este, aparent, extrem de simplu, reducându-se la povestirea amănunțită a momentelor luptei.

Originalitatea autorului se relevă în folosirea unor modalități artistice variate, el *integrând în narațiune, portretul, descrierea* şi, mai ales, *monologul interior.*

Cititorul este solicitat să participe, alături de narator, la înțelegerea faptelor, a situațiilor şi a sufletului uman. Observăm, de asemenea, că scriitorul respectă, totuşi, ordinea *clasică a momentelor subiectului,* fără a renunța la vreunul din ele.

Nuvela cuprinde, astfel, *trei planuri ale acțiunii: un plan al prezentului* (relatarea luptelor de la Otopeni); *un plan al trecutului,* cuprinzând două episoade retrospective (întâmplările trăite, separat, de către sublocotenentul *Roşu* şi sergentul *Ionescu*) şi *un plan al epilogului.*

Din punctul de vedere al compoziției, preferința lui Marin Preda se îndreaptă către două procedee moderne: a) – *introducerea unor secvențe retrospective care, în limbaj cinematografic, poartă numele de flash-back,* procedeu ce apare în prezentarea sublocotenentului Roşu; b) – al doilea procedeu, de mare tradiție în proza universală, îl reprezintă *povestirea în povestire:*

Întâmplările narate de sergentul Ionescu se constituie într-o unitate de sine stătătoare, care, introdusă în desfăşurarea acțiunii, ca un moment de acalmie înaintea altora, dramatice, luminează nu numai personajul principal, ci şi întregul sistem de relații stabilit între armata română şi cea germană.

Povestirea începe direct, printr-un expresiv monolog interior al sublocotenentului Roşu, care meditează asupra noii situații create prin întoarcerea armelor împotriva armatei germane. Narațiunea continuă apoi cu relatarea retrospectivă a unei întâmplări din biografia sublocotenentului. Excesiv de sever cu subordonații, pe care îi bătea adesea chiar fără motiv, sublocotenentul Roşu avea obiceiul să se apropie noaptea, pe furiş, de soldații din gardă care adormeau în post luându-le închizătoarele de la arme, pedepsindu-i apoi cu brutalitate. Într-o noapte însă, una dintre santinele hotărăşte să se răzbune şi, procurându-şi un al doilea închizător, trage în ofițer şi-l răneşte grav, după ce, în prealabil, îl somase (aparent) regulamentar. După ieşirea din spital, sublocotenentului Roşu i se încredințase comanda bateriei de tunuri care va primi acum misiunea să doboare avioanele germane înălțate de pe aeroportul Otopeni.

Cu câteva zile înainte, fusese transferat aici şi *sergentul Dumitru Ionescu,* celălalt protagonist al acțiunii. Utilizând tehnica „povestirii în povestire", autorul narează, de data aceasta prin intermediul personajului, întâmplarea care a determinat mutarea sa de la o unitate de apărare antiaeriană de lângă Ploieşti la bateria unde se găsea acum. Sergentul Ionescu relatează cum, la Ploieşti, erau supravegheați permanent de o santinelă germană, fapt pe care mulți militari români îl socoteau drept o jignire. Vrând să pună capăt acestei situații umilitoare, servantul Vasile, „cuprins de o furie oltenească" – cum spune scriitorul – îl ucide, în timpul unui bombardament, pe pistolarul neamț. Deşi anchetați cu severitate, militarii români din bateria respectivă nu-şi trădează

Scanned with OKEN Scanner

tovarăşul, având, de altfel, şi sprijinul tacit al colonelului Caragea, care-i împrăştie pe toţi pe la alte unităţi, pentru ca nemţii să nu le mai poată da de urmă.

Celelalte două episoade narate la începutul nuvelei nu sunt alese la întâmplare, firește. În primul rând, ele au rolul de *EXPOZIŢIE DEZVOLTATĂ,* întrucât conţin informaţii amănunţite despre locul, timpul şi participanţii la acţiune. În al doilea rând, cele două întâmplări constituie o modalitate excelentă de *caracterizare indirectă* a personajelor principale: *sublocotenentul Roşu şi sergentul Ionescu.*

INTRIGA nuvelei constă în două elemente, cel dintâi determinându-l pe cel de-al doilea. Primul dintre ele, comunicat de scriitor încă de la începutul nuvelei, este evenimentul de importanţă naţională al descătuşării, al ruperii de Germania hitleristă. Cel de-al doilea element (şi eveniment) al intrigii îl formează ordinul primit de sublocotenentul Roşu de a doborî avioanele germane care încercau să decoleze de la Otopeni pentru a bombarda Bucureştii.

CONFLICTUL principal este, aşadar, de natură istorică, el constând din înfruntarea dintre armata germană agresoare şi forţele militare româneşti, care primiseră misiunea apărării Capitalei.

DESFĂŞURAREA acţiunii conţine fapte eroice, de arme, ale tunarilor români, care, deşi aflaţi în inferioritate numerică, cu armament şi muniţie insuficiente şi lipsiţi de întăririle promise iniţial de către colonel, reuşesc să doboare un număr însemnat de avioane inamice. Povestirea atinge PUNCTUL CULMINANT în momentul în care bateria antiaeriană trebuie să facă faţă atacului conjugat al unui pluton de infanterie şi al avioanelor de vânătoare şi de bombardament germane. În această confruntare inegală, în timpul căreia militarii români fac dovada unor calităţi remarcabile (de curaj, pricepere, spirit de întrajutorare) şase dintre ei, între care şi sublocotenentul Roşu, plătesc cu viaţa. Jertfa lor n-a fost însă zadarnică, deoarece nici un avion german n-a mai cutezat să-şi ia zborul de pe aeroportul Otopeni.

În finalul acţiunii scriitorul ne oferă informaţii succinte despre destinul ulterior al protagoniştilor. Caporalul Ana, întors în satul său, muncea ca şi înainte pentru a-şi ţine nevasta şi copiii. Orfelinatul care-l crescuse pe sublocotenentul Roşu primi o decoraţie însoţită de o adresă în care se spunea că fostul copil murise eroic, iar sergentul Ionescu, redevenit brutar, nefiind crezut, a încetat să-şi mai povestească isprăvile de artilerist.

Deşi acţiunea nuvelei este cât se poate de simplă, mesajul ei e complex, valoarea acestuia întemeindu-se atât pe psihologia personajelor, cât şi pe viziunea scriitorului asupra războiului.

În ceea ce priveşte personajele, se poate vorbi, în cazul nuvelei *O oră din august,* în primul rând, de un *personaj colectiv, armata română,* reprezentată de artilerişti.

Scriitorul surprinde cu multă finețe starea de spirit a armatei române şi lipsa ei de adeziune la o cauză care îi era străină, lucruri ce reies cu claritate din povestirea sergentului Ionescu. Atitudinea ostilă faţă de armata germană este împărtăşită nu numai de soldaţi, uniţi într-o impresionantă solidaritate în jurul camaradului lor care a ucis un hitlerist, ci şi de ofiţeri, în frunte cu colonelul Caragea.

Rezistând presiunilor comandamentului german, care cerea să-i fie predaţi presupuşii vinovaţi, colonelul mărturiseşte, fără echivoc, că se află alături de

Scanned with OKEN Scanner

aceştia din urmă: „Mă, voi nici nu ştiţi prin ce primejdie aţi trecut. Să sperăm că şi alţii mai mari ca noi o să le ţină piept".

Alcătuit din militari de diferite grade, diferenţiaţi prin origine socială şi temperament, grupul de militari din nuvela lui Marin Preda este departe de a fi omogen. Cu toate acestea, câteva trăsături de caracter, esenţiale, sunt comune tuturor. Se cere notată mai întâi fermitatea lor naturală, neostentativă, şi o uimitoare siguranţă de sine care îi ajută să rămână consecvenţi cu ei înşişi în orice împrejurare. Ei „îşi fac datoria" într-un mod aproape gospodăresc (elocvente sunt, în acest sens, episoadele de luptă). Observăm că viziunea scriitorului asupra teribilului eveniment al războiului nu este una bombastică, spectaculoasă, ori dinadins întunecată, ci una predominant realistă: pretutindeni se vădeşte acea valoare fundamentală pentru proza lui Marin Preda: bunul simţ de natură să confere personajelor şi situaţiilor un memorabil relief.

Siguranţa aceasta nu înseamnă însă aroganţă, ci o bună cunoaştere de sine, o capacitate de evaluare exactă a propriilor resurse. Ştiindu-se curajoşi şi destoinici în luptă, ei nu pot suporta prezenţa santinelelor germane, de exemplu, care atestă că sunt trataţi ca nişte laşi sau fricoşi. În această privinţă, este semnificativ replica unuia dintre protagonişti: „Noi ştim să luptăm, dom' sublocotenent – rosteşte sergentul Ionescu cu o trufie liniştită şi parcă ameninţătoare – să nu vie nimeni să ne înveţe".

Soldaţii lui Marin Preda ies din încercarea grea a războiului învingători. Nefiind laşi, ei nu pot fi decât eroi. Pentru ei eroismul nu este o problemă complicată, de conştiinţă, ci este urmarea firească a unui mod bărbătesc de a privi moartea în faţă. Ei nu-şi pierd cumpătul nici chiar în timpul luptei inegale a bateriei lor de artilerie cu un aeroport întreg: „La urma urmei, parcă spuneau ei, ce e viaţa ca să te bâţâi tot timpul de frică să n-o pierzi? Chestia mai supărătoare e că, dacă aceştia distrug bateria se duc pe urmă cu avioanele şi cine ştie ce mai fac cu ele, îneacă ţara în sânge". Din această cauză nici *dragostea de patrie – care rămâne principala lor trăsătură de caracter* – nu este trăită de ei cu emfază şi cu lăudăroşenie. Deşi aflaţi pe front, într-o încleştare dură cu inamicul, soldaţii lui Marin Preda lasă impresia că se comportă aici ca şi acasă, în sat. Echilibrul lor interior este zdruncinat doar atunci când se confruntă cu situaţii absurde, ce depăşesc puterea lor de înţelegere. „Băiatul de la ţară – afirmă autorul – este un om rezistent, dar cu o gândire formată, că toate pe lume au un înţeles şi, când el nu-l vede, îl cuprinde spaima". Astfel, soldaţii nu-şi pot explica atitudinea plină de răceală a sublocotenentului Roşu în relaţiile cu oamenii şi, mai ales, bătaia fără rost administrată subordonaţilor.

Exponent al întregii mase de soldaţi este, în această nuvelă, *caporalul Ana*. Personaj în întregime pozitiv, el reprezintă o conştiinţă puternică, echilibrată, de o mare bogăţie sufletească: „Nimeni nu-l văzuse vreodată întristat sau râzând în hohote, poate chiar nici nu râdea, fiindcă în el bucuria de a trăi nu cobora şi nu urca parcă deloc, ea se instalase undeva sus, în sufletul lui, ca o temperatură care nu scădea şi unde era inutil să mai râzi sau să te mai întristezi".

Se poate afirma deci că în **O oră din august** colectivitatea capătă valoare de personaj reprezentativ, prin ea exprimându-se starea de spirit şi calităţile întregii armate române angajată în experienţa tragică a războiului. Observăm, referitor la război, că scriitorul ni-l prezintă ca pe o realitate zguduitoare. Comentatorii nuvelei au relevat, de altfel, faptul că Marin Preda notează aici o serie de amănunte care scot în evidenţă latura monstruoasă şi absurdă a războiului. Soldaţii mor cu feţele întunecate de silă şi ură, rănile sunt grozave,

Scanned with OKEN Scanner

din ele sângele curge: „Mort era ofițerul și trei tunari, care pieriseră secerați de cei doi pistolari din stânga, pitiți pe după un pom (...) unul căzuse pe spate... și rămăsese cu fața în sus, cu dinții rânjiți, având întipărită pe față mânia care îl ridicase în picioare și scârba care îl doborâse... Al treilea fusese lovit în burtă și mai trăia încă, dar curgea foarte rău sângele din el, ca dintr-o cișmea, își dădu într-un lung suspin sufletul, chiar când puseră mâna pe el și îl mișcară. Grav rănit era Șerbănescu, bucureșteanul".

În același timp, scriitorul nu ezită să vorbească și despre frica ce-i cuprinde pe artileriști în timpul unui atac aerian, făcându-i să scormonească pământul ca niște cârtițe, cu disperare, pentru a scăpa de gloanțe: „Prinși de groază, unii își scoseseră lopețile Lineman și săpau ca niște cârtițe în peretele tranșeei, să micșoreze unghiul ce-i expunea gloanțelor". De remarcat și faptul că autorul, care era un bun cunoscător al psihologiei umane, nu consideră că spaima contrazice eroismul. Sergentul Ionescu, vorbind la telefon, promite colonelului să reziste până la ultimul. „Apoi sări și se duse la tunul său care era bun, bubuia, parcă se zguduia pământul. Ai fi zis că între timp artileriștii dormiseră, se odihniseră din gros,... și acum, cu mare poftă de lucru și cu manevre sigure și de mare precizie, trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decât cu patru. Se pare că aeroportul îi crezuse lichidați și dăduse acum drumul la o escadrilă întreagă."

Nuvela **O oră din august** relevă măiestria artistică a lui Marin Preda, care este un *povestitor total*. El narează nu numai faptele personajelor, ci și gândurile lor, trecând cu ușurință de la un personaj la altul. De asemenea, autorul nu urmărește în primul rând sentimentele eroilor față de evenimentele istorice, ci mai ales latura morală, adică însușirile care rezultă din conflictele ivite între personaje. Autorul emite numeroase observații personale, se implică în realitatea istorică a faptelor și în aprecierea lor morală, ceea ce dă scrisului său o evidentă dimensiune etică. De exemplu: „Nu există o atracție între ochitor și ținta sa? Nu apare o părere de rău adâncă și sinceră în sufletul unui comandant de tun, când vede că pasărea aceea de metal se îndepărtează și scapă fără putință de a mai fi atinsă? Ei, cum să i se facă lui un asemenea necaz?" Sau: „Cine poate să știe care e ora și locul decisiv într-o luptă? Fiecare soldat crede că acolo unde e el, acolo e toiul luptei. Dar cu precizie n-o știe niciunul, și nici tunarii de lângă Otopeni nu știuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a Capitalei, ci și a altor puncte esențiale ale situației militare din acele zile".

O trăsătură specifică a artei lui Marin Preda o constituie *oralitatea stilului*. Autorul dezvoltă dialogurile sau reproduce vorbirea interioară a personajelor, *monologul interior* cu o desăvârșită cunoaștere a aspectului vorbit al limbii: „În clipa aceea, servantul care băga proiectilele pe țeavă îi aruncă un tub gol la picioare... Olteanul îl prinde. Vă puteți închipui, domnule sublocotenent, nu forța, fiindcă băiatu' ăsta nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovise? Ne-am dat seama când a încetat bombardamentul: îi împrăștiase creierii prin iarbă. Într-o secundă am văzut în minte ce avea să urmeze: venirea nemților, descoperirea pistolarului mort, moartea noastră la toți... Vasile, i-am spus, ce-ai făcut? Pentru tine nu mai e nici o speranță! De ce dom' sergent? zice el. Îl îngropăm repede și spunem că s-a dus. Uite, în direcția asta! Și îl văd că îmi arată cu mâna încotro, ca și când asta l-ar fi interesat pe el în clipele acelea, ce minciună tâmpită să spună, ca și când de aici ar fi venit pericolul, că n-am fi știut să spunem încotro o luase. Să vedeți că a avut dreptate, al dracului oltean".

Scanned with OKEN Scanner

(E aşa-numita vorbire indirect-liberă ce realizează corespondenţa între expresia interioară şi cea exterioară a gândurilor personajelor). Personajele sunt individualizate cu finețe prin particularitățile lor de exprimare, prin formulele de adresare, prin interjecțiile utilizate.

Caracterizarea personajului Sublocotenentul Roşu, din nuvela *„O ORĂ DIN AUGUST"* de Marin Preda

O oră din august – pagină semnificativă din creaţia unuia dintre cei mai mari scriitori români contemporani, Marin Preda, în care se evocă un episod dramatic al apărării Bucureştilor de atacurile aeriene ale hitleriştilor, imediat ce armata română a întors armele împotriva acestora, debutează cu prezentarea unuia dintre personajele principale, *sublocotenentul Roşu,* care venise, cu câteva luni în urmă, la comanda unei baterii de tunari, instalată în apropierea aeroportului Otopeni. Starea de spirit a sublocotenentului – la aflarea veştii „că e pace" – este prezentată de autor cu ajutorul *monologului interior.* Urmărindu-i gândurile, cititorul cunoaşte frământarea ofițerului care ştia că fostul aliat din timpul războiului (armata germană) nu va depune armele, ci va dezlănțui atacuri aeriene furibunde asupra capitalei. Apărarea oraşului – misiune pe care o primeşte bateria comandată de sublocotenentul Roşu – capătă astfel o importanță deosebită, de dificultățile îndeplinirii căreia ofițerul era convins şi preocupat.

Apelând la *modalitatea prezentării directe,* scriitorul realizează un *semnificativ şi edificator portret fizic şi moral* al ofițerului, remarcând, printre altele, că acesta „avea o voce neplăcută şi rece" şi un chip „galben-vânăt, care spânzura parcă deasupra unui corp înalt ca o prăjină", iar cizmele îi erau „interminabile, lungi parcă până dincolo de genunchi... Era tăcut şi păstra mereu pe chip acea paloare mortală, care nu-i trecea, semn al întâmplării cumplite al cărui erou fusese".

Prezentarea înfățişării – exterioare şi interioare – este pusă în relație directă cu atitudinea dură a sublocotenentului față de subordonații săi şi cu unele fapte reprobabile pe care le săvârşeşte: îşi bătea soldații aproape cu sălbăticie, fără să spună un cuvânt, fără să-şi motiveze ieşirile („se făcea doar vânăt la față şi izbea până soldatul scotea sânge pe nas şi pe gură, înspăimântându-i sufletul prin lipsa de înțeles a acestei purtări", apoi „întorcea spatele şi se ducea aiurea" – precizează autorul...). Comportarea aceasta pare să fie justificată, pe de o parte, ca o expresie a faptului că, fiind crescut într-un orfelinat (cum aflăm din încheierea nuvelei), viitorul ofițer fusese lipsit de căldura şi de dragostea specifice vieții într-o familie adevărată. Devenise astfel taciturn, interiorizat. Manifestările ofițerului par să confirme parcă un soi de răzbunare pentru durerile îndurate de el, pe nedrept, de la viață.. Pe de altă parte, ca elev al liceului militar, mai târziu, fusese instruit şi educat spre a deveni un bun ofițer şi un om cu simțul răspunderii în îndeplinirea oricărei misiuni. În acest sens, comportarea lui Roşu sugerează o concretizare a dorinței lui de a forma, din subalternii săi, printr-o modalitate aspră, severă, soldați adevărați, „cu inima de piatră şi cu voința călită" şi care să respecte, fără nici o crâcnire, disciplina militară (deoarece ofițerul ştia că soarta unei țări depinde uneori de soarta unei lupte, iar reuşita acesteia, de pregătirea soldaților).

Din desfăşurarea unui moment, *construit pe calea retrospectivei,* cititorul află, între timp, o întâmplare dramatică prin care a trecut sublocotenentul Roşu,

Scanned with OKEN Scanner

întâmplare în cursul căreia, fiind împuşcat de către un soldat (ce fusese bătut pe nedrept) ofiţerul era să-şi piardă viaţa.

Întoarcerea către acel moment se face ca spre o povestire plină de interes. Scriitorul pregăteşte atmosfera prin acumularea unor elemente referitoare la relaţiile sublocotenentului cu soldaţii săi, stârnind astfel curiozitatea.

„Într-o zi"... începe relatarea, din cuprinsul căreia aflăm că, într-adevăr, Roşu loveşte un soldat care, în loc să se înspăimânte, ca ceilalţi („fiindcă băiatul de la ţară – se precizează un gând de adâncă pătrundere în psihologia lumii satului – e un om rezistent, dar cu o gândire formată că toate pe lume au un înţeles şi, cînd nu-l vede, îl cuprinde spaima"), rămâne, la sfârşit, cu o lumină pe faţă, lumina unui gând, desigur. Mai mult decât atât, el „avu un surâs bizar". Şi astfel – continuă scriitorul – „într-o noapte, când plutonul era de gardă, pe la orele trei, se auzi din fundul curţii batalionului un strigăt îngrozit. Cine e? Stai că trag! Apoi foc de somaţie în aer, de două ori, încă o dată strigătul şi din nou foc de armă. Câteva minute mai târziu intră în camera de gardă soldatul... şi anunţă că la postul lui a apărut un om care nu s-a supus somaţiei şi nici n-a spus cine e şi atunci el l-a împuşcat"...

Fiecare amănunt al întâmplării este important, dar concluzia ce se desprinde din toate se situează deasupra lor: soldatul respectiv („eroul întâmplării") i-a răzbunat pe toţi camarazii lui, umiliţi de ofiţer, dându-i şi acestuia o lecţie, cu ecou pentru toată viaţa, pe care, printr-un noroc, nu şi-a pierdut-o („gloanţele îi perforaseră" doar „un plămân"). Când fu în stare să vorbească, sublocotenentul n-a dat răspuns clar – „dacă a auzit sau nu împuşcăturile de somaţie". Descoperind, poate, că soldaţii lui îl urau atât de tare în timp ce el îi lovea, Roşu, după însănătoşire, a cerut să fie transferat. Astfel a ajuns comandantul bateriei de lângă aeroportul Otopeni. Şi aici rămâne însă, în mare măsură, îndepărtat sufleteşte de ostaşi. „Nu bătu pe nimeni din baterie, tunarii se fereau de el. Dar nici el nu arată nici un fel de dorinţă să se apropie de ei. Nu părea să se fi schimbat" – menţionează scriitorul.

Revenind astfel la momentul, de la început, *naraţiunea angajează, după ocolul făcut, o confruntare a ofiţerului cu un alt protagonist, sergentul Ionescu,* al cărui destin este conturat atât printr-o „povestire în povestire", cât şi prin participarea activă a acestuia la întâmplările dramatice desfăşurate la timpul prezent. Imaginea lui Roşu capătă acum concreteţe *prin fapte, gesturi, comenzi. Voinţa, tenacitatea şi competenţa militară de care dă dovadă,* mai ales în momentele de mare încordare ale luptei împotriva nemţilor, îl impun în faţa ostaşilor. Ordinele lui sunt clare şi precise:

– „Ăsta e obiectivul – le spune el tunarilor – şi nu e cazul să vă aduc aminte că, la nevoie, artileristul trebuie să lupte şi cu puşca, grenada şi arma albă, dacă nu-i vin întăriri şi bateria e atacată de forţe de infanterie. La posturi! Tunurile în bătaie!"...

Suspectându-l pe sergentul Ionescu de superficialitate (în realitate, personajul, în ciuda jovialităţii ce-l caracterizează, este om şi militar serios), sublocotenentul încredinţează comanda bateriei – ca pe un fel de testament – *caporalului Ana,* în cazul în care el, ofiţerul, va pieri în timpul luptei ce urma să aibă loc. Din nefericire, presimţirea se îndeplineşte. Murind, tânărul ofiţer pierde şansa ca, după izbândă şi, eventual, după terminarea războiului, să se umanizeze, să-şi recapete dragostea pentru oameni, pierdută într-o copilărie întunecată.

„Sublocotenentul Roşu nu fu plâns de nimeni, pentru că n-avea de cine – informează scriitorul. Dar orfelinatul care îl crescuse primi din partea unităţii

Scanned with OKEN Scanner

militare din care făcuse parte o decorație însoțită de o adresă în care se spunea că fostul lor copil murise eroic la datorie"...

Autorul *dezvoltă dialogurile* sau *reproduce vorbirea interioară* a personajelor cu o desăvârșită cunoaștere a aspectului vorbit al limbii. Formulele de adresare, interjecțiile, particularitățile de exprimare diferențiază cu finețe personalitatea eroilor, stările lor afective, tipul de relații care există între ei. Sublocotenentul Roșu este astfel exact, în dialogul său cu superiorii și în cel oficial, cu subalternii, exprimarea sa fiind încorsetată, în acest caz, de formule militare. În schimb, în discuțiile cu sergentul Ionescu, ofițerul se exprimă familiar, expresiile utilizate sugerând răceala, lipsa de afecțiune cu care urmărește relatarea acestuia despre întâmplarea petrecută la Ploiești și chiar intenția de a-l persifla.

Prin felul în care scrie (*construcția discursului narativ, conturarea personajelor, prezentarea faptelor, a întâmplărilor, prin limbaj adecvat, expresiv),* Marin Preda creează impresia de *autentic,* de fapt trăit într-un mod răscolitor, așa cum *răscolitoare, autentică, memorabilă este* întreaga sa creație literară, creația celui ce-a înzestrat patrimoniul cuvântului artistic românesc cu numeroase capodopere, între care romanele: **Moromeții** și **Cel mai iubit dintre pământeni.**

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

ORA

De ultimă oră = foarte actual, foarte nou, Discuțiuni în legătură cu manifestările noastre literare de ultimă oră (G. Bacovia).

La ora actuală = în prezent, în momentul de față.

La ore mici = foarte târziu, noaptea; după miezul nopții.

DICȚIONAR DE SINONIME

ORA s. 1. – ceas. 2. – ceas, interval, perioadă, răstimp, timp. 3. – ceas, clipă, minut, moment, secundă, timp, vreme (rar) clipeală, (pop) cirtă, soroc, (inv. și reg.) cescut. 4. – clasă, curs, lecție.

AUGUST s. (pop) gustar, măsălar, secerar. Luna august; august adj. GRANDIOS, IMPUNĂTOR, ÎMPĂRĂTESC, MAIESTUOS, MĂREȚ, PREAMĂRIT, PREASLĂVIT, SLĂVIT.

DICȚIONAR EXPLICATIV

ORA (it., lat) s.f. 1. – Unitate de măsură a timpului (simbol) h, egală cu 3600 de secunde sau cu 60 de minute; ceas. Loc. Pe ora = cât ține un ceas, în decurs de un ceas. Cu ora = după un tarif orar. Moment al zilei (timpul) exprimat în ore, minute și secunde. Expr. De ultimă oră = foarte actual; nou,

Scanned with OKEN Scanner

recent. Distanța care se poate parcurge într-un ceas. Durata nedeterminată precis; moment; răstimp; epocă. Este ales momentul (originea) de la care se socotesc orele (ora zero) determină următoarele categorii: ora fusului orar = ora meridianului Greenwich (timpul universal), plus un număr de ceasuri egal cu numărul fusului orar respectiv şi care este acelaşi pe tot cuprinsul întregului fus; ora legală = ora a cărei origine se stabileşte în fiecare stat, fiind identică sau apropiată de ora fusului orar în care este cuprins teritoriul unui stat sau anumite regiuni ale sale; ora de vară = (în unele țări) ora legală devansată cu un ceas din primăvară până în toamnă; ora locală = a. – ora a cărei origine este declarată cu 12 ceasuri înaintea trecerii Soarelui în meridianul locului respectiv, fiind acelaşi de-a lungul unui meridian; b – (impr.) ora legală a locului respectiv. 3. – Timp, moment fixat în prealabil, când cineva poate fi primit undeva. 4. – Lecție, curs. Expr. A lua (sau a da) ore = a lua (sau a da) lecții particulare.

AUGUST (lat.) s.m. invar. A opta lună a anului, de 31 de zile; (pop) gustar; AUGUST, A (fr., lat.) adj. 1. – (Ca epitet acordat monarhilor sau membrilor familiilor princiare). Preamărit, slăvit. 2. – Fig. Maiestos, măreț, impunător.

Lecturi suplimentare

LA PORȚILE IADULUI

de George Şovu

S-a sculat încet de lângă mine să nu mă trezească. A luat de-alături un braț de lucernă proaspătă şi-a coborât scara care scârțâia sub greutatea lui. L-am auzit apoi deschizând uşa grajdului şi înaintând către iesle spre a aşeza în fața calului lucerna. Mocanu, aşa se numea calul, a nechezat scurt, bucuros. Şi-a recunoscut stăpânul pe care, în patru ani, îl văzuse de două-trei ori. Patru ani lungi şi grei, ani de război! Tata fusese tot timpul concentrat. Acum se întorsese acasă, de câteza zile. Odată cu schimbarea frontului, primise şi el o permisie de două săptămâni.

Când a urcat scara, m-a găsit în gura slonului.

– Nu dormi, băiete? m-a întrebat cu glas blând.

– Nu! i-am răspuns.

Ce era să-i spun? Că n-am dormit aproape toată noaptea? Că de patru veri îl aşteptam să mai dorm lângă el, în fân, îmbătat de mirosul aromitor şi de mândria că eram *bărbat,* şi *bărbații* dormeau, toată vara, în slon, adică în podul cu fân? Pe-atunci, *bărbații* din casa noastră, cei de la... *şapte* ani în sus, erau doi: eu şi tata. Ceilalți frați ai mei, mai mici, unul de cinci şi altul de trei ani, rămâneau cu surorile şi cu mama în casă. O vară întreagă dormisem cu tata în fân, fân proaspăt cosit. Nu cunosc parfum mai răscolitor decât mirosul de fân. Şi azi, după zeci de ani, când strâng în palmă câteva fire de iarbă proaspăt cosită şi uscată, simt urcând în mine sevele copilăriei. Râd cei de pe lângă mine când mă văd *plecat* aşa, dintr-o dată, departe..., alergând desculț pe malul râului, ori aruncându-mă, nu de puține ori, cu haine cu tot, în valurile repezi, rostogolindu-mă, apoi, prin iarba moale a zăvoiului, cățărându-mă prin cireşi, strigând după oile mai năzdrăvane sau după vite, ori ascultând basmele cele

Scanned with OKEN Scanner

multe şi fermecate ale lui moş Ioniţă, bătrânul sfătos care a încântat, cu *poveştile* lui, anii dintâi ai tuturor copiilor satului...

După vara aceea, tata plecase şi mama nu m-a lăsat să dorm singur în podul cu fân. Degeaba m-am rugat eu de dânsa, nu şi nu! „Dacă mă sperii de ceva, şi visez urât, mă trezesc şi cad de-acolo! Nu, nu se poate! Când o veni taică-tău!“ adaugă ea, văzându-mă întristat. „Trebuie să vină, trebuie să-i dea drumul! Poate se termină şi războiul. Mai ai răbdare!“

Avusesem multă răbdare. În patru ani, tata nu venise însă decât de două-trei ori, pentru câteva zile, şi-atunci, nu ştiu cum se întâmplă, că era tot iarnă. Odată, într-o iarnă, ninsese mult, viscolise şi trenurile nu mai circulau regulat. Întâmplându-se pe drum şi văzând că de la Piteşti spre noi nu mai pleca nici un tren, tata a luat-o pe jos. A străbătut prin viscol, noaptea, 20 de km. Când a ajuns, ne-am speriat văzându-l. Era mai mult mort decât viu, pe trei sferturi îngheţat. Nu văzusem niciodată până atunci un om cu ţurţuri de gheaţă pe faţă. L-am văzut pe tata: îi îngheţaseră pe obraji lacrimile ce se scurseseră treptat din ochii biciuiţi de zăpada viscolită, iar coloana de aburi care zvâcnea gâfâind din fiinţa lui trudită întinsese pod de gheaţă peste mustaţă şi peste buzele crăpate până la sânge.

N-am putut să-i scoatem mantaua de pe el decât după o jumătate de oră, când apa care se impregnase în ea şi devenise gheaţă a început să mustească; iar ca să-l putem descălţa de cizme, a trebuit să-şi ţină picioarele, minute întregi, aşa încălţat, într-un lighean mare cu apă fierbinte...

– E o noapte frumoasă! Peste vreo oră şi jumătate–două plecăm. Când se face ziuă, trebuie să fim la Piteşti!

– Plecăm! zisei. Iarăşi o să tragă bietu Mocanu, singur, la oişte. – O să tragă ce să facă? Aşa a avut el parte, săracul!

În cei patru ani, de când dura războiul, de trei ori ne duseserăm, eu şi sora mea mai mare, Gabriela, cu câte doi cai la Piteşti, undeva acolo sus, pe deal, unde se afla cazarma militară şi, de fiecare dată, ne-am întors cu Mocanu singur la oiştea căruţei.

Prima dată ni l-au luat pe Vânătu, un cal alb, frumos, cu pete mici, vineţii, pe tot corpul. De zece ani era perechea lui Mocanu. Se înţelegeau perfect, trăgeau amândoi cu străşnicie, când erau puşi la greu, încât ar fi fost în stare să mute şi casa din loc, dacă asta le-ai fi poruncit să facă!... Uneori, când erau mai odihniţi, şi se aflau la păscut, zburdau ca nişte mânji, alergau unul după altul, ca nişte năluci cu coamele înfoiate şi, dintr-o dată, se opreau, se sprijineau bine pe picioarele din spate, iar cu cele din faţă se înălţau, le propteau unele într-altele, sunându-şi potcoavele, şi-şi aplecau capetele cînd într-o parte, cînd în cealaltă, murmurând, în nechezatul lor, cântecul de bucurie al vieţii.

Ca să nu ni-l rechiziţioneze pentru nevoile frontului şi pe Mocanu, tata ne învăţase, înainte de a pleca în concentrare, să-l înţepăm uşor în piciorul drept din spate, puţin deasupra copitei, unde calul avea deja o mică deformaţie, o umflătură care, astfel, devenea dureroasă şi-l determina să şchiopăteze. Aşa că, de câte ori primeam hârtie cu dungă albastră la colţ, prin care eram chemaţi cu caii la control pentru rechiziţie, Mocanu începea să şchiopăteze şi astfel... scăpa de front, rămânând, pentru o perioadă, până reuşeam să-i cumpărăm alt tovarăş, să muncească singur spre a hrăni o familie numeroasă ca a noastră, cu şapte copii.

...Nu mă puteam despărţi de calul cel alb şi frumos, cu pete vineţii pe tot corpul. Luat de la oiştea căruţei noastre, de un soldat, fusese legat de o bară de

Scanned with OKEN Scanner

lemn, lângă alți cai care, ca și el, erau rechiziționați. Îl mângâiam pe cap și-l sărutam, plângând în hohote. Vânătu sufla peste mine abur cald, trăgând, în același timp, de lanțul cu care era legat de gât spre a scăpa și a merge spre tovarășul său ce rămăsese singur la căruță. Când am plecat, smuls mai mult cu forța de Gabriela, un nechezat dureros, țâșnit aproape consecutiv din ființele celor doi cai, mi-a sfâșiat sufletul, ca o prevestire, parcă, a durerilor ce aveau să urmeze.

După câteva luni, am primit o altă hârtie prin care eram înștiințați că Vânătu nostru pierise pe front. Într-un an am reușit să cumpărăm alt cal, care a avut soarta celui de dinainte. Cu al treilea s-a întâmplat la fel!...

...Acum, fiindcă venise tata acasă, voia el să aleagă un cal bun, dacă s-ar putea ca cel ce fusese perechea dintâi a lui Mocanu.

În oborul de vite din Pitești am ajuns, într-adevăr, când se lumina de ziuă. Pe trupul negru, lucios și puternic al lui Mocanu, apăruseră, de sub curelele hamului, flori albe de spumă, asemănătoare aceleia ce-i împodobeau fruntea.

Tata l-a șters peste tot cu un șomoiog de fân, făcându-i, parcă, un fel de masaj, l-a mângâiat apoi pe cap, întârziind în regiunea urechilor, ceea ce nu puteam face eu niciodată, fiindcă Mocanu era urâcios, se întindea să mă muște, a aruncat peste el o pătură, să nu răcească, după care, a luat din căruță lucernă cât a cuprins cu brațul și i-a așezat-o dinainte s-o mănânce. Oprisem căruța undeva, foarte aproape de intrare. La ora aceea, oborul era aproape liniștit. Pe o distanță de câteva hectare, dispuse într-un fel de dreptunghi, pe laturile căruia creștea un gard înalt, de zid șubrezit de vreme, mișuna o lume pestriță – oameni și animale de tot felul: oameni, cei mai mulți îmbrăcați rău, cu haine pe care înfloreau peticele, bărbați cu fețele înțepoșate de bărbile nerase de cine știe când, femei, cel mai adesea cu legături negre peste gură, desculțe sau târându-și opincile rupte, copii ca mine, care căscau gura mirați, pentru că un asemenea târg nu mai văzuseră în viața lor.

Din când în când, câte un individ cu cizme lustruite-n picioare, cu haina trei sferturi din postav bun, „trei peceți", strânsă cu cordon la mijloc, cu obrazul roșu, ras proaspăt, se agita în câte un grup de amărâți.

– Geambașii, aceia sunt geambașii, spuse tata parcă șoptit. Cumpără pe nimic, păcălesc oamenii, ca apoi să-ți vândă, când ești la strâmtoare, cu un preț de câteva ori mai mare.

– Bine, dar oamenii cum de se lasă păcăliți? întrebai aproape intrigat.

– Se lasă, zise tata cu un zâmbet trist în colțul gurii..., lăsându-mă nelămurit.

Ne mișcam prin această mulțime, căutând cu privirile caii, Dar caii întârziau să apară. Câteva gloabe, forme de cai, mai mult pielea întinsă pe oase – nu ne puteau reține atenția. Am mai găsit câțiva care, de asemenea, nu ne-au convenit: ori erau prea mici, nu s-ar fi potrivit cu Mocanu, ori prea bătrâni (tata îi caută la dinți ca să se lămurească). Orele treceau și noi n-aveam la ce să ne hotărâm. Aproape că pierdusem nădejdea să mai cumpărăm un cal bun. Când mă gândeam să ne întoarcem acasă, așa cum plecasem, cu locul din partea stângă a oiștii pustiu, mă cuprindea disperarea.

Tata privea crunt și blestema războiul. Tocmai ne îndreptam spre ieșire când, pe poarta oborului, a intrat un bătrânel cu un cal roib de dârlog; înalt cât Mocanu al nostru, subțirel, cam slăbuț, se vedea că nu fusese hrănit prea bine, dar sprinten, ținea capul sus de parcă ar fi privit de la distanță peste lume.

Scanned with OKEN Scanner

– Tată, tată, strigai plin de freamătul ce se născuse dintr-o dată în mine, uite calul *nostru*!

Tata, care mergea cu ochii în pământ, a ridicat capul mirat şi amândoi am iuţit paşii spre bătrânel.

– De vânzare ţi-e roibul, taică?

– D-apoi cum, zise bătrânul oprind calul lângă gard.

Într-o clipă lumea s-a strâns ciopor în jurul omului cu calul roib. S-au repezit şi câţiva geambaşi. Inima îmi ajunsese la gât de teamă: „Ăştia ne iau calul", mă gândeam, „ne iau calul, calul nostru!" Se pare că gândurile mele prinseseră glas, glas de strigăt că numai ce văd lumea întorcându-se spre mine, iar pe unul dintre cei cu cizme-n picioare şi obraz roşu apostrofându-mă: „De unde e calul *vostru*, mă mucosule?"

Bătrânelul întinse atunci mâna, dădu lumea la o parte din faţa mea şi spuse, spre mirarea tuturor, inclusiv a tatei:

– Are dreptate băiatul, calul e vândut!... I l-am dat creştinului ăstuia... şi arătă spre tata. Apoi, apropiindu-se cu un pas de noi, mai zise, în şoaptă: Îl iei, omule? Câţi bani ai?

– Atât... zise tata, prinzând curaj!

– Roibul e-al tău, flăcăiaşule, vino să batem palma, spuse moşul bucuros nevoie mare, de parcă el ar fi câştigat ceva, nu noi!

M-am repezit spre bătrânel mai să-i sărut mâna. El m-a mângâiat pe obraz cu o palmă aspră, care ardea şi mi-a ciufulit, apoi, claia de păr castaniu ce-mi adumbrea ochii.

Lumea din jur s-a împrăştiat murmurând. Geambaşul care mă apostrofase i-a trântit şi moşului o înjurătură, spunând, pe deasupra, că „trebuie să fie ţicnit" sau cam aşa-ceva, a făcut un gest cu mâna a lehamite şi-a plecat.

Când am prins roibul de căpăstru, acesta şi-a aplecat capul şi a început să-l frece de pieptul meu de parcă m-ar fi cunoscut de când lumea. L-am prins pe după grumazul lui falnic şi l-am îmbrăţişat ca pe-un prieten drag.

– Înseamnă că e blând, tată, nu ca Mocanu, izbucnii fericit, am să-l pot călări!...

– Ai să zbori cu el, băiatule, e blând ca un mieluşel, dar aleargă de parcă ar fi şoim în zbor, adăugă bătrânelul tot mai încălzit de bucuria mea. Apoi, faţa i se întunecă de parcă ar fi trecut peste ea umbrele unor nori negri... Aşa-i când ajunge omul la strâmtoare!... începu el ca şi cum s-ar fi pregătit să spună o poveste tristă... Calul ăsta...

În clipa aceea, văzduhul a fost sfâşiat de ţipetele stridente ale unei sirene care a început să se vaite, să se vaite...

– Alarma!... strigă tata cu spaima-n privire. Repede, băiatule, s-ajungem cu calul la căruţă, să-l înhămăm şi să fugim.

– Blestemaţii!... adăugă apăsat moşneagul, dar mai liniştit decât tata, nu se mai satură de atâta moarte; de când nu mai suntem cu ei, fac prăpăd! Nu le-ajunge cât au luat în atâţia ani, acum distrug şi ce-a mai rămas!

Am înţeles că era vorba despre nemţi, despre avioanele ce treceau aproape zilnic şi pe deasupra satului nostru, şi care bombardau când ici, când colo...

– Să v-ajute Dumnezeu, oameni buni, mai spuse bătrânul, la despărţirea noastră pripită, să scăpaţi cu bine! V-am dat straşnic cal, să ştiţi! Aveţi grijă de el!...

– Îţi mulţumim din suflet, bunicule, răspunsei, în timp ce alergam după tata. Fugi, fugi şi matale! îl îndemnai eu pe bătrân!

Scanned with OKEN Scanner

– De mine se sperie moartea, flăcău; fugiți voi, fugiți!

Glasul lui s-a stins în vaietele sirenei şi-n strigătele mulțimii înnebunite.

Căruța noastră era aproape. Am ajuns repede; tata a scos hamul dintr-un sac, în câteva clipe l-a potrivit pe calul cel roib, l-a înhămat apoi lângă Mocanu şi-am pornit de parcă cineva ar fi aruncat cu apă fiartă în urma noastră. În picioare, lângă tata, în căruță, mă țineam de mijlocul lui şi priveam în jur speriat.

Uitându-mă peste zidurile oborului, mi s-a părut că acolo se mutase, în câteva minute, iadul!

În poartă se striveau grămezi de oameni şi de animale; se auzeau țipete, înjurături; porcii guițau, vitele zbierau, caii nechezau; unii oameni săreau peste ziduri şi se rostogoleau printre căruțe; alții cădeau călcați în picioare de animalele speriate de urletele sirenei; în câteva locuri s-au dărâmat zidurile, iar prin spărturi reuşeau să țâşnească mai ales animalele care scăpaseră din mâinile stăpânilor lor şi se pierdeau astfel în vacarmul general.

Mi s-a făcut dintr-o dată teamă, o teamă cumplită. Doamne, Doamne, îmi spuneam în gând, să nu murim tocmai acum! Ar fi păcat, mare păcat! A venit şi tata, am cumpărat şi un cal frumos, dă, Doamne, să scăpăm din iadul acesta!

– Stai jos, băiatule, că ne răsturnăm, strigă tata furios la mine, apăsându-mă pe cap cu mâna dreaptă. Nu vezi că... Într-adevăr strada pe care pornisem spre a ieşi din oraş oferea o imagine aproape ireală. Caii noştri, îndemnați de biciul ce se-ncolăcea şi plesnea deasupra lor, şi speriați de toate zgomotele din jur şi, mai ales, de urletul atât de strident al sirenei, alergau în galop; în rând cu noi însă, în dreapta şi-n stânga, alergau, tot atât de înnebuniți, alți cai, târând după ei alte căruțe, iar pe margini, din când în când, animale răzlețe sau oameni, împinşi spre şanțul din dreapta al străzii de tăvălugul acela îngrozitor, care înainta ca un monstru.

Apucasem din fericire în fruntea coloanei. În fața noastră drumul era liber. Totul depindea acum de cai şi de dibăcia tatei de a-i manevra printre celelalte două căruțe ce se-agățau de-a noastră, când una, când alta.

„Dacă se rupe vreo roată, dacă se-mpiedică un cal, aici rămânem, ne fac praf ceilalți...“

De la o vreme caii noştri au țâşnit din rând; căruța alerga uşoară în fruntea tuturor, iar tata, ținând cu străşnicie hățurile, îi îndemna, îi îndemna... Ne aflam într-o cursă în care lupta se dădea pe viață şi pe moarte...

Dintr-o dată sirena a încetat! Deasupra oraşului au apărut uriaşele păsări cenuşii purtătoare de foc ucigător. Vuiau atât de puternic încât vibra nu numai aerul, ci şi tot pământul!

Mai aveam câteva sute de metri până la podul de peste Argeş de la marginea oraşului.

– Dacă ajungem acolo, am scăpat, îmi şuiera tata, privindu-mă o clipă în ochi în care se aprinseseră luminile speranței.

Dar, tocmai atunci, din pădurea de arini de lângă pod, țâşniră flăcări ce se îndreptau spre păsările cenuşii.

– Tunurile antiaeriene! Au început să tragă tunurile antiaeriene!... spuse tata, pălind pe loc. Începe cu adevărat hora morții, băiete! Ascunde-te în căruță, trage pătura peste tine! El însuşi s-a aşezat pe-o scândură şi-a continuat să mâne caii cu străşnicie.

Avioanele, care, după cum aveam să aflăm mai târziu, se îndreptau spre Ploieşti, neavând în obiectivul lor bombardarea, de data aceasta, a oraşului în

Scanned with OKEN Scanner

care ne găseam, s-au întors din drum, s-au rotit de câteva ori, nepăsătoare parcă față de obuzele tunurilor de lângă pod, au coborât cât mai aproape de țintă și-au început să sloboade din pântecele lor uriașe zeci și zeci de bombe care semănau, aproape la fiecare pas, prăpăd și moarte. În câteva minute copacii de la picioarele podului au fost făcuți țăndări, tunurile, care glăsuiseră zadarnic și-atât de neinspirat, au amuțit! Iadul, coborând acum din... cer, se întindea, treptat, peste tot orașul.

Din fericire, noi ajunseserăm însă dincolo de porțile lui. Căruța a trecut peste pod ca o nălucă și, după câteva sute de metri, s-a oprit într-un lan de porumb.

– Jos, repede, jos! a strigat tata. Culcă-te la pământ și stai nemișcat!

Am sărit din căruță și m-am pomenit cu capul lângă un mușuroi de porumb. Din urma noastră veneau alte care.

Și alți oameni au intrat cu cai cu tot în lanul de porumb.

Atunci a început să se învârte deasupra una dintre acele cumplite păsări cenușii. Când am văzut-o, m-am gândit că s-a terminat cu noi! Păcat, îmi spuneam, am scăpat noi din *iadul* acela ca să murim tocmai acum?!...

Cred că tata gândea la fel, dar nu mai avea curaj să spună nimic. Trăgea caii de căpestre să îngenunchie, să se culce în porumb, ca să dispară astfel ca țintă a pârdalnicei păsări. Înțelegînd parcă pericolul, caii au îngenunchiat și-apoi s-au trântit și ei la pământ. Întâi a făcut acest lucru calul cel roib, Apoi, îndemnat, în continuare de tata, s-a culcat la pământ și pretențiosul Mocanu.

...*Pasărea* se rotește, mai departe, deasupra noastră. Așteptam ca, din clipă în clipă, să auzim exploziile bombelor... „dacă vom mai putea să le auzim"!...

– Întinde-te lângă spatele calului roib, îmi comandă tata, cu spaimă!... Mă executai fără să mai gândesc... Am înțeles apoi că pot fi așa, eventual, mai apărat. „Da, dar cu ce preț? Nu, nu vreau să moară Roibu! (Îmi trecuse prin minte că așa am să-l numesc de-acum: Roibu! Dacă scăpăm!). Și nici Mocanu nu vreau să moară, nuu!... El ne-a crescut atâția ani, săracu! Ce dacă e urâcios?! Așa e el, nu suferă pe nimeni să-l atingă nici măcar cu un deget"... „Parcă-ar fi *prinț*!" spusese odată tata. „*Prințu! Prințu!* Să-i zicem Prințu!" propusese o soră de-a mea, sărind într-un picior. Și i-am zis o vreme așa, dar Mocanu nici nu ne băga în seamă. Am revenit la numele lui!...

„Și nici tata, bineînțeles!... Dar dacă mor, numai..." Îmi simții lacrimile calde pe față... „Nici n-am apucat să călăresc pe Roibu!" Vai, și ce mult îmi doream acest lucru!...

– Ce face ăla, mă, se mai plimbă mult deasupra noastră? întrebă tata intrigat, ridicându-și în același timp capul din pământ. Făcui și eu la fel, întorcându-mă într-o parte.

Tocmai atunci pasărea cu ciocul de oțel începu să scuipe flăcări, flăcări mici, ascuțite care porneau spre noi în zgomot sacadat de... mitralieră.

– Să știi că ăsta nu mai are bombe, ne mitraliază! Băiete, sub căruță, repede!

Ascultai și această nouă comandă a tatei... Ne trezirăm amândoi sub căruță.

– Dar caii? Ce facem cu caii? țipai, de parcă aș fi luat foc.

– Cum le-o fi norocul, băiete! Îi curgeau și tatei lacrimi pe obraji. La început era ca o ploaie cu piatră... poc! poc! poc! se auzeau gloanțele lovind obloanele căruței. La fiecare pocnitură, închideam ochii și înghițeam în sec.

Scanned with OKEN Scanner

Aşteptăm s-ajungă vreunul şi la noi... Muream astfel cu fiecare pocnitură spre a ne trezi, din nou..., şi iarăşi..., şi iarăşi...

Tata nu ştia ce să creadă, privea la cai şi nu ştia ce să creadă: aceştia stăteau cu urechile ciulite, şi primeau fiecare lovitură de glonţ tresărind..., dar numai tresărind şi-atât!... Plumbii alunecau pe lângă ei, fără să-i rănească măcar...

În jurul nostru, întreaga suflare parcă-şi ţinea respiraţia! Nu se auzea nici o mişcare... Doar cântecul de moarte, tot mai răguşit, tot mai îndepărtat al păsării cu cioc de oţel...

– A plecat, a plecat, strigă aproape tata, ieşind de sub căruţă şi repezindu-se spre cai. Şi, deodată, îl aud râzând, râzând în hohote...

„Doamne, a înnebunit tata!"

Ha-ha-ha-ha!... Ha-ha-ha-ha!... Tata râdea în continuare! Şi, printre hohote de râs, reuşi să îngaime, la un moment dat:

– Imbecilul! Imbecilul! A fost prea sus, nu şi-a dat seama, plumbii sunt reci; priveşte, băiete, sunt reci; caii n-au nimic! Am scăpat!...

Între timp, caii se ridicaseră şi tata îi aranja ca să plecăm. S-au ridicat din lanul de porumb şi ceilalţi oameni care trăiseră, desigur, aceeaşi groază ca şi noi. Cu toţii erau veseli, unii aruncau cu pălăriile în aer şi ameninţau cu pumnul păsările cenuşii ce dispăreau încet-încet din zarea ochilor. Cu toţii erau veseli... numai pe mine m-a podidit plânsul... Şi plângi... şi plângi!...

– Ce ai, mă, ce s-a-ntâmplat? se-ntoarse tata, surprins, spre mine. De ce plângi?

– Plâng şi eu aşa!.. răspunsei. Ce, n-ai mai văzut?

POTECA PIERDUTĂ

de George Şovu

Se încheiase o săptămână de când dormeam în pădure. Construisem un adăpost de crengi, ca un fel de cort; pe jos aşternusem fân gros, acoperit cu piei de oaie şi pături.

Tata se întorsese la unitate, iar noi eram, din nou, singuri. Permisia se sfârşise.

Asistăm acum la retragerea nemţilor. În coloane întregi, în maşini sau pe motociclete, iar uneori în grupuri răzleţe, călări pe cai, treceau zi şi noapte. Treceau crunţi, cenuşii! Din când în când opreau; şi-atunci tot ce se găsea prin curţile oamenilor:

păsări, vite, dispăreau. Se dăduse zvon că e bine ca...

– Lele Ioană, lele Ioană!

– Ce e, Margareto, ce s-a întâmplat?

– Spune-i lui George să fugă cu fetele şi cu caii! Şi matale ar fi bine să pleci...

– Unde să fugă, Margareto, leică, îi răspunse nedumerită mama verişoarei noastre care stătea, la câteva case, mai jos. Şi de ce? Ce s-a întâmplat?

– Vin nemţii! Au pornit dinspre Piteşti coloane de nemţi care se retrag. Sunt ca turbaţi! Iau tot, batjocoresc fetele, femeile, e o nenorocire!

Scanned with OKEN Scanner

– Fugi, fată, de-aici! De unde-ai scos asemenea prostii? Cine ți-a spus ție chestia asta cu... fetele şi femeile?!... Or fi luând, nu zic ba, lua-i-ar..., Doamne iartă-mă, de nemți! Parcă până acum, timp de patru ani, ce făcură? Ne-om fi pricopsit cu ei în țară, nu?

– Bre, să ştii că nu mint! A venit cineva, o cunoştință de-a noastră de la Piteşti, şi ne-a spus. Adineauri a plecat. Mama m-a trimis să...

– Şi voi ce faceți?

– Păi şi noi plecăm. Melania şi Nuți au făcut bagajul. Plecăm!

– Şi unde plecați, maică?!...

– În pădure, unde în altă parte! Stăm câteva zile până trece nenorocirea!

– Dac-ar trece în câteva zile...

Se încheiase o săptămână şi nemții treceau mereu...

Mama n-a vrut să se clintească de-acasă. Nici nu puteam să lăsăm totul aşa, în părăsire! Pe lângă cai, la început am luat cu noi, în pădure, şi vaca şi cele trei oi. Păsările şi porcul n-aveam cum să le luăm. Au rămas acasă. Le îngrijeau cei doi frați mai mici şi mama. În special de curci ne era teamă, de cele cincisprezece curci care crescuseră mari, se făcuseră, de-acum, bune de tăiat...

...Coloana s-a oprit drept în fața porții noastre. Au coborât soldați din maşini şi-au intrat prin toate curțile vecine. S-au apropiat trei şi de poarta noastră, poarta înaltă, lucrată frumos: fiecare ulucă, pe care erau sculptate tot felul de figuri, se termină cu o floare crescută dintr-un gât subțire de lemn.

Mama a auzit zgomotul maşinilor şi-a ieşit pe prispă. Cei doi frați ai mei – pe lângă dânsa!

– Vai, curcile! Nelule, curcile!

– Ce să le mai fac acum?... spuse cu părere de rău unul dintre băieți...

Într-adevăr ce să le mai facă? Păcătoasele de curci, care până atunci fuseseră tot timpul ținute în spatele casei, prin grădină, se aflau acum la vedere. Parcă le-ar fi aşezat cineva la expoziție, aşa se înşiraseră pe marginile căruței, unele pe-o parte, altele pe cealaltă. Se aflau în aşteptare! Şi iată că...

Soldații au împins poarta să intre! Poarta era însă încuiată. Au strigat ceva în limba lor, au zguduit-o, dar nimic. Mama rămăsese încremenită pe prispă.

Unul dintre ei, mai tinerel, s-a prins atunci cu mâinile de capetele a două uluci, şi-a proptit cizmele pe-o grindă şi-a încercat să sară pe deasupra. Dar a rămas cu două flori... de lemn în mâini, prăvălin-du-se pe spate. S-a ridicat nervos, le-a aruncat peste poartă în curte, înjurând şi blestemând, a introdus, apoi, țeava automatului printre scânduri şi-a tras o rafală.

Curcile şi-au ridicat capetele mirate, dar una n-a zburat de pe căruță. Pesemne că erau hotărâte să asiste mai departe la... „spectacol".

Un alt soldat a îndreptat automatul spre prispa casei. Mama a coborât atunci, tremurând ca varga, a tras piedica de la zăvor (pe care nemții n-o dibuiseră, în furia lor) şi s-a pomenit izbită cu poarta în piept şi lipită de gard.

Cele trei tunici cenuşii s-au apropiat de căruță, cu automatele în poziție de luptă. Curcile au început să dea semne de neliniște... În curând cele cincisprezece lighioane se aflau împinse în grajdul cailor, încercuite treptat-treptat şi, cu gâturile sucite în aşa fel încât să nu mai opună nici un fel de rezistență, se îngrămădeau grăbite în trei saci.

Băieții plângeau, iar mama era neagră de furie! În schimb, „musafirii", cu cei trei saci în spinare, erau veseli şi... „spirituali": unul, cel mai în vârstă dintre ei, ținea în mâna dreaptă o curcă vie, cu gâtul întreg; era cea mai mică din cele cincisprezece. S-a îndreptat cu ea spre mama şi, cu gest de... mărinimie

Scanned with OKEN Scanner

batjocoritoare, i-a aruncat-o în față. Ne lăsau, chipurile, și nouă ceva! Cu toții au izbucnit într-un râs gros și-au ieșit pe poartă.

– Mânca-v-ar viermii pământului, de vii să vă mănânce! izbucni mama într-un blestem neputincios. Să vă stea-n gât, așa! mai zise ea, în timp ce coloana de mașini se punea-n mișcare.

– Ne-au rupt și *florile* de la poartă, spuse, printre suspine, Costel, cel mai mic dintre băieți, adunând cele două bucăți de lemn aruncate prin curte și îndreptându-se cu ele spre locul unde gardul porții rămăsese știrb.

– O să facă taică-tău altele, nu mai plânge, îl liniști mama. Să scăpăm noi numai cu atât!

*

Caii păsteau liniștiți la marginea pădurii. Se împlinise o săptămână de când tot îi ascundeam de ochii celor ce ni-i puteau lua.

Era după-amiază. Soarele se afla încă sus, luminând o zi dulce de septembrie. După povestea cu soldații și curcile cu gâtul sucit, pe care-o aflasem în amănunt de la unul dintre băieți, surorile mele au plecat acasă.

– Mergem s-o ajutăm pe mama, a zis Gabriela. N-o mai lăsăm singură!

– Și dacă se întâmplă ceva cu voi? am întrebat eu îngrijorat.

– Nu se-ntâmplă nimic, n-ajung ei să pună mâna pe noi! De altfel, cred c-am făcut rău plecând de-acasă. Ne-am luat după fricoasa de Margareta.

Am rămas singur cu caii. Îi urmăream cum păsteau iarba bot lângă bot. Moțanu, calul cel negru, era bucuros că i-am cumpărat tovarăș de ispravă. Avusese dreptate bătrânelul din oborul de vite de la Pitești. „V-am dat strașnic cal! Aveți grijă de el!“ ne strigase atunci, la despărțire. „Ce s-o fi întâmplat cu moșul? Oi fi scăpat din cazanul acela al morții, din iadul în care fusese transformat orașul de zecile de păsări uriașe cu cioc de oțel?“

Roibu trăgea bine și era blând nevoie mare. În sfârșit, aveam și eu un cal pe care-l puteam călări după pofta inimii. De când tânjeam eu după așa-ceva!...

Locul era strategic ales; în față și în partea dreaptă puteam vedea departe, până la panglica cenușie a șoselei. Mă uitam peste lanurile de porumb și grădinile de pruni. Era, totuși, un singur punct către care atenția trebuia să fie mărită: partea stângă. Aici îmi închidea perspectiva o pădurice de fagi și tufe de aluni. Mă îndepărtai cu caii la vro sută cincizeci de metri de ea. Nu știu de ce mă cuprinsese un fel de neliniște!... Și mă simțeam atât de bine până mai adineaori!... Gabriela-mi promisese că se va întoarce pentru ca, la noapte, să rămânem împreună cu caii în pădure. Dar până se însera mai era destul! Încercam să uit de teamă, cioplind cu briceagul pe codiriștea biciului tot felul de figuri geometrice. Aproape că mă liniștisem...

„...Da, tată, nu te teme, am eu grijă! Sunt mare de-acum, am treisprezece ani, am intrat la liceu! Și de mama, și de ceilalți mici, am eu grijă. Sigur, împreună cu Gabriela, cu Gabriela, da!“

„Dacă n-ar fi Gabriela, ce ne-am face?!“ mi-am zis eu, în gând atunci, când îl asigurasem pe tata, la plecarea lui, pe front!... „La școală? N-ai nici o teamă, nu te fac eu de râs! Da, mai sunt câteva săptămâni și încep cursurile!“

Câteva săptămâni? Cum câteva săptămâni? Mai sunt exact nouă zile! Vai! și câte mai trebuie să-mi facă mama până atunci...

– Mai abitir decât te-ai mărita, George, maică! izbucni, într-o zi, mama. Parcă sunt nebuni și ăștia de la internat. Auziți ce cer: trei cearșafuri de pat, trei de plapumă (deci trebuie și plapumă), trei fețe de pernă; apoi: patru cămăși, patru indispensabili, patru prosoape, patru batiste... etc., etc. Nu mai vorbesc de

Scanned with OKEN Scanner

alimente: grâu, porumb, cartofi, fasole, untură, nuci... Dar cu nucile ce fac, măi băiete?

– Cozonac, ce să facă? Ne vor da în fiecare dimineață, cozonac cu cafea, de-aia turcească, cică!

– Vai de *cozonacul* nostru, flăcăule! adăugă mama. N-avem în toată casa ceea ce ne cer ăştia pentru tine. Trebuie să le cumpărăm. Şi pe ce?

– Le cumpărăm, mamă, le cumpărăm, se repezi Gabriela, George trebuie să meargă la şcoală, trebuie să învețe!

– Le cumpărăm, maică, ce să facem?... Parcă avem altă scăpare?!...

– ...Se mişcă tufele de aluni..., trosnesc crengi...; se aude ropot de cal în galop!... Iată-l! Iată-l! Un soldat, un soldat român, după uniformă!

– Fugi, George, fugi! strigă soldatul. Încalecă şi fugi, băiețe, ascunde caii-n pădure; în spatele meu, la câteva sute de metri, vin doi nemți călare, caută cai!

Soldatul era Petre al lui Costică Marinescu, un vecin de-al nostru. Venise şi el, de curând, de pe front; aştepta să plece în direcția cealaltă. Peste câteva luni, părinții aveau să primească vestea morții lui... Săracu Petre! Era un băiat bun, harnic, respectuos...

– ...Când i-a văzut intrând pe luncă, m-a rugat Gabriela să vin să te anunț, ca să nu te ia prin surprindere, mai spuse Petre, care ajunsese în apropierea mea. M-au văzut alergând spre pădure şi s-au luat după mine. Hai, repede, că se apropie!

Un salt şi mă aflam pe spatele Roibului! Nici nu ştiu cum am reuşit, de data aceasta, să încalec atât de uşor (altă dată trebuia să mă opintesc de câteva ori, calul fiind înalt, iar eu...). M-am aplecat pe gâtul lui, am prins lanțul care lega cei doi cai şi-am pornit-o în goană. După câteva zeci de metri, trebuia s-o iau spre dreapta ca să ajung cât mai repede în pădure. Am tras de lanț, l-am îndemnat pe Roibu să facă mişcarea dorită. Calul s-a supus imediat, dar a întâmpinat rezistența tovarăşului său. Trag din nou de lanț arătându-i lui Mocanu că trebuie s-o ia neapărat spre dreapta, dar el se încăpățânează. Atunci îl plesneasc furios cu biciul peste gât!... În clipa aceea, calul cel negru s-a smucit ca ars, trăgându-l forțat după el pe celălalt. Roibu s-a poticnit, iar eu am zburat de pe spatele lui peste picioarele lui Mocanu. Probabil că l-am lovit rău de tot, pentru că, după ce-a scăpat de mine, a nechezat şi-a aruncat cu picioarele din spate, să mă lovească. Din fericire, în clipa în care-am ajuns la pământ, am aplecat, instinctiv, capul spre piept. Copita calului mi-a zburat doar şapca pe care, nu ştiu cum, în rostogolire, n-o pierdusem de pe cap. Dacă mă izbea din plin, acolo rămâneam!

Caii s-au oprit în iarbă. M-am ridicat, ca şi când nimic nu se întâmplase, am încălecat din nou şi-am pornit ca o nălucă.

Din spate, am auzit strigând: Halt! Halt!... Apoi o bubuitură de armă. Şi încă una!

Petre ajunsese deja la marginea pădurii. A oprit calul, s-a întors cu fața spre nemți şi-a început să tragă şi el. Mă aflam între două focuri! M-am lipit de trupul calului care alerga cât putea de repede!

Am trecut pe lângă Petre, în goană, şi-am luat-o pe potecă în sus. Soldatul a mai tras câteva focuri şi m-a urmat.

Poteca se pierdea printre copaci! Nemții, ajunşi nu departe de noi, trăgeau disperați, la întâmplare! Atunci l-am îndreptat pe Roibu spre stânga şi-am coborât pe-un povârniş, într-o vâlcea în care cu greu ne-ar mai fi putu găsi

Scanned with OKEN Scanner

cineva. Am înaintat adânc în inima pădurii până n-am mai auzit bubuitul armelor.

– Îți mulțumesc, nene Petre, mi-ai scăpat viața...; și caii mi i-ai scăpat!... Îți mulțumesc!... spusei, gâfâind, băiatului care tocmai mă ajunse din urmă. Îi întinsei mâna, zâmbind încă speriat și, probabil, palid la față.

– Sânge! ești rănit?!... strigă soldatul. Unde ești rănit, ce te doare?

Privii mirat la mâinile mele care erau pline de sânge!...

Nu mă doare nicăieri, n-am simțit nimic, spusei, uitându-mă în jurul meu, cotrobăindu-mi picioarele, pieptul... Calul, calul e rănit, stigai atunci disperat. L-au împușcat pe Roibu, nene!... și sării de pe spatele lui...

Gâtul calului era plin de sânge. Rupsei niște frunze și începui să-l șterg ca să găsesc rana. Dar rana – nicăieri! Măi, să fie! Și ștersei mai departe, mai sus, mai sus, spre cap. Formidabil! Ia privește, nene, glonțul a trecut prin urechea stângă a calului! De-aici curge sângele! „Dacă nu mă lipeam de gâtul lui?“ mă gândesc...

Petre caută repede niște buruieni... Vine cu un pumn de foi late...

Aplec capul Roibului spre firul de apa care curge pe fundul vâlcelei, spăl cu grijă rana, iar soldatul zdrobește frunzele în palmă și prelinge sucul peste locul pe unde a pătruns plumbul. Rupe apoi o fâșie din poalele cămășii sale soldățești și-l bandajează pe Roibu. E caraghios așa, cu o ureche albă. Îmi vine să râd uitându-mă la el. Îl mângâi pe cap, iar el și-l freacă încet pe pieptul meu, așa cum făcuse atunci când ne-am cunoscut, în oborul de vite din Pitești.

Mocanu privește la noi parcă înduioșat.

– Dacă mă omorai, domnule Mocanu, cu piciorul dumitale în care te-am înțepat de-atâtea ori ca să nu te ia la război? Taci, ai? Nu-ți convine să te mustruluiască cineva. Păi, sigur! Dumneata ești prinț, nu suferi nici o observație!... fiindcă ești încăpățânat, de-aceea te-am plesnit cu biciul peste grumaz!... Întind cu teamă mâna spre capul calului negru... Pentru prima dată, Mocanu se plecă supus! O căldură blândă mă pătrunde în toată ființa!

– Uite, nene, că e bun și războiul la ceva!... Soldatul mă privește nedumerit...

Scanned with OKEN Scanner

ASTFEL

de Marin Sorescu

Foarte popular – putând forma obiectul sociologilor, literari sau neliterari, pe tema succesului – respectat de critici şi cunoscut relativ bine chiar peste hotare, prin traduceri, puneri în scenă etc., Marin Sorescu şi-a inaugurat prodigioasa-i carieră cu parodiile din **Singur printre poeţi.**

I. Rotaru

Prin vibraţiile pe care le trezeşte în sufletul oricărui cititor şi mai cu seamă al aceluia care s-a obişnuit să vadă dincolo de cuvânt, de semnificaţia lui imediată, prin nobilul ei mesaj, poezia **Astfel** a lui Marin Sorescu se înscrie în rândul creaţiilor patriotice din literatura noastră contemporană.

Poezia de factură modernă, meditaţie cu accente de odă, distingându-se, între altele, printr-o mare concentrare, această creaţie, aparţinând unuia dintre cei mai reprezentativi şi mai cunoscuţi poeţi şi dramaturgi ai literaturii române de azi – laureat al Premiului Internaţional pentru Poezie „Herder", al Universităţii din Viena şi membru al Academiei Române este o definire metaforică a fiinţei poporului nostru şi a patriei, a existenţei noastre prezente şi trecute şi a unei avântate proiecţii în viitorul veşnic.

Atenţia cititorului este reţinută de la titlu: adverbul de mod atfel, cu vibraţii calificative, dar şi concluzive, în acelaşi timp, are parcă menirea şi bineînţeles forţa de a declanşa un resort al încordării noastre interioare şi de a ţine ca într-un arc al expunerii, pe de o parte, şi al sintezei, pe de alta, materialul care constituie fiinţa poeziei.

Viziunea poetului atestă un proces de selectare a unui material de viaţă învestit cu valenţe simbolice. Realităţi ale existenţei noastre, ale acestui pământ şi ale istoriei poporului care trăieşte aici dintotdeauna, înfăţişate în primele două strofe – inegale ca număr de versuri, dar simetric structurate – capătă valori şi înţelesuri deosebite, capabile să declanşeze un proces de înălţătoare meditaţie, adunată, printr-o sinteză plină de relief, în ultima grupare prozodică – patru versuri scurte: „Astfel atenţi/ La tot şi la toate,/ Am învăţat mereu/ Să fim veşnici".

Prima secvenţă se deschide cu imaginea vizuală a arcului Carpaţilor, care pare a avea semnificaţia de simbol al înălţimii de demnitate a poporului nostru,

Scanned with OKEN Scanner

înălțime de la care pornind, „Am înțeles că putem visa“ la orice împlinire, că aspirațiile noastre spre înalt, spre perfecțiune pot fi nelimitate.

Aceste nobile năzuințe își găsesc izvorul în realitatea materială a existenței noastre, care ne este și vatră, dar și rampă de lansare. A putea visa „Până la luceafăr și chiar mai sus,/ Cu capul pe bogățiile noastre/ De uraniu și aur“ constituie o imagine de forță poetică deosebită.

De la această imagine pe verticală, ca o coloană a infinitului aspirațiilor, trecând la strofa a doua, ne confruntăm cu alta, care cuprinde dimensiunea orizontală a existenței, luminată, în același timp, de scânteierile de înțelepciune ale istoriei.

Simetria realizată la începutul celor două strofe prin prezența prepoziției compuse *de la*, în versurile gemene: „De la arcul Carpaților“ și, respectiv, „De la holdele din Bărăgan“, ne sugerează, din nou, momentul de declanșare a visului, a procesului de înțelegere, ca și a concluziilor: cele *trei trepte* de structură a poeziei.

În această ordine de idei, se poate observa că sensurile de bază ale poeziei se concentrează în jurul celor *trei verbe* principale din cele *trei secvențe: am înțeles, am știut, am învățat.*

Strofa a doua sugerează o legătură a prezentului cu trecutul: pământul acesta, „muncit și-n rugăciune“ – cum ar fi zis Tudor Arghezi, udat, de atâtea ori, cu lacrimi și cu sânge, păstrează urmele istoriei, între care și pe cele ale unei istorii tragice; de multe ori orizontul vieții noastre a fost întunecat de cei care au venit și-n țara aceasta spre a cere „pământ și apă“. Numai că, așa cum grăia strălucitorul „luceafăr al poeziei românești“, „cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ“, prin lupta vitejească a celor ce și-au apărat „sărăcia, și nevoile, și neamul“. De aceea, pe bună dreptate, Marin Sorescu afirmă, cu ajutorul unei expresive metafore: „Am știut că tot ce ne calcă pământul/ Devine pașnică recoltă“.

Între versurile semnificative ale poeziei trebuie să reținem pe acelea care sugerează imaginea „holdelor din Bărăgan/ Cu spicul greu atârnând sus/ În vârful înaltelor lănci,/ Pierdute cândva de oastea lui Darius“. Imaginea care concentrează cu deosebire atenția este aceea a spicului greu, atârnând... sus. Contrastul dintre adjectivul – epitet greu și adverbul – epitet sus (să luăm aminte: spicele grele atârnă sus) este revelatoriu pentru aceeași aspirație către înalt, care își face drum indiferent de greutățile mersului înainte.

Să observăm, de asemenea, că, în timp ce coordonata spațială a existenței noastre e sigură, e stabilă, în ceea ce privește coordonata în timp, aceasta este nelimitată, în sensul năzuințelor și al încercărilor de a ne defini mereu, de a fi veșnici prin valoarea noastră. De altfel, versul-cheie al întregii construcții poetice este ultimul: „Să fim veșnici!“

Cu o simplitate extremă – expresie a stăpânirii mijloacelor artistice – poetul sugerează, în scurta strofă-concluzie, sinteza unui proces: istoria ne-am făurit-o și ne-o făurim în mod conștient. „Atenți la tot și la toate,/ Am învățat mereu/ Să fim veșnici“. Parcă auzim ecourile veșniciei rostogolindu-se peste existența noastră și propria noastră existență înaintând neobosit în veșnicie!

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE SINONIME

Astfel adv. adj. 1. – adv. aşa. (De ce te porți aşa?). 2. – adv. aşadar. (Aşadar dorința-i gata.). 3. – adj. invar. asemenea, aşa, atare.

DICȚIONAR EXPLICATIV

ASTFEL (ast-fel) adv., adj. 1. – Adv. În modul, în felul acesta; aşa. Prin urmare, deci. 2. – Adv. În aşa fel încât... 3. – Adj. invar. Asemenea, atare.

Scanned with OKEN Scanner

NOI

de Nichita Ştănescu (1933–1983)

Acum când am izbutit să dau ocol cu pământul rostogolitor de cincizeci de ori soarelui căzător spre constelaţia lirei, dedic aniversarea vieţii mele aniversării poemului *Luceafărul*, ce a răsărit acum, o sută de rostogoliri ale pământului în jurul soarelui şi fix, ne luminează încă.

Nichita Stănescu

N. Stănescu, cel mai mare poet român contemporan, este creatorul unui limbaj poetic nou, abstract. Principalele volume de versuri: **Sensul iubirii, 11 Elegii, Oul şi sfera, Necuvintele, Epica Magna** sunt apreciate la superlativ atât pe plan naţional cât şi universal.

Un motiv important în lirica lui N. Stănescu, de fapt în întreaga poezie românească actuală, îl constituie *patria* şi, implicit, relaţia poet-patria.

În filonul patriotic al operei poetului se înscrie şi poezia **Noi** (N. Stănescu a dedicat multe poezii ţării, aşa cum sunt: **Un pământ numit România; Alegerea sferei; Orfeu în câmpia Dunării; Soldatul şi armele** etc.).

Integrându-se organic în bogata tradiţie a poeziei noastre patriotice, ilustrată, în mod strălucit, de toţi marii poeţi români: Alecsandri, Eminescu, Coşbuc, Blaga, Arghezi – N. Stănescu o nuanţează cu timbrul său personal. Poetul dă expresie unor sentimente adânci şi idei cu profunde rezonanţe contemporane, evocând momente semnificative din istoria zbuciumată a poporului român, în raport cu pământul pe care trăieşte şi cu istoria sa.

Şi poezia **Noi** poartă semnele originalităţii lui Nichita Stănescu. Poetul vorbeşte în numele tuturor, în numele poporului din care face parte, poziţie pe care o subliniază încă din titlul: **Noi** – pronume personal, care devine subiectul majorităţii propoziţiilor, poezia fiind închinată nouă, celor care reprezentăm pe vechii daci şi români, „aceste două mari popoare, din care ne tragem", şi care facem să rodească mai bogat pământul românesc udat de sângele strămoşilor noştri: „Noi suntem seminţe şi pământul e al nostru".

Titlul poeziei este sugestiv. Prin folosirea pronumelui personal „noi", alături de posesivul „al nostru", poetul, integrat în marea colectivitate, accentuează ideea de prezent şi faptul că noi suntem astăzi singurii stăpânitori ai tuturor bogăţiilor şi frumuseţilor patriei.

Ideea este sugerată pregnant şi prin utilizarea celor mai multe verbe la indicativul prezent: „suntem", „ştim", „cerem", „avem", „zicem". Se creează astfel propoziţii afirmative care se continuă pe tot parcursul poeziei cu multă

Scanned with OKEN Scanner

siguranță, prin aceasta semnificându-se hotărârea, încrederea în forțele întregului popor român.

Poezia este constituită pe baza metaforelor ce contribuie la crearea unor imagini semnificative cu privire la legătura individ-patrie.

În spiritul poeziei populare (**Miorița**), unde comunicarea cu natura ia, adeseori, aspectul înfățișării cu relieful, flora, fauna, N. Stănescu privește mai profund relația om-patrie, atribuindu-i sensuri adânci, în concordanță cu sensibilitatea modernă. Existența patriei se identifică, de fapt, cu diferitele aspecte ale existenței spirituale și materiale ale oamenilor, aflați într-un spațiu determinat geografic și istoric.

Astfel metafora din versul „știm cel mai bine locul și patima și rostul" întărește ideea de continuitate a românilor pe acest pământ, ei fiind singurii în stare să-i dezvăluie tainele și frumusețile, să-l facă să rodească, să-l ude cu lacrimi și să-l apere cu neînfricare ori de câte ori este nevoie.

Statornicia poporului român, precum și încrederea în viitor sunt simbolizate prin versul „știm cel mai bine legea, și mersul înainte". În galeria cuvintelor cu valoare simbolică ale poeziei se înscriu și „lacrimă" și „dinte", primul sugerând căldura sufletească, puternicele sentimente ce sporesc frumusețea morală a românului, iar cel de-al doilea fiind simbolul curajului și-al neînfricării în luptă, al dorinței înverșunate de a păstra și de-a apăra pământul patriei străbune chiar cu prețul vieții:

„suntem, după nevoie, și lacrimă și dinte".

Ideea de pace și de umanism este reliefată în poezie prin versurile:

„Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
dacă el vrea-l numim și prieten și vecine".

Această idee este accentuată prin simplitatea cuvintelor, prin tonul calm și sincer, dar și prin folosirea pronumelui nehotărât „oricine", ca și a celui negativ: „nimeni" și „nimic":

„nu zicem rău de nimeni, stăpâni peste pământ".
„Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine"...

Poporul român dorește să se bucure de soare, de viață, de roadele muncii sale, idee exprimată metaforic prin versurile:

„Aici și pâinea, sarea, noi o avem la masă,
căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă".

Este prezent deci universul valorilor specific nouă, versurile trimițându-ne cu gândul și inima la bogățiile solului și subsolului țării noastre, la mijloacele prin care ele sunt valorificate. Românii consideră că pământul este clădit pentru oameni, că libertatea este asemenea soarelui, ea fiind obținută prin jertfele străbunilor:

„Noi suntem în picioare, sub noi străbunii sunt".

Ceea ce impresionează în aceste versuri este măiestria folosirii verbului „suntem", „sunt", și reluarea pronumelui personal „noi" din care deducem că el, poetul, precum și creația sa sunt o altă ipostază a patriei de azi. Valorile

Scanned with OKEN Scanner

spirituale pe care le adaugă țării creația îi dau o aureolă deosebită, o strălucire nemuritoare:

„De-aceea poate-n libertate să lucească,
deasupra noastră, universala boltă albastră".

Poetul realizează aici şi un foarte concentrat portret moral.

Având conştiința de stăpâni pe meleagurile noastre, ne-am câştigat pacea şi libertatea şi numai astfel poate să fie pace şi libertate în univers.

Deşi nu conține decât trei strofe, poezia degajă puterea sentimentului de dragoste față de patrie, de tot ceea ce au reprezentat înaintaşii pentru noi. Ritmul este iambic, iar versurile au o măsură de 12–14 silabe; rimează versul 1–2 şi 3–4 („nostru" – „rostul", „înainte" – „dinte").

Interesantă ca viziune, poezia **Noi,** ca toate poeziile lui N. Stănescu, este relevantă şi sub aspectul mijloacelor expresive. Remarcăm în ultima strofă epitetul „universala" (boltă), care ne duce cu gândul la o coordonată a politicii româneşti, apoi o anumită simetrie compozițională, conturată, în primul rând, de ideile şi sentimentele substanței lirice şi, în al doilea rând, de formulele cheie:

„Noi suntem semințe...
„Noi suntem în picioare"...

Ele transmit cititorului o gamă bogată de sentimente, dar mai ales siguranța şi ataşamentul total al poetului față de patria-mamă. **Noi** se înscrie astfel în rândul celor mai valoroase poezii militante din lirica de azi.

NOI

(variantă)

de Nichita Stănescu

Poezia **Noi,** aparținând celui mai mare poet român contemporan – Nichita Stănescu –, „unul dintre vârfurile poeziei contemporane a lumii, totodată, se constituie ca o definiție lirică a destinului poporului nostru, sugestie pe care o găsim prezentă chiar în titlu.

Vibrantă odă, cu puternice accente de *meditație,* această poezie dezvoltă ideea fundamentală potrivit căreia poporul român, veşnic viu în orizontul lumii (...„suntem semințe"), cel mai vechi şi singur stăpân peste teritoriul pe care s-a format (...„pământul e al nostru", ...„sub noi străbunii sunt...") este un consecvent apărător al păcii (...„universala boltă albastră").

Construcția modernă, condensată, poezia îşi orânduieşte conținutul pe două coordonate: cea a existenței noastre dintotdeauna pe aceste meleaguri, prezentată, pe plan poetic, prin verbul „a fi", la indicativ prezent şi cea de a doua – a spiritualității românilor, sugerată în ființa poeziei, prin verbul „a şti", la acelaşi mod şi timp: „Noi suntem semințe şi pământul e al nostru/ ştim..."

Integrându-se poporului şi istoriei noastre, poetul foloseşte, încă din titlu şi apoi repetat la începutul a două versuri-cheie, pronumele personal de

Scanned with OKEN Scanner

persoana întâi plural, căruia îi conferă o amplă semnificație: „noi" – cei de azi, cei dintotdeauna, noi, românii, suntem viață și suntem veșnici.

Ca orice poet modern, Nichita Stănescu conferă cuvintelor multiple sensuri metaforice. Astfel, prima strofă cuprinde o suită de metafore-simbol. Cea dintâi se află în versul cu care debutează poezia: „Noi suntem semințe și pământul e al nostru". Prin această dublă afirmație, se sugerează faptul că „noi", adică poporul român, constituim elementul vital pe acest pământ, care „e al nostru", că „noi" generăm tot ceea ce înseamnă viață și împlinire.

În continuare, folosind verbul „a ști", repetat în două versuri la indicativul prezent – „știm" –, poetul introduce în suită alte cuvinte-simbol. Astfel, noi „știm cel mai bine locul" în care ne aflăm, deci ne cunoaștem originile, destinul, suntem cei mai vechi pe acest pământ; ne știm „patria", adică viața, istoria, pe care singuri ne-am făcut-o, luptând, aspirând spre libertate, independență, cucerindu-le; ne știm, de asemenea, „rostul", „legea" și „mersul înainte", adică alte realități ale existenței noastre, ce singuri ne-am făurit-o. Ultimul vers, construit prin simetrie cu primul, afirmă că „suntem, după nevoie, și lacrimă și dinte, relevându-se astfel trăsături fundamentale ale poporului român: sensibilitatea, bogăția spirituală, suferința de care am avut parte – apărându-ne ființa –, omenia caldă față de oricine vine la noi ca prieten, dar și capacitatea de a pedepsi, pe drept, pe toți cei care ar mai îndrăzni să ne tulbure „mersul înainte", destinul nostru de oameni liberi.

Poetul sugerează în continuare (în strofa a doua) alte virtuți ale neamului din care descinde. Românii au fost un popor cuminte și înțelept, au respectat pe toate celelalte popoare, nu s-au amestecat în treburile nimănui, ci, cu hărnicie și pricepere, și-au durat „casa" – metaforă ce sugerează întreaga țară –, operă ctitorită de toate generațiile de români, de-a lungul existenței noastre milenare. În această „casă", „pâinea", „sarea" – simboluri fundamentale ale existenței – noi le avem „la masă", ca rezultat al trudei de fiecare zi. Suntem un popor de oameni ospitalieri și prietenoși, știm să ne prețuim și să ne păstrăm adevărații prieteni, să fim buni vecini: „Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine/dacă el vrea-l numim prieten și vecine" – afirmă poetul.

Întotdeauna am luptat pentru neatârnare și pace, pentru înțelegere între popoare, fiindcă știm ce înseamnă suferința, lupta și jertfa: „Nu zicem rău de nimeni..." – se afirmă la începutul strofei a treia, iar țara ne aparține, țara în care românii de astăzi („suntem în picioare") reprezintă sinteza unui șir lung de generații („sub noi străbunii sunt"), care s-au sacrificat pentru această glie, ce ne-au lăsat-o, cu misiunea sacră de a o da liberă urmașilor noștri. („Sub noi străbunii sunt" – sugerează deci trecutul nostru zbuciumat și eroic, străbunii fiind „rădăcinile" noastre ancestrale în spațiul în care am apărut și trăim).

Pentru tot ce știm și pentru tot ce suntem – spune poetul în ultimele două versuri, cu nuanță conclusivă, ale poeziei –, avem dreptul la pace, libertate, liniște, toate acestea fiind sugerate prin metafora „universala boltă albastră", ce se arcuiește deasupra destinului nostru. Toată viața noastră, trecută și prezentă, ne dă sentimentul mândriei naționale și al veșniciei noastre pe acest pământ.

Poezia are o tonalitate solemnă, marcând parcă, o dată cu rostirea fiecărui cuvânt, pașii drumului nostru prin istorie, în urma cărora ecourile se adună și deschid porțile de lumină ale speranței de mai bine.

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONAR DE EXPRESII ȘI LOCUȚIUNI. CUGETĂRI ȘI MAXIME

NOI

Ca pe noi = straşnic. „Şi nu puteau scăpa bietele mâțe din mâinile noastre, până ce nu se zgârâiau... ca pe noi“ (I. Creangă).

Noi în de noi = numai noi între noi, fără intervenția sau prezența altcuiva.

DICȚIONAR EXPLICATIV

NOI (lat.) pronume personal, I, plural 1. – Desemnează pe cel care vorbeşte şi persoana sau persoanele pe care acesta şi le asociază în vorbire: noi auzisem vestea. Loc. La noi = acasă; în țara de baştină. 2. – în dativ, în formele „ne“, „ni“, cu valoare posesivă sau în dativ etic: să ne lăudați munca. 3. – În dativ sau acuzativ în forma „ne“, cu valoare de pronume reflexiv: ne mulțumim şi cu atât. 4. – În stilul oficial administrativ sau ca plural al modestiei, cu valoare de singular: noi, primarul oraşului...

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

1. **CUVÂNT ÎNAINTE** 3

2. **DEȘTEAPTĂ-TE ROMÂNE**
de Andrei Mureşanu (MB, SB) 5

Lecturi suplimentare 6
Glasul unui român, de Andrei Mureşanu 6
Un suspin, de Andrei Mureşanu 8
Românul şi poezia lui, de Andrei Mureşanu 9
Dicționar de expresii şi locuțiuni. Cugetări şi maxime 10

3. **ȚARA. POPORUL,**
de Alexandru Vlahuță (MB, SB) 11

ȚARA. POPORUL (variantă), de Alexandru Vlahuță (GŞ) 14
Dicționar de expresii şi locuțiuni. Cugetări şi maxime 19
Dicționar de sinonime 21
Lecturi suplimentare 21
Țării mele, de Vasile Voiculescu 21
Țara, de Vasile Voiculescu 21
Țara, de Ana Blandiana 22
Țara de piatră, de Geo Bogza 22
O femeie mănâncă un măr 25
Un om a trecut peste munți 26
Ca să fii om întreg 30

4. **PATRIA**
de Zaharia Stancu (MB, SB) 31

Dicționar de expresii şi locuțiuni. Cugetări şi maxime 34
Dicționar de sinonime 34
Dicționar explicativ 35
Lecturi suplimentare 35
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, de Mihai Eminescu 35
Patria română, de George Coşbuc 35

Scanned with OKEN Scanner

Patria, de Mihai Codreanu 36
Patria, de Emil Botta 36

5. **CODRULE, MĂRIA TA (GŞ)** 37

Dicţionar de expresii şi locuţiuni. Cugetări şi maxime 38
Dicţionar de sinonime 38

6. **MIORIŢA, (MB, SB)** 40

Miorița (variantă) (GŞ) 49
Dicţionar de expresii şi locuţiuni. Cugetări şi maxime 51
Dicţionar de sinonime 52
Genuri şi specii literare fundamentale în literatura populară 52
Lecturi suplimentare 53
Literatură populară 53
Doina 53
Cântec de haiducie 53
Cântec de cătănie 54
Cântece satirice 55
Proverbe 55
Oraţie de nuntă 56
Plugul (pluguşorul) 59
Doină, de Mihai Eminescu 62
Doină, de Octavian Goga 62
Miorița, de Nicolae Labiş 63

7. **MAI AM UN SINGUR DOR**
de Mihai Eminescu (MB, SB) 64

Mai am un singur dor (variantă), de Mihai Eminescu (GŞ) 70
Dicţionar de expresii şi locuţiuni. Cugetări şi maxime 72
Dicţionar de sinonime 72
Dicţionar explicativ 73
Lecturi suplimentare 73
Melancolie, de Mihai Eminescu 73
Ce te legeni..., de Mihai Eminescu 74

8. **VARA**
de George Coşbuc (MB, SB) 75

Dicţionar de expresii şi locuţiuni. Cugetări şi maxime 80
Dicţionar explicativ 80
Lecturi suplimentare 80
Vara, de Lucian Blaga 80
Toamna, de George Coşbuc 81
Toamna, de Octavian Goga 81

Scanned with OKEN Scanner

În vie, de Ion Pilat 82
Amurg în deltă, de Ion Pillat 82
Toamna la Florica, de Ion Pillat 83
Iarna pe uliță, de George Coșbuc 83
Nervi de primăvară, de George Bacovia 85
Plumb de iarnă, de George Bacovia 85
Cu voi, de George Bacovia 86
Piano, de George Bacovia 86
Amurg de iarnă, de George Bacovia 86

9. **SINGUR**
de Calistrat Hogaș (MB, SB) 87

Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 94
Dicționar de sinonime 94
Lecturi suplimentare 95
Descrierea Bărăganului, de Alexandru Odobescu 95
Țara de dincolo de negură (fragment), de Mihail Sadoveanu 96
Enigma Otiliei (fragment), de George Călinescu 97
În pădurea Petrișorului, de Mihail Sadoveanu 97
Ploaie, la Nada Florilor, de Mihail Sadoveanu 102
Drum la moș Anania, de Mihail Sadoveanu 104

10. **RAPSODII DE TOAMNĂ**
de George Topârceanu (MB, SB) 110

Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 115
Dicționar explicativ 115
Lecturi suplimentare 115
Primăvara, de George Topârceanu 115
Rapsodii de primăvară, de George Topârceanu 116
Rapsodii de vară, de George Topârceanu 117
Toamna, de Șt. O. Iosif 118
Toamna 119
Nervi de toamnă, de George Bacovia 120
Vals de toamnă, de George Bacovia 120
Decembre, de George Bacovia 120
Moină, de George Bacovia 121

11. **AMINTIRI DIN COPILĂRIE**
de Ion Creangă (MB, SB) 122

Caracterizarea lui Nică din *Amintiri din copilărie*
(fragment din manualul de clasa VIII) 132
Caracterizarea personajului Nică, din *Amintiri din copilărie*
(variantă) (GȘ) 134
Caracterizarea personajului Smaranda, din *Amintiri din copilărie* (MB,
SB) 138

Scanned with OKEN Scanner

Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 140
Dicționar de sinonime 141
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 141
Dicționar de sinonime 141
Lecturi suplimentare 142
Cu carul de fân peste munți, de George Șovu 142
Cetatea emoțiilor, de George Șovu 145

12. **MAMA**
de Nicolae Labiș (MB, SB) 148

Mama (variantă), de Nicolae Labiș (GȘ) 149
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 151
Dicționar de sinonime 151
Dicționar explicativ 152
Lecturi suplimentare 152
O, mamă..., de Mihai Eminescu 152
Mama, de George Coșbuc 153
Ruga mamei, de Octavian Goga 153
Mamă, de Panait Cerna 154
Mamei, de Duiliu Zamfirescu 155
Mama, de Victor Eftimiu 155

13. **LA VULTURI!**
de Gala Galaction (MB, SB) 156

Structura compozițională 156
Caracterizarea personajului Dănilă din nuvela LA VULTURI! de Gala Galaction 162
Caracterizarea personajului Agripina din nuvela LA VULTURI! de Gala Galaction 163
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 167
Dicționar de sinonime 167
Dicționar explicativ 167
Lecturi suplimentare 167
Bujorii, de Gala Galaction 167
Bisericuța din Răzoare, de Gala Galaction 169
Popa Tanda (fragmente), de Ioan Slavici 172
Budulea Taichii, de Ioan Slavici 177
Moartea lui Castor, de Ioan Alexandru Brătescu-Voinești 181
Căprioara, de Emil Gârleanu 184
Moriști, de Ioan Agârbiceanu 185

14. **VLAICU-VODĂ**
de Alexandru Davila (MB, SB) 189

Vlaicu-Vodă (variantă), de Alexandru Davila (GȘ) 200
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 203

Scanned with OKEN Scanner

Dicționar de sinonime 204
Dicționar explicativ 204
Lecturi suplimentare 204
Răzvan și Vidra (fragment), de Bogdan Petriceicu Hașdeu 204
Apus de Soare (fragment), de Barbu Ștefănescu Delavrancea 205

15. **NEAMUL ȘOIMĂREȘTILOR**
de Mihail Sadoveanu (MB, SB) 206

Momentul subiectului 207
Ipostaze ale personajului 209
Tudor Șoimaru – reprezentant al luptei răzeșilor pentru dreptate socială (GȘ) 214
Scene în care Tudor Șoimaru face dreptate pentru el și pentru toți răzeșii, asupriți de Stroie Orheianu (GȘ) 217
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 219
Dicționar de sinonime 220
Dicționar explicativ 220

16. **PLUGARII**
de Octavian Goga (MB, SB) 221

Relevarea semnificațiilor, a structurilor artistice și a efectelor valorice ale acestora din prima strofă a poeziei „Plugarii" (GȘ) 226
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 229
Dicționar de sinonime 229
Dicționar explicativ 229

17. **IMN MUNCII,**
de Vasile Voiculescu (MB, SB) 230

Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 234
Dicționar de sinonime 235
Dicționar explicativ 236

18. **O ORĂ DIN AUGUST,**
de Marin Preda (MB, SB) 237

Caracterizarea personajului Sublocotenentul Roșu, din nuvela „O ORĂ DIN AUGUST" de Marin Preda (GȘ) 242
Dicționar de expresii și locuțiuni. Cugetări și maxime 244
Dicționar de sinonime 244
Dicționar explicativ 244
Lecturi suplimentare 245
La porțile iadului, de George Șovu 245
Poteca pierdută, de George Șovu 251

Scanned with OKEN Scanner

19. **ASTFEL**
de Marin Sorescu (GŞ) 256

Dicţionar de sinonime 258
Dicţionar explicativ 258

20. **NOI**
de Nichita Stănescu (MB, SB) 259

Noi (variantă), de Nichita Stănescu (GŞ) 261
Dicţionar de expresii şi locuţiuni. Cugetări şi maxime 263
Dicţionar explicativ 263

Dicţionarele de maxime şi cugetări; de sinonime; explicative şi lecturi suplimentare (S.B)

Scanned with OKEN Scanner

Culegere și paginare computerizată
Secția Fotoculegere - R.A.I. - Imprimeria Cores.

Tipărit sub comanda nr. 30519
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI București
Piața Presei Libere Nr.1
ROMÂNIA

Scanned with OKEN Scanner

Contribuţia la *informarea* şi mai cu seamă la *formarea* elevilor gimnazişti ca cititori avizaţi de literatură română constituie principalul *obiectiv* pe care şi l-au propus autorii celor patru volume de *comentarii* realizate pe marginea textelor literare aflate în manualele claselor a V-a, a VI-a, VII-a şi a VIII-a.

*

* *

Sugestiile numeroase, în mod *organizat* şi *organic* prezentate, cu care elevii se vor întîlni cu prilejul lecturii (studierii) acestei (acestor) cărţi, vor contribui la deschiderea unui orizont mai larg şi mai nuanţat de înţelegere şi de argumentare adecvată a valorii operelor literare respective, ca şi la deprinderea unei modalităţi de abordare a textului artistic, iar prin extindere, a unui mod de a gândi şi a simţi cu ajutorul literaturii.

ISBN 973—95962—1—5

Lei 695

Scanned with OKEN Scanner

Mihai Eminescu: MAI AM UN SINGUR DOR

Sentimentul profund uman pe care îl transmite, simplitatea rostirii poetice, muzicalitatea versurilor au făcut ca *Mai am un singur dor* să se situeze printre cele mai populare, mai cunoscute, mai apreciate poezii ale lui Eminescu, alături, probabil, de *Revedere, Pe lîngă plopii fără soţ, Şi dacă..., La steaua* şi, desigur, *Luceafărul*. Ceea ce nu înseamnă că, citite, recitate, chiar cîntate, asemenea poezii, intrate definitiv în conştiinţa generaţiilor de iubitori ai universului poetic eminescian, sînt şi înţelese cum se cuvine.

„Elegia testamentară" *Mai am un singur dor* cunoaşte un număr impresionant de peste patruzeci de variante (forme poetice diverse elaborate în procesul de definitivare a versiunii finale, desăvîrşite) din care patru au fost publicate, în timpul vieţii poetului, în ediţia Maiorescu din 1883. Eminescu a lucrat cu migala lui binecunoscută mai mult de cinci ani la perfecţionarea acestei poezii, căutînd, cum spunea el însuşi în poezia *Criticilor mei*, „cuvîntul ce exprimă adevărul", conştient că o creaţie poetică de calitate nu se realizează „Înşirînd cuvinte goale / Ce din coadă au să sune", mai ales atunci „cînd inima–ţi frămîntă / Doruri vii şi patimi multe".

Este de observat că versul de început al celor patru variante publicate, care dă şi titlul poeziei pe care o comentăm, cuprinde, direct sau metaforic, în trei cazuri, ideea de *moarte*: „De–oi *adormi* curînd", „Nu voi *mormînt* bogat", „Iar cînd *voi fi pămînt*", în timp ce în varianta de bază (*Mai am un singur dor*) accentul se mută pe ideea de dorinţă unică, singulară, de durere, de aspiraţie, de speranţă – sensuri conţinute toate în cuvîntul *dor*.

O bună parte din imaginarul eminescian, din universul poeziei „poetului nepereche" este concentrată în versurile acestui poem. *Seara, moartea, marea, somnul, codrul* apar chiar în prima strofă, grupîndu–se în două serii: *seară–moarte–somn*, pe de o parte, *mare–codru–*(întinsele)*ape–*(tinere)*ramuri*, pe de altă parte. Aceeaşi distribuţie lexico–semantică se poate constata şi în strofa următoare: extincţia, sfîrşitul, moartea în *plîngă–toamna–*(frunzişul)*veşted* plus, mai departe, *„Al serii rece vînt"* şi natura veşnică ocrotitoare, protectoare în *izvoare–luna–brad–tei*. Între aceşti doi poli se consumă întreaga tensiune lirică a poemului.

Poetul marilor viziuni cosmogonice, imaginînd începutul universului, dar şi sfîrşitul acestuia, stingerea, moartea lumilor create în timpuri imemoriale, Eminescu tratează aici tema morţii din perspectiva individului, a omului „pribeag", rătăcitor, efemer pe acest pămînt. Se vede aici oboseala unei experienţe zbuciumate, pentru care sfîrşitul, moartea ar însemna o alinare, regăsirea *liniştii* de

Scanned with OKEN Scanner

mult pierdute. De aceea, chiar fastul înmormîntării („flamuri", „sicriu bogat") i se pare de prisos, ca şi expresia omenească a durerii exprimate prin bocet („Şi nime–n urma mea / Nu–mi plîngă la creştet").

Cînd G. Ibrăileanu considera că „*Mai am un singur dor* este *Mioriţa* lui Eminescu" avea în vedere, desigur, faptul că, aflaţi într–o situaţie existenţială similară, în faţa morţii dorite sau a morţii posibile, poetul şi ciobanul mioritic lasă prin testament, „cu limbă de moarte" cum se spune, ca locul lor de îngropăciune să fie în mijlocul naturii, în sînul naturii–mamă. Aceasta, elemente ale ei, preiau funcţiile personajelor şi obiectelor specifice ceremonialului funebru: bocitoarele sînt înlocuite de toamnă, rugată „glas să dea/ Frunzişului veşted"; lumînările, făcliile sînt substituite de astrul nopţii: „Alunece luna / Prin vîrfuri lungi de brad"; clopotul rămîne pe seama vîntului: „Pătrunză talanga / Al serii rece vînt"; rostul ţărînii, al pămîntului care acoperă sicriul este luat de „teiul sfînt" rugat să–şi „scuture creanga". În fine, moartea înseamnă o regresiune în timp, o întoarcere la începuturi sau în vremile pline de bucurii, de satisfacţii: „M–or troieni cu drag / Aduceri aminte" şi o contopire, o regăsire şi o împăcare cu natura cosmică: „Luceferi... / Fiindu–mi prieteni / O să–mi zîmbească iar".

Pămîntul şi apa se întîlnesc într–un acord final, grav, profund, neliniştit, căci doritul „somn lin" de la „marginea mării" înconjurat de „liniştea serii" va fi tulburat de „al mării aspru cînt" care „geme de patimi". Reîntors în ţărînă, omul se regăseşte pe sine într–o tristă solitudine: „Ci eu voi fi pămînt / În singurătate–mi".

Acelaşi G. Ibrăileanu considera *Mai am un singur dor* „cea mai duioasă, mai răscolitoare elegie din toată lirica noastră cultă". Deşi pe parcursul ei apar orizonturile luminoase ale împăcării omului cu natura – „liniştea serii", „întinsele ape", „cer senin", „tinere ramuri", „teiul sfînt", „luceferi... prieteni" în sensul unei armonii universale care alungă temerile, neliniştile, spaimele, tonalitatea generală a poeziei este gravă, apăsătoare, de o covîrşitoare tristeţe, elementele aceleiaşi naturi („frunzişul veşted", „al serii rece vînt", „al mării aspru vînt") contrabalansînd puternic aspiraţia spre linişte şi seninătate a poetului. (N. C.)

Alexandru Vlahuţă: ŢARA. POPORUL

Ţara. Poporul de Alexandru Vlahuţă face parte din *România pitorească*, despre care Dumitru Micu scrie că este „un atlas geografic comentat, traversat de o caldă iubire de ţară." Textul este un reportaj literar, cu scăderile şi virtuţile genului. Vlahuţă selectează metodic, în dorinţa de a oferi o imagine completă a univer-

Scanned with OKEN Scanner